JOSE CARLOS SOMOZA
Peştera ideilor

"-t\

internaţional publishing company
Editura RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO CP. 2-l24 Bucureşti, ROMÂNIA
JOSE CARLOS SOMOZA
La caverna de las ideas © 2000, Jos6 Carlos Somoza
Traducere din limba spaniola ILEANA SCIPIONE
Prefaţa şi note ILEANA SCIPIONE
Ilustraţia copertei *Academia lui Platon* (mozaic din Pompei)

Tiparul executat de
ALFOLDINYOMDAAG
Debrecen, Ungaria
iulie 2003 ISBN 973-576-516-0

Peştera contradicţiilor celor de toate zilele
sau
Bune şi rele în cheie borgesiană

Contradictoriul Jose Carlos Somoza s-a născut în Cuba, în emblematicul an 1959, dar trăieşte din 1985 la Madrid, în Spania, deşi a mai locuit şi la Caracas, Venezuela, şi Cordoba, Argentina. Licenţiat în medicină, bun pianist, este doctor în psihiatrie, dar a debutat ca dramaturg şi acum scrie proza (scenarii de radio şi film, precum şi romane).

Sa facă totul pentru a-şi cuceri cititorul, prinzîndu-l în mrejele unei intrigi atrăgătoare a fost încă de la început principalul obiectiv literar al lui Somoza: „Cu fiecare din cărţile mele încerc să îi seduc pe cei ce savurează lectura şi să le retrezesc pasiunea pentru citit, lucru greu, dacă ţinem seama de faptul că oferta emoţiilor este din ce în ce mai mare". Aşa se explică şi lipsa lui de interes pentru departajarea strictă a generaţiilor sau a genurilor literare.

Şi se pare că a izbutit, începînd din 1994, aproape fiecare an i-a adus cîte un nou premiu literar, în 1994 i se acordă Premiul de Dramă „Mărgărita Xirgu" al Radio Exterior de Espana, pentru scenariul radiofonic *Languste,* şi Premiul „Gabriel Sije" pentru nuvela *Planuri.*

în 1996 primeşte Premiul pentru Romane Erotice „La Sourisa Vertical", acordat de un juriu întrunit de Tusquets Editores sub preşedinţia marelui regizor de film Luis Garcfa .« Berlanga, pentru romanul *Silencio de Blanca* („Tăcerea •5 Blancăi"), pe care acesta îl consideră un interesant repre-® zentant al genului erotic. Romanul se articulează pe relaţia § protagonistului, muzician, cu trei femei: eleva Elisa, o Lolită muzicala, superficial creionată, Veronica, psihiatra bine intenţionată care deschide poarta labirintului psihologic al personajelor, şi misterioasa Blanca, ultima cheie a romanului, a cărei personalitate reală (mai mult misterioasă, decît tăcută) este revelată de-abia în ultimele pagini ale căiţii, care îşi propun să analizeze „patima ce se naşte din negarea constantă a dorinţei aprinse". Netrecînd cu vederea unele defecte ale romanului, juriul i-a acordat totuşi premiul „pentru calitatea literara a textului şi pentru viziunea ritualizată a erotismului, ca şi pentru bogăţia scenelor care [...] îl introduc pe cititor într-o atmosferă tensionată".

în 1997 este laureat al Premiului de Teatru „Cervantes", *cuMigud Will,* piesă pusă în scenă de Denis Rafter, şi al cărui protagonist, un năzdrăvan alter-ego al Marelui Will, s-a bucurat de un excepţional succes de public şi de critică la Festivalul de Ia Almagro şi la Teatrul de Comedie din Madrid.

în 1998, Premiul pentru Roman *„ Ca.fi* Gijdn" pentru *La ventana pintada* („Fereastra pictată") i-a consolidat promiţătoarea traiectorie narativă, în 2000 este finalist al Premiului „Nadal", cu romanul *Dafne desvanecida* („Dafne leşinată").

în 2001 şi 2002 primeşte Premiile „Fernando Lara" (unul dintre cele mai prestigioase premii spaniole de proză romanescă, convocat de celebra Editură Planeta) şi premiul pentru cel mai bun roman *noir* „Dashiell Hammet", amîndouă pentru *Clara y Ia penumbra* („Clara şi penumbra"). Acest *thriller* ne-futurist, chiar dacă acţiunea sa se desfăşoară în anul 2006 în mai multe oraşe europene, pune problema limitelor creaţiei, excesiv supuse legilor pieţei. *6*

O intrigă tensionată şi o acerbă critică socială, lumea artei moderne şi o serie de asasinate macabre converg toate în acest roman unde „hiperdramatismul", o formă nouă a artei apărută, după spusele naratorului, în 1996, foloseşte

drept suport trupuri omeneşti, şi unde două grupuri de poliţişti investighează separat, la moartea acestor „trupuri artistice", nu doar asasinate, ci şi distrugeri de opere de artă. *Clara y la penumbra* abundă în sugestii dintre cele mai îndrăzneţe, ce merg de la cultul imaginii pînă la dispreţul pentru omul în came şi oase. Ce crede Somoza despre toate acestea? Ei bine, psihiatrul nostru nu se teme să afirme că primul, cultul imaginii, merge mai departe decît al doilea, cultul trupului viu: „Cine nu fabrică azi imagini în consonanţă cu timpurile pe care le trăim? Dar pe mine, dincolo de lumea top-modelelor, mă interesează mai mult lumea aparenţelor, care nu-i afectează pe toţi." Şi totuşi, Somoza insistă asupra faptului că nu această problematică ar fi esenţială în romanul său: „Aici sînt importante persoanele. Picasso şi Leonardo mi se par mai enigmatici decît Domnişoarele din Avignon şi Monna Lisa", în ceea ce priveşte accentele futuriste ale „hiperdramatismului", Somoza opinează că acest roman: „este o lume paralelă, şi nu spun că lucrurile vor evolua ca în Jules Veme, care credea că într-o zi avem să ajungem pe Lună. Este un reflex al lumii actuale. Iar, dacă descoperim cum am putea cîştiga bani cu această formă de artă, se va găsi de la sine lume care să lucreze în domeniu".

Jose Carlos Somoza a scris şi numeroase piese de teatru, printre care *Leviatan, Las esquinas de] ărbol* („Colţurile copacului"), *Misterio* („Mister"), (toate în 1994) ca şi nuvelele *La Boca* („Gura") (1995) şi *EI detalle* („Amănuntul") (1997). Dintre romanele sale mai amintim *Cartas de un asasino insignifiante* („Scrisori de la un asasin neînsemnat") (1999). Dar cea mai sigură dovadă a succesului său de public este faptul că şi *romanul Dafne leşinată,*

7

apărut după *Peştera ideilor,* a fost tradus deja în numeroase limbi străine.

... Fiind, fără îndoială, cel mai izbutit dintre textele sale ʷ narative, *Peştera ideilor* (al şaselea roman scris de Somoza, apărut în anul 2000 şi care s-a bucurat de mare succes de librărie şi de critică) i-a adus consacrarea şi celebritatea literară, căci a fost tradus pînă acum în peste zece limbi, printre care: germana, franceza, greaca (se putea oare altfel?), l daneza, maghiara, engleza, italiana, japoneza, poloneza, portugheza, ivrit, turca, islandeza şi coreana. Cu această naraţiune, romancierul pătrunde în ambianta gîndirii lui Platon, „ceea ce - spune - m-a stimulat să *reflectez* asupra contradicţiilor care îi puneau atunci în mişcare pe oameni, chiar dacă nu am pretenţia să fac roman istoric".

Naraţiunea îmbină reflecţia cu divertismentul, deoarece -pledează Somoza - acestea „nu au de ce să fie în conflict", şi împleteşte o intrigă poliţistă din Grecia antică, ce nu este istorică, cu un roman negru, ce aproape că nu este poliţist. EI împrumută mijloace din ambele teritorii, fără a se instala definitiv în nici unul, şi pretinde chiar că ar fi încercat să le caricaturizeze, folosind, în cea mai deplină libertate, caracteristicile diferitelor genuri literare. Personal nu am reuşit să detectez elementele de caricatură. Dar, indiferent de intenţii, în practica făţişă a jocului metaliterar autorul se foloseşte de ficţiune pentru a-şi pune, în numele său şi al noastru, tocmai întrebările pe care adeseori ni le punem cu toţii, şi mai ales pentru a explora micile şi marile probleme ale existenţei:

„Nu voiam să scriu un roman istoric, pentru că nu cred în acest gen. Dar Grecia clasică îmi permitea să reflectez la enormele contradicţii care îl puneau în mişcare pe omul acelor timpuri, atît de asemănătoare celor de azi. [...] Grecii se zbăteau între exaltarea raţiunii şi cea a simţurilor. Acum sîntem în căutarea unor valori pe care să le confruntăm cu zeii tehnologiei", explică Somoza, convins că omul s-a schimbat nespus de puţin de-a lungul timpurilor şi că nevoia de a filosofa, pregnantă în acest roman, este încă vie, deşi *S*

'#"·!...'

filosofii şi poeţii şi-au pierdut rolul hotărîtor în societate: „Acum acest loc îl ocupă omul de ştiinţă, iar ştiinţa se face că ne pune la dispoziţie răspunsurile la marile întrebări, deşi nicicînd nu am fost mai zăpăciţi ca acuma".

Pentru toate aceste motive, scriitorul întreprinde, cu *Peştera ideilor,* o călătorie în trecut, se înconjoară de filosofi ce reprezintă diferitele şcoli de gîndire din epoca marelui Platon şi inventează o ţesătură de crime care încă din primul moment îl prind pe cititor în mreaja lor, întru cîtva după modelul *Numelui trandafirului,* cu care în premieră ne-a fermecat Umberto Eco. Cartea' ne mai aduce în preajmă şi un Traducător anonim, al cărui roman se desfăşoară, ă la Camil Petrescu, sub linia ce separă acţiunea de notele de subsol. Acesta ne obligă să participăm la propria istorie, la enigmele pe care, rînd pe rînd, le înfruntă şi le rezolvă, la secretele ce, tot rînd pe rînd, i se (şi ni le) revelează. Vom reveni pe larg asupra acestui al doilea text.

Tot acest joc al romanelor „matrioşe" are, în ultimă instanţă, scopul - ne spune Jos6 Carlos Somoza - de a ne arăta că „una dintre posibilele concluzii [...] este că raţiunea singură nu e suficientă. Raţionalismul, logica pură, nu ne permit să cunoaştem adevărul, pentru că acesta este în mişcare, se află dincolo de simţuri, în lumea iraţionalului". Şi cine ar putea şti acest lucru mai bine decît acest psihiatru care nu a împlinit încă 50 de ani? Vom discuta, pe rînd, cele două interesante probleme pe care le pune romanul.

î l

Mai întîi, grupul de probleme pe care autorul ni le ridică încă de la început, o dată cu titlul: *Peştera ideilor* este nu o aluzie, ci o referire directă la parabola lui Platon:

„Presupun că - îi spune un personaj, filosoful Diagoras, altui personaj, Crantor — ai auzit că noi avem un mit al peş-terii, nu? Prizonierul care a trăit întreaga viaţă într-o peşteră,
9

I

privind umbrele obiectelor şi ale fiinţelor reale, povesteşte mitul acesta, devine liber dintr-odată, iese la lumina soare-lui, şi îşi dă seama că pînă atunci văzuse doar simple şi-
ltu»t» •'•"• »-i:»~«— - •
._ ,_____—i~« Tatuat uuaj simpie siluete, iar realitatea este mult mai frumoasa şi mai cuprinzătoare decît şi-o imaginase".

Mai mult decît atît, motoul romanului este un foarte cunoscut (şi mai ales citat) fragment din aşa-numita *Scrisoare a VII-a.* Mare parte din aceasta este consacrata relatării şi comentării pe larg a călătoriei făcute de Platon in Sicilia[1]. Considerată cea mai autentică dintre scrisorile bănuite a ne fi rămas de la Platon (cf. Constantin Ritter) sau de o autenticitate îndoielnică (cf. Aram Frenkian), aceasta este „cheia de boltă" a întregului set de 17 scrisori, în *Scrisoarea a VII-a* - a comentat Constantin Noica[2] - Platon va şti să reaşeze la locul lui cuvîntul, arătînd (la 342 b şi urm.) că actul de cunoaştere începe de *la nume,* urcînd *la definiţie,* spre a ajunge apoi *la. imagine,* de aici la *ştiinţă;* şi, prin „afinitatea şi asemănarea" inteligentei cu obiectul (nu prin imitaţie precisă!), „atinge însăşi natura obiectului, *ousîa* lui".

în roman, aceste lucruri le explică, la cina pe care o dă la Academie, Platon însuşi: ,JE foarte simplu, Filotext. Prima treaptă e numele, şi ar putea fi oricare. De pildă: «scriere», «casă», «cenaclu». A doua e definiţia, numele despre care vorbesc sintagmele, în pilda «scriere», definiţia ar fi: «Scrierea e un papirus scris ce formează un text total». E limpede că în literatură încap numai nume şi definiţii. A treia treaptă

[1] După 398 î.Hr., Platon ajunge din Magna Graecia în Sicilia, la curtea lui Dionysios cel Bătrîn (430-367 Î.Hr.). in urma unor neînţelegeri cu privire la diferite chestiuni legate de legislaţie, legislativ şi forma de guvemămint, în 388-387 Î.Hr., este invitat să părăsească Syracuza, unde cîştigase simpatia lui Dion, cumnatul lui Dionysios, şi a prietenului său, Aristomenes. în finalul *Scrisorii* (din care face parte motoul ales de Jose[1] Carios Somoza), sint prezentate pe larg disciplinele predate la Academie şi este pusă în evidentă originalitatea sistemului filosofic elaborat de Platon.

2 Interpretare la *Cratylos.* în: *Platon. Opere,* III, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 233.

io

e imaginea, viziunea pe care fiecare şi-o făureşte în minte atunci cînd se gîndeşte la ceva. De pildă, gîndindu-mă la o scriere, eu văd un papirus desfăcut pe masă. A patra treaptă, intelectul, e tocmai ceea ce facem acuma: discutăm, slujin-du-ne de inteligenţa noastră, despre orice, în pilda noastră am vorbit despre scriere: despre obîrşia şi ţelul ei. A cincea şi ultima treaptă e ideea în sine, adică adevăratul obiect al cunoaşterii, în pilda «scriere», ea ar fi Scrierea în sine, scrierea ideală, superioară tuturor scrierilor lumii."

în fine, Filotext, care se va dovedi a fi autorul (destul de apropiat de contemporaneitate) al romanului de deasupra liniei, dar care are abila îndrăzneală de a se dedubla şi suprapune unui personaj, scriitorul omonim invitat de Platon la cină[3] ne oferă cu acest roman rodul pariului-provocare pe care dublul său i l-a propus lui Platon: acela de a ilustra această concepţie printr-o carte. Iată cum ne explică acest lucru Montalo, editorul şi, în acelaşi timp, fiul lui Filotext: „Ei bine, *Peştera ideilor* este rezultatul pariului dintre Filotext şi Platon. Lui Filotext afacerea i s-a părut foarte grea: cum să scrii o operă care să conţină cele cinci elemente ale înţelepciunii? Primele două erau simple, dacă mai ţii minte: numele este numele lucrurilor, pur şi simplu, iar definiţia, frazele pe care le spunem despre acestea. Ambele elemente figurează într-o scriitură normală. Dar al treilea, imaginile,, sînt deja o problemă: cum să creezi imagini care să nu fie simple definiţii, forme ale fiinţelor şi ale lucrurilor de dincolo de cuvintele scrise? Atunci, Filotext a inventat eideza."

Deşi într-o notă a „Traducătorului" romanului se dau unele explicaţii legate de cuvîntul spaniol *eidesis,* „eideza", ni se pare nimerit să dăm aici cîteva lămuriri preliminare: în

l

[3] Şi totuşi, în buna tradiţie clasică a romanului poliţist, acest „prieten al căiţii" (dacă ne gindim numai la pasiunea cu care va „paria") ne lasă un indiciu lămuritor: numele său, îmbinare a gr. *philo* „prieten" şi a lat *textus* „text", pe care este imposibil să îl fi purtat un contemporan grec al lui Platon.

primul rînd, *eidesis,* cuvîntul spaniol pe care îl foloseşte autorul *Jose* Carlos Somoza, de formaţie *psihiatru,* nu este prezent în Dicţionarul cel mai autorizat al limbii spaniole, cel editat de Real Academia; acesta însă înregistrează *eidătico:* „(din gr. *eidpticos,* relativ la cunoaştere) *adj.* 1. *(psih.)* despre şi referitor la eidetism; 2. *(fii.)* care se referă la esenţa", şi *eidetismo:* „s./n. *(psih.)* capacitate a anumitor persoane, în general copii şi artişti plastici, de a reproduce

mental cu mare precizie *percepţii (s.n.)* vizuale anterioare". în *Dialogurile* platoniciene de maturitate *(Banchetul, Phaidon, Phaidros), eidos* şi *id6a,* de la care derivă neîndoielnic neologismul somozian, spaniolul *eidesis,* sînt termenii filosofici centrali, în jurul cărora evoluează doctrina despre *eide* (cuvînt greşit tradus prin „concepte", după cum arată Adelina Piatkovski), esenţe. *Eidos,* pi. *eide,* este esenţa, temeiul, proiectul nesupus naşterii şi pieirii, forma (cel mai adesea umană), configuraţia, imaginea şi înfăţişarea, iar *id6a* este modelul unic, prototipul fiinţial, noţiunea logică, paradigma esenţială, forma estetică, idealul moral, într-o unitate nediferenţiată. Dacă gr. *eikasia* este iluzia, atunci sp. *eidesis* ar fi întruparea ideii în esenţă sau fie şi numai — cum face Jos6 Carlos Somoza - în *logos,* în cuvînt. Dar să mergem mai departe: deşi „Traducătorul" îl întrerupe, pentru a-şi arata surprinderea, Montalo continuă să explice: „Eideza este o invenţie graţie căreia Filotext face ca ideile să fie cursive, libere, să nu aibă legătură cu scriitura, ci cu imaginaţia cititorului". Eideza nu este o tehnică literară folosită de scriitorii greci, ci: „Este o simplă invenţie, care aparţine în exclusivitate acestei scrieri! [...] Deci, al treilea element era rezolvat. Dar lipseau încă cele mai grele. Cum să reuşească al patrulea, care era discuţia intelectuală? Era nevoie, în chip vădit, de o voce din afara scriiturii, o voce care să comenteze ceea ce parcurgea cititorul, un personaj care să privească de la distanţă întîmplă-rile tramei. Acest personaj nu putea fi singur, căci elementul *12*
necesita un oarecare grad de dialog. Astfel încît devenea obligatorie existenţa a cel puţin două personaje din afara scrierii. Dar cine ar fi putut fi acestea şi cu ce scuză ar fi putut fi ele prezentate cititorului? [...] Soluţia i-a dat-o lui Filotext propriul său poem, strofa tălmăcitorului «întemniţat de un nebun»: să adauge cîţiva tălmăcitori fictivi ar fi fost mijlocul cel mai nimerit pentru a ajunge la cel de-al patrulea element. Unul dintre ei «ar tălmăci» scrierea, comen-tînd-o în note de subsol, iar ceilalţi ar fi legaţi de el într-un chip sau altul. Cu trucul acesta, scriitorul nostru a reuşit sa introducă cel de-al patrulea element. Dar rămînea al cincilea, cel mai greu: Ideea în sine! [...] Ideea în sine este cheia pe care în van am căutat-o încă de la început. Filotext nu crede în existenţa ei şi de aceea nu am găsit-o. Dar, la urma urmelor, ea este înăuntru: în cercetarea noastră, în dorinţa noastră de a o găsi. [...] Filotext a cîştigat, deci, pariul!"
Filotext-Somoza cîştigă pariul cu filosofia, iar prin amîn-doi literatura cîştigă la rîndul ei pariul cu filosofia. Regăsim însă în acest joc metatextual o nouă confirmare a diagnosticului pus cu dezamăgită luciditate de Horia-Roman Pata-pievici: „... lumea întreagă s-a transformat în fabulă, în*r6cit,* în joc al aparenţelor, în joc *tout court.* Doctrina postmodemă a simulacrelor este consecinţa tipic modernă a preeminenţei epistemologiei asupra ontologiei. De altfel, evacuarea autorului din teoria literară, apoi evacuarea textului în favoarea comentariului de text şi a ideii de operă de artă în favoarea contextului sociologico-ideologic nu reprezintă altceva, în teoriile postmoderne, decît triumful modem al epistemologiei asupra ontologiei, în termeni morali, *U s'agit toujours d'affirmer que le blanc est noii"* [4].
Pe cei pe care această întîmplare îi va stimula să încerce să aprofundeze filosofia platonică îi îndemnăm să se apropie

I

[4] H.-R. Patapievici, *Omul recent,* Ed. Il-a revăzută, Bucureşti, Human-itas, 2002, p. 118.
13
de *Scrisoarea a VII-a* şi, evident, de. fascinantul dialog platonician *Cratylos* ghidaţi de splendidul studiu introductiv scris pentru acesta de Constantin Noica[5].
„în el însuşi - se ştie - cuvîntul a apărut în trecut nu drept mijloc de comunicare, ci drept o adevărată forţă a spiritului în sinul realităţii. El a fost privit ca înzestrat cu tăria de a edi-
Revenind asupra eidezei, aşa cum spuneam, într-o notă fica sau, dimpotrivă de a desfiinţa. Uneori a părut să dea

l

de subsol din romanul poliţist de sub linie, „Traducătorul" mai adaugă cîteva explicaţii: „Eideza [...] este o tehnică li-terară inventată de scriitori greci din Antichitate pentru a transmite prin scrierile lor chei sau mesaje secrete. Constă din repetarea unor metafore sau cuvinte care, descoperite de cititorul perspicace, trebuie să îi pună la dispoziţie o idee sau o imagine independentă de textul original. Arginus din Corint, de pildă, a ascuns o foarte completă descriere a unei tinere pe care o iubea în eideza dintr-un lung poem care, în aparenţă, era dedicat florilor de cîmp. Şi Epaf din Macedonia [...]. O scriere eidetică este înţeleasă numai cînd este citită de la cap la coadă."
Este deosebit de interesant de constatat, şi ne surprinde că Somoza nu a insistat asupra acestui lucru (pentru că nu putem crede că nu l-a observat), caracterul subliminal al acestei „metafore" care, tocmai pentru că este independentă de textul original, ajunge la mintea cititorului independent de acesta. Şi cine ştie de cîte nu l-ar putea convinge!? Căci

ni se pare că, utilizată cu o subtilitate mai mare decît cea pe care credem că în mod intenţionat o afişează Somoza, această „tehnică literară" este infinit mai dăunătoare, chiar mai periculoasă decît inocentul „hiperdramatism" pseudo-futurist, deoarece e vădit că autorul urmăreşte - aşa cum spune chiar unul dintre personajele romanului - „ca imaginile ascunse să plutească în conştiinţa cititorilor". Tocmai de aceea nu trebuie să uităm nici un moment subtilul avertisment pe care ni-l face, în comentariul deja amintit, Constantin Noica:

[5] Constantin Noica. „Interpretare Ia CRATYLOS". In: *Plafon. Opere,* IO, Bucureşti, Editura Ştiinţifica şi Enciclopedica, 1978, pp. 139-235.

'4

legea intimă a lucrurilor, numindu-le, ca în legenda biblică a lui Adam; alteori numele a părut, magic, atît forţa de a se înstăpîni asupra lucrurilor, cît şi mijlocul de a îmbuna şi a-i face favorabili pe zei.. ."[6]

După *Borges yyo* („Borges şi eu"), una dintre paginile cele mai tulburătoare ale literaturii zilelor noastre, nimeni nu mai poate scrie literatură ignorînd dramatica dedublare a scriitorului. Somoza face din belşug uz de avantajele ce decurg din această veche boală a scriitorului, căreia Borges nu a făcut decît să îi pună un diagnostic şi să îi stabilească anamneză. Pe de altă parte, nici Somoza nu scapă *borgesitei,* boală plăcută şi măgulitoare a literaturii secolului XX, dar în ultimul timp prea pastişant-epidemică. Iată *numai* o mostră:

„Există" - va povesti Crantor — „o credinţă foarte răs-pîndită în unele locuri aflate la mare depărtare de Grecia. [...] Conform acestei credinţe, tot ce facem şi tot ce spunem sînt cuvinte scrise în altă limbă şi pe un imens papirus. Iar Cineva citeşte chiar acum acest papirus şi descifrează faptele şi gîndurile noastre, aflînd chei ascunse în textul vieţii noastre. Acest Cineva e numit Interpretul sau Tălmaciul. Cei ce cred în El gîndesc că viaţa noastră are un sens ultim, pe care noi înşine nu-l ştim, dar pe care Tălmaciul îl poate afla încetul cu încetul, în timp ce ne citeşte. La sfîrşit, textul se sfîrşeşte şi noi murim, fără să ştim mai mult ca înainte. Dar Tălmaciul, care ne-a citit, va cunoaşte în sfîrşit sensul ultim al existenţei noastre. [...] Unii cred că e cu

[6] *Op.cit.,* p. 144.

putinţa sa vorbeşti cu Tălmaciul. [.,.] Se spune că ne putem adresa Lui, ştiind că ne ascultă, căci citeşte şi tălmăceşte toate vorbele noastre. [...] Unii îi înalţă laude şi îi cer lucruri, ca, de pildă, să le spună ce se va întîmpla în capitolele următoare. Alţii îl sfidează, deoarece ştiu, sau cred că ştiu că Tălmaciul nu există în realitate."

Dar să revenim la textul borgesian fundamental, *Borges yyo,* pentru a urmări jocul dedublărilor din care s-a inspirat Somoza. Aici şi nu numai aici dezvăluie Borges marele secret al scriitorului, comentînd propriul exemplu: astfel, in concepţia lui, Borges-scriitorul se disociază în Borges-nara-torul, numit *yo* („eu"), şi şi Borges-trăirea (Borges-T), pe de o parte, şi Borges-scriitorul, numit „Borges", şi Borges-cris-talizarea (Borges-C), pe de altă parte.

Nu încape îndoială: amîndoi sînt autentici. Borges-T trăieşte şi se lasă trăit, se bucură de viaţă şi citeşte, asimilează o linguriţă de viaţă şi un polonic de erudiţie; în acest timp, lui Borges-C nu-i rămîne decît sa digere nectarul şi polenul erudiţiei, transformîndu-le in miere, în „digestia" aceasta, ce se face cu nedezminţită loialitate faţa de sine însuşi, îşi are originile autenticitatea lui Borges; ea îi fertilizează erudiţia şi îi anulează sterilitatea. Dar, pentru ca roadele creaţiei sale să devină artă, intervine cu o întreagă strategie de mijloace şi procedee literare proprii.

începînd prin a căuta autenticitatea în om, în Borges-T, constatam că acestuia nu i se întîmpla aproape nimic important; el işi trece viaţa lăsîndu-se trăit de realitate, asimilînd ceasuri de nisip, hărţi, rafinamente tipografice, etimologii, arome de cafea şi prozele mult-iubitului său Stevenson. Borges-T îşi permite doar să trăiască, să asimileze cele trăite pentru ca din suma lor celălalt Borges să facă literatura; aceasta este singura sa raţiune de a fi. întregul mecanism, care acordă ritmuri diferite trăirilor, se consumă în chiar ritmul acestora şi puţin cîte puţin în doze infinitezimale şi *16*

I

trecătoare, se duce să supravieţuiască în Borges-C, falsificat sau amplificat, după cum ar dori-o însuşi acest „ofro *Borges"*[7], în fuga timpului şi a uitării.

Borges y yo este o emoţionantă mărturie lăsată de Borges cel care trăieşte, se lasă trăit de viaţă şi pe care viaţa însăşi îl trăieşte, pentru ca, din experienţa sa autentică, vitală sau livrescă e tot una, *el* otro[8] să îşi tragă sevele creatoare. Neliniştitoare mărturie a unui creator care se recunoaşte in acelaşi timp şi ca, în termenii lui Emir Rodriguez Monegal, *tema secreto de su* obra[9]! Cea mai irefutabilă probă a autenticităţii acestei trăiri este faptul că Borges-T se dizolvă în imaginea creata de Borges-C, la fel cum, o dată cu timpul care şterge irelevantele diferenţe, Cervantes devine Don Quijote, iar Valeiy *Monsieur* Teste.

Spectaculoase şi uneori chiar neaşteptate, dedublările lui Somoza, care încearcă mereu să fie livresc ca Borges, sînt însă departe de a fi emoţionante. Ele nu sînt trăire, ci numai tehnică. Ceea ce nu înseamnă că nu sînt adeseori interesante şi incitante. Şi, mai ales, servesc cauza unui „furt" mai efectiv, chiar dacă mai subtil, din Borges: al tehnicii borgesiene a metafizicii-ficţiune. Vom reveni.

încă din primul moment, scriitorul Josg Carlos Somoza se dedublează în Naratorul-Scriitorul Filotext şi Naratorul-Tra-ducătorul (fără nume, generic, sau anonim, aşa cum rămîn, in marea lor majoritate, traducătorii). Pentru ca această dedublare să fie cit mai tranşantă, unul stă in roman, deasupra liniei, celălalt, în note, sub linie. Linia aceasta, ca o cumpănă a apelor, separă două spaţii, Spaţiul Fictiv şi Spaţiul Erudit. Iar Somoza are meritul de a fi transformat

şi Spaţiul Erudit într-un Spaţiu Narativ, simetric, deci pereche, deşi, dacă ne gindim
[7] Celalalt Borges (sp.).
[8] Celalalt (sp.).
[y] „Tema secreta a operei sale" (sp.).
mai bine, poate că acelaşi Spaţiu - Narativ s-a dedublat, permiţlnd Spaţiului Fictiv să invadeze Spaţiul Erudit (oare acesta să fi devenit „Tlon"?).
Fiecare dintre aceste două spaţii narative pereche are propriile lui personaje. Spaţiul Fictiv are personaje fictive (Heracle Pontor, Ponsica, Diagoras şi profesorii de la Academie, efebii Euniu şi Antis, văduva Etis şi copiii săi, Tramah şi Elea, Crantor, Menecm, Yasintra etc.) şi reale (care pătrund în ficţiune, precum Platon, Speusip etc.), dar care participa toate la întîmplările romanului de deasupra. Iar Spaţiul Erudit, devenit fictiv, are personaje fictive, în raport cu Somoza, dar reale, în raport cu Filotext: Traducătorul, editorul Montalo, Elio, Helena, Aristide etc.
Fiecare dintre cele două spaţii găzduieşte cîte un roman poliţist: în cel de deasupra este căutat un criminal în serie, presupus „autor" al mai multor crime similare: în cel de dedesubt, este căutat „autorul" romanului de deasupra. Iar personajele fictive şi reale din roman şi din notele de subsol se întîlnesc *tocmai* pe linia-cumpănă care este, de fapt, chiar *cumpăna pariului* pus de fiecare dintre cei doi Filotext. în plus, în romanul de deasupra avansează nu paralel, ci *suprapuse,* (a) acţiunea poliţistă, al cărui agent este Heracle Pontor („pandant" al agathachristianului Hercule Poirot?), (b) acţiunea eidetică, al cărui agent este „eroul" Hercule, şi (c) acţiunea subliminală a celorlalte idei eidetice, prin a căror succesiune se realizează deducţiile freudi-anului[10] detectiv.
Somoza nu se mulţumeşte cu această primă dedublare: scriitorul Filotext, care se va dovedi a fi tatăl Traducătorului şi al Editorului Montalo, deci o persoană aproximativ din aceeaşi generaţie (ca să rămînem în nota
1° Merită, de altfel, o menţiune specială „visele" detectivului, splendide ficţiuni freudiene ale fostului psihiatru Somoza, prin care acesta îşi depăşeşte experienţa borgestană, dar care nu sunt mai puţin livreşti decit prima. *iS*

rs

discuţiei noastre) cu Borges, născut aproximativ o dată cu secolul XX, şi al cărui roman îl citim „deasupra liniei" se dedublează la rindul său în Filotext-Scriitor Real şi Filotext din Chersonez-Scriitor fictiv, contemporan şi pri-eten cu Platon-Filosof fictiv, o ipostază a lui Platon-Filosof real, personaj istoric. Dedublîndu-se, Filotext îşi găseşte, aşa cum am arătat, un loc în propriul său roman (care nu este nici realist, nici poliţist, ci *istoric,* căci este scris dintr-o perspectiva contemporană, ceea ce explică şi inadvertenţa numelui său propriu, indiciu important însă în romanul poliţist.
Metafizica-ficţiune pusă în mişcare de Somoza, scriitor poate tot atît de livresc ca şi Borges, chiar dacă, aşa cum era de aşteptat, de sorginte borgesiană, ne pune în fata unui serios, deşi nu excesiv de profund, cunoscător al lui Platon. Faptele literare prezentate de Somoza nu sînt de sorginte realistă, ci se nasc din ingenioasa elaborare a materiei filosofico-livreşti într-o *alegorie* populată de arhetipuri, care vin din şi se duc spre **filosofic,** ceea ce le transformă în *camuflare a* **filosofici** în *ficţiune,* în cadrul acestei ficţiuni, literatura este percepută ca: (a) expresie a irealităţii lumii şi a relativităţii faptului literar; (b) fapt real adăugat lumii, ca o realitate în plus a lumii noastre. Soluţia pe care Somoza o propune este ieşirea din realitatea iluzorie şi abordarea destinului în plan abstract. Din această încercare rezultă obligaţia la re-citire, pentru a pătrunde *detaliul-cheie,* ceea ce exprimă *distanţarea* Autorului de viaţă şi *apropierea sa* mai mare de filosofic decît de literatură.
O modalitate literară pe care, cu siguraţa, ar fi apreciat-o scriitorul român care a „văzut idei", maestru şi el al romanului „de sub linie" din *Patul lui Procust,* Cărnii Petrescu.
Să revenim însă la „cumpăna" efectivă, „desenată" a romanului, deja menţionata linie de demarcaţie dintre roman şi notele de subsol. „Subsol" care, nu ar fi putut sa nu observe Mircea Eliade, este un „infern" modern, de aceeaşi
»9
sorginte cu multe dintre situaţiile şi personajele sale, care întruchipează neaşteptate mituri încă nerevelate, încălcată, traversata, „violată" chiar, deci, departe de a fi de netrecut, aceasta linie de demarcaţie îngăduie să fie trasgresată ori de cîte ori autorul, naratorii, editorul şi traducătorul au nevoie sau doresc să se mute sau să mute pe alţii dintr-un spaţiu într-altul, sau numai să comunice cu cei din spaţiul pereche celui în care îşi fac ei veacul, în jurul liniei, nimic din toate acestea nu este nou în filosofic, literatură şi intertextualitate.
Atunci de ce, oare, a avut succes acest roman al lui Somoza? Răspunsul nu este greu de dat, chiar dacă, poate, nu ne va măguli prea tare: pentru că (adevărată operă de popularizare) cartea lui Josd Carlos Somoza oferă chiar şi celui mai modest cititor „iluzia fericirii", aceea că nu în-tîmpină nici o dificultate în a-l înţelege pe Platon. Dar nu numai aceasta, deoarece romanul este şi o colegială pledoarie pentru abnegaţia şi devotamentul anonim al traducătorului:
„Am cunoscut, acum cîtăva vreme, un bărbat mediocru. Era fiul unui scriitor nu mai puţin mediocru decît el. Bărbatul acesta visa să fie scriitor la fel cu tatăl său, dar Muzele nu-l binecuvîntaseră cu un talent pe măsură. Astfel, a învăţat alte limbi şi s-a consacrat Tălmăcirii textelor: a fost meseria căreia i-a putut afla cele mai multe asemănări cu cea a tatălui său. într-o zi, acestui bărbat i-au dat un papirus vechi şi i-au cerut să îl tălmăcească. S-a pus pe treabă şi a muncit zi şi noapte cu mare rîvnă. Era o scriere literară în proză, o povestire întru totul obişnuită, dar bărbatul,

poate datorită neputinţei de a scrie ceva inventat, a vrut să creadă că ea ascundea o cheie. Şi astfel a început să lupte: Unde se afla secretul? Acolo unde spuneau personajele? în descrieri? în lăuntrul vorbelor? în imaginile evocate?"
Ca cititoare şi traducătoare a romanului lui Jose Carlos Somoza, vă invit să răspundeţi la aceste întrebări după ce îl veţi parcurge pe oricare din multele sale registre. Sau măcar pe acela unde Hercule Poirot şi-a creat (tot după modelul borgesian) un precursor, pe Heracle Pontor.
în fine, înainte de a încheia, ne facem datoria de a arăta că însuşi Romanul pare să se dedubleze, încă de la început chiar, aşa cum implicit am observat, referindu-ne la spaţiile sale „de sus" şi „de jos", în Romanul poliţist despre Grecia lui Platon (al lui Filotext) şi Romanul poliţist despre Roman (al Traducătorului), în pofida acestor aparente dedublări, avem cu singuranţă de-a face cu un singur Roman, unitar şi cu o substanţă narativă indivizibilă, în fapt, aceasta migrează parţial şi succesiv dintr-o parte într-alta a liniei de demarcaţie, astfel încît, deşi suma ei rămîne constantă, Romanul „de sus" şi Romanul „de jos" sînt, succesiv şi alternativ, mai importante sau nu, mai pline sau mai goale de substanţă.
Există o gradaţie precisă în această evoluţie. La început, după canon, Romanul poliţist „de sus" captează tot interesul autorului. Pe măsură ce înaintează însă, iar misterul începe să se lumineze, interesul, nu numai al cititorului, ci şi al autorului însuşi, pentru intriga poliţistă de pe ulicioarele Atenei antice păleşte în ritm aproape imperceptibil şi se concentrează asupra celei din „infernul" Traducătorului. Notele acestuia cresc nu numai în frecvenţă şi dimensiuni, ci şi în intensitate narativă, în sinceritate, în exasperare. Acest *crescendo* se realizează pe seama şi din însăşi substanţa Romanului „de sus". La nivelul *Peşterii ideilor,* „nimic nu se pierde, totul se transformă": substanţa frece numai din Romanul „de sus" în Romanul
„de jos".
Deşi întîmplările sînt de multe ori *patetice,* în acest joc al gradaţiilor (poate cel mai interesant din text), autorul

rămîne *distant* şi rece, obiectiv aproape (oricum mai obiectiv decît personajul său, Traducătorul), uimitor de *exterior* tramei/tramelor narative, şi mai borgesian ca oricînd. De ce nu ne cucereşte pînă la capăt? Oare numai pentru că sîntem conştienţi în fiecare moment că se joacă? în definitiv, şi Borges se juca. Numai că, în jocul său, la care participau doar el, noaptea şi cărţile, Borges chiar „trăia şi se lăsa trăit". Dar, dacă „noaptea", neîndoielnic nu este imprescindibilă unui joc similar, din jocul lui Somoza lipsesc, din păcate, „cărţile". Nu ca material livresc, ci ca partener. Şi e păcat! Dar, cu siguranţă, Somoza nu şi-a spus ultimul cuvînt şi nu acesta este ultimul său roman.
Ileana Scipione

,,Nu încape nici o îndoială, ca atare, că există o pricină temeinică împotriva celui ce cutează să scrie ceva în asemenea privinţa, o pricină despre care, deşi înainte vreme am mai invocat-o în repetate rînduri, cred că este momentul nimerit să vorbesc şi de data aceasta.
Pentru fiecare dintre premisele pe temeiul cărora se ajunge în chip necesar la cunoaşterea unui lucru sînt în joc trei condiţii, a patra este cunoaşterea însăşi (iar a cincea se cuvine să fie socotit chiar lucrul ce urmează să fie cunoscut, în împrejurarea că el există cu adevărat). Anume, prima este numele, a doua este definiţia, a treia este imaginea ..."
PLATON, *Scrisoarea a VH-a*

Hoitul zăcea întins pe brancarda firavă din lemn de mesteacăn. Dacă torsul şi pîntecele erau un talmeş-balmeş de rămăşiţe neruşinate şi flori închegate din sîngele care, ţîşnind, se amestecase cu noroiul uscat, capul şi braţele se înfăţişau ceva mai bine. Un oştean dăduse la o parte mantalele care îl acopereau, pentru ca Aşchii să îl poată cerceta, iar curioşii se apropiaseră, la început cu sfiiciune şi apoi în număr mai mare, făcînd roată în jurul acelor lugubre rămăşiţe pămînteşti. Frigul zbîrlise pielea de azur a Nopţii, iar Boreas[1] sufla, vînturind pletele de aur ale torţelor, tivurile sumbre ale hlamidelor şi panaşele stufoase care împodobeau coifurile oştenilor. Tăcerea căsca bine ochii: toate privirile urmăreau stăruitor cercetarea pe care, la lumina unei lămpi pe care sclavul i-o ţinea cît mai aproape, ferind-o cu mîna de bătaia vîntului, Aşchii o împlinea cu străşnicie, îndepărtînd cu gesturi de moaşă buzele rănilor sau cufundîndu-şi degetele în găurile lor înfricoşătoare, cu atenţia delicată cu care cititorul îşi petrece degetul arătător

Lipsesc primele cinci rinduri. în ediţia textului original pe care l-a îngrijit, Montalo afirma ca, in acest loc, papirusul a fost sfîşiat. îmi încep, deci, tălmăcirea *Peşterii ideilor* cu primele cuvinte din textul lui Montalo, singurul de care dispunem (n.tr.).
[Notele din paratext sînt semnalate cu asterisc, în subsolul paginii, cele ale traducătoarei în limba români sînt semnalate cu cifre şi grupate la sfîrşitul cărtii (n.red.).]

peste inscripţiile unui papirus. Vorbea numai Candal cel Bătrîn: răcnise în mijlocul drumului, cînd oştenii apăruseră purtînd cadavrul, şi deşteptase din somn întreaga vecinătate, dar tot mai stăruia în el ceva ca un ecou al vacarmului pe care îl stîrnise; frigul nu părea a-i face vreun rău, cu toate că era aproape despuiat; şchiopătînd de piciorul stîng, ce tîra beteagă o singură şi peste poate de neagră unghie de satir, dădea ocol şlehtei iscoditoare şi, urlînd, îşi întindea trestiile braţelor izbitor de subţiri în încercarea de a se sprijini de ceilalţi:

- E-un zeu! Priviţi-l! Aşa se pogoară zeii din Olimp. Nu-l atingeţi! Ce v-am zis eu? E-un zeu! Jură, Calimah! Jura, Euforb!
Pletele lungi şi albe, ce ţîşneau în neştire din ţeasta lui ţuguiată, prelungindu-i parcă nebunia, fîlfliau în bătaia vîn-tului, acoperindu-i chipul pe jumătate. Dar nimeni nu-i dădea prea mare atenţie: oamenii dădeau să privească mai cu-rînd la mort decît la nebun.
Căpitanul străjii de pe ziduri ieşise din casa cea mai apropiată întovărăşit de doi ostaşi, iar acum îşi mai potrivea o dată coiful cu plete lungi: găsea nimerit să-şi arate numeroşilor pierde-vară însemnele militare. I-a privit pe toţi cei de faţă prin sumbra-i vizieră şi, dînd cu ochii de Candal, a arătat spre el cu nepăsarea cu care ar fi alungat o muscă plicticoasă.
- Fă-l să tacă, pe Zeus, a vorbit el, fără a se adresa în chip special nici unuia dintre oşteni.
Unul dintre aceştia s-a apropiat de bătrîn, a săltat lancea de jos şi i-a împuns, cu o singură lovitură de-a latul, papirusul zbîrcit al burdihanului. Rămas cu vorba-n vînt, Candal a tras aer în piept şi, fără zgomot, s-a îndoit de mij-loc, precum pletele bătute de vînt. Apoi s-a lăsat la pămînt, zbătîndu-se şi gemînd. Curioşii cască-gură au primit cu recunoştinţă neaşteptata tăcere.
- Ce-ai de spus, fizicianule?
2(5
Medicul Aşchii nu s-a grăbit să dea vreun răspuns; nici măcar nu a ridicat privirea spre căpitan. Nu-i plăcea să i se spună „fizicianule", şi cu atît mai puţin pe tonul acela care insinua că, în afara vorbitorului, toţi cei din jur erau demni de dispreţ. Aşchii nu era războinic, dar era urmaşul unor aristocraţi de viţă veche, iar educaţia sa fusese deosebit de rafinată; cunoştea bine *Aforismele*[2], punea în practică toate poruncile *Jurămîntului*^ şi consacrase timp îndelungat studiilor pe insula Kos[4], însuşindu-şi arta sacră a Asclepia-zilor, discipolii şi moştenitorii lui Hipocrat. Nu era, deci, omul pe care un căpitan al străjii de pe ziduri să îl poată umili cu una, cu două. Dar se simţea ofuscat: oştenii îl deşteptaseră din somn la ora îndoielnică a zorilor ascunşi, poruncindu-i să cerceteze în mijlocul drumului cadavrul tînărului adus cu targa de pe măgura Licabetului, în vederea elaborării, fără nici o îndoială, a cine ştie cărui soi de dare de seamă; dar prea bine ştiau cu toţii că el, Aşchii, era medic nu pentru morţi, ci pentru vii, şi era de părere că o astfel de îndatorire îi defăima profesiunea. Şi-a ridicat mîi-nile de pe trupul ciopîrţit, trăgînd după ele un şuvoi de u-mori sîngerînde; sclavul s-a repezit să le cureţe cu o bucată de pînză umezită în apă lustrală[5]. Şi-a dres de două ori glasul înainte de a deschide gura. Apoi a grăit:
- Lupii. A fost, probabil, atacat de o haită hămesită. Muşcături şi lovituri cu laba. Lipseşte inima. I-au smuls-o. Caverna fluidurilor calde este goală în parte.
Zvonul, cu pletele-i lungi, s-a petrecut pe buzele celor ce căscau gura.
- Ai auzit, Hemodor, i-a şoptit un curios altuia. Lupii.
- Ar trebui făcut ceva în sensul acesta, a reluat interlocutorul său. Vom vorbi despre aceasta la Adunare[6].
- Mama sa a fost deja înştiinţată, a anunţat căpitanul, punînd astfel capăt, cu voce fermă, oricărui alt comentariu. Nu am dorit să îi dau amănunte; ştie doar că fiul ei a pierit. Şi nu îi va vedea trupul pînă cînd nu va sosi, aici Damin din
27

g
Clazobion: fiind acum singurul bărbat din familie, el va hotărî ce este de făcut, a stăruit căpitanul cu voce de stentor, obşnuită cu uzanţele ascultării, cu picioarele crăcănate şi pumnii înfipţi în poalele tunicii. Părea că se adresează oşte-nilor, deşi era vădit că se bucura de atenţia prostimii curioase: în ceea ce ne priveşte, am încheiat! S-a întors spre ceata civililor şi a adăugat: Hai, cetăţeni, la casele voastre! Aici nu mai rămîne nimic de văzut! încercaţi să dormiţi, a mai rămas un petic de noapte!
Precum fiece fir de păr din pletele bogate, răzvrătite de vîntul capricios, îşi alege altă cale de a flutura, la fel s-a risi-pit şi norodul cel prost; unii au plecat singuri, în tăcere, alţii împreună, vorbind de înspăimîntătoarea întîmplare:
- E adevărat, Hemodor, că Licabetul e plin ochi de lupi. Am auzit spunîndu-se că au atacat mai mulţi ţărani.
- Şi acum, pe bietul efeb! Trebuie să vorbim despre lucrul acesta în Adunare.
Dar, cînd curioşii au luat-o din loc, un bărbat mic de stat, deosebit de gras, nu s-a dat dus. Stătea la picioarele hoitului, privindu-l liniştit cu ochii întredeschişi, iar pe chipul său rotofei, deşi frumos, nu se desena nici'un gînd. Părea că doarme de-a-n picioarelea: bărbaţii care plecau îi dădeau ocol, treceau pe lingă el fără să îi arunce vreo privire, de parcă ar fi fost o coloană sau un bolovan. Un oştean s-a apropiat de el şi l-a tras de manta[7]:
- Mergi acasă, cetăţene. Ai auzit doar ce a rostit căpitanul. Bărbatul abia de şi-a dat seama că despre el era vorba: a privit statornic în acelaşi loc, în timp ce degetele-i rotofeie dezmierdau marginea bărbii argintii bine tăiate. Socotindu-se ca era surd, oşteanul i-a dat un brînci uşor şi a ridicat vocea: Ei, cu tine vorbesc! Nu ai auzit ce a glăsuit căpitanul? Mergi acasă!

- Iartă-mă, s-a rugat bărbatul pe un ton care oricum arăta că spusele oşteanului îl preocupau în cea mai mică măsură. Mă duc.
- La ce te uiţi?
2&
Bărbatul a clipit de două ori, şi-a luat privirile de pe hoitul pe care alt oştean tocmai îl acoperea cu o manta şi a lămurit:
- La nimic. Mă gîndeam.
- Mai bine te-ai socoti întins în pat[8].
- Ai dreptate, a acceptat bărbatul. Părea că tocmai se trezise dintr-un vis neobişnuit de scurt. A privit în jur şi s-a îndepărtat cu paşi înceţi.
Plecase deja întreaga gloată de pierde-vară şi Aşchii, care vorbea cu căpitanul străjii, părea chiar mai mult decît hotărît să dispară în graba mare, de cum i-ar fi îngăduit-o militarul. Chiar şi bătrînul Candal, care încă mai gemea cutremurat de durere, se îndepărta în patru labe, zădărit de picioarele pe care i le trăgeau oştenii, în căutarea unei văgăuni sumbre, unde să îşi petreacă noaptea, împărţind culcuşul cu propria nebunie; vîntul îi însufleţea coama de păr lung şi alb, iar ea i se încreţea pe spate, înălţîndu-se doar după o clipită în neorînduiala unui cumulus din plete de nea, panaş alb întărîtat în văzduh. Pe cer, urmînd liniile precise ale Partenonului, noroasa coamă a Nopţii, tivită cu argint, se destrăma leneş precum pieptănătura domoală a
unei codane*.
Dar grăsanul, pe care oşteanul părea a-l fi trezit din somn, nu şi-a croit, precum ceilalţi, drum prin pletele străzilor ce formau complicata mahala dinăuntru, ci codin-du-se, de parcă s-ar fi îndoit de două ori, a dat ocol piaţetei cu pas liniştit, îndreptîndu-se spre casa din care cu cîteva momente mai înainte ieşise căpitanul străjii şi din care veneau acum (cu claritate) bocete lugubre. Locuinţa trăda, chiar în penumbra sleită de puteri a nopţii, prezenţa unei familii cu oarece vază materială: era mare, cu două caturi,

9

* Atrage atenţia abuzul de metafore legate de „plete" sau „coame", răspîndite ici-colo încă de la începutul scriiturii: este cu putinţă ca ele sa semnaleze prezenţa unei „eideze", dar acest lucru nu este încă sigur. Montalo nu pare sa fi remarcat ceva, căci în notele sale nu menţionează nimic despre acest lucru (n.tr).

29

şi avea în faţă o grădină[9] întinsă şi.un zid nu prea înalt. Poarta mare de la intrare, la care se ajungea urcînd cîteva trepte, avea două canaturi şi era flancată de două coloane dorice. Uşile erau deschise. Aşezat pe trepte, sub lumina unei torţe agăţate pe perete, stătea un băiat.
Cînd bărbatul s-a apropiat, un bătrîn şi-a făcut apariţia, hurducîndu-se printre uşi: purta tunica de culoare cenuşie a sclavilor şi, la început, dat fiind felul în care se mişca, bărbatul l-a crezut beat sau lovit de dambla; abia apoi a desluşit că plîngea neobişnuit de tare. Bătrînul nu i-a aruncat nici măcar o privire cînd a trecut pe lîngă el; acoperindu-şi chipul cu mîinile murdare, a apucat-o orbeşte pe cărarea ce ducea în grădină, îndreptîndu-se spre statuia lui Hermes protectorul, în timp ce bîiguia vorbe nelegate între ele, printre care se putea auzi din cînd în cînd cîte un: „Stăpîna mea!" sau un „Oh, nefericire!". Bărbatul nu luă aminte la el şi merse spre băiatul care îl privea fără sfială, încă aşezat pe scară, cu micuţele-i braţe puse cruciş pe picioare.
- Slujeşti în casa aceasta? l-a iscodit, arătîndu-i discul ruginit al unui obol.
- Da, dar aş putea-o face tot atît de bine şi în casa ta.
Pe bărbat l-a uimit vioiciunea cu care a răspuns şi limpezimea provocatoare a vocii lui. Nu credea ca băiatul să aibă mai mult de zece ani. îşi legase fruntea cu o fîşie de pînză ce izbutea cu mare greutate să pună stavilă dezordinii şuviţelor de păr blond sau aproape blond, de culoarea mierii, deşi cu greu i se putea desluşi cu precizie culoarea pletelor la lumina torţei. Chipul Iui, mic şi palid, dezminţea orice obîrşie lidiană sau feniciană şi ducea cu gîndul la una nordică, poate tracă; iar obrazul îşi strîngea inteligenţa din scurta încruntă-tură a frunţii şi din surîsul asimetric. Nu purta decît tunica de culoare cenuşie a sclavilor, dar, deşi avea braţele şi picioarele goale, nu părea că suferă de frig. A prins obolul cu îndemînare şi l-a ascuns între pliurile tunicii[1]". Apoi a rămas aşezat, legănîndu-şi picioarele desculţe.
30
- Acum am trebuinţă de un singur serviciu, a pretins bărbatul: Să mă anunţi stăpînei tale.
- Stăpîna mea nu primeşte pe nimeni. Un oştean mare, care este căpitanul străjii, a vizitat-o mai înainte şi i-a spus
î
că fiul ei a murit. Acuma zbiară, îşi smulge părul şi îi invocă pe zei, pentru a-i blestema.
De parcă vorbele-i ar fi avut trebuinţă de vreo dovadă, dintr-o dată, din străfundurile casei a răzbit corul unui bocet fără sfirşit.
- Acestea sînt sclavele ei, a vorbit băiatul fără să se

clintească.
- Ascultă, a răspuns omul, l-am cunoscut pe bărbatul
stăpînei tale.
- Era un trădător, i-a tăiat vorba băiatul. A murit cu multă vreme în urmă, condamnat la moarte.
- Da, a murit pentru că a fost condamnat la moarte. Dar stăpîna ta mă cunoaşte bine şi, pentru că tot sînt aici, mi-ar plăcea să îi dau dovezi de părere de rău, a mărturisit şi a mai scos din tunică un obol, care a trecut în mîna celuilalt cu aceeaşi iuţeală ca şi primul. Du-te şi spune-i că a venit să o vadă Heracle Pontor. Dacă nu voieşte să mă vadă, plec. Dar du-te şi spune-i.
- Mă duc, dar, dacă nu te primeşte, trebuie să îţi dau
obolii înapoi?
- Nu, sînt ai tăi. Dar, dacă mă primeşte, îţi mai dau unul.
- Pe Apolo, că bine mai ştii să negustoreşti! s-a învoit băiatul, ridicîndu-se dintr-un salt şi dispărînd în bezna de dincolo de prag.
Pe cerul nopţii, coama înfoiată a norilor abia de şi-a prefăcut forma cîtă vreme a aşteptat Heracle răspuns, în sfirşit, parul de miere[11] al băiatului s-a-ntors din beznă.
- Dă-mi şi al treilea obol, a cerut surîzînd.
în casă, coridoarele comunicau între ele prin arcade de piatră ce păreau nişte gîtlejuri mari şi deschise şi formau un hăţiş întortocheat de neguri. Băiatul a stat locului în mijlocul coridorului sumbru, sprijinind într-un inel torţa cu

care luminase drumul: inelul se afla destul de sus şi, pentru că nu ceruse ajutor, micul sclav s-a ridicat pe vîrful picioarelor, încercînd să ajungă pînă la el. Herakles a luat torţa şi a trecut-o cu grijă prin inelul de fier.
- Mulţumesc, a rostit băiatul, încă nu sînt destul de mare.
- în curind vei fi.
Prin pereţi se cerneau invocaţii, gemete şi ecouri ale durerii, venind din guri nevăzute, de parcă locuitorii casei ar fi bocit cu toţii deodată. Băiatul, căruia Herakles nu îi putea desluşi chipul, căci mergea în faţa lui, mititel şi fără apă-rare, ca oaia spre fălcile larg căscate ale unui animal negru şi enorm, s-a arătat dintr-o dată impresionat şi el:
-Toţi ii iubeam pe tînărul stăpîn, a recunoscut, fără să se întoarcă şi fără să contenească din mers. Era tare bun, a spus bărbatul şi a scos apoi un scurt gîfîit sau un suspin, sau a tras aer pe nas. Herakles s-a întrebat o clipă dacă nu cumva plingea. Punea să fim biciuiţi numai cînd o făceam cu adevărat lată, şi nici pe bătrînul Ifimah, nici pe mine nu ne-a pedepsit niciodată. L-ai văzut pe sclavul care ieşea din casă la sosirea ta?
- Nu prea bine.
- Acela e Ifimah. A fost pedagogul tînărului nostru stă-pin, şi vestea i-a picat tare prost, a lămurit băiatul şi a adăugat, coborind glasul: Ifimah e un om bun, deşi cam nătîng. Eu mă am bine cu el, dar eu mă am bine cu toţi.
- Nu-i de mirare. Intrară Intr-o încăpere.
- Trebuie să aştepţi aici. Stăpîna va veni neîntîrziat.
încăperea, rotundă şi fără ferestre, nu prea mare, luminată de strălucirea inegală a unor modeste opaiţe puse pe console mici de piatră, era împodobită cu amfore largi la gură. Se mai aflau acolo şi două paturi vechi, care nu prea îmbiau trupurile la mas. Cînd s-a văzut singur, pe Herakles au inceput să îl copleşească întunecimea ca de peşteră, nesflrşitele suspine şi chiar aerul închis ce plutea peste toate ca suflarea unei guri bolnave. S-a gîndit că toată casa era în

armonie cu moartea, de parcă înlăuntrul ei s-ar fi celebrat fără răgaz lungi funeralii zilnice. „A ce miroase, oare?" s-a întrebat. A bocet de muiere, încăperea gemea de mirosul reavăn al muierilor triste.
- Herakles Pontor, tu eşti?
O umbră se desena în pragul dincolo de care se aflau odăile dinăuntru. Lumina slabă a opaiţelor nu îngăduia să i se vadă chipul, cu excepţia, printr-o ciudată întîmplare, a buzelor. Astfel încît primul lucru pe care Herakles l-a văzut din Etis a fost gura ce, deschizîndu-se pentru a da naştere vorbelor, a lăsat oarecum vederii un fus negru ca găvanul gol al unui ochi, ce a părut să îl ţintuiască de la distanţă precum ochii figurilor pictate.
- E mult de cînd n-ai mai trecut pragul umilei mele locuinţe, a rostit gura fără să aştepte vreun răspuns. Fii binevenit! încă-ţi mai ţin minte vocea. Şi chipul. Dar uitarea vine degrabă, chiar dacă ne vedem cu regularitate.
- Nu ne vedem cu regularitate, a destăinuit Herakles.
- E adevărat: locuinţa ta e foarte aproape de a mea, dar tu eşti bărbat, iar eu femeie. Eu îmi ţin rangul de *d6spoina,* singuratică stăpînă a casei, iar tu, pe cel de bărbat care stă la taclale în agora[12] şi-şi dă cu presupusul în Adunare. Amîndoi ne îndeplinim îndatoririle de atenieni.
Gura s-a închis şi buzele şterse s-au ţuguiat, formînd o linie rotunjită, neînchipuit de subţire, aproape nevăzută. Un surîs? Lui Herakles îi venea greu să creadă, în dosul umbrei aruncate de Etis, însoţind-o, şi-au făcut apariţia două

sclave; amîndouă plîngeau sau suspinau, sau pur şi simplu scoteau un singur sunet întretăiat, de parcă ar fi cîntat la oboi. „Trebuie să îi suport cruzimea", s-a socotit, „pentru că abia şi-a pierdut singurul urmaş de parte bărbătească."
- Primeşte, te rog, dovada părerilor mele de rău, a grăit.
- Desigur.
- Şi ajutorul meu. La orice ai avea trebuinţă.
A ştiut pe loc că nu ar fi trebuit să adauge acele vorbe: cu ele trecuse dincolo de limitele ospeţiei, voind parcă să

f-
'§•
facă mai scurtă nesfîrşita depărtare şi să închidă în două, trei vorbe toţi anii de tăcere. Gura i s-a căscat precum un animal mic, dar primejdios, făcut covrig sau adormit, ce dintr-o data ar fi zărit prada.
- Ţi-ai plătit astfel prietenia cu Meragru, a reluat ea sec. Nu trebuie să mai spui nimic.
- Nu e vorba de prietenia mea cu Meragru. Dar consider că este o îndatorire.
- Oh, o îndatorire. Gura a desenat (acuma, da) un vag surîs: O îndatorire sacră, desigur. Vorbeşti ca întotdeauna, Herakles Pontor!
Ea a făcut un pas înainte: lumina i-a arătat piramida nasului, pomeţii (de curînd brăzdaţi de zbîrcituri) şi tăciunii negri ai ochilor. Nu era chiar atît de îmbătrinită pe cît se aştepta Herakles: mai păstra încă (aşa a crezut) marca artis-tului ce-o crease. Din peplul de culoare întunecată, o mulţime de *colpos*[13] îi atîma pe piept în unde domoale; mîna stingă dispărea sub mantilă; cu dreapta îşi strîngea veş-mîntul. Pe aceasta din urmă, Herakles i-a ghicit bătrîneţea, de parcă anii i-ar fi alunecat pe braţe, înnegrindu-le spre degete. Doar acolo, pe noduri şi în diforma lor aşezare, Etis era bătrînă.
- îţi mulţumesc pentru această îndatorire, şi în vocea ei şoptită s-a întrezărit, pentru prima oară, o oarecare sinceritate profundă, ce l-a cutremurat: Cum de ai aflat atît de repede?
- A fost mare tevatura în drum, cînd au adus trupul. Toţi vecinii s-au deşteptat din somn.
S-a auzit un strigăt. Apoi altul. Pentru o clipă, Herakles a crezut că acestea îşi deschideau drum chiar din gura lui Etis, dar aceasta era închisă: părea că geme întru viscere şi că tot trupu-i subţire se cutremură, vuind de sunetul ce ieşea din gîtlej.
Dar atunci strigătul a pătruns în odaie, îndoliat, urletul a îmbrincit sclavele, a fugit pe vine de la un perete la altul şi s-a prăbuşit, vuind asurzitor într-un colţ, zvîrcolindu-se de parcă ar fi căzut pradă bolii sacre, în sfîrşit, s-a înfoiat într-un bocet nemărginit.

- Pentru Elea a fost mult mai rău, a mărturisit Etis, scu-zîndu-se, de parcă ar fi vrut să ceară iertare lui Herakles pentru purtarea fiicei sale. Tramah nu îi era doar frate; era pentru ea şi *kyrios,* tutore legal, singurul bărbat pe care ea l-a cunoscut şi l-a iubit.
întorcîndu-se spre fata care, rezemată într-un colţ întunecat, cu picioarele strînse de parcă ar fi vrut să ocupe cel mai mic loc cu putinţă sau ar fi vrut să fie înghiţită de umbrele ca pînza neagră de păianjen, îşi acoperise faţa cu amîndouă mîinile, cu ochii holbaţi şi gura căscată peste măsură (liniile ei erau doar trei cercuri ce-i brăzdau tot chi-pul), scuturată de nestăpînite suspine, Etis a poruncit:
- Ajunge, Elea. Ştii că nu trebuie să părăseşti gineceul, cu atît mai puţin în starea asta. Pentru că nu e demn de o femeie educată să îşi arate astfel durerea în faţa unui oaspete, întoarce-te în odaia ta! Dar, cînd bocetul fetei a prins putere, Etis a strigat, ridicînd mîna: Să nu mai spun încă o dată!
- îngăduie, stăpînă, s-a rugat una dintre sclave, grăbin-du-se să îngenuncheze lîngă Elea şi să-i şoptească unele vorbe gingaşe, pe care Herakles nu a izbutit să le audă. Nu peste mult timp, suspinele ei s-au prefăcut în bîiguieli neînţelese.
Cînd Herakles a privit-o din nou, şi-a dat seama că şi
Etis îl privea.
- Ce s-a întîmplat? a iscodit Etis. Căpitanul străjii mi-a povestit doar că un păstor l-a găsit mort nu departe de Licabet.
- Medicul Aşchii spune că au fost lupii.
- De mulţi lupi ar fi trebuinţă ca să îi vină de hac fiului meu!
„Şi nu de puţini pentru a-ţi veni ţie de hac, oh, nobilă
femeie", şi-a spus el.
- Au fost mulţi, fără nici o îndoială, a consimţit.
Etis a început apoi să vorbească cu ciudată gingăşie, fără a i se adresa lui Herakles, de parcă ar fi înălţat rugăciuni de

una singură. Pe chipul ei palid şi colţuros, cozile zbîrciturilor roşietice sîngerau din nou.
35
*#•••<
- A plecat acum două zile. M-am despărţit de el ca de atîtea alte ori, fără nici o grijă, căci era deja bărbat şi ştia să îşi poarte de grijă. „O să vînez întreaga zi, mamă", mi-a zis. „Pentru tine o să-mi umplu tolba cu prepeliţe şi sturzi. O să pun capcane cu mreje pentru iepuri." Se gîndea să vină înapoi chiar în noaptea aceea. Nu a venit. Mă gîndeam să i-o reproşez la întoarcere, dar...
A deschis gura brusc, ca pentru a spune o vorbă mare. A rămas astfel o vreme, cu fălcile încordate în tăcere*, cu neagra elipsă a gîtlejului nemişcată. Atunci le-a închis cu gingăşie, murmurind:
- Dar acum nu pot înfrunta Moartea certînd-o, pentru că nu s-ar întoarce cu chipul fiului meu pentru a-mi cere iertare. Băieţelul meu iubit!
„La ea, o gingăşie uşoară este mai cumplită decît mugetul eroului Stentof", şi-a spus Herakles, uimit.
- Uneori, zeii sînt nedrepţi, a recunoscut, în loc de simplu comentariu, dar şi pentru că, în fond, asta-i era şi credinţa.
- Nu-i pomeni, Herakles. Oh, nu-i pomeni pe zei! Gura lui Etis tremura de furie. Ei, *zeii,* şi-au înfipt colţii în trupul fiului meu şi au zîmbit cînd i-au smuls şi hăpăit inima, trăgînd cu încîntare în piept molcoma mireasmă a sîngelui său! Oh, nu-i pomeni pe zei în faţa mea!
Lui Herakles i s-a părut că Etis încerca în van să-şi mol-comească glasul, care acum scotea mugete pronunţate, fă-cînd să amuţească totul în juru-i. Sclavele au întors capul pentru a o privi; însăşi Elea amuţise şi-şi asculta mama cu reverenţa cuvenită morţii:
— Zeus, fiul lui Cronos, a doborît ultimul stejar încă verde al casei noastre! Blestemul să cadă asupra zeilor şi a castei lor nemuritoare! A înălţat mîinile desfăcute, într-un gest de temut, nemijlocit, aproape precis. Apoi, coborînd lin braţele o
* Metaforele şi imaginile legate de „guri" şi „trasaturi", ca şi de „strigate" şi „bocete" ocupa (aşa cum cititorul atent a putut deja sa observe) întreaga parte a doua a acestui capitol. Mi se pare clar ca ne aflam în fata unei scrieri eidetice (n.tr.). *36*
dată cu tonul urletelor, a adăugat cu neaşteptat dispreţ: Cea mai mare laudă pe care o pot aştepta zeii este tăcerea noastră! Şi vorba „tăcere", s-a spart într-un vaiet întreit. Sunetul s-a prăvălit în urechile lui Herakles şi l-a întovărăşit pe cînd ieşea din casa cuprinsă de jale: treimea strigătului ritual al sclavelor şi al Eleei, gurile căscate, schimonosite, unite în beregata sfîşiată în trei note distincte, ascuţite şi asurzitoare, ce scuipa din ea, în trei direcţii, funebrul muget al gîtlejului*.
Este suprinzător faptul ca, în erudita ediţie a originalului, Montalo nici măcar nu face referire la pronunţata eideză pe care o dezvăluie scriitura, cel puţin de-a lungul acestui capitol întîi in întregime. Cu toate acestea, este cu putinţa şi ca el sa nu cunoască un atît de curios mijloc literar, în chip de exemplu pentru cititorul curios, dar şi pentru a da seama cu sinceritate de cum am ajuns să descopăr imaginea ascunsă în acest capitol (un tălmăcitor trebuie să fie sincer în notele sale, deoarece minciuna este privilegiul scriitorului), voi relata scurta convorbire pe care am avut-o ieri cu prietena mea, Elena, pe care o consider o colegă doctă şi plină de experienţă. Venise vorba despre acest subiect şi i-am comentat entuziasmat că *Peştera ideilor,* scrierea pe care am început să o tălmăcesc, este o scriere eidetică. A rămas nemişcată, observîndu-mă, ţinînd de codiţă cu mîna stîngă una dintre cireşele luate din farfuria de Ungă ea.
- O scriere cum? a întrebat.
- Eideză, i-am explicat, este o tehnică literară inventată de scriitorii greci din Antichitate pentru a transmite prin scrierile lor chei sau mesaje se-crete. Constă din repetarea unor metafore sau cuvinte care, descoperite de cititorul perspicace, trebuie să îi pună la dispoziţie o idee sau o imagine independentă de textul original. Arginus din Corint, de pildă, a ascuns o descriere completă a unei tinere pe care o iubea în eideză dintr-un lung poem care, în aparenţă, era dedicat florilor de cîmp. Şi Epaf din Macedonia...
- Ce interesant, a suris, plictisită. Şi se poate şti ce ascunde anonimul text al *Peşterii ideilor!*
— Asta voi şti de-abia cînd îl voi fi tradus în întregime, în primul capitol, cuvintele cele mai repetate sînt „plete", „coame" şi „guri" sau „gîtle-juri" care „strigă" sau „mugesc", dar...
- „Coame" şi „gîtlejuri care mugesc"? m-a întrerupt ea cu simplitate. Poate că este vorba de un leu, nu?
Şi a mîncat cireaşă.
întotdeauna am unt capacitatea aceasta a femeilor de a ajunge la adevăr fără a se consuma, luînd-o pe scurtătura cea mai dreaptă. De data aceasta eu am fost cel care a rămas nemişcat, observînd-o cu ochii larg deschişi.
- Un leu, desigur, am murmurat.
37
- Ceea ce nu în|eleg, a continuat Elena fără să dea nici o importanţă chestiunii, este de ce considera autorul atît de secretă ideea de leu, incit sa o ascundă într-o... cum ai zis?
- O eideză. Asta vom şti cînd voi fi sfîrşit tălmăcirea: o scriere eidetica este înţeleasa numai cînd este citită de la cap la coadă, şi în timp ce vorbeam, mă gîndeam: „Un *leu,* desigur. Cum de nu-mi trecuse mai înainte prin minte?"
- Bine. Elena a pus capăt conversaţiei, şi-a întins picioarele lungi, pe care ptnă atunci le ţinuse urcate pe un scaun, a pus farfuria cu cireşe pe masă şi s-a ridicat: Atunci continuă să tălmăceşti, şi-o să-mi mai povesteşti tu.
- Este surprinzător că Montalo nu a notat nimic pe manuscrisul original, am observat.
- Pai, scrie-i o scrisoare, a sugerat. O să pici bine şi o să te umpli de merite.
Şi, deşi pe loc m-am prefăcut că nu aş fi fost de acord (ca să nu observe că îmi rezolvase toate problemele dintr-o mişcare), tocmai asta am făcut (n.tr).
Sclavele au pregătit de înmormîntare trupul lui Tramah, fiul văduvei Etis, după tradiţie: au curăţat oroarea sfîşie-turilor cu unsori făcute din *lekit^;* degete agere au alunecat pe pielea rănită, întinzînd miresme şi parfumuri; l-au învelit într-un giulgiu gingaş şi i-au pus veşminte curate; i-au lăsat faţa descoperită şi i-au legat fălcile cu bentiţe şi fese zdravene, punînd astfel stavilă înfiorătorului căscat al morţii; sub moliciunea limbii i-au pus obolul cu care să plătească serviciile luntraşului Charon. Apoi au împodobit cu mirt şi iasomii o năsălie de ceremonie^[5] pe care au pus cadavrul, cu picioarele îndreptate spre uşă, pentru a-l veghea întreaga zi; se afla în grija cenuşie a unui mic Hermes

protector. La intrarea în grădină, un *ardanion,* amforă cu apă lustrală[16], aducea tragedia la cunoştinţa tuturora şi îi ajuta pe oaspeţi să se cureţe de contactul cu neştiutul. Bocitoarele angajate şi-au început cîntecele sinuoase încă din crucea zilei, cînd s-au înteţit dovezile de părere de rău. După-amiaza, un şir şerpuit de oameni se întindea în lungul aleii din grădina; în tăcere, sub frigul reavăn al arborilor, fiecare aştepta să ii vină rîndul pentru a intra înăuntru, să treacă prin faţa mortului şi să ofere dovezi de părere de rău membrilor familiei.

* „Textura este onctuoasă; degetele lunecă pe faţa hirtiei de parcă ar fi unse cu ulei; o oarecare fragilitate de solz de peşte se simte tn zona centrală", afirmă Montalo cu privire la bucăţile de papirus ale manuscrisului de la începutul capitolului al doilea. Oare pentru fabricarea lor s-au folosit frunze luate de la diferite plante? (n.tr.)

*<?••.

Damin, din *demul*[11] Clazobion, unchiul Iui Tramah, a făcut oficiile de gazdă; avea ceva stare, cîteva corăbii şi nişte mine de argint în Laurion, iar prezenţa lui a atras mulţi oaspeţi. Dar cei veniţi în amintirea lui Meragru, tatăl lui Tramah (condamnat şi executat ca trădător ăl democraţiei cu mulţi ani în urmă), sau din respect pentru văduva Etis, ce moştenise dezonoarea soţului, n-au fost prea mulţi.

Herakles Pontor a ajuns pe la scăpătat, căci hotărîse să participe şi la *ecforă,* praznicul funebru, care avea loc întotdeauna noaptea[18]. A intrat cu ceremonioasă încetineală în vestibulul întunecos (reavăn şi rece, cu aerul uleios din pricina aromei emanate de unguente), a dat ocol cadavrului, urmînd paşii şerpuitului şir al vizitatorilor, şi i-a îmbrăţişat în tăcere pe Damin şi Etis, care l-a primit invăluită într-un peplu negru şi o mantilă cu glugă mare. Nu au vorbit deloc, îmbrăţişarea lor a fost una oarecare, în toată această vreme a putut zări chipuri de persoane ştiute şi neştiute: se aflau acolo nobilul Praxinous şi fiul său, preafrumosul Antis, despre care se spunea că ar fi fost unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Tramah; a mai remarcat doi neguţători de vază, Isifen şi Efialte, care fără îndoială că veniseră pentru Damin, şi prezenţa stăruitor uimitoare a lui Menecm, sculp-torul-poet, îmbrăcat cu obişnuita-i delăsare, şi care şi-a omorît timpul încălcind protocolul şi şuşotindu-i lui Etis cîteva vorbe, în sfîrşit, la ieşire, în reveneala înfrigurată a grădinii, i s-a părut că desluşeşte trupul bine legat al filosofului Platon, care aştepta printre persoanele ce încă nu intraseră, şi a dedus că venise în amintirea vechii prietenii ce-l legase de Meragru.

Cortegiul funebru s-a îndreptat spre cimitir pe Calea Panateneelor; părea un animal uriaş şi şerpuit: capul îl forma defunctul, purtat în necurmat du-te-vino de patru sclavi, şi urmat de rudele directe, Damin, Etis şi Elea, cufundaţi în tăcerea durerii, de tinerii oboişti cu tunici negre, ce aşteptau începerea ritualului pentru a se pune pe cîntat, şi de peplurile albe ale celor patru bocitoare. Trupul

îl formau prietenii şi cunoscuţii familiei, care înaintau pe două rînduri.

Cortegiul a ieşit din Cetate pe Poarta Dipylon[19] şi a luat-o pe Calea Sacră, departe de luminile locuinţelor, prin ceaţa reavănă şi rece a nopţii. Lespezile Cerameicosului[20] au vibrat unduios sub strălucirea torţelor: peste tot se iveau chipuri de zei şi de eroi, învăluite în rouă nopţii, ca un suav ulei, inscripţii făcute pe stele înalte, împodobite cu siluete ondulate şi urne cu contururi grave, pe care se căţăra iedera. Sclavii au pus cu grijă cadavrul pe rugul funerar. Oboiştii au trimis în văzduh şerpuitele note ale instrumentelor; precum dănţuitoarele, bocitoarele şi-au sfîşiat veşmintele, în vreme ce, nepăsătoare, dădeau glas unui cînt şovăielnic. S-a dat începere libaţiilor în cinstea zeilor morţii[21]. Cei de faţă s-au risipit pentru a privi ritualul: Herakles s-a dus în apropierea uriaşei statui a eroului Perseu; capul tăiat al Meduzei, pe care eroul îl apucase de viperele pletelor, era la înălţimea chipului său şi părea că îl priveşte cu ochi goi. Cînd cînte-cele au luat sfîrşit, s-au pronunţat ultimele vorbe şi capetele aurite ale celor patru torţe s-au plecat spre marginile rugului: Focul cu multe capete s-a înălţat, chircindu-se, şi mulţimea limbilor lui s-a unduit prin aerul rece şi reavăn al Nopţii*.

Bărbatul a bătut de mai multe ori în poarta. Cum nu i-a răspuns nimeni, a bătut din nou. Pe negrul cer atenian, norii cu multe capete au dat să se vînzolească.

în sfîrşit, poarta s-a deschis şi un trup alb, fără chip, învăluit într-un giulgiu negru şi lung, s-a ivit din dosul ei. Buimac şi aproape înspăimîntat, bărbatul a şovăit înainte

de a glăsui:

- Aş dori să vorbesc cu Herakles Pontor, căruia i se spune Dezlegătorul de Enigme.

* „Rece" şi „reavăn", ca şi o oarecare mişcare „ondulata" sau „şerpuită", cu toate variantele ei, par sa domine eideza din acest capitol. Precis că ar putea fi vorba de o imagine a mării (ceva foarte propriu grecilor). Dar oare ce este atît de repetata calitate de „onctuos"? Să-i dăm înainte (n.tr.).

&

Trupul a lunecat tăcut înapoi în umbră, iar bărbatul, încă şovăitor, a intrat în casă. Afară, vacarmul tunetelor a stăruit în neştire.

Aşezat la masa din micuţa-i odaie, Herakles Pontor îşi contenise lectura şi urmărea fără prea mare luare-aminte fisura mare şi şerpuită ce cobora din tavan pînă la jumătatea peretelui din faţa sa, cînd brusc uşa s-a deschis uşor şi în prag şi-a făcut apariţia Ponsica.

- Un oaspete, a limpezit Herakles gesturile armonioase şi ondulate pe care le făceau prelungile mîini cu degete agere ale sclavei mascate. Un bărbat. Vrea să mă vadă (mîinile se vînzoleau împreună; cele zece burice ale degetelor vorbeau în văzduh). Da, spune-i să se înfăţişeze.
Bărbatul era înalt şi slab. Purta o manta umilă de lînă, impregnată cu solzii onctuoşi ai revenelii de seară. Pe capul bine făcut, chelia îi lucea, iar barba albă era tăiată cu îngrijire. Privirile îi erau senine, dar zbîrciturile din jurul ochilor îi puneau în evidenţă vîrsta şi osteneala. Cînd Ponsica a ieşit, învăluită în tăcerea-i dintotdeauna, nou-venitul, care o urmărise cu neostoită atenţie, i s-a adresat lui Herakles:
- Oare pe drept cuvînt ţi-a mers vestea? — în definitiv, cum mi-a mers vestea?
- Se spune că Dezlegătorii de Enigme pot decifra chipurile oamenilor şi feţele lucrurilor la fel cum pot citi scrierile de pe papirusuri. Şi se mai spune că ei cunosc limbajul aparenţelor şi ştiu să îl tălmăcească. Oare de aceea îşi ascunde sclava ta obrazul în dosul unei măşti fără chip?
Herakles, care se ridicase pentru a-şi lua un blid şi un *crat6r* cu vin, a surîs uşurel şi a recunoscut:
- Pe Zeus, n-o să dezmint tocmai eu, dar sclava îşi acoperă chipul pentru liniştea mea mai curind decît pentru a sa: încă pe cînd era în leagăn, au răpit-o nişte bandiţi lidieni care, de beţi ce erau, într-o noapte i-au ars faţa şi i-au smuls limba. Poţi să te serveşti cu fructe, de vrei. După cît se pare, unul dintre nelegiuiţi s-a îndurat de ea, sau a întrezărit putinţa vreunui negoţ, şi a adoptat-o. Apoi a vîndut-o ca I sclavă bună la treburile casei. Eu am cumpărat-o acum doi ani din piaţă, îmi place, pentru că e tăcută precum pisica şi vrednică precum cîinele, dar nu-mi aduc nici o plăcere liniile obrazului ei.
- Pricep, s-a învoit bărbatul, îţi este milă de ea.
- Oh, nu, nicidecum, a răspuns Herakles. Dar liniile chipului ei îmi distrag atenţia. Ochii mei nu prea se lasă amăgiţi de larga cuprindere a lucrurilor pe care le văd: înainte de sosirea ta priveam îngîndurat, de pildă, la şerpuirea acelei interesante fisuri din perete: la obîrşia, făgaşul şi afluenţii săi. Ei bine, obrazul roabei mele este un nod spiralat şi nesfirşit de fisuri, o enigmă stăruitoare în faţa privirilor mele nesătule, astfel încît am hotărît să îl ascund, obligînd-o să poarte o mască fără chip. îmi place să mă înconjur cu lucruri necomplicate: dreptunghiul unei mese, cercurile copacilor, geometriile simple. Munca mea constă tocmai din contrariul, căci descrifrez lucruri complicate. Dar întinde-te pe pat, rogu-te. în castronul acela sînt poame proaspete, mai ales smochine dulci. Pe mine mă pasionează smochinele, pe tine nu? îţi pot oferi şi o cupă cu vin curat[22].
Bărbatul, care ascultase vorbele molcome ale lui Herakles din ce în ce mai uimit, s-a lungit pe îndelete în pat. Umbra capului său chel, proiectată de lumina micuţului opaiţ cu ulei de pe masă, se înălţa ca o sferă fără de cusur. Umbra capului lui Herakles, un trunchi de con gros, purtînd în creştet o urmă de păr argintiu, ajungea pînă-n tavan.
- îţi mulţumesc. Pentru moment, accept patul, s-a învoit
bărbatul.
Herakles a ridicat din umeri, a dat la o parte de pe masă unele papirusuri, a tras blidul mai aproape, s-a aşezat şi a luat o smochină.
- Cu ce te pot ajuta? L-a iscodit apoi binevoitor.
Un tunet strident a mugit în depărtare. După un răgaz, bărbatul a adăugat:
45
\A -^
S
o w
j
A U
l
- Drept să-ţi spun, habar *nu* am. Se spune că dezlegi mistere. Am venit să-ţi ofer unul.
- Arată-mi-l, a răspuns Herakles. -Ce?
- Arată-mi misterul. Eu dezleg numai enigmele pe care Ie pot privi. E un text? Un obiect?
Bărbatul şi-a reluat aerul mirat (fruntea încreţită, buzele întredeschise), în timp ce Herakles rupea dintr-o frumoasă muşcătură măciulia smochinei*.
- Nu, nici unul din ele, a spus cu blîndeţe. Misterul pe care am venit să ţi-l ofer a existat, dar nu mai este. O amintire. Sau ideea unei amintiri.
- Şi cum ai vrea să rezolv aşa ceva? a surîs Herakles. Eu tălmăcesc doar ceea ce ochii mei pot citi. Nu merg dincolo de vorbe.
- întotdeauna există idei dincolo de vorbe, l-a respins bărbatul, privindu-l în ochi de parcă l-ar fi înfruntat. Şi numai ele sînt importante**. Umbra sferei a coborît, iar bărbatul şi-a lăsat privirile în jos. Cel puţin, noi credem în existenţa

independentă a Ideilor. Dar să-ţi spun cine sînt: Diagoras, din *demul* Medonte; predau filosofia şi geometria la şcoala din grădinile lui Akademos[23]. Ştii care, cele numite „Academia". Şcoala pe care o diriguieşte Platon.
- Am auzit vorbindu-se de Academie şi îl cunosc întru cîtva pe Platon[24], a recunoscut Herakles, clătinînd din cap aprobator. Deşi trebuie să admit că în ultima vreme nu îl văd prea des.

* Tălmăcesc literal „măciulia smochinei", deşi nu ştiu prea bine la ce se refera autorul anonim: este cu putinţă sa fie vorba despre partea mai groasă şi cărnoasa, dar la fel de bine poate fi vorba de zona mai apropiată de tulpină. Ei bine, poate că expresia este doar un mijloc literar folosit pentru a întări un cuvînt („cap") care pare să cistige din ce in ce mai mult teren in calitate de nou cuvînt (n.tr).

** Indiferent de scopul lor în cadrul ficţiunii şi al dialogului, aceste ultime expresii („Exista idei dincolo de cuvinte", „Şi ele sînt singurul lucru important") mi se par a fi, în acelaşi timp, un mesaj al autorului pentru a sublinia prezenta eidezei. Ca întotdeauna, Montalo nu pare să fi observat nimic (n.tr.).

- Nu e de mirare, a răspuns Diagoras. cu scrierea unei noi cărţi din *Dialogul despre guvernarea ideală.* Dar nu despre el am venit să-ţi vorbesc, ci despre unul dintre discipolii mei, Tramah, fiul văduvei Etis; efebul pe care acum cîteva zile l-au ucis lupii. Ştii despre cine
vorbesc, nu?
Pe obrazul cărnos al lui Herakles, pe jumătate luminat de opaiţ, nu se citea nimic. „I-auzi, Tramah era elev la Academie", şi-a spus. „De aceea a venit Platon să îi ofere lui Etis dovezile sale de părere de rău." A clătinat din nou din cap, aprobîndu-l, şi a mărturisit:
- îi cunosc familia, dar nu ştiam că Tramah era elev la
Academie.
- Era, a replicat Diagoras. Şi chiar unul bun. Unindu-şi buricele degetelor groase, Herakles a zis:
- Iar misterul pe care ai venit să mi-l oferi are legătură
cu Tramah...
- ... în chip nemijlocit, a aprobat filosoful. Herakles a rămas pe gînduri încă un minut. Apoi a făcut
un gest vag cu mîna:
- Bine. Povesteşte-mi-l cît poţi de bine, şi mai vedem noi. Privirea lui Diagoras din Medonte s-a rătăcit pe linia ţuguiată a flăcării ce se înălţa piramidal din fitilul opaiţului, în timp ce vocea lui înşira vorbele una după alta:
- Eram mentorul său principal şi mă mîndream cu el. Tramah avea toate nobilele calităţi pe care Platon nădăjduieşte să le aibă cei ce năzuiesc să ajungă paznici înţelepţi ai cetăţii: era chipeş cum pot fi doar cei binecuvîntaţi de zei; ştia să dialogheze cu inteligenţă; întrebările lui erau întotdeauna nimerite; purtarea sa, pilduitoare; spiritul îi vibra în armonie cu muzica, iar trupul zvelt i se modelase prin practicarea gimnasticii[25]. Se apropia de majorat[26] şi ardea de nerăbdare să aducă servicii militare Atenei. Deşi mă întrista gîndul că în curînd urma să părăsească Academia, deoarece îl apreciam, inima mea se bucura ştiind că sufletu-i învăţase tot ceea ce îi puteam preda şi era cu asupra de măsură
pregătit pentru cunoaşterea vieţii. Diagoras şi-a curmat ° vorba. Privirea îi stăruia pe molcomul fîlfîit al flăcăruii, o Apoi i-a dat înainte cu glas ostenit: Dar, cu vreo lună în w urmă, am început să simt că se petrecea ceva ciudat. Părea neliniştit. Nu se mai concentra asupra studiului: mai degrabă rjj se ţinea departe de tovarăşii săi, sprijinindu-se de peretele aflat cel mai departe de tablă, nepăsător în faţa pădurii de braţe ce se înălţau ca nişte capete cu gîturi lungi, atunci cînd puneam vreo întrebare, de parcă înţelepciunea l-ar fi lăsat nepăsător. La început, n-am vrut să dau prea mare însemnătate unei asemenea purtări: ştii doar că, la vîrsta aceasta, problemele, care sînt multe, vin lin şi se duc repede. Dar nepăsarea lui a stăruit. Adeseori nici nu venea la lecţii, nici nu dădea prin sala de gimnastică. Unii dintre tovarăşii lui desluşiseră şi ei schimbarea, dar nu ştiau care îi era pricina. Să fi fost, oare, bolnav? Am hotărît să îi vorbesc între patru ochi. Chiar dacă încă mai credeam că problema lui era lipsită de însemnătate, poate legată de vreo iubire. Pricepi? La vîrsta asta-i ceva obişnuit.
Herakles s-a mirat desluşind că pe obrazul lui Diagoras înfloriseră bujori ca de efeb. L-a văzut cum îşi înghiţea saliva, înainte de a stărui:
— într-o după-amiază, în răgazul dintre cursuri, l-am găsit stînd singur în grădină, lingă statuia Sfinxului. Băiatul stătea ciudat de liniştit printre copaci. Părea să admire capul de piatră al femeii cu trup de leu şi aripi de vultur, dar statomica-i nemişcare, atît de asemănătoare cu cea a statuii, te făcea să crezi că minţile îi erau duse departe, foarte departe. Bărbatul l-a surprins în picioare, cu braţele lipite de trup, cu capul oarecum aplecat şi cu călcîiele lipite. în amurg, aerul era rece, dar băiatul purta numai o tunică uşoara, scurtă precum un *chiton*[2-*l*] spartan, ce flutura în bătaia vîntului şi-i lăsa goale braţele şi coapsele albe. Buclele castanii şi le legase cu o panglică. Purta frumoase sandale de piele. Intrigat, bărbatul s-a apropiat. Doar atunci l-a zărit băiatul şi s-a întors spre el.

l ţ-

- Ah, maestre Diagoras, aici eraţi. l IA A dat să plece, dar bărbatul i-a cerut:
' -^
- Aşteaptă, Tramah. Tocmai voiam să stau de vorbă cu tine între patru ochi.
Băiatul s-a oprit din mers, întorcîndu-se cu spatele (avea omoplaţii albi şi goi), iar apoi s-a întors liniştit. Bărbatul, care încerca să pară afectuos, a desluşit că membrele lui delicate erau ţepene, a surîs pentru a-l linişti şi a rostit:
- Nu eşti prea dezbrăcat? E cam frig pentru veşmintele
tale subţiri.
- Nu simt frigul, maestre Diagoras.
Bărbatul a dezmierdat iubitor linia ondulată a muşchilor de pe braţul stîng al elevului.
- Sigur? Ţi-a îngheţat pielea, bietul de tine, mi se pare
că tremuri.
S-a apropiat şi mai mult, cu încrederea pe care i-o dădea dragostea pentru el şi, cu un gest delicat, o mişcare aproape maternă a degetelor, i-a dat la o parte buclele castanii încolăcite pe frunte. S-a mai minunat o dată de frumuseţea chipului fără cusur, de splendoarea ochilor de culoarea mierii, ce-l priveau clipind uşor. A spus:
- Ascultă, fiule, tovarăşii tăi şi cu mine am desluşit că ţi se întîmplă ceva. în ultima vreme te-ai schimbat.
- Nu, maestre, eu ...
- Ascultă, a insistat bărbatul cu gingăşie, dezmierdlnd obrazul oval şi neted al băiatului şi apucîndu-l de bărbie cu delicateţea cu care prinzi între degete un pocal de aur curat. Eşti cel mai bun elev al meu, iar un maestru îşi cunoaşte nemaipomenit de bine cel mai bun elev. De aproape o lună, nimic nu mai pare a-ţi deştepta interesul şi nu mai iei parte la disputele pedagogice. Aşteaptă, nu-mi curma vorba. Te-ai rupt de colegi, Tramah. Sigur se petrece ceva cu tine, fiule. Spune-mi numai despre ce este vorba, şi jur în faţa zeilor ca voi încerca să îţi întind o mînă de ajutor, căci am destulă putere. Dacă vrei, nu va şti nimeni de asta. Ai cuvîntul meu. Dar încrede-te în mine...
47
iii N
l Si
» O
t
« U
H
Ă
Ochii căprui, pe care băiatul îi căscase cît cepele, erau aţintiţi asupra bărbatului. Poate că erau prea holbaţi. O vreme peste toate s-au lăsat tăcerea şi liniştea. Atunci, băiatul şi-a mişcat lin buzele roşii, revene şi reci, de parcă era să vor-
- Euniu, unul dintre cei mai buni prieteni ai săi. Celălalt era Antis, fiul lui Praxinous.
- Erau şi ei elevi la Academie?
-Da.
- Bine. Mergi mai departe, rogu-te.

pr.-rrr^Kîr= ~3SEczris

imense pupile negre. Bărbatul a zărit ceva bizar în ochii lui şi Perete' o rep P P onctuoasa sup
i-a privit copleşit de atîtea gînduri, încît abia de şi-a dat seama că, păstrindu-şi trupul ţeapăn şi buzele strînse, băiatul se trăgea înapoi, în vreme ce îl ţintuia cu privirea.
Iar bărbatul a rămas nemişcat încă multă vreme după ce băiatul a fugit.
- Era mort de spaimă, a recunoscut Diagoras după o adîncă tăcere.
Herakles a luat o altă smochină din castron. Un tunet s-a zbătut în depărtare ca vibraţia sinuoasă a unui crotal.
- De unde ştii? Ţi-a mărturisit el?
- Nu. Ţi-am povestit mai devreme că a fugit înainte de a mai putea eu să spun vreo vorbă, atît eram de zăpăcit. Dar, deşi nu am puterea ta de a citi chipurile oamenilor, am desluşit de nenumărate ori spaima şi cred că ştiu să o

recunosc. Cea a lui Tramah era oroarea cea mai înspăimîn-tătoare pe care am văzut-o vreodată, întreaga lui privire gemea de spaimă. Şi, aflînd lucrul acesta, nu am ştiut cum să mă port. A fost ca şi cum... ca şi cum spaima din ochii lui m-ar fi împietrit. Cînd am privit în jur, de mult era dus. Şi de atunci nu l-am mai văzut. A doua zi, unul dintre prietenii lui mi-a istorisit că Tramah plecase la vînătoare. Faptul m-a surprins întru cîtva, deoarece starea lui de spirit din ajun nu mi s-a părut cea mai nimerită pentru a se putea bucura de acel exerciţiu, dar...

-, Cine ţi-a spus că plecase la vînătoare? l-a iscodit Herakles, apucînd măciulia unei alte smochine dintre multele poame ce se iţeau la marginea blidului.

S -

şi a recunoscut:

- Chiar în ziua aceea am vrut să stau de vorbă cu Antis şi Euniu. I-am găsit la sala de gimnastică.

Mîini se ridică şerpuind, jucîndu-se cu ploaia de solzi nesfîrşit de mici; risete se ridică de peste tot, comentarii jucăuşe se întretaie cu zgomotul apei, pleoape strînse, capete înălţate; un ghiont şi ecoul hohotelor porneşte din nou. Văzute de sus, te duc cu gîndul la o floare formată din trupuri de efebi sau la un singur trup cu mai multe capete; braţe ca petalele ondulate; aburul mîngîie goliciunea onctuoasă şi cu multe feţe; o limbă reavănă de apă se strecoară prin gura unei *gargole;* mişcări, gesturi şerpuite ale florii de came. Brusc, cu răsuflarea încărcată, aburul ne înceţoşează vederea*.

Negurile se destramă din nou: întrezărim o încăpere mică (un vestiar, dacă e să judeci după mulţimea de tunici şi mantii atîrnate pe pereţii spoiţi cu var) şi cîteva trupuri de efebi mai mult sau mai puţin dezgolite; unul stă întins cu faţa în jos pe un pat, fără urmă de veşminte pe el, pe cînd două mîini brune îl străbat lacom şi lin totodată, frămîntîndu-i muşchii, încăperea răsună de rîsete: după duş, efebii fac glume. Fluieratul aburului din oalele unde fierbe apa slăbeşte şi aproape se stinge. Perdeaua de la intrare se dă la o parte şi rîsetele gurilor fără număr contenesc. Un bărbat

* Acest bizar paragraf pare că descrie în mod poetic duşul pe care îl fac efebii în sala de gimnastica şi conţine, în sinteza, dar bine îmbinate, aproape toate elementele eidetice din al doilea capitol: printre ele, „umed", „£ap" şi „şerpuitor". Se observa, de asemenea, repetarea lui „mult" şi „solzi", care au apărut şi anterior. Imaginea „florii de came" mi se pare a fi o simplă metafora ne-eidetica (n.tt).

*#••<..

înalt şi uscăţiv, cu chelia lucitoare şi barba bine tăiată, îi salută pe băieţi, care se grăbesc să îi dea bineţe. Bărbatul o vorbeşte; efebii îl ascultă cu luare-aminte, încercînd să nu-şi contenească treaba; cu toţii se îmbracă sau despoaie necur-mat, frecîndu-şi trupurile bine făcute cu ştergare lungi, sau

y dezmierdîndu-şi muşchii ondulaţi cu unsori grase.

•4) Bărbatul vorbeşte mai ales pentru doi dintre ei: unul, cu părul negru şi des, şi cu bujori nelipsiţi în obraji, s-a aplecat pentru a-şi lega sandala; celălalt este efebul despuiat căruia i se face masaj şi al cărui chip, acum desluşim, este peste poate de chipeş.

încăperea răspîndeşte căldură precum trupurile. Prin faţa ochilor ne şerpuieşte un vîrtej de ceaţă, şi vedenia se şterge.

- I-am cercetat cu privire la Tramah, a lămurit Dia-goras. La început nu au priceput prea bine ce aşteptam eu de la ei, dar amîndoi au căzut de acord că prietenul lor era altul, deşi nu înţelegeau pricina. Atunci Lisil, alt elev care, din întîmplare, era pe acolo, mi-a dezvăluit ceva de necrezut: se pare că, de cîteva luni, Tramah se întîlnea în secret cu o hetairă^[8] din Pireu, pe numele său Yasintra. „Poate că ea l-a făcut să se schimbe, maestre", a adăugat cu şiretenie. Foarte sfioşi, Antis şi Euniu au confirmat existenţa acelei legături. Am rămas uimit şi îndurerat, dar în acelaşi timp m-am simţit neobişnuit de uşurat: faptul că elevul meu îmi ascunsese înjositoarele vizite pe care le făcea unei tîrfe din port era îngrijorător, desigur, ţinînd seama de nobila educaţie primită, dar, dacă chestiunea se reducea doar la acest lucru, am socotit că nu era nimic de temut. Mi-am propus să-i vorbesc din nou, într-o împrejurare mai favorabilă, şi să discut cu el în chip raţional despre devierea aceea a spiritului său.

Diagoras şi-a curmat vorba pentru o clipă. Herakles Pontor aprinsese o lampă proptită de perete, iar umbrele capetelor se înmulţiseră: trunchiurile de con ale lui Herakles se mişcau, gemene, pe zidul de chirpici, iar sferele lui

fî g

Diagoras, gînditoare şi liniştite, erau tulburate doar de asimetria dintre pletele albe ce-i curgeau pe ceafă şi barba frumos rotunjită. Cînd şi-a reluat istorisirea, glasul lui Diagoras a părut atins de o neaşteptată afonie:
- Dar chiar atunci, în noaptea aceea, în zori, străjile de pe ziduri mi-au bătut la poartă. Un păstor de capre îi găsise trupul în pădure, lingă Licabet, şi le dăduse de veste. Iar cînd l-au identificat, deoarece se ştia că în casa lui nu erau bărbaţi care să primească vestea şi că unchiul său, Damin, nu se afla în Cetate, străjile m-au chemat pe mine.
A mai urmat un răgaz. S-au făcut auzite furtuna din depărtare şi dulcea descăpăţînare a unei noi smochine. Chipul lui Diagoras era încordat, de parcă fiece vorbă i-ar fi cerut de-acum o mare sforţare. A dat pe faţă:
- Oricît ţi s-ar părea de ciudat, m-am simţit vinovat. Dacă i-aş fi cîştigat încrederea în acea după-amiază, dacă l-aş fi făcut să-mi spună ce era cu el, poate că nu s-ar fi dus să vîneze şi ar mai fi încă în viaţă. Diagoras şi-a ridicat privirile spre durduliul său interlocutor care, cu chipul liniştit, îl asculta afundat în scaun, de parcă ar fi fost gata să se lase în voia somnului: Pot să îţi mărturisesc că am trăit două zile înspăimîntătoare cu gîndul că Tramah şi-a aranjat fatidica partidă de vînătoare pentru a fugi de mine şi de neghiobia mea. Astfel încît astăzi după-amiază m-am ho-tărit: vreau să aflu ce se petrecea cu el, ce îl teroriza atît de tare şi cit i-ar fi putut fi de folos ajutorul meu. De aceea am venit la tine. în Atena se spune că pentru a cunoaşte viitorul ai trebuinţă de oracolul de la Delfi, dar că pentru a cunoaşte trecutul ajunge să îl angajezi pe Dezlegătorul de Enigme. - Dar e absurd! a strigat pe neaşteptate Herakles. Reacţia lui bruscă aproape că l-a speriat pe Diagoras: s-a ridicat grăbit în picioare, trăgînd după sine toate umbrele capului, şi a început să străbată de la un capăt la altul odaia umedă şi rece, în timp ce degetele-i groase mîngîiau una dintre onctuoasele smochin^^COfcîElttas^Jn mînă. A stăruit apoi pe acelaşi ton orajî'at: ^'tV
" "T(ïiJ1O ^1
- Eu nu descifrez trecutul, dacă nu îl pot vedea: un text, un obiect sau un chip sînt lucruri pe care le pot *vedea,* dar tu îmi vorbeşti de amintiri, de impresii, de... păreri! Cum să mă las eu condus de ele? Spui că, de vreo lună, discipolul tău părea „neliniştit". A ridicat braţul pe neaşteptate şi apoi a mers înainte: o clipă numai înainte de a intra în această odaie, ai fi putut spune că şi eu eram „neliniştit", pe cînd priveam la fisura aceea! Apoi spui că i-ai citit spaima în priviri. Spaima! Dar te întreb: spaima era, oare, scrisă în privirile lui cu caractere ionice? Frica este un cuvînt gravat în liniile frunţii? Sau este un desen asemănător fisurii acesteia din perete? O mie de emoţii diferite pot da naştere aceleiaşi priviri pe care tu o atribui spaimei!
Diagoras a replicat întru cîtva stînjenit:
— Eu ştiu ce am văzut. Tramah era înspăimîntat.
- Tu ştii ceea ce *ai crezut* că vedeai, a pus lucrurile la punct Herakles. A şti adevărul este unul şi acelaşi lucru cu a şti cit adevăr putem şti.
— Socrate, maestrul lui Platon, afirma ceva asemănător, a admis Diagoras. Spunea că ştia numai că nu ştia nimic şi, de fapt, toţi sîntem de acord cu acest punct de vedere. Dar şi gîndul nostru are ochi şi cu ei putem vedea lucruri pe care ochii noştri de came nu le văd.
— Ah, da? Herakles şi-a curmat brusc vorba: Ei bine, spune-mi ce vezi aici.
Ridică repede mîna, apropiind-o de chipul lui Diagoras: din degetele sale groase ieşea un soi de măciulie verde şi onctuoasă.
- O smochină, a recunoscut Diagoras, după un moment de stupoare.
- O smochină ca toate celelalte?
- Da. Nu pare stricată. Are culoarea potrivită. Este o smochină normală şi obişnuită.
- Ah, asta şi este diferenţa dintre noi! a strigat triumfător Herakles. Eu văd aceeaşi smochină şi *consider căi* pare o smochină normală şi obişnuită. Pot chiar să ajung să consider că

este *foarte probabil* să fie vorba despre o smochină normală şi obişnuită, dar mă opresc aici. Dacă vreau să ştiu mai mult, trebuie să o desfac, a$a cum am făcut cu aceasta în timp ce vorbeai.
A despărţit cu gingăşie cele două jumătăţi de smochină pe care le ţinuse împreunate: dintr-o singură mişcare şer-puită, o mulţime de mici măciulii s-au înălţat furioase din viscerele-i negre, zbătîndu-se şi scoţînd un fluierat greu de auzit. Diagoras s-a strîmbat scîrbit. Iar Herakles a adăugat:
- Şi, cînd o desfac, eu nu mă mir ca tine, dacă adevărul nu e cel pe care îl nădăjduiam! A închis smochina la loc şi a pus-o pe masă. Apoi, dintr-o dată, cu un ton mult mai liniştit, asemenea celui de care se slujise la începutul întrevederii, Dezlegătorul i-a dat înainte: Eu le aleg singur din prăvălia pe care un metec[29] o ţine în agora: este un om bun şi aproape niciodată nu mă înşală, te încredinţez, căci ştie prea bine că sînt expert în materie de smochine. Dar

uneori natura îţi mai joacă şi cîte un renghi.
Obrazul lui Diagoras s-a înroşit din nou. A iscodit:
- Accepţi propunerea mea sau înclini să vorbeşti despre
smochine?
- înţelege-mă, nu pot accepta aşa. Apucînd crafer-ul, Dezlegătorul şi-a turnat într-unul dintre pocale vin gros şi curat: Ar însemna să mă trădez chiar pe mine. în definitiv, ce mi-ai istorisit? Numai bănuieli, şi nici măcar ale mele, ci ale tale. A dat din cap: Nu e cu putinţă. Vrei puţin vin?
- Nu, nu vreau vin, a ripostat Diagoras, care se ridicase deja, drept ca o trestie. Obrajii roşii îi ardeau. Nu vreau să-ţi mai răpesc vremea, înţeleg că am greşit oprindu-mă la tine. lartă-mă. Tu ţi-ai făcut datoria respingîndu-mi oferta, iar eu mi-am făcut-o pe a mea, prezentîndu-ţi-o. Seara bună.
- Aşteaptă, a vorbit Herakles cu prefăcută nepăsare, de parcă Diagoras ar fi uitat ceva la plecare. Am arătat că nu mă pot ocupa de treaba fa, dar dacă ai voi să mă plăteşti *chiar* pentru munca mea, ţi-aş accepta paralele.
- Asta ce glumă mai este? >

53

8

Ochii holbaţi ai lui Herakles aruncau grămezi de scîn-tei batjocoritoare, de parcă într-adevăr tot ceea ce zisese pînă în momentul acela, nu ar fi fost decît o glumă uriaşă. A lămurit:
- în noaptea cînd oştenii au adus trupul lui Tramah, un bătrin nebun, pe numele său Candal, i-a pus pe jar pe toţi vecinii de primprejur. Ca şi ei, am ieşit să văd ce se petrecea şi i-am putut vedea hoitul. Un medic, Aşchii, îl cerceta, dar neghiobul nu poate vedea mai departe de barba lui. Cu toate acestea, eu am văzut *ceva* ce mi-a părut curios. Nu m-am mai gîndit la lucrul acela, dar cele ce-mi ceri mi-l readuc în minte. Şi-a netezit barba, gîndindu-se. Şi, de parcă s-ar fi hotărit pe neaşteptate, a strigat: Da, consimt să dezleg taina discipolului tău, Diagoras, dar nu pentru ceea ce *(u ai crezut* ca el vedea cînd ai vorbit cu el, ci pentru ceea ce *eu am văzut* privindu-i cadavrul!
Nici una dintre multele întrebări ivite în mintea lui Diagoras nu a primit vreun răspuns cît de neînsemnat din partea Dezlegătorului, care s-a mulţumit să adauge:
- Să nu vorbim de smochină înainte de a o desface. Prefer să nu-ţi mai spun nimic acum, deoarece mă pot înşela. Dar ai încredere în mine, Diagoras: dacă dezleg enigma *mea,* este probabil ca şi a ta să fie lămurită. Şi, dacă vrei, acum îţi voi vorbi despre onorariul meu.
S-au confruntat cu multele aspecte ale chestiunii economice şi au ajuns la bună înţelegere. Atunci, Herakles a dezvăluit că avea să-şi înceapă cercetarea în ziua următoare: avea să meargă la Pireu şi să încerce să o găsească pe hetaira[30] cu care era încurcat Tramah.
- Pot veni cu tine? i-a retezat vorba Diagoras. Şi, deoarece Dezlegătorul îl privea uimit, a adăugat: Ştiu bine că nu este de trebuinţă, dar *nu'-ar plăcea.* Vreau să dau o mină de ajutor, în chipul acesta aş şti că încă îi mai pot fi de folos lui Tramah. Promit să mă supun poruncilor tale.
Herakles Pontor a ridicat din umeri şi a replicat surizînd:

54

- Bine, dat fiind că paralele sînt ale tale, Diagoras, presupun că ai tot dreptul din lume de a fi angajat.
Şi, în minutul acela, mulţimea de şerpi încolăciţi sub picioarele lui şi-au săltat capetele solzoase, scuipîndu-şi afară limbile unsuroase, pline de furie*.

S t

£

* Cu siguranţa ca aceste rînduri de sfîrşit I-au surprins pe cititor la fel ca ţi pe mine! Trebuie, desigur, exclusă posibilitatea unei metafore com-plicate, dar nici nu putem cădea intr-un realism exacerbat, crezînd ca „o mulţime de şerpi încolăciţi" îşi aveau cuibul în podeaua odăii lui Herakles şi că tot dialogul dintre Diagoras şi Dezlegătorul de Enigme s-a desfăşurat, ca atare, într-un „loc plin de reptile, care se tîrăsc cu rece încetineală pe braţele sau picioarele protagoniştilor, în timp ce, netulburaţi, aceştia continuă să trăncănească", aşa cum îşi dă cu părerea şi Montalo, aceasta ar însemna să depăşim măsura (explicaţia acestui ilustru expert în literatura greacă este absurdă: „De ce nu ar exista şerpi în odaie, dacă aţa vrea *autorun"* spune el. „Căci autorul are ultimul cuvînt în tntîmplările din lumea scrierii sale, nu noi"). Cititorul nu are de ce să îşi facă griji: fraza despre şerpi este pură fantezie. Desigur că şi cele de mai înainte sînt la fel, căci avem de-a face cu o operă de ficţiune, dar, să ne înţelegem bine, această frază este o fantezie pe care cititorul nu *trebuie să o creadă,* deoarece celelalte, şi ele fictive în egală măsură, trebuie să fie crezute, cel puţin atît timp cît durează lectura, pentru ca povestirea să aibă un sens. In realitate, singurul ţel al acestei absurde întîmplări de sfîrşit este, după mine, acela de a întări eideza: autorul are pretenţia ca noi să ştim ce imagine se ascunde în acest capitol. Chiar şi aşa, modalitatea trădează: cititorul nu trebuie să cadă în greşeala de a se gîndi la ce este *mai uşor* Chiar in dimineaţa aceasta, cind tălmăcirea mea încă nu ajunsese aici, am descoperit pe neaşteptate, împreună cu Elena, nu numai imaginea eidetică precisa, ci şi, sau cel puţin aşa cred, cheia întregii cărţi. Fără să mai pierdem vremea, i-am vorbit despre acest lucru lui Elio, şeful nostru.
- „Umed şi rece", „onctuozitate", mişcări „şerpuitoare" şi „şerpuite". Poate că este vorba despre un şarpe, nu? a sugerat Elena. Primul capitol, leu. Al doilea capitol, şarpe.
- Dar „cap"? am obiectat. De ce atîtea „capete multiplicate"? mi-a trimis

înapoi întrebarea Elio, ridicînd din umeri.
- Elena şi eu credem ca am descoperit de ce, i-am explicat, arătîndu-i statueta pe care o adusesem acasă. Vezi? Aceasta este Hidra, monstru legendar cu multe capete de şarpe care, de cum erau tăiate, se reproduceau. De aici şi stăruitoarea descriere a „decapitării" smochinelor.
- Dar mai este ceva, a intervenit Elena: înfrîngerea Hidrei din Lerna este a doua dintre Muncile duse la îndeplinire de către Hercules, eroul a numeroase legende greceşti.
- Şi ce-i cu asta? a întrebat Elio.
-Peştera *ideilor,* am intervenit cu entuziasm, are douăsprezece capitole si, conform tradiţiei, tot douăsprezece au fost şi Muncile lui Hercules, al cărui nume grecesc este Herakles. Protagonistul acestei scrieri se numeşte chiar Herakles.
55
S
Şi uite, prima dintre Muncile lui Hercules sau Herakles a fost omorirea Leului din Nemeea, iar ideea ascunsa in primul capitol este tot un leu.
- Iar în cel de-al doilea, Hidra, a conchis Elio în graba. Totul concorda, deci. Cel puţin, pentru moment.
- Pentru moment? mă iritase pu(in acel apendice. La ce te referi?
- Sunt de acord cu concluziile voastre, a explicat Elio, surizînd liniştit, dar cărţile eidetice sînt înşelătoare: nu uitaţi ca se lucrează cu obiecte întru totul imaginare, nici măcar cu vorbe, ci cu... idei. Cu imagini alambicate. Cum putem fi siguri de cheia ultimă pe care o avea autorul în minte?
— Foarte simplu, am replicat Totul e să demonstrăm că teoria noastră este autentica. A treia muncă a constat, după majoritatea tradiţiilor, în capturarea Mistreţului de pe Muntele Erimant: dacă imaginea ascunsă în cel de-al treilea capitol se aseamănă unui mistreţ, teoria noastră va mai beneficia de încă o dovadă...
-... Şi aşa pînă la stîrsit, a zis Elena, foarte liniştită.
— Am o obiecţie, a răspuns Elio, scărpinîndu-şi chelia: în epoca în care a fost scrisă această carte, Muncile lui Hercules nu erau nici un secret. De ce sa se fi folosit eideza pentru a le ascunde?
S-a lăsat tăcerea.
- Obiecţia este bună, a admis Elena. Dar să presupunem ca autorul a elaborat o eideza a eidezei şi că Muncile lui Hercules ascund, la rîndul lor, o altă imagine...
-... Şi aşa la infinit? a întrerupt-o Elio. în acest caz, nu am mai putea cunoaşte ideea originală. Trebuie să ne oprim undeva. Din acest punct de vedere. Elena, orice lucru scris poate trimite cititorul la o imagine care, la rindul *ei,* poate trimite Ia alta, şi la alta... Aşa nu s-ar mai putea citi!
Amîndoi s-au întors spre mine, aşteptînd să îmi audă părerea. Am recunoscut că nici eu nu înţelegeam:
- Editorul textului original este Montalo, am arătat, dar este de neînţeles de ce nu pare a fi observat nimic. I-am trimis o scrisoare. Poate să ne fie utilă părerea lui.
- Montalo spui? şi-a arcuit Elio sprincenele. Haida-de, mă tem că ţi-ai pierdut timpul. Poate că nu ştiai, dar s-a aflat pretutindeni. Montalo a murit anul trecut. Nici tu nu ştiai asta. Elena?
- Nu, a recunoscut Elena, aruncîndu-mi o privire plină de compătimire. Ia te uită ce întîmplare!
- Ba bine că nu, a încuviinţat Elio, întorcîndu-se spre mine. Şi, cum singura ediţie a originalului era a sa şi unica tălmăcire a acestuia este pînă acum a ta, se pate că descoperirea cheii ultime a *Peşterii ideilor* depinde numai de tine.
- Grozavă responsabilitate, a glumit Elena.
N-am ştiut ce să mai spun. Şi încă mă mai gîndesc la lucrul acesta (n.tr.).

Ar fi, se pare, nimerit să curmăm pentru o vreme cursul vioi al acestei istorii, pentru a spune fie şi în treacăt cîteva vorbe despre eroii săi de frunte: Herakles, fiul lui Frinic, din *demul* Pontor, şi Diagoras, fiul lui Campsac, din *eternul* Medonte. Cine credeau ei că erau? Cine credeau ceilalţi că erau ei?

Despre Herakles, vom spune că...**

în ceea ce îl priveşte pe Diagoras...***

Şi, după ce cititorul a aflat aceste amănunte cu privire la viaţa protagoniştilor noştri, reluăm povestirea fără a mai pierde vremea, istorisind cele întîmplate în cetatea portului

* „Grabă, neglijenţa. Vorbele curg în neorînduială, pe făgaşul unei caligrafii uneori de neînţeles, ca şi cum copistul nu ar fi avut vreme să încheie capitolul", scrie Montalo despre textul original, în ce mă priveşte, stau cu ochii în patru pentru a „prinde" Mistreţul meu printre fraze, încep tălmăcirea celui de-al treilea capitol (n.tr.).

„Urmează cinci rinduri indescifrabile", asigură Montalo. După cît se pare, în punctul acesta caligrafia este dezastruoasă. Se ghicesc, cu mare greutate (tot după Montalo), patru cuvinte din tot paragraful: „enigmă", „trăia", „soţie" şi „gras". Editorul textului original adaugă, nu fără oarece ironie: „Cititorul va trebui să încerce a reconstrui datele biografice ale lui Herakles plecind de la aceste patru vorbe, ceea ce pare, in acelaşi timp, şi foarte uşor şi foarte greu" (n.tr.).

*** Tot indescifrabile sînt şi cele trei rinduri pe care autorul anonim te consacră personajului Diagoras. Montalo a fost cu greu în stare să desluşească trei cuvinte: „trăia" (cu particula interogativă inclusă), „spirit" şi „pasiune" (rut).

57

Pireu, unde Herakles şi Diagoras au .sosit în căutarea hetairei Yasintra.

Au căutat-o pe ulicioarele înguste pe unde hălăduiau grăbite mirosurile marii; prin hăurile sumbre ale uşilor deschise; ici-colo, printre măruntele cete de muieri tăcute, ce surîdeau la apropierea lor, apoi deodată se făceau serioase, cînd li se puneau întrebări; în sus şi în jos, pe povîmişurile şi costişele ce se vărsau în ocean; pe la colţurile străzilor unde o umbră, femeie[31] sau bărbat, pîndea în tăcere. Au iscodit despre ea pe bătrînele ce încă îşi mai boiau obrazurile, ale

căror chipuri şterse de bronz, tencuite cu ceru/ă, păreau vechi precum casele; au lăsat oboli în mîini tremurînde şi crăpate precum papirusurile; au ascultat clinchetele pe care brăţările daurite le scoteau cînd mîinile li se ridicau pentru a arăta o direcţie sau un nume: întreabă pe Kopsias, Melita ştie, poate în casa Taliei, şi Anfitrite o caută, Eo a trăit mai mult în mahalaua aceasta, Clite le cunoaşte mai bine, eu nu sînt Talia, ci Merope. Şi în vremea aceasta, ochii, sub pleoapele grele de sulimanuri, mereu abia deschişi, mereu vioi şi jucăuşi pe tronurile genelor lor negre, împodobite cu şofran, fildeş sau aur roşu, ochi de muiere, mereu ageri, de parcă numai în privirile unei astfel de femei ar fi liberi, de parcă ar domni numai în dosul irisului negru, priviri care sclipeau de batjocură?, patimă?, ură?, în timp ce buzele mute, liniile aspre şi răspunsurile scurte le ascundeau gîndurile; numai ochii fulgerau pătrunzători, teribili.
Seara se sfîrşea fără nici un răgaz deasupra celor doi bărbaţi, în sfîrşit, frecîndu-şi în grabă braţele pe sub manta, Diagoras s-a hotărit să vorbească:
- în curînd se lasă noaptea. Ziua a trecut foarte repede. Şi încă nu am găsit-o. Le-am iscodit pe vreo douăzeci dintre ele, cel puţin, şi am primit doar lămuriri neclare. Cred că încearcă să o ascundă sau să ne ducă de nas.
Au mers înainte pe străduţa îngustă şi povîrnită. Dincolo de acoperişuri, apusul de purpură lăsa să se ghicească unde se sfîrşea marea. Norodul şi însufleţirea portului Pireu rămîneau
în urmă, ca şi locurile cele mai bătute de cei mereu în căutare de plăceri şi petreceri: se aflau acum în mahalaua unde trăiau *ele,* un codru cu cărări de piatră şi copaci din chirpici, unde soarele scăpata înainte de vreme, iar Noaptea se înstăpînea de timpuriu; o singurătate locuită, tainică, plină cu ochi nevăzuţi. - Cel puţin e vesel să stau de vorbă cu tine, s-a destăinuit Diagoras fără să se mai obosească să îşi ascundă nemulţumirea, îi părea că vorbea singur de multă vreme; tovarăşul lui se mulţumea să meargă, să bombăne şi, din cînd în cînd, să se arate la înălţimea uneia dintre smochinele din desaga pe care
o purta.
- Mă incintă uşurinţa cu care dialoghezi, pe Zeus! a strigat şi s-a oprit, întorcînd capul, dar numai ecoul paşilor săi îl urma. Ulicioarele astea înţesate de gunoaie şi duhori sînt respingătoare. Oare unde este cetatea „bine construită" de care amintesc cu toţii cînd vorbesc de Pireu? Acesta să fie oare vestitul plan „geometric" al străzilor, pe care, după cum se spune, l-ar fi întocmit chiar Hippodamos din Milet[32]? Pe Hera, că nici măcar nu văd vreun *astinom,* inspector al mahalalelor[33], vreun sclav sau vreun oştean, ca la Atena! De parcă n-am fi printre greci, ci printre barbari. Pe lingă asta, adulmec primejdia la fel ca mireasma mării. Desigur că, mulţumită conversaţiei tale însufleţite, mă simt mai liniştit. Discuţia cu tine mă alină, mă face să uit pe unde calc.
- Nu mă plăteşti ca să vorbesc, Diagoras, a replicat He-rakles cu cea mai mare nepăsare.
- Ofrandă voi aduce lui Apolo, căci îţi aud glasul! l-a luat în rîs filosoful. Nici Pygmalion nu s-a uimit mai tare cînd i-a vorbit Galateea! Chiar mîine am să sacrific o căpriţă în onoarea...
- Dar taci odată, i-a tăiat vorba grăbit Dezlegătorul. Asta
e casa de care vorbeau.
Un zid cenuşiu, acoperit cu crăpături, se înălţa chinuit pe-o parte a străzii; în faţa golului porţii, stătea o ceată de umbre în
conclav.
- Vrei să spui că asta e a şaptea, a protestat Diagoras: în van am iscodit despre ea la cele şase de mai înainte.

- Păi, ţinînd seama ae experienţa ta din cei ________,
nu cred să-ţi vină greu acum să pui cîteva întrebări şi acestor muieri.
Cînd Diagoras s-a apropiat, şalurile sumbre ce le acopereau obrazurile s-au făcut pe loc priviri şi surisuri.
- Iertat să ne fie, dar prietenul meu şi cu mine o căutăm pe dănţuitoarea numită Yasintra. Ne-au povestit că...
Precum creanga ruptă pe care vînătorul calcă din greşeală sperie prada, ce fuge in graba mare din luminiş pentru a găsi adăpost in desiş, tot astfel vorbele lui Diagoras au stimit neaşteptata purtare a cetei: una dintre fete s-a îndepărtat fugind In goana mare pe uliţă in jos, pe cînd celelalte au zbughit-o în goana mare in casa.
- Aşteaptă! a strigat Diagoras la umbra ce gonea. Aia să fie Yasintra? te-a iscodit pe muieri. Staţi, pe Zeus, vrem doar...!
Poarta s-a închis in mare graba. Uliţa era de-acuma pustie. Herakles a mers înainte fără grabă, iar Diagoras l-a urmat scrişnind din dinţi. O clipă mai tîrziu, a grăit:
- Şi acum? Ce s-ar crede că vom face? De ce mai mergem? S-a mistuit A şters-o. Crezi că o putem ajunge din urmă mergînd aşa? Herakles a bombănit şi a scos liniştit o altă smochină din desagă, în culmea exasperării, filosoful şi-a curmat firul vorbei şi i-a spus cu vioiciune: Ascultă o dată pentru totdeauna! Am căutat-o pe această hetairă întreaga zi pe străduţele din port şi din oraş, în cele mai rău famate lupanare, in mahalale de sus şi de jos, ici-colo, în graba mare, încrezîndu-ne in vorbele calpe ale unor suflete de rînd, ale unor spirite necioplite, ale codoaşelor spurcate, ale muierilor afurisite. Şi acum cînd, se pare, Zeus ne îngăduise să o vedem, iată, se pierde din nou! Şi tu îi dai înainte

fără grabă, ca un ciine satisfăcut, in timp ce ...!
-Linişteşte-te, Diagoras. Vrei o smochină? Aşa vei prinde puteri pentru... *60*
-Lasă-___
mai mergem! Socotesc că ar trebui să muierile acelea care au zbughit-o în casă şi...
- Nu, noi o căutăm pe femeia care a fugit, a spus molcom Dezlegătorul.
- Şi de ce nu alergăm după ea?
- Pentru că sîntem foarte osteniţi. Cel puţin, eu sînt. Tu nu?
- Aşa e, s-a învoit Diagoras din ce în ce mai necăjit, dar atunci de ce mai mergem?
Fără să se oprească, Herakles şi-a îngăduit să tacă, în timp ce mesteca, apoi a recunoscut:
- Uneori, cui pe cui se scoate, osteneala trece cu osteneală. Astfel, după multă oboseală, nu mai obosim.
Diagoras l-a văzut coborînd pe îndelete strada, tot mai departe şi, scrişnind din dinţi, i s-a alăturat:
- Şi mai îndrăzneşti să zici că nu-ţi place filosofia! a ţipat găfîind.
Au mers un timp în tăcerea Nopţii din preajmă. Uliţa pe care o zbughise femeia se întindea neîntreruptă printre două rînduri de case paraginile. Cît de curind, bezna avea să fie fără cusur, şi nici măcar cocioabele nu aveau să se mai poată desluşi.
- Ulicioarele aslea sînt vechi şi întunecoase, s-a plîns Diagoras, şi doar zeiţa Atena ştie unde s-a băgat muierea aia! E tînără şi ageră, cred că ar fi în stare să fugă fără răgaz pînă ar ieşi din Atica.
Şi chiar şi-a închipuit-o gonind în streaşină codrilor din preajmă, lăsîndu-şi în mocirlă urma tălpilor desculţe, sub strălucirea lunii, albă precum un crin în mîinile unei fete, fără să îi pese de întuneric (căci, fără îndoială, cunoştea drumul), săltînd peste crini, pe cînd sunetul paşilor i se pierdea hat, în depărtare, cu ochi de căprioară larg deschişi şi tresăltînd ori de cîte ori trăgea aer în piept. Poate că avea să se despoaie de veşminte, pentru a fugi mai iute, iar albeaţa de crin a nudului său avea să fulgere desişul ca un trăsnet neîngrădit de copaci,
61
s
/
&
8
1 u
cu părul bogat abia încurcîndu-se în coroana crengilor fine ca firul ierbii sau ca degetele fetelor, iute, cu trupul gol şi palid precum o floare de fildeş pe care o tînără ar ţine-o în mîini în timp ce fuge*.
Ajunseseră la o răscruce. Dincolo de ea, uliţa mergea înainte printr-o trecere îngustă, plină ochi de pietre; o altă ulicioară cotea la stingă; la dreapta, între două case înalte, o punte mică adăpostea un tunel îngust, al cărui capăt se pierdea printre umbre.
- Şi acum, lui Diagoras îi e cu bănat, trebuie să alegem drumul dînd cu zarul?
A simţit o apăsare pe braţ şi, ascultător, s-a lăsat dus în tăcere şi degrabă spre colţul străzii celei mai apropiate de tunel.
- Vom adăsta aici, a şoptit Herakles.
- Şi femeia?
- Uneori aşteptarea este un soi de urmărire.
— Poate crezi că se va duce de unde a venit?
— Desigur. Herakles a mai luat o smochină: Toţi fac la fel întotdeauna. Şi vorbeşte mai încet: prada se poate speria.
Au adăstat. Luna a lăsat la vedere cornul ei alb. O pală de vînt neobişnuit de grăbită a înviorat liniştea nopţii. Cei doi bărbaţi s-au înfofolit mai strins în mantale; Diagoras şi-a reprimat un tremur, în pofida faptului că prezenţa mării potolea căldura, făcînd-o mai puţin neplăcută decît în Cetate.
- Vine cineva, a şoptit Diagoras.
- Unele lacune din text (din pricina vorbelor scrise „in grabă", care devin „ininteligibile", după Montalo) îngreunează înţelegerea acestui tainic paragraf. Eideza implicită pare să fie „iuţeala", aşa precum se întîmplă încă de la începutul capitolului, dar la ea se adaugă imagini de cerbi, nu de

mistreţi: „ochi de căprioară", „coroana crengilor", ceea ce sugerează nu a treia, ci a patra Muncă a lui Hercules, urmărirea neobositei căprioare de pe Muntele Cerineia. Această specială schimbare a ordinii Muncilor nu mă surprinde, căci era obişnuită printre scriitorii din Antichitate. Dar atrage luarea-aminte noua eideză pe care scriitura o reliefează: o fată care (ine în mîini un crin. Ce legătura are asta cu urmărirea căprioarei? Este, oare, o reprezentare a purităţii zeifei Artemis, căreia îi era consacrat legendarul animal? în orice caz, nu cred că ar putea fi considerată, aşa cum afirmă Montalo, „o licenţă poetică fără nici o semnificaţie reală" (n.tr.).

62

Părea că se aude ritmul domol al unor picioare desculţe de fată. Dar pînă la ei a ajuns, venind din strimtele ulicioare de dincolo de răscruce, nu o persoană, ci o floare: un crin zdrobit de mîinile abraşe ale brizei; petalele crinului au pălmuit pietrele din apropierea ascunzătorii unde şedeau Herakles şi Diagoras şi, larg deschisă, floarea şi-a urmat drumul grăbită prin văzduhul ce mirosea a spumă şi a sare, pierzîndu-se în susul uliţei, dusă de vînt ca de o fecioară strălucitoare, cu ochi de mare şi plete de lună, ce ar fi purtat-o între degete în timp ce fugea.

- Nu era nimic. Numai vîntul, a lămurit Herakles*. Pentru o clipită, timpul a murit. Diagoras, pe care frigul începuse să-l răzbească, s-a trezit vorbind în şoapta cu umbra bine legată a Dezlegătorului, căruia nu-i mai putea vedea chipul:

- Niciodată nu mi-am închipuit căTramah, vreau sa spun, mă înţelegi, niciodată nu am crezut că... Puritatea era una din virtuţile[34] sale de seamă, sau cel puţin aşa mi se părea. Asta era ultimul lucru pe care l-aş fi crezut despre el. Să se încurce cu o tufă ordinară! Şi nici nu era încă bărbat! Nici măcar nu mi-a dat prin minte că avea pofte de efeb. Cînd Lisil mi-a istorisit...

- Taci, a poruncit deodată umbra lui Herakles. Ascultă, Se auzeau rîcîieli iuţi între pietre. Chiar înainte de a-i auzi glasul, lui Diagoras i-a ajuns la urechi răsuflarea călduţa a Dezlegătorului.

- Aruncă-te iute asupra ei. Apără-ţi coapsele pe dinăuntru cu mîna, şi nu-i pierde din ochi genunchii. Şi încearcă să te linişteşti. -Dar...

- Fă ce-ţi spun sau iar ne scapă. Eu te urmez.

- Sigur e ceva! Protagoniştii nu o pot vedea, desigur, dar aici este din nou „fata cu crinul". Dar ce înseamnă asta? Recunosc că abrupta ei apariţie m-a enervat întru cîtva: am ajuns să dau palme textului, aşa cum se spune că ar fi făcut Penele cu statuia Atenei *(n.trj-om:* în realitate, este vorba de Zeus) chryselefantine („placată cu aur şi fildeş") pe care o făcuse Fidias, pentru a-i cere sa vorbească: „Ce înseamnă? Ce vrei să spui'?" Dar, desigur, hîttia a rămas rece. Acum sînt mai liniştit (n.tr.).

63

„Ce vrea să spună cu *eu te urmez?"* s-a întrebat Diagoras nehotărit. Dar nu i-a mai rămas vreme şi pentru alte întrebări. Iute, grăbită, tăcută, o siluetă s-a întins ca un preş în glodul din răscruce, sub dîra de lumină a lunii. Diagoras s-a aruncat pe ea cînd, chiar lîngă el, trupul i s-a-nchegat pe nevăzute. O tufă de păr parfumat s-a răsucit nărăvaşă spre chipul lui şi formele unor muşchi i s-au vînzolit între braţe. Diagoras a împins lucrul acela spre peretele opus.

-Pe Apolo, ajunge! a ţipat, aruncîndu-se pe el. Nu-ţi vom face nimic! Vrem doar să stăm de vorbă. Linişteşte-te. Lucrul s-a oprit, iar Diagoras s-a îndepărtat puţin. Nu-i putea desluşi obrazul, căci şi-l ţinea acoperit cu mîinile; printre degetele lungi şi subţiri ca tulpina crinului, sticlea o privire.

- Vrem doar să îţi punem cîteva întrebări. Despre un efeb pe nume Tramah. îl cunoşteai, nu?

I s-a năzărit că într-un sfîrşit ea îi va deschide poarta mîinilor, va da la o parte fesele subţiri şi, mai liniştită, îi va arăta chipul. Atunci a simţit fulgerul din viscere. A văzut lumina, înainte de a-l încerca durerea: era orbitoare, fără cusur, şi i-a inundat ochii precum apa umple în graba mare o oală de lut Durerea a mai adăstat puţin, ghemuindu-i-se între picioare; atunci, furioasă, s-a scuturat de lene şi i s-a suit la creier, ca un şuvoi de cristale. Iar el a căzut la pămînt tuşind, şi nici măcar nu a simţit cum s-a lovit cu genunchii de-o piatră.

A fost o opinteală. Herakles Pontor s-a aruncat asupra prăzii. Nu a cruţat-o prea tare, precum ar fi făcut Diagoras: a apu-cat-o de braţele subţiri şi a împins-o iute la perete; a auzit-o gemînd (un gîfîit de bărbat) şi s-a slujit din nou de perete drept armă. Prada a ripostat, dar el şi-a proptit în ea trupul rotofei, pentru a o împiedică să se slujească de genunchi. A văzut arunci că Diagoras se ridica cu greutate în picioare. Atunci i-a aruncat prăzii cîteva vorbe repezite:

- Nu-ti vom face nici un rău, de nu ne obligi. Şi, de-l mai loveşti pe tovarăşul meu, nu-mi vei lăsa altă alegere. Diagoras s-a grăbit să-l ajute şi Herakles a poruncit: Ţine-o strînsă bine de data asta. Te-am prevenit să ai grijă la genunchii ei.

- Prietene, mărturiseşte adevărul. Diagoras sufla din greu la fiece cuvînt: Nu vreau să-ţi fac rău. M-ai priceput? Şi, cu toate că prada aproba dînd din cap, Diagoras nu şi-a slăbit w. strînsoarea din jurul braţelor ei: Vor fi doar cîteva întrebări.

Lupta s-a curmat brusc, la fel cum frigul se duce cînd muşchii se încordează pentru o cursă rapidă. Deodată, Diago-ras a desluşit că prada se prefăcea fără zăbavă într-o femeie, Pentru prima oară i-a simţit apăsarea dură a ţîţelor, subţirimea taliei, mirosul aparte, netezimea de piatră; a simţit cum îi creşteau buclele sumbre ale părului, i se înălţau braţele zvelte şi i se lămureau liniile, în sfîrşit, i-a surprins chipul. Ciudat, dar primul lucru ce i-a trecut prin minte a fost că şi-o închipuise (nu ştia din ce pricină) neobişnuit de frumoasă. Dar nu era: buclele i se adunau într-o claie dezordonată de par; avea ochii prea mari şi prea deschişi la culoare, ca de animal, deşi în bezna nu le putea desluşi

nuanţa; sub pielea întinsă a pomeţilor slabi, i se întrezărea craniul. Descumpănit, s-a depărtat de ea, simţind neîntrerupt pulsul molcom al durerii în viscere. Iar vorbele i-au rămas învăluite în aburul suflării: -TueştiYasintra? Gîfîiau amîndoi. Ea n-a răspuns.
- îl cunoşteai pe Tramah. Venea la tine.
- Fii atent la genunchii ei, a auzit de la o nesfîrşită depărtare vocea lui Herakles.
Fata l-a privit într-o statornică tăcere.
- îţi plătea vizitele? a iscodit fără să ştie prea bine de ce.
- Sigur că mi le plătea, a recunoscut ea, şi amîndoi bărbaţii s-au socotit că puţini efebi aveau o voce aşa de virilă: era ca un ecou de oboi într-o peşteră. Riturile lui Bromion[3'] se plătesc cu peani[36]; cele ale lui Cipris, cu oboli.
Fără să ştie din ce pricină, Diagoras s-a simţit jignit: poate că ocara îşi avea obîrşia în faptul că fata nu se arăta speriată. Văzuse, oare, şi ca buzele ei groase îşi băteau joc de el în beznă?
- Cînd l-ai cunoscut?
- La ultimele Leneene[37]. Eu dănţuiam în procesiunea zeului. Tramah m-a văzut jucînd şi mai apoi m-a căutat.
65
- Te-a căutat? s-a mirat Diagoras, neîncrezător. Dar nici nu era încă bărbat!
- Mă caută şi mulţi copii.
- Poate vorbeşti de-un altul.
- Tramah, efebul omorît de lupi, a replicat Yasintra. De el vorbesc.
- Cine ai crezut că sîntem? a intervenit nerăbdător He-rakles.
- Nu pricep.
Yasintra şi-a întors spre el privirea umedă.
- De ce ai fugit de noi cînd am întrebat de tine? Nu eşti dintre cele ce obişnuiesc să fugă de bărbaţi. Pe cine aşteptai?
- Pe nimeni. Fug cînd mi se năzare.
- Yasintra, s-a destăinuit Diagoras, care părea să-şi fi recăpătat liniştea, avem trebuinţă de ajutorul tău. Ştim că se petrecea ceva cu Tramah. îl frămînta ceva deosebit. Eu, noi am fost prietenii lui şi dorim să aflăm ce se petrecea cu el. Legătura ta cu el nu mai are însemnătate. Vrem doar să ştim dacă Tramah ţi-a vorbit despre frămîntările lui.
A vrut sa adauge: „Oh, te rog, ajută-mă. Pentru mine este mult mai important decît crezi". I-ar fi putut cere ajutorul de o sută de ori, căci se simţea nevolnic, fragil ca un crin în mîinile unei domniţe. Conştiinţa lui pierduse orice urmă de mîndrie şi se făcuse o fată cu ochi azurii şi păr lucitor, care gemea: „Ajută-mă, rogu-te, ajută-mă". Dar dorinţa aceea, uşoară precum atingerea unei fecioare cu petale de floare şi, în acelaşi timp, arzătoare precum trupul puber şi desfătător al aceleiaşi fete despuiate, n-a încăput în vorbe*.
—Tramah nu obişnuia să vorbească mult, a lămurit fata. Şi nu părea îngrijorat.
— Ţi-a cerut ajutorul în vreo împrejurare? a iscodit He-rakles.
- Nu. De ce-ar fi trebuit să o facă?
* Continua pronunţata eideză a „fetei cu crinul", iar acum pare a i se adaugă ideea de „ajutor", de patru ori repetată în acest paragraf! *66*
- Cînd l-ai văzut ultima oară?
- La ultima lună nouă.
- Nu-ţi vorbea niciodată despre cum o ducea?
- Cine stă de vorbă cu muieri de teapa noastră?
- Familia lui era de acord cu legătura voastră?
- Noi nu aveam nici o legătură: mă vizita din cînd în cînd, plătea şi pleca.
- Dar poate că familiei nu îi era pe plac faptul că nobilul ei fiu se destrăbăla uneori.
- Nu ştiu. Nu familiei lui trebuia să îi fac eu pe plac.
- Aşa că nici un membru al familiei lui nu te-a oprit să-l vezi?
- Nicicînd n-am vorbit cu vreunul dintre ei, a replicat tăios Yasintra.
- Dar poate că tatăl lui a aflat ceva despre ce era între voi, a insistat calm Herakles.
- El nu avea tată.
- E adevărat, a recunoscut Herakles. Vreau să spun mama lui.
- Nu o cunosc.
A urmat o scurtă tăcere. Diagoras l-a privit pe Dezlegător, căutînd ajutor. Herakles a ridicat din umeri.

- Pot pleca? s-a interesat fata. Sînt ostenită.
Nu i-au răspuns, dar ea s-a desprins de perete şi s-a îndepărtat. Trupul ei, învăluit într-un şal mare, negru, şi o tunică, se mlădia cu frumoasa prudenţă a unui animal de pădure. Brăţările de la mîini şi de la picioare îi sunau nevăzute cînd păşea, în streaşină nopţii, s-a întors spre Diagoras:
- N-am vrut să te lovesc, a mărturisit.
Se întorceau în oraş în plină noapte, pe Zidurile Lungi[38].
- îmi pare rău că ţi-a tras un genunchi, a rostit Herakles, oarecum iritat din pricina adîncii tăceri în care se cufundase filosoful după discuţia cu hetaira. Te mai doare? Ei bine, nu se poate spune că nu ţi-am atras luarea-aminte. Cunosc prea bine soiul acesta de hetaire dănţuitoare. Sînt foarte agere şi ştiu sa

ti
S
H *A* .8
1 u
se apere. Cînd a zbughit-o la fugă, am ştiut că, de ne luam de ea, o sa ne atace.
A dat să-şi curme spusele, crezînd că Diagoras avea să zică ceva, dar tovarăşul lui a păşit stăruitor înainte, cu privirea în pamînt şi barba proţăpită în piept. Luminile Pireului rămăseseră de mult în urmă, şi marele drum de piatră (nu prea umblat, dar foarte sigur şi mai rapid decît calea obişnuită, după părerea lui Herakles), flancat de murii construiţi de Temistocle şi dărimaţi de Lixandru, pentru a fi reconstruiţi mai tîrziu, se întindea sumbru şi tăcut sub noaptea de iarna, în depărtare, spre nord, palida strălucire a zidurilor Atenei se profila ca un vis.
- Diagoras, acuma tu eşti cel care tace de multă vreme. Ţi-a pierit cheful? Ei bine, parcă ziceai că vrei să dai o mînă de ajutor cercetării mele. Să ştii că eu încep mereu la fel: pare că nu dispunem de nimic, dar apoi... Poate că ţi s-a părut o pierdere de vreme să venim pînă la Pireu doar ca să stăm de vorbă cu o tîrfă? Eh, îţi spun din experienţă că nicicînd urmărirea unei urme nu este o pierdere de vreme, ci dimpotrivă: a vîna înseamnă a şti să adulmeci urmele, chiar dacă ele par că nu duc nicăieri. Apoi, să înfigi săgeata în spinarea cerbului este, spre deosebire de ceea ce cred majoritatea oamenilor, cel mai...
— Era un copil, a murmurat Diagoras pe neaşteptate, de parcă ar fi răspuns unei întrebări puse de Herakles. Nu ajun-sese nici măcar la vîrsta efebiei. Avea privirea curată. Atena însăşi îi şlefuise sufletul.
- Nu-ţi mai căuta vreo vina. La vîrsta asta toţi încercăm să ne eliberam.
Diagoras şi-a luat pentru întîia oară privirea de pe drumul întunecat, pentru a-i arunca o căutătură dispreţuitoare Dezlegătorului:
—Nu pricepi. La Academie îi învăţăm pe tineri să iubească înţelepciunea mai presus de orice şi să refuze plăcerile primejdioase ce aduc doar un cîştig neîntîrziat şi de scurtă durată. Tramah cunoştea virtutea, ştia că este mult mai aducătoare de spor şi de bine decît viciul. Oare cum a putut să treacă acest lucru cu vederea în practică? *6S*
(A
g g. r
- Şi zici că la Academie predaţi virtutea? a iscodit He-rakles, încercind pentru a nu ştiu cîta oară să distragă luarea-a-minte a filosofului.
- Cu ajutorul muzicii şi al bucuriei date de exerciţiile fizice, O nouă tăcere. Herakles s-a scărpinat în cap:
- Ei bine, să spunem că lui Tramah i s-a părut mai însem-nată bucuria dată de exerciţiile fizice decît cea dată de muzica, a încercat el să comenteze, dar căutătura lui Diagoras i-a închis din nou gura.
- Neştiinţa sta la obîrşia tuturor relelor. Cine ar alege ceea ce este mai rău, ştiind că este vorba de ceea ce este mai rău? Dacă judecata te face să vezi, cu ajutorul învăţăturii, că viciul este mai rău decît virtutea, că minciuna este mai rea decît ade-vărul, că plăcerea neîntîrziată este mai rea decît cea durabilă, le-ai alege totuşi pe acestea în chip conştient? Ştii, de pilda, că focul arde. Ai pune, oare, mina pe pălalaia primejdioasa cu de la tine vrere? Dar e absurd! Un an de vizite făcute acestei... muieri! O plăcere plătită! Nu-mi vine a crede! Tîrfa ne-a dus de nas. Te încredinţez că. . . dar de ce rîzi?
- lartă-mă, a grăit Herakles, mi-am adus aminte cum odată am văzut un bărbat care şi-a băgat mîna în foc din proprie iniţiativă: un vechi prieten din *demul* meu, Crantor din Pontor. El era de părere contrară: spunea că nu este de ajuns

să judeci pentru a alege ceea ce este mai bun, deoarece omul se lasă condus de dorinţele, şi nu de ideile sale. într-o zi a avut chef să-şi ardă mîna dreaptă, a băgat-o în foc şi s-a fript.

Acestor vorbe le-a urmat o lungă tăcere. După o vreme, Diagoras a glăsuit:

— Şi tu eşti de acord cu această părere?

- într-un fel, da. întotdeauna am crezut că prietenul meu era scrîntit.

- Şi ce s-a ales de el?

- Nu ştiu. I s-a năzărit pe nepusă masă să plece din Atena şi dus a fost. Nu s-a mai întors.

După o nouă tăcere, timp în care au înaintat pe calea pietruită, Diagoras a vorbit:

69

- Ei bine, sînt multe soiuri de oameni, desigur, dar, oricît ar părea de absurd, toţi alegem cele ce vom face după o raţională confruntare cu noi înşine. La proces, Socrate ar fi putut să se ferească de condamnare, dar a ales să bea cucută, pentru că ştia în chip raţional că pentru el acesta era lucrul cel mai bun. Şi chiar aşa era, deoarece astfel se supunea legilor Atenei, pe care le apărase cu înverşunare de-a lungul întregii sale vieţi. Platon şi prietenii lui au încercat să-i schimbe părerea, dar el i-a convins chiar cu argumentele lor. Cînd se cunosc foloasele virtuţii, niciodată nu se alege viciul. De aceea, eu cred că tîrfa ne-a dus de nas. în caz contrar, a adăugat, iar Herakles i-a simţit amărăciunea din glas, va trebui să presupun căTramah *doar se prefăcea* că-şi însuşea învăţăturile mele.

- Şi despre hetairă ce crezi?

- O muiere ciudată şi primejdioasă, s-a cutremurat Diago-ras. Ce chip şi ce căutătură! Am privit-o drept în ochi şi am văzut în ei lucruri oribile.

în închipuirea lui, ea era străină de el şi făcea lucruri neprevăzute: dănţuia pe înzăpezitele culmi ale Pamasului, de pildă, purtînd drept singur veşmînt o blană micuţă, luată de la un cerb tînăr, trupul i se unduia de la sine, aproape fără vrere, ca o floare prinsă între degetele unei fete, învîrtindu-se cu primejdie pe buza lunecoaselor prăpăstii.

în închipuirea lui, ea îşi dădea foc pletelor, biciuind văzduhul cu coama-i primejdioasă; sau îşi dădea pe spate capul în flăcări, în timp ce oasele beregatei i se iţeau dintre muşchii gîtului, precum o tulpină de crin; sau striga de parcă ar fi cerut ajutor, chemîndu-l pe Bromion cel cu picioare de cerb; sau intona în ore/fcasfa[39] de noapte un iute *peăn*[40], dansul acela ritual pe care muierile îl joacă necurmat pe culmile munţilor în lunile de iarnă. Se ştie că multe dintre ele mor de frig sau de oboseală fără ca nimeni să le poată opri; la fel cum se ştie, deşi nimeni nu a văzut asta, şi că în astfel de dansuri, femeile ţin în mîini tîrîtoare primejdioase, ale căror veninuri ucid pe loc, şi cu care biciuiesc aerul după ce le înnoadă frumos *70*

f

cozile, precum fetele împletesc, fără a li se da vreo mînă de ! ajutor, o coroană de crini albi; la fel cum se bănuieşte, deşi nimeni nu ştie sigur nici asta, că în primejdioasele nopţi ale tamburinelor iuţi muierile sînt doar trupuri despuiate, ce lucesc acoperite de sînge în pălălaia rugurilor şi în mustul strugurilor, lăsînd, cu picioarele lor desculţe, urme grăbite şi îndrăzneţe pe neaua iernii, precum prada rănită de vînător, fără a mai da ascultare strigătului de ajutor al înţelepciunii cu care, precum o fată cu trupul zvelt învăluit în alb veşmînt, cere în van să se pună capăt riturilor. „Ajută-mă", invocă glăsciorul ei, dar în zadar, căci primejdia este, pentru dănţuitoare, ca un crin strălucit aşezat pe celălalt mal al rîului: nici una nu ţine piept ispitei de a înota degrabă, fără ca măcar să îi dea prin minte să ceară ajutor, pînă cînd mîinile-i nu ating floarea şi nu o pot lua. .Atenţie: primejdie", strigă vocea, dar crinul este peste măsură de frumos şi fata nu ia seama.

Toate trăiau doar în închipuirea lui, dar el le lua drept bune*.

- Ciudate lucruri se văd în privirile altora, Diagoras! şi-a rîs Herakles de el cu bună-credinţă. Nu mă îndoiesc că hetaira noastră dănţuieşte din cînd în cînd la procesiunile Leneene, dar, ca să fiu sincer, nu-mi vine a crede că îşi unduieşte trupul o dată cu menadele, atingînd adorarea lui Dionysos, la capătul unor rituri cu primejdie pe care, de încă mai există, nu le mai practică decît puţine triburi de ţărani traci în depărtarea pustiiţilor munţi ai Eladei. Tare mă tem că închipuirea ta are ochi mai ageri decît ai Lynxului.

- Ţi-am povestit doar ce am putut admira cu ochii minţii, a replicat Diagoras, căci doar ei pot să desluşească Ideea în

sine. Nu te grăbi să-i dispreţuieşti, Herakles. Ţi-am lămurit mai înainte că şi noi sîntem adepţii raţiunii, dar credem că deasupra ei mai există ceva, tocmai Ideea în sine, lumina în faţa căreia

* Noua închipuire a lui Diagoras confirmă imaginile eidetice anterioare: „graba", „căprioara", „fata cu crinul" şi „cererea de ajutor". **Oare** ce pot însemna toate aceste lucruri? (n.tr.)

•7»

n N

l £

M

O

1

u •s

toţi, fiinţele şi lucrurile care populăm lumea, nu sîntem decît palide umbre. Şi, uneori, doar mitul, fabula, poezia sau visul ne pot ajuta să o descriem.

- Fie şi aşa, dar Ideile în sine nu mi se par a fi cu folos, Diagoras. Eu mă mişc doar unde pot verifica chiar cu ochii mei, şi judeca chiar cu logica mea.

- Şi ce ai văzut tu în fata asta?

- Prea puţin, a replicat Herakles cu modestie. Doar că ne ducea de nas.

Diagoras şi-a curmat pe loc paşii grăbiţi şi s-a întors să îl privească pe Dezlegător, care a surîs lin şi cu un aer oarecum vinovat, precum un ţînc mustrat pentru o poznă primejdioasă.

- I-am întins o cursă: i-am pomenit de tatăl lui Tramah. După cum ştii, cu mulţi ani în urmă, Meragru a fost condamnat la moarte, învinuit de a fi colaborat cu cei Treizeci*.

- Ştiu, a fost un proces trist ca şi cel al amiralilor de la Arginusa, pentru că Meragru a plătit oalele sparte de mulţi alţii.

Diagoras a suspinat şi s-a destăinuit: Cu mine, Tramah nu voia să vorbească despre tatăl său niciodată.

— Cu siguranţă. Deşi a dat în vileag că Tramah abia de vorbea cu ea, Yasintra ştia foarte bine că tatăl lui murise dezonorat.

—Nu, ştia doar că murise.

— Nicidecum! Ţi-am mai explicat, Diagoras, că eu descifrez ceea ce pot vedea şi *vad* ceea ce mi se spune la fel cum văd chiar acum torţele de la Poarta Cetăţii. Tot ce facem şi spunem este un text ce poate fi citit şi interpretat. Nu-ţi aminteşti vorbele ei precise? N-a zis „Tatăl lui a murit", ci: ‚JE1 nu avea tată", în mod obişnuit, cu astfel de vorbe negăm existenţa persoanei de care nu dorim să ne aducem aminte. Sînt chiar cele de care se slujeşte Tramah. Şi mă întreb: dacă Tramah i-a vorbit acestei hetaire din Pireu despre tatăl său

Dictatură instaurata la Atena, sub supravegherea spartanilor, de către o grupare de treizeci de cetăţeni, după sfirşitul războiului pelopone-siac. Mulţi atenieni au pierit din ordinul acestui guvern implacabil, pină clnd o nouă răscoală a ingăduit revenirea la democraţie (n.Ir). 72

ir

g

6^

(lucru pe care cu tine nu a voit să îl facă), ce alte lucruri i-o mai fi îndrugat, despre care tu nu ştii nimic?

- Aşadar, curtezana ne duce de nas.

- Eu aşa cred.

- Aşadar, *şi* eu am rostit *adevărul* cînd am afirmat căne-a dus de *nas,* şi-a întărit Diagoras vorbele în chip făţiş.

-Da, dar...

- începi să crezi, Herakles, că ochii minţii desluşesc şi ei Adevărul, chiar dacă pe alte căi?

- Regret că nu pot fi de acord, i-a limpezit Herakles, pentru că tu vorbeai despre legătura lui Tramah cu hetaira, iar eu cred că tocmai *acesta* este *singurul* lucru cu care ne-a dus de nas.

După ce a mai făcut doi paşi în tăcere, Diagoras a vorbit

- Vorbele tale, oh, Dezlegătorule de Enigme, sînt săgeţi iuţi şi primejdioase, ce mi s-au înfipt în piept. Aş fi jurat în faţa zeilor că Tramah avea încredere absolută în mine.

- Oh, Diagoras, a clătinat Herakles din cap, trebuie să laşi baltă nobila-ţi concepţie cu privire la fiinţele omeneşti, închis în Academie, predai matematica şi muzica şi îmi aduci aminte de acea tînără cu păr de aur şi inimă de crin alb, pe cit de frumoasă, pe atît de credulă, care niciodată nu ieşise din gineceu şi care, cunoscînd primul bărbat, a strigat:, Ajutor, ajutor, primejdie".

- Nu te mai saturi să îţi rîzi de mine? a replicat filosoful cu amărăciune.

- Nu rîsul mi-l provoci, ci mila! Dar să ne întoarcem la ce ne interesează: mă mai nedumireşte şi de ce a fugit Yasintra cînd am iscodit despre ea.

- Nu cred să îi lipsească pricinile. Dar încă nu pricep cum de ai ştiut că se pitise în tunel.
- Dar unde să se fi dus, de nu acolo? Fugea de noi, dar ştia că nicicînd nu am fi putut-o ajunge din urmă, pentru că ea e ageră şi tînără, în timp ce noi sîntem bătrîni şi greoi. Vorbesc mai ales de mine, a pretins, ridicînd cu repeziciune mîna grasă, pentru a preveni la timp replica lui Diagoras. Aşa încît am dedus că nu urma să aibă trebuinţă să-şi ducă goana mai departe şi că avea să îi fie de ajuns să se ascundă. Şi ce ascunzătoare era mai

bună decît bezna tunelului, atît de aproape de casa ei? Dar oare de ce a fugit? Mijlocul ei de trai îi cere tocmai să nu fugă de nici un bărbat.
-Probabil că avea pe conştiinţă mai mult de un delict. Ai să rîzi de mine, Dezlegătorule, dar nicicînd nu am văzut femeie mai ciudată, încă mă mai cutremur cînd îmi aduc aminte de căutătura ei. Dar asta ce-i?
Herakles a privit spre locul pe care i-l arăta tovarăşul său. O procesiune de torţe hălăduia pe străduţele din apropierea Porţii Cetăţii. Oamenii purtau tamburine şi măşti. Un oştean a stat pe loc, să vorbească cu ei.
-Au început Leneenele, a observat Herakles. Asta e data lor.
— Măi să fie, a dat Diagoras dezaprobator din cap, că grăbiţi mai sînt să se veselească. Au trecut pe sub Poartă, după ce s-au arătat oştenilor, şi au pătruns adine în Cetate. Iar Diagoras a iscodit: Şi acum ce facem?
- Să ne odihnim, pe Zeus. Mă dor picioarele. Trupul meu e făcut astfel incit să se ducă de-a rostogolul precum sfera dintr-un loc în altul, nu să se sprijine pe picioare. Mîine vom vorbi cu Antis şi Euniu. Adică, tu vei vorbi, iar eu voi asculta.
- Ce ar trebui să îi întreb?
- Să mă mai gîndesc. Dar ne vedem mîine, bunul meu Diagoras. O să-ţi trimit răvaş printr-un sclav. Linişteşte-te, odihneşte-ţi trupul şi mintea. Şi, ca neliniştea să nu-ţi fure somnul dulce, aminteşte-ţi că l-ai angajat pe cel mai bun Dezlegător de Enigme din întreaga Eladă*.
- în după-amiaza aceasta, in timpul unui răgaz dintre orele sale (preda limba greacă unui grup de treizeci de elevi), am putut vorbi cu Elena. Eram atît de nervos, incit am început sa îi povestesc direct găselniţele mele, fără alt preambul:
- în capitolul al treilea, pe lingă căprioară, apare o imagine nouă: o fată cu un crin in mină.
— Ce? şi a deschis mari ochii azurii. I-am arătat tălmăcirea mea:
- Apare mai ales in trei vedenii pe care le are unul dintre protagonişti, un filosof platonician pe numele său Diagoras. Dar vorbeşte despre ea şi celălalt protagonist, Herakles. Este o imagine eidetică foarte pronunţată, Elena. Fata cu crinul in mină cere ajutor şi previne cu privire la existenta unei primejdii.

6 J-

Montalo crede că e o metaforă poetică, dar eideza este foarte clară. Autorul ajunge chiar să o descrie: are păr de aur şi ochi azurii ca ai marii, iar pe trupul zvelt poartă veşminte de culoare albă. Fragmente din imaginea ei sînt răspîndite in tot capitolul. Vezi? Aici se vorbeşte despre părul ei. Aici este descris „trupul zvelt învăluit în alb veşmînt".
- Un moment, m-a întrerupt Elena: „Trupul zvelt învăluit în alb veşmlnt" este, in acest paragraf, înţelepciunea. Este vorba de o metaforă poetică in stilul...
— Nu! şi recunosc că vocea mea s-a ridicat cu citeva tonuri mai sus decît aş fi dorit. Elena m-a privit uimită (şt ce rău îmi pare acum, cînd îmi aduc aminte!). Nu este o simplă metaforă, este o imagine eidetică!
— Cum de eşti sigur?
M-am gindit un moment. Teoria mea mi se părea atît de sigură, tnctt
uitasem să caut argumente în sprijinul ei!
- Cuvîntul ,jcrin" este repetat pînă la saţietate, am subliniat, iar chipul fetei...
- Care chip? Tocmai ai afirmat că autorul vorbeşte numai despre ochii şi părul ei. Ţi-ai închipuit restul?
Am deschis gura pentru a replica, dar nu am ştiut ce să spun.
— Nu crezi că duci eideza prea departe? Elio ne-a prevenit in legaturi cu lucrul acesta, îţi aminteşti? A subliniat că scrierile eidetice sînt înşelătoare, şi are dreptate, începi brusc să crezi că toate imaginile acelea înseamnă ceva, pentru simplul fapt că se repetă, ceea ce este absurd: Homer descrie in chip minuţios felul în care se îmbracă mulţi dintre eroii *Iliadei* sale, dar asta nu înseamnă că scrierea lui este, in eideza, un tratat despre costum.
- Aici, şi am arătat tălmăcirea mea, se află imaginea unei fete care cere ajutor, Elena, şi care vorbeşte despre o primejdie. Citeşte singură.
Zis şi făcut. Mi-am muşcat unghiile aşteptfnd. Cînd a terminat de citit, mi-a aruncat din nou privirea ei compătimitoare.
- Ei bine, eu nu mă pricep la literatura eidetică la fel ca tine, ştii asta, dar singura imagine ascunsă pe care reuşesc să o găsesc în acest capitol este cea a „iuţelii", care face aluzie la cea de-a patra Muncă a lui Hercules, Căprioara de pe Muntele Cerineia, care era un animal foarte iute. „Fata" şi „crinul" sînt in chip clar metafore poetice care...
-Elena...
- Lasă-mă să vorbesc. Sint metafore poetice circumscrise .închipuirilor"
lui Diagoras...
- Dar şi Herakles vorbeşte despre ele.
- Dar numai în legătură cu Diagoras! Herakles îi spune, uite, aici, că, atunci cînd se gindeşte la el, şi-l închipuie ca pe „o ttnără cu părul de aur şi sufletul de crin alb, pe cit de frumoasă, pe atît de credulă". Vorbeşte despre Diagoras! Autorul foloseşte aceste metafore pentru a descrie spiritul ingenuu şi gingaş al filosofului.
Nu mă convinsese:
- Şi de ce tocmai un „crin"'.' am obiectat. De ce nu orice altă floare?

- Confunzi eideza cu redundantele, a suris Elena. Uneori, scriitorii repetă cuvinte In acelaşi paragraf, în acest caz, autorul nostru avea în minte „crin" si, ori de clte ori se glndea la o floare, scria acelaşi cuvînt De ce faci mutra asta?
- Elena, slnt *sigurei* fata cu crinul este o imagine eidetică, dar nu pot să l|i demonstrez acest lucru. Şi e oribil.
-Cee oribil?
- Că tu eşti de părere contrara, după ce ai citit *acelaşi* text. Este oribil că imaginile, ideile care formează cuvintele din cărţi sînt atît de fragile. Eu *am văzut o* căprioara in timp ce citeam, şi *am văzul fi o* fată cu un crin în mină, care strigă certnd ajutor. Tu vezi căprioara, dar nu fata. Dacă Elio ar citi asta, poate că numai crinul i-ar atrage luarea-aminte. Dar un altul, un cititor oarecare, ce ar vedea? Şi Montato, ce a văzut Montalo? Doar că acest capitol este scris in chip neîngrijit. Dar, am dat o lovitură peste hîrtii, într-un moment de pierdere fără egal a autocontrolului, *trebuie* să existe o idee *ultima,* care să nu depindă de părerea noastră, nu crezi? Cuvintele *trebuie* să formeze la sfîrşit o idee *concreta,* precisa.
- Vorbeşti ca un îndrăgostit. -Ce spui?
- Te-ai îndrăgostit de fata cu crinul? ochii Elenei sclipeau batjocoritor. Aminteşte-ti că ea nici măcar nu este un personaj al scrierii: este o idee, pe care tu ai recreat-o cu ajutorul tălmăcirii.
Şi, satisfăcută că îmi închisese gura, s-a dus la cursuri. S-a mai întors o singură data, pentru a adăuga:
- Un sfat nu face obsesii.
Acum, noaptea, comod şi liniştit aşezat la masa mea de scris, gîndesc că Elena are dreptate: eu sini, pur şi simplu, *tălmăcitorul.* Cu siguranţă, alt traducător ar elabora o versiune diferită, cu vorbe diferite, şi ar evoca, desigur, alte imagini. De ce nu? Poate că rîvna mea de a merge pe urmele „fetei cu crinul" m-a determinat să o construiesc cu propriile mele cuvinte, căci un traducător este, într-un anume sens, şi autor sau, mai curind, o eideza a autorului. E distractiv să mă gîndesc la toate astea. Mereu prezent şi mereu nevăzut.
Da, poale. Dar de ce sînt oare atît de *sigur* de faptul că fata cu crinul este *adevăratul* mesaj ascuns al acestui capitol, şi că strigătul său de *ajutor* şi avertismentul de *primejdie* sînt atît de importante? Voi cunoaşte adevărul numai dacă voi continua să tălmăcesc.
Pentru azi, voi respecta sfatul lui Herakles Pontor, Dezlegătorul de Enigme: „Unişteşte-te, iar nelinişte a să nu-ti fure somnul cel dulce" (n.tr.).
Cetatea făcea pregătiri pentru Leneene, petrecerile date iama în onoarea lui Dionysos.
Drept podoabă, slujitorii *astinomilor* presăraseră sute de flori pe Calea Panateneelor, dar trecerea năvalnică a animalelor şi a oamenilor făcuse din slugarnicul lor mozaic o pastă de petale îndurerate. Concursurile de cînt şi dans în aer liber erau mai dinainte vestite pe tăbliţele de marmură de pe Monumentul ridicat în onoarea Eroilor Eponimi[41], cu toate că glasurile cîntăreţilor nu erau, în general, prea plăcute, iar salturile dansatorilor erau mai curind neîndemînatice şi furioase, încălcind linia muzicală a oboaielor[42]. Cum arhonţii[43] nu aveau nici un interes să nemulţumească norodul, petrecerile de pe uliţe, deşi prost văzute, nu fuseseră oprite, efebii din *deme* se întreceau în reprezentaţii teatrale de cea mai proastă calitate, iar corurile[44] se întruneau în orice piaţă, pentru a căsca gura la furtunoasele pantomime în care amatorii reprezentau mituri vechi. Teatrul lui Dionysos Eleuthereus[45] îşi deschidea din nou
*** O noapte de odihnă pica nemăsurat de bine. Cînd m-am trezit, am înţeles-o mai bine pe Elena. Acum, la o nouă lectură a celui de-al treilea capitol, nu îmi mai este tot atît de clar faptul că „fata cu crinul" este o imagine eidetică. Poate ca propria mea fantezie de cititor m-a trădat, încep tălmăcirea celui de-al patrulea capitol, despre al cărui papirus Montalo afirmă: .Maltratat, foarte mototolit in unele locuri (călcat în picioare de vreo bestie?). Este un miracol faptul ca textul a ajuns întreg pînă în zilele noastre". Cum nu ştiu ce Muncă se ascunde in el, căci ordinea normală a fost schimbată, trebuie sa am mare grijă de versiunea mea (n.tr.).**
77
porţile pentru noi şi consacraţi autori, mai ales de comedii (marile tragedii se păstrau pentru Serbările Dionysiace[46]), mustind de obscenităţi atît de brutale, încît veneau să asiste la ele aproape numai bărbaţi[47]. Din zori pînă în seară, pretutindeni, dar mai ales în agora şi în Cerameicosul Interior, se auzeau de-a valma: zgomote, strigăte, hohote de rîs, burdufuri cu vin şi oameni.
Cum Cetatea se mîndrea că era liberală, pentru a se deosebi de noroadele barbare şi chiar de alte cetăţi greceşti, chiar şi sclavii aveau petreceri proprii, chiar dacă mult mai modeste şi mai singuratice: mîncau şi beau mai bine decît în restul anului, luau parte la dănţuieli şi, în casele cele mai nobile, li se îngăduia chiar să asiste din cînd în cînd la reprezentaţii teatrale, unde se puteau admira reciproc în chip de actori mascaţi care, făcînd pe sclavii, îşi rideau de gloată cu glume stîngace.
Dar la serbări prima religia, iar procesiunile înfăţişau întotdeauna dublul chip, credincios şi sălbatic, al lui Oionysos Bachus: preotesele arborau pe stradă brutale falusuri de lemn, iar dănţuitoarele îngînau neînfrinate delirul mistic al menadelor sau bacantelor (muieri nebune în care atenienii credeau cu toţii, dar pe care nici unul dintre ei nu le văzuse), pe cînd măştile bărbaţilor ce le purtau pe braţe înfăţişau, cu gesturi uneori foarte obscene, întreita întrupare a zeului (în Şarpe, Leu şi Taur).
înăltîndu-se deasupra nestăpînitei furtuni, Acropola, Oraşul înalt, rămînea tăcută şi pură*.
în zorii acelei zile însorite şi reci, unei cete de artişti tebani neciopliţi i se îngăduise să înveselească norodul în faţa zidurilor de la Stoa Poikile[48]. Unul, trecut chiar şi de-a doua tinereţe, mînuia deodată mai multe cuţite care, din

pricina greşelilor pe care le făcea adeseori, cădeau ricoşînd la pămînt, sunîndu-şi cu putere metalul; altul, enorm şi aproape despuiat,

Acropole, unde se aflau marile temple ale Atenei, cea mai importanta zeiţa a cetăţii, era rezervata îndeosebi pentru sărbătoarea Panateneelor, deşi bănuiesc că răbdătorul cititor ştie deja acest lucru. Atrag luarea-aminte ideile de „violentă" şi „neîndemînare": probabil că ele sint primele imagini eidetice ale acestui capitol (n.tr.). *7S*

înghiţea flăcările ce se înălţau din două torţe, scoţîndu-le cu brutalitate pe nări; ceilalţi făceau muzică, suflînd în nişte instrumente beoţiene aflate într-o stare groaznică. După prolog, şi-au pus măştile, pentru a juca într-o farsă poetică despre Tezeu şi Minotaur: acesta din urmă, interpretat de giganticul înghiţitor de flăcări, mişca din cap de parcă ar fi împuns cu coarnele şi ameninţa astfel, în glumă, gloata adunată în jurul coloanelor de la Stoa. Pe neaşteptate, monstrul legendar a scos dintr-o desagă un coif rupt, punîndu-şi-l provocator pe cap. Toţi cei de faţă l-au recunoscut: era coiful unui hoplir*[9] spartan. Atunci, bătrînul cu cuţitele, ce se dădea drept Tezeu, s-a aruncat asupra fiarei şi a culcat-o la pămînt sub lovituri: era o simplă parodie, dar norodul i-a priceput fără greş înţelesul. Iar cînd cineva a scos strigătul: „Libertate pentru Teba!", corul sălbatic al actorilor l-a repetat, iar bătrînul s-a înălţat triumfător asupra bestiei mascate. Pentru că s-a produs oarece dezordine în gloata din ce în ce mai neliniştită, actorii, temîndu-se de oşteni, au pus capăt pantomimei. Dar spiritele se încălziseră mai dinainte: unii au scandat lozinci împotriva Spartei şi au prorocit neîntîrziata eliberare a Tebei, cetatea ce suferea de mulţi ani jugul spartan, iar alţii, bănuind că, după căderea Tebei, Pelopidas s-ar afla în exil la Atena, au invocat numele generalului, numindu-l „Eliberatorul". Furtunosul lor tumult venea atît din vechea ranchiună purtată Spartei, cît şi din vesela dezordine cauzată de vin şi serbări. Cîţiva oşteni au intervenit, dar, dîndu-şi seama că nu se striga împotriva Atenei, ci a Spartei, au şovăit să restabilească ordinea.

în cursul năvalnicei debandade, un singur om a rămas nemişcat şi nepăsător, străin chiar şi de larma norodului: era înalt şi uscăţiv şi purta o modestă manta de culoare cenuşie peste tunică; din pricina chipului palid şi a cheliei strălucitoare, părea mai curînd o statuie multicoloră din vestibulul de la Stoa. Al doilea bărbat, neobişnuit de gras şi mic de stat, a cărui înfăţişare era opusul celui dinţii, şi pe al cărui gît gros capul se ţuguia spre creştet, s-a apropiat cu paşi molcomi de primul. Cei doi bărbaţi s-au salutat scurt, de parcă s-ar fi aşteptat să se

întâlnească, şi, pe cînd gloata se împrăştia, iar strigătele, acum doar ordinare insulte, se domoleau, au luat-o la vale pe uli-cioară, strecurîndu-se prihtr-una din îngustele ieşiri din agora. — Plebea furioasă îi insultă pe spartani în onoarea lui Dionysos, a constatat Diagoras cu dispreţ, potrivindu-şi cu stîngăcie mersul furtunos cu paşii greoi ai lui Herakles. Iau beţia drept libertate şi petrecerea drept politică. Ce ne pasă, în realitate, de soarta Tebei sau a oricărei alte cetăţi, după ce am arătat că nu ne pasă nici de Atena noastră?

- Ne sîngereaza rana, Diagoras, a zis Herakles Pontor care, ca bun atenian, obişnuia să ia parte la furtunoasele dezbateri ale Adunării şi era un modest iubitor al politicii, în realitate, dorinţa noastră ca Teba sa se elibereze de sub jugul spartan mărturiseşte că tare ne mai pasă de Atena. Am fost înfrînţi, i-adevărat, dar nu iertăm nici un afront.
- Şi cui s-a datorat înfrîngerea? Chiar absurdului nostru sistem democratic! Dacă ne-am fi lăsat conduşi de cei mai buni, şi nu de gloată, acum am avea un imperiu.
- Mai bine o mica adunare în care să strig, decît un imperiu In care să tac, a ripostat Herakles şi, pe loc, părindu-i-se că fraza li ieşise bine, i-a părut rău că nu avea un scrib la-ndemînă.
- Şi de ce sa taci? De-ai fi unul dintre cei mai buni, ai putea vorbi, iar de nu, de ce să nu încerci mai întîi să fii printre cei mai buni?
- Pentru că nu vreau să fiu printre cei mai buni, dar vreau să vorbesc.
— Dar nu e vorba de ce vrei sau nu vrei, Herakles, ci de bunăstarea Cetăţii. Cui i-ai lăsa cîrma unei corăbii, de pildă? Majorităţii năierilor sau celui care ar stăpîni cel mai bine arta navigaţiei?
- Celui din urmă, bineînţeles, s-a învoit Herakles, adăugind după o pauză: Dar numai dacă mi s-ar da voie să vorbesc in timpul călătoriei.
- Să vorbeşti! Să vorbeşti! şi-a vădit exasperarea Diagoras. La ce-ţi sluješte privilegiul de a vorbi, dacă abia faci uz de el? *So*
- Uiţi, probabil, că privilegiul de a vorbi constă, printre altele, din privilegiul de a tăcea cînd ai chef. Lasă-mă să-l pun în practică, Diagoras, şi să punem aici capăt discuţiei, căci nu > îngădui pierderea de vreme şi, deşi nu prea ştiu ce înseamnă să-ţi iroseşti timpul, a discuta despre politică cu un filosof mă r. duce cel mai bine cu gîndul la lucrul acesta. Mi-ai primit fără (
greutate răvaşul?
- Da, şi trebuie să-ţi spun că în dimineaţa aceasta Antis şi Euniu nu au ore la Academie, astfel că îi vom întîlni la gimnaziul de pe Colonos[50]. Dar, pe Zeus, am crezut că o să vii mai devreme. Te aştept la Stoa de la deschiderea pieţelor şi e aproape crucea amiezii.
- E adevărat că m-am trezit o dată cu zorii, dar pînă. acum nu am avut vreme să vin la întîlnire: am făcut unele verificări.
- Pentru treaba mea? s-a însufleţit Diagoras.
- Nu, pentru a mea. Herakles a făcut popas în faţa unei tarabe cu smochine dulci. Aminteşte-ţi, Diagoras, că treaba este *a*

mea, deşi obolii sînt ai tăi. Eu nu cercetez obîrşia presupusei spaime a discipolului tău, ci enigma pe care cred că am desluşit-o pe cadavrul său. Cît ceri pe smochine?
Filosoful a pufnit nerăbdător, în timp ce Dezlegătorul îşi umplea mica desagă ce-i atîrna pe umăr, peste mantaua de in. Şi-au reluat drumul pe ulicioara de costişă.
- Şi ce ai aflat? îmi poţi spune?
- Drept să fiu, nu prea multe, mărturisi Herakles. Una din tăbliţele de pe Monumentul Eroilor Eponimi anunţă că Adunarea a hotărît ieri să pună la cale pe Licabet o hăituiala pentru exterminarea lupilor. Ştiai?
- Nu, dar nu mi se pare drept. E trist că pentru asta a fost trebuinţă de moartea lui Tramah.
Herakles a fost de acord:
- Am văzut şi lista noilor oşteni. Se pare că Antis va fi
chemat la oaste fără întîrziere.
- Aşa e, a consimţit Diagoras. Tocmai a împlinit vîrsta efebiei. Dacă nu-i dăm zor, fără-ndoială că vor pleca de la gimnaziu înainte de sosirea noastră.
Si
«I Herakles a fost din nou de acord, dar paşii lui şi-au păstrat ritmul cumpătat şi greoi.
- Şi nimeni nu l-a văzut pe Tramah cînd a plecat la vlnătoare in dimineaţa aceea, a zis.
- De unde ştii?
- Mi-au îngăduit să cercetez registrele Porţilor Acamea şi File, ce dau spre Licabet. Să aducem un mic omagiu democraţiei, Diagoras! Pentru a le pune în discuţia Adunării, adunăm datele cu atîta rîvnă, încît ne notăm chiar şi numele şi clasa celor ce intră şi ies în fiece zi din Cetate, transportînd tot soiul de lucruri. Facem liste lungi cu însemnări ca: „Menade, negustor metec, şi patru sclavi. Burdufuri cu vin". Credem că astfel controlăm mai bine comerţul. Mrejele pentru vînătoare şi alte asemenea unelte sînt însemnate cu precizie. Dar numele lui Tramah nu e pe liste, iar în dimineaţa aceea nimeni n-a ieşit din Cetate cu mreje.
- Poate că nu le luase cu el, a sugerat Diagoras. Poate că doar a pretins că voia să vîneze păsări.
- Dar mamei sale i-a povestit că avea să pună capcane pentru iepuri. Cel puţin, aşa mi-a zis ea. Şi mă întreb: dacă voia să vîneze iepuri, nu ar fi trebuit să ia cu el un sclav care să stea de veghe lîngă capcane sau să hăituiască prada? De ce s-a dus singur?
- Şi atunci, ce presupui? Că nu s-a dus să vîneze? Că a fost însoţit de cineva?
- La orele acestea ale dimineţii eu nu obişnuiesc să presupun nimic.
Gimnaziul de pe Colonos avea o galerie mare la sud de agora. Cele două porţi erau împodobite cu inscripţii purtînd numele unor celebri atleţi olimpici şi cu mici statui ale lui Her-mes. înăuntru, soarele se prăvălea cu furie înfocată asupra palestrei[51], un dreptunghi de pămînt întru cîtva dislocat, fără acoperiş, consacrat luptelor[52] pancratiaste. Un iz pronunţat de trupuri înghesuite şi de unsori pentru masaj ţinea loc de văzduh. Deşi deschis, locul gemea de lume: efebi îmbrăcaţi sau despuiaţi; copii în plină ucenicie; *pedotribi*[53] cu mantale *Sa*
de culoare purpurie şi bastoane înfurcate, ce-şi instruiau elevii. Un tărăboi sălbatic împiedica orice schimb de cuvinte. Mai încolo, în dosul unui portic[54] de piatră, erau odăile dinăuntru, duşurile şi sălile cu unsori şi masaje.
Doi luptători se înfruntau chiar atunci în palestră: trupurile pe de-a-ntregul goale şi strălucind de sudoare li se sprijineau unul de altul, de parcă s-ar fi împuns cu capetele; braţele fiecăruia îşi înnodau muşchii în jurul gîtului celuilalt; în pofida vacarmului iscat de mulţime, se puteau auzi vuind mugetele pe care le scoteau din pricina sforţării îndelungi; din guri le curgeau, precum ciudate podoabe barbare, şuvoaie albe de salivă; lupta le era îndîrjită, neîndurată, pe viaţă şi pe moarte.
Nici n-a intrat în incintă, că Diagoras a şi tras de mantaua
lui Herakles Pontor:
- Uite-l! a rostit cu glas tare, arătînd prin mulţime.
- Oh, pe Apolo, a murmurat Herakles. Diagoras i-a citit pe chip uimirea.
- Am întrecut măsura cînd ţi-am vorbit de frumuseţea lui
Antis?
- Nu frumuseţea discipolului tău m-a uimit, ci bătrînul
care stă de vorbă cu el. îl cunosc.
Au hotărît să se vadă la vestiare. Herakles l-a oprit pe Diagoras, care se îndrepta deja furtunos spre Antis, şi i-a dat
un petic de papirus:
- Aici sînt întrebările pe care ai să i le pui. E nimerit să îi vorbeşti tu, căci asta mi-ar îngădui să-i pătrund mai bine răspunsurile.
în timp ce Diagoras citea, zarva nestăpînită a spectatorilor i-a făcut să privească spre palestră: unul dintre pancratiaşti izbise în chip sălbatic cu capul în obrazul adversarului. S-ar spune că zgomotul a răsunat în tot gimnaziul, ca un snop de trestii rupte deodată de furtunoasa copită a unui animal colosal. Luptătorul s-a împleticit şi a dat să cadă, deşi nu părea şocat, ci mai curînd uimit: nici măcar nu şi-a dus mîinile la obrazul stîlcit (la început livid, apoi desfundat de izbitură, ca un zid dis-trus cu coarnele de un animal înnebunit), ci a dat înapoi cu ochii
S
ieşiţi din orbite şi aţintiţi asupra adversarului, de parcă acesta ar fi făcut o glumă neaşteptată, pe cînd, sub pleoapele

inferioare, bine proptita osatură a chipului i se prăbuşea fără zgomot, iar un şuvoi gros de sînge i se scurgea de pe buze şi din nări. Dar nu a căzut încă. Insultîndu-l, publicul îl aţîţa să contraatace.
Diagoras şi-a salutat discipolul şi i-a înşirat nişte vorbe la ureche, în timp ce ei se-ndreptau spre vestiare, bătrînul care stătuse de vorbă cu Antis, cu trupul vînăt şi zbîrcit ca o arsură uriaşă, şi-a holbat onixurile privirii, luînd cunoştinţă de prezenţa Dezlegătorului.
- Pe Zeus şi pe Apolo din Delfi, tu aici, Herakles Pontor! a chiţcăit cu o voce care părea să fi fost cu silnicie tîrşîită pe o suprafaţă aspră: Să aducem libaţii în onoarea lui Dionysos Bromion, căci Herakles Pontor, Dezlegătorul de Enigme, a hotărit să viziteze un gimnaziu!
- Din cînd în cînd, e de folos să faci exerciţii, i-a acceptat Herakles cu plăcere îmbrăţişarea furtunoasă: îl cunoştea pe bătrin de multă vreme, căci împlinise multe îndatoriri la el acasă şi îl trata ca pe un om liber. Te salut, oh, Eumarh, şi mă bucur să văd că bătrîneţea ta e la fel de tînără ca întotdeauna.
— Poţi s-o mai spui o dată! a consimţit bătrînul, căruia nu-i era greu să acopere cu glasu-i mîniosul tumult al locului. Zeus îmi face neîncetat vîrsta mai mare şi trupul mai mic. La tine, după cum văd, ele sînt direct crescătoare.
— Pentru moment, capul meu nu şi-a schimbat dimensiunile. Pe cînd hohoteau împreună, Herakles s-a întors pentru a privi jur-împrejur. Dar unde-o fi tovarăşul cu care am venit?
-Acolo, lîngă elevul meu. Eumarh a împuns spre mulţime cu un deget terminat într-o unghie lungă şi coroiată ca un corn.
- Elevul tău? Eşti oare pedagogul lui Antis?
- Am fost. Şi să mă ia Binefăcătoarele, de voi mai fi! Eumarh a făcut un gest *apotropaic^* cu mîinile, pentru a îndepărta ghinionul pe care îl atrăgea numele Eriniilor.
- Pari făcut foc pe el.
- Şi nu ar trebui? Tocmai l-au chemat la oaste şi, pe nepusă masă, încăpăţînatul a hotărit că vrea să stea de strajă la
**4*
r
î
l
templele din Atica, departe de Atena! Tatăl său, nobilul Pra- \\"\ xinous, m-a rugat să-l fac să-şi schimbe hotărîrea.
' -^
- Dar bine, Eumarh, un efeb trebuie să servească Cetatea acolo unde este mai mare trebuinţă de el.
- Oh, pe egida Atenei cea cu ochi de azur, Herakles, nu-ţi rîde de părul meu alb! a chiţcăit Eumarh. încă îţi mai pot străpunge pîntecele ca un burduf de vin cu capul meu bătătorit. Unde este mai mare trebuinţă de el? Pe Zeus, fiul lui Cronos, tatăl său este anul acesta prifan[56] al Adunării! Antis ar putea să-şi aleagă cel mai uşor destin cu putinţă!
- Dar cînd a luat elevul tău această hotărîre?
- Acum cîteva zile! Mă aflu aici tocmai pentru a-l convinge să se mai gîndească.
- Vremurile noastre, Eumarh, au adus alte gusturi. Cine ar mai servi Atenei la Atena? Tinerii caută noi încercări...
- De nu te-aş şti cum te ştiu, a insistat bătrînul, dînd din cap, aş gîndi: „Vorbeşte serios".
îşi deschiseseră drum prin prostime şi ajuseseră la intrarea în vestiare. Rîzînd, Herakles a mărturisit:
- Mi-ai readus veselia, Eumarh! Apoi, punînd un pumn de oboli în mîna crăpată a sclavului-pedagog, a adăugat: Aşteap-tă-mă chiar aici. Nu întîrzii. Aş vrea să-mi faci un mic serviciu.
- Voi adăsta cu răbdarea cu care Barcagiul de pe Styx aşteaptă sosirea unui suflet nou, l-a încredinţat Eumarh, bucuros de darul neaşteptat.
Diagoras şi Herakles au rămas în picioare în vestiarul acela micuţ, în timp ce Antis s-a aşezat pe măsuţa joasă, încrucişîn-
du-şi călcîiele.
Diagoras nu a vorbit pe loc: s-a bucurat mai întîi în tăcere de uimitoarea frumuseţe a chipului fără cusur din faţa lui, desenat cu economie de linii şi tivit cu bucle blonde, aranjate într-o graţioasă pieptănătură la modă. Antis purta doar o hlamidă de culoare neagră, semn al proaspetei efebii, dar cu oarecare lipsă de grijă sau neîndemînare, de parcă încă nu s-ar fi obişnuit cu ea; ici-colo, prin cutele dezordonat desfăcute ale veşmîntului

izbucnea cu dulce furie albeaţa fără pată a pielii. Picioarele desculţe, în mînios du-te-vino, dezminţeau prin gestul copilăros nou-nouţul lui majorat.
— Aşteptîndu-l pe Euniu, noi doi vom sta puţin de vorbă, a lămurit Diagoras şi, arătîndu-l pe Herakles, a adăugat: E prietenul meu. Poţi vorbi cu toată încrederea în faţa lui. Apoi, în timp ce Herakles şi Antis se salutau cu o scurtă

mişcare din cap, i-a dat înainte: îţi aminteşti, Antis, de întrebările pe care ţi le-am pus despre Tramah, şi de cum mi-a vorbit Lisil despre hetaira dănţuitoare care era încurcată cu el? Eu nu ştiam nimic de existenţa acelei muieri. Şi am socotit că, poate, mai sînt şi alte lucruri despre care nu ştiu nimic.
- Ce fel de lucruri, maestre?
- Oricare. Tot ce ştii despre Tramah. Despre gusturile lui sau despre ce-i plăcea să facă după ce pleca de la Academie. Neliniştea ce i-am citit-o pe chip în ultimele zile mă îngrijorează întru cîtva şi aş vrea să aflu, pe orice cale, care era pricina ei, pentru a o împiedica să apară şi la alţi elevi.
- Nu prea avea el legături cu noi, maestre, a răspuns liniştit Antis. Dar, în ceea ce-i priveşte obiceiurile, vă pot încredinţa că erau cinstite.
- Nimeni nu se îndoieşte, s-a grăbit Diagoras să spună. Cunosc prea bine mîndra nobleţe a discipolilor mei, fiule. Cu atît mai mult m-au uimit spusele lui Lisil. Totuşi, cu toţii aţi dat mărturie despre ele. Şi, cum Euniu şi cu tine eraţi cei mai buni prieteni ai lui, nu-mi vine să cred că nu mai ştiţi şi alte lucruri pe care, fie sfiala, fie bunătatea firii voastre, nu v-au îngăduit să mi le-mpărtăşiţi.
Un vacarm sălbatic, ca de lucruri sparte, a copleşit tăcerea: era vădit că lupta pancratiaştilor se înteţea. Pereţii păreau că ticaie sub paşii unui animal colosal. Tocmai cînd s-a reinstau-rat liniştea, Euniu şi-a făcut apariţia în vestiar.
Pe loc, Diagoras a făcut o comparaţie. Nu era pentru
întîia oară, căci îi plăcea să cerceteze amănuntele din care se
compunea frumuseţea discipolilor săi. Euniu, cu părul buclat
de culoarea cărbunelui, era mai copil decît Antis, dar mai
S6
bărbat. Chipul îi părea un fruct sănătos şi roşu, iar trupul bine legat, cu pielea ca spuma laptelui, se maturizase bărbăteşte. Cu toate că Antis, care era deja major, avea chipul mai delicat şi mai şovăielnic, iar tenul îi era întins şi rozaliu, fără urme de păr, Diagoras credea că nici măcar Ganimede, paharnicul zeilor, nu s-ar fi putut întrece cu frumuseţea obrazului său, puţin răutăcios uneori, mai ales cînd surîdea, dar chipeş de te-apuca tremuratul, cînd băiatul îşi lua pe neaşteptate un aer serios, aşa cum obişnuia cînd asculta respectuos. Contrastele fizice se reflectau în firile lor, dar pe de-a-ndoaselea: Euniu era foarte sfios şi copilăros, în timp ce Antis, cu aerul lui de fată frumuşică, avea purtarea energică a celui născut să conducă.
- M-ai chemat, maestre? a susurat Euniu de cum a deschis uşa.
- Intră, rogu-te. Vreau să-ţi vorbesc şi ţie.
Euniu a povestit, cu neaşteptaţi bujori în obraji, ca *paidotrib-u* îl chemase pentru exerciţii şi că trebuia să se dezbrace şi să plece neîntîrziat.
- Nu vom zăbovi, fiule, te încredinţez, s-a învoit Diagoras. L-a lămurit repede despre ce era vorba şi şi-a reînnoit rugămintea. Dar a urmat o altă întrerupere. Picioarele rozalii ale lui Antis şi-au înteţit ritmul balansului.
- Nu ştim prea multe despre viaţa lui Tramah, maestre, a rostit în cele din urmă, la fel de dulce, deşi fermitatea lui viguroasă şi sfiiciunea lui îmbujorată erau în vădit contrast. Ştiam ce zvonuri umblau despre legătura lui cu tîrfa aceea, dar nu le prea credeam adevărate. Tramah era nobil şi virtuos. „Ştiu", a acceptat Diagoras, în timp ce Antis a stăruit: Aproape niciodată nu venea cu noi după cursurile de la Academie, căci avea de dus la îndeplinire îndatoriri religioase. Familia sa era credincioasă Misterelor Sacre[157]...
- Pricep, a admis Diagoras, nedînd prea mare importanţă veştii, căci multe familii nobile din Atena împărtăşeau credinţa în Misterele din Eleusis. Dar eu vorbesc despre cei cu care se vedea. Nu ştiu, poate alţi prieteni...
S7
Antis şi Euniu s-au privit unul pe celălalt. Euniu începuse să-şi scoată tunica:
- Nu ştim, maestre.
- Nu ştim.
Pe nepusă masă, întreg gimnaziul a părut lovit de cutremur. Pereţii au răsunat gata să crape. Afară, prostimea urla acum însufleţită, încurajîndu-i pe luptători, ale căror mugete înnebunite se auzeau cu mare limpezime.
— încă ceva, fiii mei. Mă uimeşte că, deşi era atît de neliniştit, lui Tramah i s-a năzărit să plece la vînătoare de unul singur şi în zorii zilei. Obişnuia să facă astfel de lucruri?
- Nu ştiu, maestre, a recunoscut Antis.
- Dar tu, Euniu, ce părere ai?
Unele obiecte din încăpere au căzut la podea, din pricina vibraţiilor mereu mai mari: hainele agăţate de pereţi, un mic opaiţ cu ulei, fişele de înscriere pentru tragerea la sorţi a întrecerilor.*
- Eu cred că da, a murmurat Euniu. Obrajii i se îmbujoraseră.
Paşi grei, de patrupede, se auzeau din ce în ce mai aproape.
O statuetă a lui Poseidon s-a răsturnat pe consola de lîngă perete şi a căzut la pămînt, făcîndu-se bucăţi.
Uşa vestiarului a răsunat înspăimîntător.**

* Ce se intîmplă? Păi, autorul duce eideza pînă la ultimele ei consecinţe! Absurdul vacarm ta care s-a transformat încăierarea pancratiaş-tilor sugerează furiosul atac al unui animal colosal (ceea ce corespunde tuturor imaginilor cu atacuri „furioase" sau „furtunoase" care au apărut de-a lungul capitolului, ca şi referirilor la „coame"): după părerea mea, este vorba de a şaptea Muncă a lui Hercules, îmblînzirea Taurului sălbatic şi furios care pustia Creta (n.tr.).
** Mă grăbesc sa îi explic cititorului ce se petrece: eideza a prins viaţă proprie, s-a transformat în imaginea pe care o reprezintă, în cazul acesta un taur înnebunit, şi acum loveşte în uşa vestiarului unde are loc dialogul. Dar sa se observe ca îndeletnicirea acestui „animal" este exclusiv eidetică şi, ca atare, personajele nu pot să o perceapă, tot aşa cum nu pot percepe, de pilda, adjectivele pe care autorul le-a folosit pentru a descrie gimnaziul.

SS

- Oh, bunul meu Euniu, îţi aminteşti tu, oare, de astfel de IA situaţii? l-a iscodit Diagoras cu dulceaţă.
tr
- Da, maestre, de cel puţin două din ele. g*
- Deci Tramah obişnuia să vîneze de unul singur? Vreau g să ştiu, fiule, dacă aceasta era sau nu o hotărîre normală pentru el, deşi ceva îl nelinişţea?
- Da, maestre.

O lovitură teribilă a încovoiat uşa. De afară se auzeau zgîrie-turi de copită, fornăituri, ecoul amplu al unei prezenţe colosale.

Pe de-a-ntregul despuiat, dar cu pletele negre încinse cu o panglică fără cusur, Euniu îşi ungea liniştit muşchii cu o unsoare de culoare pămîntie.

După un răgaz, Diagoras şi-a amintit de ultima întrebare
pe care trebuia să i-o pună:
- Euniu, fiule, mi-ai istorisit în ziua aceea că Tramah nu avea să vină la ore, pentru că plecase să vîneze, aşa e?

Uşa a primit o nouă lovitură. Miriade de aşchii au sărit pe mantaua lui Herakles Pontor. S-a auzit un muget turbat.
- De unde ai ştiut? Ţi-a dezvăluit chiar el lucrul acesta? Apoi, după ce Euniu a făcut semn că da: Şi cînd? Vreau să spun: am înţeles că a plecat în zorii zilei, dar cu o seară înainte stătuse de vorbă cu mine şi nimic nu-mi sugerase că avea de gînd să plece la vînătoare. Ţie cînd ţi s-a destăinuit?

Euniu nu a răspuns pe loc. Micul os din mărul beregatei a lovit în gîtul lui bine strunjit.
- Chiar în noaptea aceea, cred, maestre.
- L-ai văzut chiar în noaptea aceea? Diagoras şi-a arcuit sprîncenele. Obişnuia! să îl întîlneşti nopţile?

Nu este vorba de nici o întîmplare supranaturală, ci, pur şi simplu, de un mijloc literar folosit cu unicul ţel de a atrăgea luarea-aminte asupra imaginii ascunse in acest capitol - amintim „şerpii" de la sfîrsitul capitolului al doilea. Aşa că îl rog din tot sufletul pe cititor să nu fie prea tare uimit, dacă dialogul dintre Diagoras şi discipolii săi continuă de parcă nu s-ar întîmpla nimic, nepăsător în faţa atacurilor zdravene la care este supusă încăperea (n.tr.).

Sg

*•¥•

- Nu. Mi se pare ca... a fost mai înainte.
- Pricep.

A urmat o nouă tăcere. Euniu, desculţ şi despuiat, cu pielea înecată în unsoarea ce-i strălucea pe muşchi şi pe umeri, şi-a atîrnat cu grija tunica în cîrligul cu numele său. Pe consola de deasupra lui se aflau cîteva obiecte personale: o pereche de sandale, *alabastron-i* plini vîrf cu unsori, răzuitoarea de bronz de care se slujea după gimnastică şi o colivie mică de lemn, în care se afla o pasăre şi ea micuţă; păsăruica şi-a fluturat aripile cu furie.

-*Paidotrib-\A* mă aşteaptă, maestre, a arătat atunci Euniu.
- Desigur, fiule, a surîs Diagoras. Şi noi ne ducem. Vădit încurcat, efebul nud a aruncat cu coada ochiului o
privire către Herakles şi s-a scuzat din nou. A trecut printre cei doi bărbaţi, a deschis uşa care, aproape distrusă, şi-a ieşit din ţîţîni, şi a părăsit încăperea*.

Diagoras s-a întors spre Herakles, aşteptînd orice semn că puteau pleca, dar Dezlegătorul îl privea pe Antis surizînd:
- Spune-mi, Antis, de ce îţi este atît de frică? -Frică?

Arătîndu-se nespus de vesel, Herakles a scos o smochină din desagă.

— Dacă nu, din ce pricină ai hotărit să îţi satisfaci serviciul militar departe de Atena? Desigur, de-aş simţi aceeaşi spaimă ca tine, şi eu aş încerca să fug. Şi aş face-o cu un pretext tot atît de uşor de crezut ca al tău, pentru ca, în loc de laş, să fiu crezut precis opusul acestuia.

Cum am mai lămurit, întîmplările eidetice, poarta distrusa, loviturile sălbatice, sînt exclusiv literare şi, ca atare, le percepe doar cititorul. Cu toate acestea, Montalo reacţionează ca şi personajele: nu-şi da seama de nimic. „Surprinzătoarea metafora a animalului *care mugeşte",* afirma el, „care pare că distruge literalmente realismul scenei şi întrerupe în mai multe rinduri dialogul liniştit dintre Diagoras şi discipolii săi [...] nu pare a avea alt (el decit satira: o critică muşcătoare, fără nici o îndoială, a luptelor sălbatice pe care pancratiaştii le practicau în timpurile acelea". Orice comentariu e de prisos! (n.tr.)

- Mă faceţi laş?
- Nici vorbă. Nu te fac nici laş, nici curajos, pînă ce nu cunosc pricina precisă a spaimei tale. Curajul se distinge de laşitate doar prin obîrşia temerilor: poate că pricina stării tale să fie de o natură atît de înspăimîntătoare, încît orice minte sănătoasă ar alege fuga din Cetate cît mai repede cu putinţă.

- Eu nu fug de nimic, a replicat Antis, întărind vorbele, deşi cu acelaşi ton dulce şi respectuos. De mult doresc sa stau de strajă la templele Aticei.
- Dragul meu Antis, a rostit placid Herakles, îţi îngădui frica, dar nu şi minciuna. Să nu-ţi treacă nici o clipă prin minte să aduci ofensă inteligenţei mele. Ai luat această hotărire acum cîteva zile şi, ţinînd seama de faptul că părintele tău i-a cerut vechiului tău pedagog să îţi schimbe părerea, deşi el în persoană ar fi putut să se îndeletnicească cu aceasta, nu ţi se pare, oare, că hotărîrea ta l-a luat de-a dreptul prin surprindere, că e copleşit de ceea ce consideră a fi o izbitoare schimbare fără pricină şi că, fără a şti cărui fapt să o atribuie, a recurs la singura persoană care, cu excepţia familiei tale, crede că te cunoaşte bine? Mă întreb, pe Zeus, cărui fapt i se datorează această brutală schimbare. Oare să fi avut vreo înrîurire moartea prietenului tău, Tramah? Şi, fără nici o trecere, în timp ce îşi freca degetele cu care ţinuse smochina, a adăugat: Oh, iartă-mă, dar oare unde m-aş putea spăla?
Pe de-a-ntregul străin de tăcerea ce-l înconjura, Herakles a luat o bucată de postav de lîngă consola lui Euniu.
- Poate că tatăl meu ţi-a cerut şi domniei tale ajutorul, pentru a mă convinge să îmi schimb gîndul?
Din molcomele vorbe ale efebului, Diagoras a priceput că respectul (asemenea unui animal înţărcuit care de frică îşi lasă deoparte veşnica ascultare şi-şi loveşte stăpînii cu violenţa) începea să se prefacă în furie:
- Oh, bunul meu Antis, nu te supăra, a bîiguit, fulgedndu-l pe Herakles cu privirea. Prietenul meu a întrecut întru cîtva măsura. Nu trebuie să te nelinişteşti, căci ai atins vîrsta efebiei,
9'
fiule, iar hotăririlor tale, chiar şi greşite, li se cuvine întotdeauna cel mai mare respect. Apoi s-a apropiat de Herakles şi i-a murmurat încetişor: Vrei să ai bunăvoinţa de a veni cu mine?
S-au despărţit de Antis în graba mare. Au început să discute încă înainte de a ieşi din clădire.
- Sînt paralele *mele!* a strigat Diagoras, nemulţumit. Ai uitat lucrul ăsta?
- Dar este munca mea, Diagoras. Nici tu să nu uiţi lucrul acesta.
— Ce-rni pasa mie de munca ta? Poţi să îmi lămureşti de ce ai ridicat tonul? Diagoras era tot mai iritat; capul său chel se înroşise pe de-a-ntregul şi ţinea fruntea plecată de parcă s-ar fi pregătit să-l lovească pe Herakles: I-ai adus ocară lui Antis!
— Am tras o săgeată la voia întîmplării şi am nimerit drept la ţintă, a observat Dezlegătorul nesfîrşit de calm.
Diagoras l-a oprit, trăgîndu-l vehement de manta:
- Să-ţi spun ceva. Puţin îmi pasă dacă pentru tine oamenii nu sînt decît papirusuri scrise, unde citeşti şi rezolvi ghicitori complicate. Nu te plătesc ca să jigneşti, în numele meu, pe unul dintre cei mai buni discipoli ai mei, un efeb care poartă scris cuvîntul „Virtute" în fiecare dintre frumoasele linii ale chipului său. Nu sînt de acord cu metodele tale, Herakles Pontor!
- Mă tem că nici eu cu ale tale, Diagoras din Medonte. Părea că, în loc să îi iei la întrebări, compuneai ditirambi în onoarea băieţilor, şi totul pentru că ţi se par izbitor de chipeşi. Cred că tu confunzi Frumuseţea cu Adevărul.
- Frumuseţea este o parte a Adevărului!
- Oh, a îndrugat Herakles, făcînd un gest cu mîna, pentru a arăta că nu voia să înceapă chiar atunci o conversaţie filosofică, dar Diagoras a tras din nou de mantaua lui.
- Ascultă-mă! Nu eşti decît un mizerabil Dezlegător de Enigme. Te mărgineşti să vezi cele materiale, să le judeci şi să tragi concluzii: asta s-a întîmplat aşa sau altfel, dintr-o pricină sau dintr-alta. Dar nu ajungi, nici nu vei ajunge vreodată, la Adevărul în sine. Nu l-ai privit, nu te-ai săturat de imaginea lui
92
absolută. Arta ta constă numai în a găsi umbrele acestui Adevăr. Antis şi Euniu nu sînt fiinţe fără cusur, cum nu era nici Tramah, dar eu cunosc adîncurile sufletelor lor şi te pot încredinţa că în ele străluceşte o parte deloc de dispreţuit din Ideea de Virtute, iar această strălucire se iţeşte în privirile, în liniile frumoase şi în trupurile lor armonioase. Nimic pe lumea asta, Herakles, nu poate străluci ca ele, fără a avea cel puţin ceva din daurita bogăţie pe care o conferă numai Virtutea în sine. Şi-a curmat vorba, parcă ruşinat de avîntul propriilor lui vorbe; a clipit de mai multe ori din ochi şi chipul i s-a îmbujorat pe de-a-ntregul; abia atunci, mai liniştit, a adăugat: Nu aduce ocară Adevărului cu inteligenţa ta, Herakles Pontor.
Cineva şi-a dres glasul undeva, în palestra părăduită şi goală, acoperită cu moloz*: era Eumarh. Diagoras s-a depărtat de Herakles, îndreptîndu-se furtunos spre ieşire:
- Te aştept afară, a poruncit.
- Pe Zeus, Stăpînul Tunetelor, nicicînd n-am mai văzut discutînd astfel două persoane, cu excepţia soţilor şi a soţiilor între ei, a comentat Eumarh, cînd filosoful a plecat. Prin secera neagră a surîsului i se zărea îndărătnica stăruinţă a unui dinte, îndoit precum un corn mic.
- Şi să nu te miri, Eumarh, dacă prietenul meu şi cu mine vom sfîrşi prin a ne căsători, a replicat Herakles, vesel. Sîntem atît de diferiţi, încît mi se pare că nu ne uneşte decît iubirea. Amîndoi au tras, în acelaşi timp şi cu mare plăcere, un hohot de ris, apoi Herakles a mai spus: Iar acum, Eumarh, de nu-ţi este cu bănat, hai să facem o mică plimbare şi să-ţi povestesc din ce pricină te-am făcut să mă aştepţi.
* Intesitatea eidezei din acest capitol afectează întru totul locul în care se desfăşoară acţiunea: palestra a rămas „părăduită" şi „acoperită cu moloz" după trecerea „animalului" literar, iar prostimea care o umplea cu vîrf şi îndesat pare să fi dispărut. Nu am mai văzut o catastrofă eidetică de aşa natură in întreaga mea viaţa de traducător. E vădit că anonimul autor al *Peşterii ideilor* este interesat ca imaginile ascunse să plutească în conştiinţa cititorilor săi, fără să şi pese nici un moment daca este afectat realismul tramei (n.tr.).

S-au plimbat prin gimnaziul acoperit de ruinele noilor stricăciuni: ici-colo se zăreau pereţi fisuraţi de izbituri furioase, mobile făcute surcele, amestecate cu suliţe şi discuri, arene călcate în picioare de paşi colosali, dale acoperite de tencuiala zidurilor, ce luase forma unor enorme flori de calcar de culoarea crinilor. Sub moloz, zăceau îngropate cioburile unui vas de lut spart: pe o spărtură apăreau desenate mîinile unei fete cu braţele ridicate şi palmele îndreptate în sus, de parcă ar fi cerut ajutor sau ar fi încercat să atragă cuiva luarea-aminte asupra unei primejdii ce nu mai putea fi preîntîmpinată. Un nor pătat de praf se chircea în văzduh*.
- Ah, Eumarh, a iscodit Herakles, cînd au sfîrşit de vorbit, cum ţi-aş putea mulţumi pentru această favoare?
- Plătindu-mi-o, a replicat bătrînul, şi au început să rida din nou.
— Şi încă ceva, bunul meu Eumarh. Am zărit pe consola lui Euniu, prietenul elevului tău, o colivie mică în care se afla o păsăruică. E o vrabie, darul obişnuit pe care iubitul îl face iubitei. Ştii cine este amantul lui Euniu?
—Pe Phoebus-Apollo, nu ştiu nimic despre Euniu, Herakles, dar Antis are un dar identic şi îţi pot spune cine i l-a dat: Menecm, sculptorul-poet, care e nebun după el! Eumarh a tras de mantaua lui Herakles şi a coborît vocea: Asta mi-a povestit-o Antis, acum cîtva timp, şi m-a pus să jur pe zei că nu aveam să spun nimic nimănui.
* Autorului ii place sa se joace cu cititorii săi. Aici se află, ascunsă, dar uşor de identificat, dovada ca aveam dreptate: „fata cu crinul" este altă importanta imagine eidetică a scrierii! Nu ştiu ce înseamnă, dar ea este aici (prezenţa ei este clară: a se vedea apropierea cuvîntului „crini" alături de amănunţita descriere a gestului acestei „fete" pictate pe un ciob de vas ingropat sub moloz). Trebuie să recunosc că descoperirea m-a emoţionat pînă la lacrimi. Mi-am întrerupt tălmăcirea şi am plecat spre casa lui Elio. I-am comentat putinţa de a accede la manuscrisul original al *Peşterei.* M-a sfătuit să vorbesc cu Hector, directorul editurii noastre. Sigur a observat ceva în privirile mele, pentru ci m-a întrebat ce se petrece cu mine.
— O fată cere ajutor în text, i-am mărturisit.
- Şi tu o vei salva? a fost replica lui batjocoritoare (n.tr.).

Herakles a meditat o vreme:
- Menecm, da. Pe acest artist năstruşnic l-am văzut întîia oară la funeraliile lui Tramah, unde îmi amintesc că prezenta lui m-a intrigat. Aşadar, Menecm i-a dăruit lui Antis o vrăbiuţă.
- Şi lucrul acesta te miră? a chiţcăit bătrînul cu vocea de răzătoare. Pe ochii de azur ai Atenei, acest chipeş Alcibiade are să primească de la mine un cuib întreg, cu toate că, din pricina condiţiei mele de sclav[58], la nimic nu mi-ar sluji să i-l dăruiesc!
- Bine, Eumarh, a zis Herakles, părind dintr-o dată mult mai fericit, acum trebuie să plec. Dar fă ce ţi-am poruncit.
- Dacă mă vei plăti şi de-aci înainte ca pînă acuma, Herakles Pontor, porunca-ţi va fi ca şi cum ai spune soarelui: „Răsari în fiecare zi".
Au făcut un ocol, pentru a nu face cale întoarsă prin agora, care la ora aceea a după-amiezei gemea de lume, din pricina Leneenelor, dar chiar şi aşa înghesuiala jocurilor publice, obstacolele ridicate de farsele improvizate, labirintul petrecerilor şi molcoma violenţă a celor de care se loveau, nu le-au îngăduit să înainteze. Pe drum nu au vorbit, cufundaţi cum erau fiecare în gîndurile lui. în cele din urmă, cînd au ajuns în mahalaua Scambonidai[59], unde locuia Herakles, acesta l-a îmbiat:
- Acceptă pentru o noapte să îmi fii oaspete, Diagoras. Sclava mea, Ponsica, nu găteşte prea rău, iar o cină tihnită la sfîrşitul zilei este cel mai bun chip de a-ţi reface puterile pentru ziua ce vine.
Filosoful s-a lăsat îmbiat. Cînd au intrat în sumbra grădină a casei lui Herakles, Diagoras s-a destăinuit:
- Voiam să îţi cer iertare. Cred că, la gimnaziu, mi-aş fi putut arăta dezacordul în chip mult mai puţin vehement, îmi pare rău că te-am rănit cu injurii vane.
- Eşti clientul meu şi mă plăteşti, Diagoras, a replicat Herakles cu obişnuita sa linişte. Toate problemele pe care le am cu tine fac parte din afacere, în ceea ce priveşte rugămintea

de-a te ierta, o primesc ca pe un semn de prietenie. Dar nu era de trebuinţă.
înaintînd prin grădină, Diagoras se gîndea: „Ce bărbat rece! Nimic nu pare a-i atinge sufletul. Oare cum ar putea ajunge să afle Adevărul un om căruia nu-i pasă de Frumuseţe şi pe care Pasiunea nu îl farmecă nici măcar din cînd în cînd?"
Şi, tot înaintînd prin grădină, Herakles se gîndea şi el: „încă nu am aflat cu precizie dacă bărbatul acesta e doar idealist sau şi neghiob. Dar cum poate să se dea mare că a aflat Adevărul, daca nu zăreşte nimic din tot ce se întîmplă în jurul lui?"*
Pe nepusă masă, o lovitură furioasă a deschis uşa casei şi şi-a făcut apariţia silueta posomorită a Ponsicăi. Masca-i fără chip era ştearsă ca întotdeauna, dar braţele-i subţiri se mişcau cu un avînt neobişnuit în faţa stăpînului.
- Ce se întîmplă? Un vizitator, a descifrat Herakles. Liniş-teşte-te, ştii ca nu te pot citi bine, cînd eşti nervoasă. la-o de la început. Auzind fornăitul neplăcut şi lătrăturile foarte ascuţite ce veneau din bezna casei, a stăruit: Ce se întîmplă? Apoi, în timp ce Ponsica îşi mişca frenetic mîinile, a iscodit: Un oaspete? Mă vizitează un cîine? Ah, un bărbat cu un cîine. Dar, de ce i-ai îngăduit să intre în lipsa mea?
- Sclava ta nu are nici o vină, a mugit din casă o voce de stentor cu accent ciudat. Dar, dacă doreşti să o pedepseşti, spune-mi şi mă duc.
- Ce voce, a murmurat Herakles. Pe Zeus şi pe Atena, Purtătoarea Egidei!
Imens, bărbatul a păşit furtunos peste prag. Nu se putea şti dacă suridea, căci avea barba deasă. Un căţel mic, dar înspăimîntător şi cu capul diform, şi-a făcut apariţia, lătrind la picioarele lui.
M-am bucurat cînd am tradus acest pasaj, deoarece cred că am cîte ceva din amindoi protagoniştii. Şi mă întreb: poate ajunge să descopere Adevărul o persoană ca mine, căreia îi *pasa* de Frumuseţe şi pe care, din cînd în cînd, Pasiunea o *farmecă,* dar care, în acelaşi timp, se chinuie pentru ca nimic din ceea ce se întîmplă în juru-i sa nu treacă *neobservat?* (n.tr.)

- Poate că nu-mi recunoşti chipul, Herakles, a vorbit bărbatul, dar presupun ca nu mi-ai uitat mîna dreaptă, şi a ridicat mîna cu palma deschisă: ceva mai sus de încheietură, pielea se chircea, găurită de un nod furios de cicatrici, la fel cu spinarea | g unui animal.
- Oh, pe zei, a susurat Herakles. Cei doi bărbaţi s-au salutat cu efuziune. Un minut mai tîrziu, Dezlegătorul s-a întors spre Diagoras, ce rămăsese cu gura căscată, şi a grăit: Acesta este prietenul meu, Crantor, din *demul* Pontor. Ţi-am mai vorbit despre el: e cel ce şi-a băgat dreapta în flăcări.
Cîinele se numea Cerber. Cel puţin, aşa îl striga bărbatul. Avea o frunte imensă, cu pliuri ondulate, ca de taur bătrîn, şi o urîtă adunătură de dinţi în gura roză ce contrasta cu albul bolnăvicios al chipului. Şi ochişori şireţi şi bestiali, de satrap persan. Iar trupul părea a fi un sclav mic, ce se tîra în urma stăpînului cefalic.
Capul bărbatului îţi lua ochii, dar trupul lui înalt şi bine legat era o coloana demnă de capitelul său. Totul la el părea peste măsură, de la maniere pînă la proporţii. Faţa îi era lata, cu fruntea liberă şi nările mari, dar părul o acoperea aproape pe de-a-ntregul; mîinile, imense şi arse de soare, erau străbătute de vene groase; torsul şi pîntecele erau asemenea, nemăsurat de late; picioarele erau masive, aproape pătrate şi, la ele, toate degetele păreau a avea aceeaşi lungime. Purta o manta de culoare cenuşie, enormă şi bălţată care, fără nici o îndoială, fusese tovarăşa credincioasă a aventurilor lui, căci se lipea ca un tipar rigid de silueta lui.
Bărbatul şi cîinele se asemănau într-un fel: se putea desluşi la amîndoi aceeaşi pronunţată sclipire a privirii; mişcările amîndurora erau uimitoare, şi nu era uşor să le prevezi scopul gesturilor, pe care păreau că nici ei înşişi nu-l cunoşteau; deşi amîndoi aveau o mare pofta de mîncare şi lăcomii ce se întregeau una pe cealaltă, căci ce refuza primul înghiţea cu mînie al doilea, uneori bărbatul ridica de pe jos un os pe care cîinele
97
nu dovedise să îl roadă şi, cu muşcături scurte, desăvîrşea ceea ce javra începuse.
Şi, în sfîrşit, amîndoi, bărbatul şi cîinele, duhneau la fel.
întins pe unul dintre paturile din încăpere^ şi ţinînd strîns în mîinile imense şi negre un ciorchine de struguri negri, bărbatul tocmai vorbea. Vocea îi era plină, adîncă, iar accentul profund străin.
- Ce să-ţi spun, Herakles? Ce să-ţi spun despre minunile pe care le-am cunoscut şi pe care raţiunea mea ateniană nu le-ar fi acceptat niciodată, dar pe care ochii mei le-au văzut? Nu am răspunsuri la multele tale întrebări: nu-s o carte, deşi dau pe-afară de istorii care de care mai ciudate. Am traversat India şi Persia, Egiptul şi regatele din sud, de dincolo de Nil. Am vizitat cavernele unde trăiesc oamenii-leu şi am deprins limbajul abraş al şerpilor ce gîndesc. Am străbătut nisipul oceanelor ce se deschid şi se închid la trecerea ta precum porţile. Am privit cum scorpionii negri îşi scriau semnele tainice în noroi. Am văzut cum magia poate aduce moartea, cum duhurile morţilor vorbesc prin mijlocirea rudelor, dar şi nesfîrşitele forme în care *demonii* se arată vrăjitorilor, îţi jur, Herakles, că dincolo de Atena se află o lume întreagă. Şi nesfîrşită.
Bărbatul părea să urzească tăcerea din spusele sale precum păianjenul îşi ţese pînza din firele ce-i ies din burtă. Cînd şi-a curmat vorba, nimeni nu a zis nimic pe loc. Dar, o clipită după aceea, vraja s-a şters, iar buzele şi pleoapele ascultătorilor au prins viaţă.
- Mă bucur să aflu, Crantor, a cuvîntat atunci Herakles, că ai izbutit să-ţi atingi primul ţel. Cînd te-am îmbrăţişat la Pireu, In urmă cu mulţi ani, fără să ştiu cînd aveam să te revăd, te-am întrebat pentru a nu ştiu cîta oară care era pricina exilului voit. Şi îmi amintesc că mi-ai răspuns, tot pentru a nu ştiu cîta oară: „Vreau să mă mir în fiecare zi". Se pare că ai izbutit, şi nu mă îndoiesc de lucrul acesta. Crantor a scos un mîriit egal, fără îndoială, cu un suris aprobator, iar Herakles s-a întors spre Diagoras, care stătea tăcut şi ascultător pe pat, sorbind din
*9**
ultima cupă cu vin a cinei: Crantor şi eu sîntem din acelaşi etern şi ne cunoaştem de mici. Am mers la şcoală împreună şi, deşi eu am ajuns la efebie înaintea lui, în timpul războiului am luat parte împreună la unele misiuni. Apoi, cînd rn-am căsătorit, Crantor, care era foarte gelos, a hotărît să ia calea drumeţiei. Ne-am despărţit pînă acum. Pe atunci, ne despărţeau numai dorinţele. Şi-a contenit vorba şi ochii i-au sticlit de bucurie: Ştii, Diagoras? în tinereţe, voiam să fiu ca tine, filosof.
Diagoras s-a arătat sincer surprins.
- Iar eu, poet, a dat pe faţă Crantor cu vocea-i sonoră, adresîndu-se şi lui Diagoras.
- La urma urmelor, el a ajuns filosof... -... iar el, Dezlegător de Enigme!
Au rîs cu toţii, şi Crantor a hohotit murdar, respingător, lui Diagoras i s-a părut că aude un talmeş-balmeş de hohote străine, cumpărate de prin călătorii, în ceea ce-l privea, Diagoras surîdea politicos, învăluită în propria tăcere, Ponsica a strîns de pe masă blidele goale şi a mai turnat vin. în odaie, noaptea nu se pogorîse pe de-a-ntregul, iar lumina opaiţelor cu ulei răzleţea chipurile celor trei bărbaţi, dînd amăgitoarea impresie că pluteau în negura unei peşteri. Se auzea cum cele mestecate de Cerber trosneau stăruitor, iar prin ferestruici pătrundeau uneori furioasele strigăte fulgerate ale mulţimii ce străbătea ulicioarele.
Crantor nu a primit ospitalitatea lui Herakles: era în trecere prin Cetate, a spus el, căci îşi împlinea necurmat nesfîrşită călătorie a vieţii; se ducea spre nord, mergea dincolo de Tracia, spre regatele barbare, căutîndu-i pe

hiperboreeni; nu se gîndise să rămînă la Atena mai mult de cîteva zile; voia să petreacă la Leneene şi să meargă la teatru (la „singurul teatru atenian bun: comediile"). I-a încredinţat că găsise adăpost într-o casă de oaspeţi, unde era îngăduit şi Cerber. Auzindu-şi numele, clinele a lătrat oribil. Herakles, care, fără îndoială, băuse peste măsură, a arătat animalul şi a observat:
99
- Pînă la urmă te-ai însurat, Crantor,.tu, care mă criticai mereu pentru că îmi luasem nevastă. Unde ţi-ai cunoscut perechea asta frumuşică?
Lui Diagoras era să îi rămînă vinul în gît. Dar binevoitoarea ripostă a celui despre care se vorbea i-a demonstrat ceea ce deja bănuia: că între acesta şi Dezlegător curgea fluidul tainic şi furtunos al unei strînse prietenii copilăroase, misterioase pentru ochii străinilor, căci nici anii de mari depărtări, nici ciudatele încercări prin care trecuseră nu izbutiseră să îi despartă pe de-a-ntregul. *Pe de-a-ntregul,* într-adevăr, pentru ca Diagoras, deşi nu ar fi ştiut să spună cum, lucru ce i se întîmpla adesea, simţea că nici unul dintre cei doi nu se simţea la largul lui în prezenţa celuilalt, de parcă, pentru a-i putea înţelege şi chiar suporta pe adulţii care erau acum, s-ar fi văzut nevoiţi sa redevină în graba mare copiii ce fuseseră.
- Cerber a trăit alături de mine mult mai multă vreme decît crezi, s-a destăinuit Crantor, schimbînd tonul, dar cu o violenţă stăpînită, de parcă, în loc să vorbească ar fi încercat să-i gîn-gurească unui nou-născut. Am dat de el pe nişte chei, şi era tot atît de singur ca şi mine. Am hotărît să ne unim destinele, a mai limpezit, privind spre colţişorul sumbru unde cîinele mesteca furios, şi a adăugat, făcîndu-l pe Herakles să rida: E o soţie buna, te încredinţez. Latră mult, dar numai la străini. Şi zicînd acestea, a întins braţul peste pat, pentru a da o pălmuţa dezmierdătoare micii pete alburii. Animalul a scos un lătrat strident de nemulţumire. Oprindu-se, Crantor a dat să întrebe, adresîndu-se lui Herakles:
- Cît priveşte pe Hagesichora, soţia ta. . .
— . . . A murit. Parcele i-au hărăzit o boală lungă. A urmat o tăcere. Discuţia lîncezea. în sfîrşit, Diagoras şi-a exprimat dorinţa de a pleca.
- Nu te duce din pricina mea, şi Crantor şi-a ridicat imensa mfoiă arsa. Cerber şi cu mine plecăm în curind. Şi, aproape fără nici o trecere, a iscodit: Eşti prieten cu Herakles?
- Mai curind sînt clientul lui.
100
- Oh, ai o enigmă de rezolvat! Eşti pe mîini bune, Diago- (A ras: Herakles este un mare Dezlegător, e limpede ca lumina zilei. A mai luat un pic în greutate de cînd l-am văzut ultima oară, dar te încredinţez că nu şi-a pierdut nici privirea pătrunzătoare, nici inteligenţa vie. îţi va dezlega enigma, ori-care ar fi aceasta, în cîteva zile.
- Pe zeii prieteniei, s-a văitat Herakles, în noaptea asta să nu vorbim de muncă.
- Deci, eşti filosof? l-a iscodit Diagoras pe Crantor.
- Care atenian nu e? a replicat acesta, arcuindu-şi sprîn-cenele negre.
- Dar nu greşeşti, bunul meu Diagoras, a admis Herakles. Crantor face filosofie, nu o gîndeşte. îşi duce convingerile pînă la ultima consecinţă, căci nu-i place să creadă în ce nu poate face. Părind că se bucură, de parcă tocmai acela ar fi fost darul pe care-l admira mai mult la vechiu-i prieten, Herakles a adăugat: îmi amintesc una dintre spusele tale, Crantor - „Eu gîndesc cu mîinile".
- Ţi-o aminteşti greşit, Herakles. Suna aşa: „Şi mîinile gîndesc". Dar am întins-o la tot trupul.
- Vrei să spui că gîndeşti şi cu maţele? a surîs Diagoras. Vinul, aşa cum se-ntîmplă cu cei ce-l beau numai arareori, îl făcuse cinic.
- Şi cu vezica, şi cu mădularul, şi cu plămînii, şi cu unghiile de la picioare, a înşirat Crantor, adăugind după un răgaz: După mine, Diagoras, şi tu eşti filosof.
- Sînt mentor al Academiei. Cunoşti Academia?
- Desigur. Bunul nostru prieten Aristocles!
- E multă vreme de cînd îl strigăm după poreclă, Platon^[1], a lămurit Diagoras, plăcut surprins să constate că Crantor cunoştea adevăratul nume al lui Platon.
- Ştiu, ştiu. Spune-i din partea mea că în Sicilia e pomenit adeseori.
- Ai fost în Sicilia?
JOI
— Aproape se poate spune că de acolo vin. Umblă zvonul că tiranul Dionis se duşmăneşte cu cumnatul său, Dion, numai din pricina învăţăturilor tovarăşului tău.
Pe Diagoras vestea l-a bucurat:
- Platon va fi încîntat să afle că voiajul pe care l-a făcut în Sicilia începe să dea roade. Dar te invit să îi spui singur aceste lucruri la Academie, Crantor. Vino să ne vezi cînd vei vrea, rogu-te. Dacă voieşti, poţi veni la cină: astfel, vei lua parte la dialogurile noastre filosofice.
Crantor îşi admira vesel cupa cu vin, de parcă ar fi găsit în ea ceva nemăsurat de hazos sau de ridicol.
-îţi mulţumesc, Diagoras, a replicat, dar mă voi mai gîndi. E sigur că teoriile voastre nu mă seduc. Şi, de parcă ar fi făcut o glumă neobişnuită, şi-a ris în barbă.
— Dar ce te seduce? a iscodit Diagoras întru cîtva nelămurit, dar binevoitor.
-Viata.

- Viaţa? Crantor a consimţit, privindu-şi fix pocalul şi atunci Diagoras a cuvîntat: Viaţa nu este nici o teorie. Pentru a trăi e nevoie doar să fii viu.
- Nu: trebuie să înveţi să trăieşti.
Diagoras, care doar cu un moment mai înainte voise să plece, se simţea acum atras profesional de discuţie. A împins capul înainte şi, cu vîrful degetelor subţiri, şi-a mîngîiat barba ateniană bine rotunjită.
- Spui lucruri ciudate, Crantor. Lămureşte-mă, te rog, căci mă tem că ignor acest lucru: cum înveţi, după părerea ta, să trăieşti?
- Nu îţi pot spune.
- Dar, de fapt, se pare că ai învăţat lucrul acesta. Crantor a consimţit, iar Diagoras i-a dat înainte: Şi cum poţi învăţa ceva ce apoi nu poţi lămuri?
Pe neaşteptate, Crantor şi-a arătat dantura albă şi imensă, pitită în labirintul părului:
702
- Atenieni, a mîrîit atît de încet, încît Diagoras nu a priceput nici bine, nici pe loc ce zicea; dar, pe măsură ce vorbea, ridica tonul puţin cîte puţin, de parcă, aflîndu-se departe, s-ar fi apropiat de interlocutorul său, pentru a-l lovi cu mînie. Oricît ai lipsi, ei sînt mereu aceiaşi dintotdeauna. Atenieni! Oh, patima voastră pentru jocurile de cuvinte, pentru sofisme, texte şi dialoguri! Felul vostru de a învăţa cu turul sprijinit de-o bancă, ascultînd, citind, descifrînd vorbe, inventînd argumente şi contraargumente într-un dialog fără sfîrşit! Atenieni! Un neam de bărbaţi care gîndesc şi ascultă muzică şi alt neam, infinit mai numeros, dar guvernat de primul, care se bucură şi suferă fără ca măcar să ştie să citească sau să scrie. S-a ridicat dintr-un salt şi s-a îndreptat spre una dintre ferestruicile deschise în perete, prin care se cernea nedesluşitul vuiet al petrecerilor leneene: Ascultă-l, Diagoras, ăsta este adevăratul popor atenian. Istoria lui nu va rămîne niciodată gravată pe stelele funerare, nici nu se va păstra scrisă pe papirusurile în care filosofii voştri îşi concep minunatele scrieri. Acest popor nici măcar nu vorbeşte: mugeşte, rage precum taurul înnebunit. S-a depărtat de fereastră, iar Diagoras a desluşit în mişcările lui ceva sălbatic, aproape neîndurător: Acest popor mănîncă, bea, se împerechează şi se veseleşte, crezînd că-i adoră pe zei. Ascultă-i! Sînt aici, afară.
- Există multe soiuri de oameni, tot aşa cum există multe soiuri de vin, Crantor, a observat Diagoras. Norodul despre care vorbeşti nu ştie să judece bine. Cei care ştiu să judece aparţin unei categorii mai elevate şi, prin forţa lucrurilor, trebuie să îi conducă pe...
Lătratul lui Cerber a fost sălbatic, neaşteptat. Chelălaind nestăpînit, a întărit urletele stăpînului.
- Să judeci! La ce serveşte să judeci? Aţi judecat voi războiul cu Sparta? Aţi judecat voi ambiţia stăpînirii voastre? Penele, Alcibiade, Cleon, bărbaţii care v-au dus la masacru! Erau ei, oare, raţionali? Şi acum, în înfrîngere, ce vă rămîne? Să judecaţi gloria trecutului!
705
- Vorbeşti de parcă n-ai fi atenian! a protestat Diagoras.
- De vei pleca din Atena, şi tu vei înceta să mai fii! Atenian nu poţi sa fii decît între zidurile acestei absurde cetăţi! Primul lucru pe care îl afli cînd pleci de aici este că nu există doar un singur adevăr: fiecare are propriul adevăr. Şi, mai încolo, deschizi ochii... şi desluşeşti doar gaura neagră a haosului.
A tăcut Chiar şi mîniosul lătrat al lui Cerber a încetat. Diagoras s-a întors spre Herakles, de parcă acesta i-ar fi arătat că voia sa intervină, dar Dezlegătorul părea cufundat în propriile gînduri, iar el a presupus că, apreciind convorbirea drept exclusiv „filosofică", îi ceda lui toate replicile. Atunci şi-a dres glasul şi a ripostat:
— Ştiu ce vrei să spui, Crantor, dar greşeşti. Gaura ta neagră, în care vezi doar haosul, este numai neştiinţa ta. Crezi că nu există adevăruri absolute şi statornice, dar te pot încredinţa că există, chiar de ţi-e greu să le percepi, îţi spun că fiecare om are *opinia* sa. Ai cunoscut mulţi oameni foarte diferiţi unul de celălalt, care se exprimă în limbaje distincte şi îşi păstrează propria părere despre lucruri, dar ai tras concluzia greşită că nimic nu are aceeaşi valoare pentru toţi. Se întîmplă, cu toate acestea, Crantor, că te poticneşti în vorbe şi definiţii, în imaginile lucrurilor şi ale fiinţelor. Şi totuşi, există idei şi dincolo de vorbe.
- Tălmaciul, a dezvăluit Crantor, curmîndu-i vorba. -Ce?
- Există o credinţă foarte răspîndită în unele locuri aflate la mare depărtare de Grecia, a spus el. Chipul enorm al lui Crantor, pe care opaiţele îl luminau de jos în sus, părea o mască misterioasă: Conform acestei credinţe, tot ce facem şi tot ce spunem sînt cuvinte scrise în altă limbă şi pe un imens papirus. Iar Cineva citeşte chiar acum acest papirus şi descifrează faptele şi gîndurile noastre, aflînd chei ascunse în textul vieţii noastre. Acest Cineva e numit Interpretul sau Tălmaciul. Cei ce cred în El gîndesc că viaţa noastră are un sens ultim, pe care noi înşine nu-l ştim, dar pe care Tălmaciul îl poate afla încetul cu încetul, pe măsură ce ne *citeşte.* La
704
sfîrşit, textul se sfîrşeşte şi noi murim, fără să ştim mai mult ca înainte. Dar Tălmaciul, care ne-a citit, va cunoaşte în final sensul ultim al existenţei noastre*.
Herakles, care păstrase pînă atunci tăcerea, a ripostat:

- Şi la ce le serveşte unora să creadă în acest stupid Tălmaci, dacă la sfîrşit mor la fel de neştiutori?
- Ei bine, dar unii cred că e cu putinţă să *vorbeşti* cu Tălmaciul. Crantor a surîs răutăcios: Se spune că ne putem adresa Lui, ştiind ca ne ascultă, căci citeşte şi tălmăceşte toate vorbele noastre.
- Şi cei care au o atare credinţă, ce îi spun oare acestui Tălmaci? a iscodit Diagoras, căruia convingerea aceea nu i se părea mai puţin ridicolă decît lui Herakles.
- Depinde, a lămurit Crantor. Unii îi înalţă laude şi îi cer lucruri, ca, de pilda, să le spună ce se va întîmplă în capitolele următoare. Alţii îl sfidează, deoarece ştiu sau cred că ştiu, că Tălmaciul nu există în realitate.
- Şi cum îl sfidează? a iscodit Diagoras.
- Strigă la el, a zis Crantor.
Şi brusc a ridicat privirea spre tavanul mohorît al odăii. Părea să caute ceva. Te caută pe tine**.
- Ascultă, Tălmaciule! a strigat Crantor cu vocea lui sonoră. Tu, care eşti atît de sigur că exişti! Spune-mi cine sînt! Tălmăceşte-mi limbajul şi defineşte-mă! Te desfid să mă înţelegi! Tu, care crezi că sîntem doar cuvinte scrise în urmă cu mult timp! Tu, care crezi că istoria noastră ascunde o ultimă cheie! Judecă-mă, Tălmaciule! Spune-mi cine sînt, dacă, atunci cînd mă citeşti, eşti în stare şi să mă *descifrezi**. Şi, redobîndindu-şi calmul, l-a privit pe Diagoras şi a surîs din
- Oricît am căutat prin cărţile mele, nu am putut găsi nici un indiciu cu privire la aceasta presupusa religie. Fără îndoială ca este vorba de o fan-tezie a autorului (n.tr).
** Traducerea este literală, dar nu înţeleg foarte bine la cine se refera autorul cu acest neaşteptat salt gramatical la persoana a doua (n.tr.).

nou: Asta i se strigă presupusului Tălmaci. Dar, desigur, el nu răspunde niciodată, pentru că nu exista. Iar, de există, e tot atît de neştiutor ca şi noi.*
Ponsica a intrat, aducînd un *crater* plin ochi şi a turnat din nou vin. Profitînd de tăcere, Crantor a vorbit:
- Mă duc să fac o plimbare. Aerul nopţii îmi va face bine. Clinele alb şi diform a plecat în urma lui. Un minut după aceea, Herakles a comentat:
— Nu îi da prea multă atenţie, bunul meu Diagoras. A fost mereu neobişnuit de furtunos şi de ciudat, iar timpul şi în-cercările i-au întărit aceste daruri. Niciodată nu a avut răbdare să stea jos şi să vorbească prea multă vreme; îl încurcau judecăţile cuprinzătoare. Nu părea atenian, dar nici spartan, căci ura războiul şi oştirea. Ţi-am povestit oare că s-a retras să vieţuiască singur într-o cocioabă pe care şi-a construit-o cu propriile mîini în insula Eubea? Asta s-a petrecut cam pe cînd şi-a băgat mina în foc. Dar nu se complăcea nici în rol de mizantrop. Nu ştiu ce-i place şi ce nu, şi n-am ştiut niciodată. Bănuiesc că nu-i place rolul pe care Zeus i l-a întredinţat în Marea Operă, care e viaţa. îţi cer iertare pentru purtarea lui, Diagoras.
Filosoful nu a dat importanţă chestiunii şi s-a ridicat de plecare:
- Ce facem mîine? a iscodit.
- Oh, tu, nimic. Eşti clientul meu şi ai muncit deja destul.
- Aş dori să mai dau o mină de ajutor.
- Nu e de trebuinţă. Mîine voi face o mică cercetare de unul singur. De voi avea noutăţi, te voi înştiinţa.
într-adevăr, nu ştiu pentru ce am devenit aşa de nervos, în Homer, de pilda, se găsesc din abundenţă exemple de treceri neşteptate la persoana a doua. Asta trebuie să fie ceva asemănător. Dar e sigur că, in timp ce tălmăceam invectivele lui Crantor, mă simţeam oarecum tensionat. Am ajuns să cred că „Tălmăcitorul" poate fi un nou cuvint eidetic, în cazul acesta, imaginea ultimă a acestui capitol ar fi mai complexă decît am presupus eu: minioasele lovituri ale unui „animal nevăzut", corespondent al Taurului din Creta, „fata cu crinul" şi, acum, „Tălmăcitorul". Elena are dreptate: această scriere mă obsedează. Mîine voi vorbi cu Hector (n.tr.).

- Ai aflat ceva ce mi-ai putea spune? l-a iscodit Diagoras din uşă.
- Totul merge bine, a recunoscut Dezlegătorul, scărpi-nîndu-se în cap. Am unele teorii ce nu mă vor lăsa să dorm liniştit în noaptea asta, dar...
- Da, i-a retezat vorba Diagoras. Să nu vorbim de smochină înainte de a o desface.
Şi s-au despărţit prieteni.*
- Sînt din ce în ce mai neliniştit. Nu ştiu de ce, fiindcă munca mea nu m-a făcut nicicînd să mă simt astfel. Pe lîngă asta, poate că toate sînt fantezii de-ale mele. Voi povesti scurta discuţie pe care am avut-o în dimineaţa aceasta cu Hector, şi cititorul va judeca.
-*Peştera ideilor,* a consimţit de cum am menţionat lucrarea. Da, o scriere grecească clasică, textul unui autor anonim din Atena de după războiul pelo-ponesiac. Eu i-ani cerut lui Elio să o includă în colecţia noastră de tălmăciri.
- Da, ştiu. Eu o tălmăcesc, am spus.
- Şi cu ce îţi pot fi de folos?
I-am explicat S-a încruntat şi mi-a pus aceeaşi întrebare ca Elio: de ce mă interesa să verific manuscrisul original. I-am explicat că scrierea este eidetică şi că Montalo nu părea să fi observat acest lucru. S-a încruntat din nou:
- Dacă Montalo nu a observat lucrul acesta, înseamnă că nu *este* eidetică, a observat. lartă-mă, nu vreau să fiu grosolan, dar Montalo era un adevărat expert în materie.
M-am înarmat cu răbdare pentru a-i spune:
- Eideza este foarte pronunţată, Hector. Ea modifică realismul în-tîmplărilor şi chiar dialogurile şi părerile personajelor. Toate aceste lucruri tre-buie să însemne ceva, nu? Vreau să descopăr cheia pe care autorul a ascuns-o în scriitură şi am nevoie de original, pentru a mă asigura că tălmăcirea mea e corectă. Elio este de acord şi m-a sfătuit să vorbesc cu tine.
A cedat rugăminţilor mele într-un sflrşit (Hector este foarte încăpăţînat), dar mi-a dat puţine speranţe: textul îl avusese Montalo şi, după moartea

sa, toate manuscrisele lui fuseseră cedate altor biblioteci. Nu, nu avea prieteni intimi, nici rude. Trăise ca un eremit într-o casă izolată de la ţară.
- El a dorit, a adăugat, tocmai să se depărteze de civilizaţia care i-a provocat moartea. Nu ţi se pare?
-Ce?
- Oh, am crezut că ştiai. Elio nu ţi-a spus nimic?
— Doar că a murit. Dar mi-am amintit atunci cuvintele lui Elio şi că de moartea lui „se auzise peste tot". Dar nu înţeleg de ce.
- Pentru că moartea lui a fost atroce, a replicat Hector. Mi-am înghiţit saliva. Hector a continuat:
- Trupul i-a fost găsit în pădurea de lîngă casa unde locuia. Era sfîrtecat Mai-marii au declarat că, probabil, fusese atacat de o haită de lupi (n.tr.).

107

Herakles Pontor, Dezlegătorul de Enigme, putea zbura.

Plana deasupra negurii închise a peşterii, uşor ca văzduhul, într-o tăcere fără cusur, de parcă trupul i-ar fi fost o foaie de pergament, în sfîrşit, găsise ceea ce căutase. Primul lucru pe care l-a auzit au fost bătăile ei, greoaie ca ale vîslelor în ape clisoase; apoi a văzut-o, plutind, la fel ca el, în beznă. Era o inimă de om abia smulsă şi care încă mai palpita: era strînsă între degetele unei mîini precum pielea unui burduf cu vin; printre acestea, se scurgeau şuvoaie groase de sînge. Dar nu viscera crudă îl interesa în primul rînd, ci identitatea omului care o ţinea atît de tare strînsă între degetele sale; braţul căruia îi aparţinea mîna părea retezat cu eleganţă chiar din umăr; ceva mai încolo, umbrele învăluiau totul. Herakles s-a apropiat de vedenie, curios să o cerceteze; i se părea absurd să creadă că un braţ ar fi putut pluti singur în văzduh. Atunci a desluşit ceva încă şi mai ciudat: nu auzea decît bătăile acelei inimi.

înspăimîntat, a lăsat privirea în jos şi a dus mîinile la piept. Dar acolo a dat numai de o gaură uriaşă şi goală. Aşa a priceput că inima abia smulsă era chiar a lui. Şi s-a trezit urlînd.

Dar cînd Ponsica a intrat alarmată în odaie, el se simţea deja mai bine şi a putut-o linişti.*

* Azi-noapte, înainte de a începe sa tălmăcesc toate acestea, am visat şi eu, dar nu o inima smulsa: l-am visat pe protagonist, pe Herakles Pontor, dormind pe un pat. Pe nepusă masă, Herakles s-a trezit uiiînd, de parcă ar fi avut un coşmar. Atunci m-am trezit şi eu şi am urlat. Acum, cind incep să tălmăcesc cel de-al cincilea capitol, coincidenţa cu scriitura mă cutremură.

108

Sclavul-copil s-a oprit locului, să pună torţa în cîrligul metalic, şi de data aceasta a izbutit să o facă dintr-un singur salt, înainte ca Herakles să îl poată ajuta.
- Nu te-ai întors prea repede, a observat, scuturîndu-şi praful de pe mîini, dar cîtă vreme mă vei plăti, nu-mi pasă dacă stau şi te aştept aici pînă ajung la vîrsta efebiei.
- Dacă vei fi mereu la fel de isteţ, o să ajungi la ea înaintea vîrstei, a replicat Herakles. Cum îi merge stăpînei?
- Ceva mai bine decît la plecarea ta. Dar nu bine de tot. Băiatul a făcut popas în mijlocul unui coridor sumbru, s-a apropiat de Dezlegător cu aer de taină şi i-a şoptit: Ifimah, bătrînul sclav al casei, care mi-e prieten, spune că ea strigă în somn.
- Azi am avut şi eu un vis foarte nimerit pentru strigăte, i-a mărturisit Herakles. Ciudat e însă că astfel de lucruri mi se întîmplă foarte rar.
- E semn de bătrîneţe.
- Te pricepi şi la ghicitul în vise?
- Nu, dar aşa crede Ifimah.

Ajunseseră în încăperea de care Herakles îşi aducea aminte: cea în care se lua cina; dar acum era mai curată şi mai luminată, opaiţele ardeau în nişele din pereţi, în dosul paturilor şi amforelor, ca şi pe coridoarele ce mergeau mai departe, învăluind locul într-un soi de frumuseţe daurită. Băiatul a iscodit:
- Nu vei lua parte la Leneene?
- Cum aş putea oare? Doar nu sînt poet.
- Eu aşa mi-am închipuit. Dar atunci ce eşti?
- Dezlegător de Enigme, a răspuns Herakles.
- Şi asta ce mai e?

Herakles a rămas o vreme pe gînduri:
- Daca mă gîndesc bine, ceva asemănător cu ceea ce face Ifimah, a admis, îmi dau cu presupusul cu privire la lucrurile misterioase.

î

Montalo spune despre papirus: „Textură moale, foarte fina, ca şi cum, la pregătirea definitivă a paginii, ar fi lipsit unele straturi de planta sau ca şi cum materialul ar fi devenit, cu trecerea timpului, fragil, poros, fin ca aripa unui fluture sau a unei păsărele" (n.tr.).

709

Ochii băiatului au sclipit. A părut că dintr-o dată îşi amintise ca nu era decît un sclav, căci, coborînd vocea, a anunţat:
- Stăpîna mea te va primi neîntîrziat.
- îţi mulţumesc.

Cînd băiatul s-a dus, Herakles şi-a dat seama surîzînd că încă nu ştia cum îl cheamă. A rămas privind praful gingaş şi uşor, impregnat cu străluciri, ce învăluia în zbor flacăra opaiţelor ca o pilitură de aur; a încercat să desluşească legea sau tiparul ce guverna goana nemaipomenit de uşoară a acelor nimicuri. Dar curtnd a trebuit să-şi ia ochii de la ele, deoarece ştia că, însetată să descifreze imagini din ce în ce mai complicate, curiozitatea îi era în primejdia de a se pierde în nesfîrşita intimitate a lucrurilor.

Cînd a intrat în odaie, tivurile mantalei lui Etis păreau două aripi fllfîind într-un neaşteptat curent de aer; chipul ei, încă palid şi încercănat, era ceva mai îngrijit; privirea, care nu îi mai era la fel de posomorită, părea senină şi uşoară. Sclavele care o întovărăşeau s-au închinat în faţa lui Herakles.
- Primeşte onorurile noastre, Herakles Pontor. îmi pare rău că ospitalitatea casei mele nu-ţi poate fi plăcută: tristeţea nu este un dar desfătător.
- îţi mulţumesc pentru ospitalitate, Etis, şi nu doresc alta. Ea a arătat spre unul dintre paturi.
- Dar cel puţin îţi pot oferi o cupă cu vin curat.
- Nu însă la aceste ore ale dimineţii.
A văzut-o făcînd un gest, iar sclavele au ieşit în tăcere. S-au întins pe două paturi aflate faţă în faţă. în timp ce îşi ticluia pliurile peplului, Etis a suris, spunînd:
- Nu te-ai schimbat, Herakles Pontor. Nu ţi-ai pune în primejdie nici unul din gîndurile cele mai neînsemnate, bînd măcar o singură picătură de vin la aceste ore neobişnuite, nici chiar pentru a face libaţii zeilor.
- Nici tu nu te-ai schimbat, Etis: mă ispiteşti statornic cu zeamă de struguri, pentru ca sufletul meu să se rupă de trup şi să plutească liber prin ceruri. Dar trupul mi-este acum prea greu.
no
- în pofida acestui lucru, mintea ţi-este din ce în ce mai uşoară, nu-i aşa? îţi mărturisesc că şi mie mi se întîmplă la fel. Mai am minte numai cît să fug de pereţii aceştia. O laşi să zboare pe a ta, Herakles? Eu nu mi-o pot închide; îşi desface aripile şi îi spun: „Du-mă unde ţi-e pofta". Dar mă duce întotdeauna în acelaşi loc: în trecut. Desigur că tu nu pricepi această plăcere, nu, pentru că tu eşti bărbat. Dar noi, femeile, trăim în trecut.
- întreaga Atena trăieşte în trecut, a replicat Herakles.
- Aşa ar spune şi Meragru, a zîmbit încetişor şi, în timp ce îi urmărea surîsul, Herakles i-a zărit privirea ciudată. Apoi a continuat: Oare ce s-a petrecut cu noi, Herakles? Ce ni s-a întîmplat? După un răgaz, el a lăsat ochii în jos şi ea a spus: Meragru, tu, soţia ta, Hagesichora, şi eu. Oare ce s-a petrecut cu noi? Ne supuneam regulilor, legilor făcute de oameni care nu ne cunoşteau şi cărora nu le păsa de noi. Legi pe care părinţii noştri şi părinţii părinţilor noştri nu le încălcau. Legi cărora oamenii trebuie să li se supună, chiar dacă le pot pune în discuţia Adunării. Femeilor nici măcar nu ni se îngăduie să pomenim de ele la Sărbătoarea Tesmoforiilor[62], cînd ieşim din case şi ne adunăm în agora: noi, muierile, trebuie să tăcem şi să dăm ascultare chiar şi greşelilor voastre. Ştii că nu sînt decît o femeie ca toate celelalte, nu ştiu nici să scriu, nici să citesc. Nu am văzut nici alte ceruri, nici alte pămînturi, dar îmi place să gîndesc. Şi ştii ce mă socot? Că Atena e făcută din legi rîncede precum piatra vechilor temple. Acropole e rece ca cimitirul. Coloanele Partenonului sînt gratiile unei cuşti: păsările nu pot zbura înăuntrul lor. Pace, da, avem pace. Dar cu ce preţ? Ce am făcut cu vieţile noastre, Herakles? înainte era mai bine. Cel puţin, toţi socoteam că lucrurile erau mai bune. Aşa credeau părinţii noştri.
- Dar greşeau, a spus Herakles. înainte nu era mai bine ca acum. Şi nici mult mai rău. Era, pur şi simplu, război.
- înainte mă iubeai, a replicat Etis în grabă, de parcă, nemişcată, ar fi răspuns unei întrebări.
Lui Herakles i s-a părut că-şi ieşise din sine şi că se privea aşa cum stătea întins pe pat, foarte liniştit, cu chipul nepăsător,

m
respirind tacticos. Cu toate acestea, recunoştea că în trup i se petrecea ceva: brusc, mîinile sale se făcuseră reci şi se acope-riseră de sudoare. Ea a adăugat:
- Şi eu pe tine.
„De ce oare schimbă vorba? s-a întrebat el. Nu era în stare să poarte un dialog raţional, echilibrat, ca cele ale bărbaţilor? De ce, acuma şi dintr-o dată, dăduse pe faţă lucruri atît de intime?" Se întoarse neliniştit în pat.
-lartă-mă, te rog, oh, Herakles, a continuat Etis. Consideră ca vorbele mele sînt suflarea unei femei singure. Cu toate astea, mă întreb: nu ţi-a trecut nicicînd prin minte că totul ar fi putut sa se petreacă şi altfel? Nu, nu vreau să spun asta: ştiu că niciodată nu ai gîndit aşa. Dar niciodată nu ai *simţit* aşa?
Şi acum mai venea şi cu întrebarea asta absurdă! îşi dădu seama că pierduse obiceiul de a sta de vorbă cu femeile. Chiar şi cu ultimul său client, Diagoras, era cu putinţă să dialoghezi la un oarecare nivel logic, în pofida văditei opoziţii a firilor lor. Dar cu muierile? Ce urmărea cu întrebarea aceea? Poate că femeile îşi puteau aminti toate sentimentele pe care le încer-caseră în trecut? Şi, chiar admiţînd că ar fi aşa, ce însemnătate mai aveau toate acestea? Simţirile, sentimentele erau păsări în multe culori: plecau şi veneau, trecătoare ca visul, şi el ştia asta. Dar ei, care era vădit că nu o ştia, cum avea să i-o poată lămuri?
- Etis, a rostit, dregîndu-şi vocea, cînd eram tineri, simţeam nişte lucruri, astăzi însă simţim unele foarte diferite. Cine poate spune cu siguranţă ce s-ar fi întîmplat într-o situaţie sau alta? Ştiu că Hagesichora a fost femeia pe care mi-au hărăzit-o părinţii şi, cu toate că nu mi-a dat nici un fiu, am fost fericit cu ea şi am plîns cînd s-a dus. Meragru te-a ales pe tine...
-...Iar eu l-am ales pe el, cînd tu ai ales-o pe Hagesichora, căci a fost bărbatul pe care mi l-au hărăzit părinţii mei, a replicat Etis, retezîndu-i vorbele. Şi eu am fost fericită cu el şi am plîns cînd s-a dus. Iar acum, iată-ne aici fericiţi cu măsura, fără

să îndrăznim să vorbim de tot ceea ce am pierdut, de fiecare dintre prilejurile de care nu am profitat, de fiecare *112* umilinţă adusă instinctelor noastre, de fiecare injurie adusă dorinţelor noastre, judecind, închipuind pricini. Şi-a curmat vorba şi a clipit din ochi de cîteva ori, de parcă s-ar fi deşteptat dintr-un vis: Dar te rog din nou să îmi ierţi aceste mici ne-bunii. S-a prăpădit ultimul bărbat din casa mea, şi ce sîntem noi, femeile, fără bărbaţi? Tu eşti primul care ne trece pragul după praznicul funerar.
„Deci, vorbeşte despre aceste lucruri din pricina durerii pe care o încearcă", a gîndit Herakles, înţelegător. Şi a hotărît să se arate binevoitor:
- Cum îi merge Eleei?
- încă se mai suportă pe sine. Dar suferă cînd se gîndeşte la crunta ei singurătate.
- Şi Damin din Clazobion?
- E doar un neguţător. Nu va accepta să se căsătorească cu Elea înainte ca eu să mor. Legea însă îi îngăduie lucrul acesta. Acum, după ce i-a murit fratele, fiica mea e în chip legal *epi*-cVera[63] şi trebuie să se căsătorească, pentru ca averea să nu treacă în mîinile Statului. Damin are prerogativa de a o lua de soţie, căci e unchiul ei pe linie paternă, dar nu mă preţuieşte prea mult, cu atît mai puţin de la moartea lui Meragru încoace, şi aşteaptă, aşa cum se spune că pîndesc păsările funebre moartea trupurilor, să mor. Nu-mi pasă, a pretins ea, fre-cîndu-şi braţele. Cel puţin, voi fi sigură că această casă va face parte din moştenirea Eleei. De altfel, nu am de ales: îţi imaginezi, cred, că fiica mea nu are mulţi pretedenţi, căci familia ne este dezonorată.
După un scurt răgaz, Herakles i-a spus:
- Etis, am acceptat o mică însărcinare. Ea i-a aruncat o privire, iar el a stăruit, vorbind grăbit şi politicos: Nu îţi pot destăinui numele clientului, dar te încredinţez că e cinstit. In ceea ce priveşte însărcinarea, ea are întru cîtva legătură cu Tramah. Cred că a trebuit să o accept şi să ţi-o spun.
- Ai venit deci în calitate de Dezlegător de Enigme, a limpezit Etis, strîngînd din buze.
113
-Nu, am venit doar să-ţi spun. Şi, dacă aşa vei vrea, nu te voi mai tulbura altă dată.
- Ce fel de mister poate avea legătură cu fiul meu? Viaţa lui nu avea taine pentru mine.
- Nu te nelinişti, cercetarea nu se leagă de Tramah, deşi se învîrteşte în jurul său, i-a spus Herakles, respirind din adîncul plăminilor. Dar mi-ar fi de mare ajutor dacă mi-ai răspunde la cîteva întrebări.
- Foarte bine, i-a răspuns Etis, dar tonul ei părea că întăreşte tocmai faptul că gîndea taman pe dos.
- Fiul tău ţi s-a părut neliniştit în ultimele luni?
— Nu, era la fel ca întodeauna, a spus femeia, încreţindu-şi fruntea, gînditoare. Nu mi s-a părut neliniştit în vreun fel aparte.
- Petreceai mult timp cu el?
- Nu, pentru că, deşi mi-ar fi făcut plăcere, nu voiam să îl copleşesc. Era foarte simţitor în asemenea împrejurări, aşa cum se spune că se petrece cu fiii pe linie bărbătească din casele conduse de femei. Nu îngăduia să ne băgăm în viaţa lui. Voia să zboare departe. După un răgaz, a mai povestit: Visa să împlinească vîrsta efebiei, pentru a putea pleca de aici. Şi Hera ştie că eu nu-l ţineam sub control.
Herakles s-a învoit, închizînd repede ochii, cu un gest care părea să arate că era de acord cu tot ceea ce Etis ar fi istorisit, fără a mai fi fost de trebuinţă ca ea să îi spună. Apoi a adăugat:
- Ştiu că studia la Academie.
- Da, aşa am dorit, nu numai pentru el, ci şi în amintirea tatălui său. Ştii, desigur, că Platon şi Meragru erau prieteni într-o oarecare măsură. Şi Tramah era un elev bun, după cum spuneau mentorii lui.
- Cum îşi petrecea timpul liber?
- Iţi voi răspunde că nu ştiu, dar, ca mamă, cred că ştiu, a glăsuit Etis după o scurtă întrerupere: Orice ar fi făcut, Herakles, nu era prea mult diferit de ceea ce face orice băiat de vîrsta lui. Era deja bărbat, deşi legea spune că nu. Şi era stăpîn pe viaţa lui ca orice alt bărbat. Nu ne lăsa să ne băgăm nasul în treburile lui. „Mărgineşte-te să fii cea mai bună mamă din
Atena", îmi spunea. Şi, pe cînd buzele ei palide au dat să schiţeze un suris, a adăugat: Dar îţi repet că nu avea taine faţă de mine: ştiam că învăţa bine la Academie. Nu-mi păsa de mica lui intimitate: îi îngăduiam să zboare liber.
- Era foarte credincios?
- Oh, da, a suris Etis, răsucindu-se pe pat, Misterele Sacre. Nu îmi mai rămîne decît să merg la Eleusis. Nici nu ştii, Herakles, ce forţă îmi dă, ca biată văduvă ce mă aflu, să am ceva în care să cred în mod special. Privind-o, nimic nu s-a clintit pe obrazul lui, şi atunci ea a adăugat: Dar nu ţi-am răspuns la întrebare. Da, era credincios, în felul lui. Ne întovărăşea la Eleusis, dacă asta înseamnă să fii credincios. Dar avea mai mare încredere în puterile, decît în credinţele lui.
- îi cunoşti pe Antis şi pe Euniu?
- Desigur. Sînt cei mai buni prieteni ai săi, colegi de Academie şi vlăstare ale unor familii de vază. Ne întovărăşeau uneori la Eleusis. Am cea mai bună părere despre ei: erau demni prieteni ai fiului meu.

- Spune-mi, Etis, Tramah obişnuia să meargă de unul singur la vînătoare?
- Uneori, îi plăcea să se arate pregătit pentru viaţă. A suris: Şi, de fapt, chiar era.
- Iartă, te rog, dezordinea întrebărilor mele, dar ţi-am istorisit deja că cercetarea nu îl are în centrul ei pe Tramah. îl cunoşti pe Menecm, sculptorul-poet?
Ochii lui Etis s-au închis pe jumătate. S-a proptit şi mai bine pe pat, ca o pasăre care dădea să zboare, şi a rostit, muşcîndu-şi uşor buza:
- Menecm? Apoi, după o scurtă întrerupere, a adăugat: Cred că... Da, acum mi-l amintesc. Venea pe la noi pe cînd Meragru era încă în viaţă. Era un om ciudat, dar soţul meu avea prieteni ciudaţi, şi nu o spun pentru tine.
Herakles i-a imitat surîsul fin. Apoi a iscodit:
- Nu l-ai mai revăzut? Apoi, după ce Etis i-a răspuns că nu, a adăugat: Ştii dacă avea, într-un chip sau altul, vreo legătură cu Tramah?
115
- Nu, nu cred. De fapt, Tramah nu mi-a vorbit niciodată de el. Etis şi-a încreţit fruntea, iar pe chipul ei s-a oglindit îngrijorarea: Herakles, ce se petrece? întrebările tale sînt atît de... Chiar dacă nu-mi poţi destăinui ce cercetezi, spune-mi, cel puţin, dacă moartea fiului meu... Vreau să spun: e adevărat ca pe Tramah l-a atacat o haită de lupi? Aşa ne-au povestit şi aşa a fost, e adevărat?
Fără ca vreo clipă să poată citi ceva pe obrazul ei, Herakles a grăit:
— Aşa e. Moartea lui nu are nici o legătură cu toate acestea. Dar nu vreau să te mai plictisesc. M-ai ajutat şi îţi mulţumesc. Zeii să te ajute.
A plecat în graba mare. Avea mustrări de conştiinţă, căci trebuise să mintă o bună femeie.*
Se spune că în ziua aceea s-a petrecut ceva nemaiauzit: marea urnă a ofrandelor în onoarea Atenei Nike a lăsat să îi scape, din lipsa de grijă a preoţilor, sutele de fluturi albi din pîntecele ei. Şi, în zorii acelei zile, sub soarele strălucitor şi tihnit al iernii ateniene, aripile lor tremurătoare, nemaivăzut de fragile şi de luminoase, au invadat întreaga Cetate. Unii i-au văzut intrînd în sanctuarul preacurat al lui Artemis Brauronia[64] şi căutînd să se ascundă lîngă marmura albă ca zăpada a zeiţei; alţii i-au surprins în văzduhul din jurul statuii Atenei
Iar eu nu am deloc, deoarece ieri i-am povestit Elenei coincidenţa care mă preocupă cel mai mult. „Dar cum poţi avea atîta imaginaţie?", a protestat. „Ce legătura poate fi între moartea lui Montalo şi cea a unui personaj dintr-un text milenar'/ Oh, te rog! Ţi-ai pierdut minţile? Lui Montalo i s-a întîmplat un fapt *real,* un accident. Iar ceea ce i s-a întîmplat personajului cărţii pe care o talmăceşti e pură ficţiune. Poate ca este vorba de un alt mijloc eidetic, de un simbol secret, ce ştiu eu!" Ca întotdeauna, Elena are dreptate. Copleşitoarea sa viziune practica asupra lucrurilor ar face praf cele mai inteligente cercetări ale lui Herakles Pontor care, oricît ar fi de fictiv, devine, zi după zi, eroul meu favorit, singura voce care da sens acestui haos, dar, ce vrei să îţi spun, preauimit cititor dintr-o data mi s-a părul foarte important sa aflu mai multe despre Montalo şi despre solitarul său mod de viaţa. I-am scris deja o scrisoare lui Aristide, unul dintre academicienii care l-au cunoscut cel mai bine. Mi-a răspuns imediat: mă va primi la el. Şi uneori mă întreb: încerc, oare, să ii imit pe Herakles Pontor cu *propria* investigaţie? (n.tr.)
116
Promacos[65], floricele ce-şi fluturau în zbor petalele dalbe, neîngăduindu-le să se aştearnă pe pămînt. Fluturii, care se reproduceau în graba mare, au hăituit fără primejdie trupurile de piatră ale fetelor ce susţin, fără nici un ajutor, acoperişul Erechteionului[66]; şi-au pus ouăle în măslinul sacru, dăruit de Atena, Purtătoarea Egidei; au coborît, în splendoarea zborului, pe povîmişurile Acropolei şi, prefăcuţi deja într-o oaste uşoara, au dat buzna cu supărătoare dulceaţă în viaţa cea de toate zilele. Nimeni n-a voit să le facă ceva, pentru că abia de erau ceva: doar lumină pîlpîindă, de parcă Zorii, clipind din foarte uşoarele pleoape ale ochilor, ar fi lăsat să cadă în Cetate pudra strălucitorului lor suliman[67]. Astfel încît, priviţi de prostimea uimită, s-au îndreptat prin impalpabilul eter, fără ca vreo piedică să li se ridice în cale, spre Templul lui Ares şi spre Stoa lui Zeus, spre Tholos[68] şi Helia[69], spre Theseion şi Monumentul Eroilor, mereu sclipitori, nestatornici şi îndărătnici în străvezia lor libertate. După ce au sărutat frizele edificiilor publice ca nişte copile căzătoare, au invadat copacii din grădini şi au nins, în zigzag, pe gazonul şi pietrele de la izvoare. Clinii îi lătrau în voie, aşa cum fac uneori cu nălucile şi vîrtejurile de nisip; pisicile săltau pe pietre, pierzîndu-şi nehotărîte drumul; boii şi catîrii îşi ridicau capetele greoaie pentru a-i privi, dar nu se întristau, căci ei nu puteau visa.
în sfîrşit, fluturii s-au pus pe umeri şi au dat să moară.* Cînd Herakles Pontor a intrat în grădina casei sale, a zărit în crucea zilei că un giulgiu preacurat din cadavre de fluturi
* Această invazie de fluturi albi (absurdă, căci nu exista mărturii istorice ca ar fi constituit o ofrandă pentru Atena *Nike)* este, mai curind, o invazie eidetică: ideile de „zbor" şi „aripi", prezente încă de la începutul capitolului, alterează realitatea povestirii. Imaginea ultimă este, după părerea mea, aceea a Muncii cu Norul de Păsări de pe Stimfalos, unde lui Hercules i se porunceşte să alunge miriadele de păsări care invadaseră lacul, iar el împlineşte porunca, făcînd zgomot din nişte chimvale de bronz. Ei bine, dar a observat cititorul, oare, prezenţa cu îndemînare ascunsă a „fetei cu crinul"? Cititorule, spune-mi, rogu-te, crezi că toate acestea sînt rodul închipuirii mele? Aici sînt „albele floricele" şi „fetele" (cariatidele Erechteionului), dar şi cuvintele fundamentale: „ajutor" („fără a avea nevoie de *ajutot"* şi „primejdie" („au hăituit fără *primejdie"),* intim asociate cu această imagine! (n.tr.)
117
acoperea pămintul. Dar ciocurile iuţi ale pasărilor, ce-şi aveau cuibul în comise sau pe înaltele ramuri ale pinilor, începuseră deja sa îi ciugulească: pupeze, cuci, auşei, ciori-de-cîmp, guguştiuci, privighetori, ciori, sticleţi, cu gîturile plecate asupra bunătăţilor, concentraţi ca nişte pictori, reîmprospătau verdele gazonului uşor. Spectacolul era bizar, dar lui Herakles nu i s-a părut nici de bun, nici de rău augur, pentru că, printre altele, nu credea în auguri.
Pe nepusă masă, în timp ce înainta pe cărarea din grădina, un filfîit zdravăn de aripi i-a atras luarea-aminte la dreapta

sa, O umbră coroiată şi mohorîtă s-a ivit de după arbori, speriind pasările.
- Ţi-ai luat de-acuma obiceiul de a te ascunde pentru a lua lumea prin surprindere? a surîs Herakles.
- Pe fulgerele ascuţite ale lui Zeus, mă jur că nu, Herakles Pontor, a chiţcăit glasul împovărat de ani al lui Eumarh, dar mă plăteşti să fiu discret şi să spionez fără să fiu văzut, nu? Ei bine, mi-am însuşit meseria.
Stîmite de zgomot, păsările şi-au curmat banchetul şi s-au înălţat în zbor: trupşoarele lor nespus de agere au scăpărat în văzduh şi s-au aruncat drept asupra pămîntului, iar cei doi bărbaţi au clipit din ochi orbiţi de strălucirea soarelui la zenit în crucea amiezii*.
- Masca oribilă ce-ţi este sclavă mi-a lămurit prin gesturi că nu erai acasă, a dezvăluit Eumarh, aşa că am aşteptat răbdător să soseşti, pentru a-ţi da seama că munca mea a dat oarecare roade.
- Ai făcut precum ţi-am poruncit?
- La fel precum mîinile tale fac ceea ce le dictează gîndurile tale. Azi-noapte m-am prefăcut în umbra elevului meu; l-am urmat neobosit la o prudentă depărtare, la fel cum şoimăriţa însoţeşte primul zbor al puilor ei; am fost o pereche
Pasările, ca şi fluturii, sînt şi ele eidetice în acest capitol şi, de aceea, se transforma acum in raze de soare. Să observe cititorul ca întîmplarea nu Mie miraculoasa, nici magică, ci numai literara, precum schimbarea metricii Intr-un poem (n.tr.).
nS
de ochi în urma lui, în timp ce, ocolind oamenii care hălăduiau pe ulicioare, el traversa Cetatea în tovărăşia prietenului Euniu, cu care se întîlnise la căderea nopţii lîngă Stoa lui Zeus. Nu se plimbau de plăcere, dacă pricepi ce vreau să spun: paşii lor uşori aveau un ţel precis. Dar Tatăl, Fiul lui Cronos, ar fi putut să mă lege, ca pe Prometeu, de o stîncă şi să poruncească unui păsăroi să-mi sfîşie zilnic ficatul cu ciocul lui negru, şi eu tot nu mi-aş fi închipuit vreodată, Herakles, o ţintă atît de ciudată! După cum te strîmbi, văd că istoria mea te nelinişteşte. Nu-ţi face griji, acum termin: pentru că, în sfîrşit, am aflat unde mergeau! Cînd ţi-oi spune, te vei mira o dată cu mine.
Lumina soarelui şi-a reluat tihnita picoteală deasupra ierbii din grădină. Apoi s-a pus pe o creangă şi a scos cîteva tri-luri. O altă privighetoare s-a apropiat de pasăre*.
în sfîrşit, Eumarh a încheiat ce avea de zis:
- Tu ai să îmi lămureşti, oh, mare Dezlegător, ce înseamnă toate acestea.
Herakles a părut că se gîndeşte o vreme. Apoi s-a învoit:
- Bine. încă mai am trebuinţă de ajutorul tău, bunul meu Eumarh: mergi pe urmele paşilor lui Antis noapte de noapte şi vino să îmi dai socoteală tot la două-trei zile. Dar, înainte de toate, zboară în graba mare la casa prietenului meu şi du-i răvaşul acesta.
- Herakles, îţi foarte mulţumesc pentru cina în aer liber, a spus Crantor. Ştiai că nu mai pot suporta cu uşurinţă bezna caselor ateniene? Popoarele de la sud de Nil nu pot crede că în civilizata noastră Atena trăim închişi între ziduri de chirpici. După părerea lor, numai morţii au trebuinţă de pereţi. A mai luat încă o poamă din blid, a înfipt vîrful ascuţit al pumnalului între blănile mesei, apoi, după un răgaz, a observat: Nu eşti prea vorbăreţ.
* Metamorfoza pasării în lumină se realizează aici în chip invers. Pentru cititorii care întîlnesc pentru prima oara o scriere eidetică, aceste expresii pot da naştere unei oarecare nelămuriri, dar, repet, nu este vorba de nici o minune, ci de pura filologie (n.tr.).
Dezlegătorul a părut că se trezeşte din somn. în liniştea perfectă a grădinii, o păsăruică a început să înşire un cîntec. O răpăială metalică ascuţită trăda prezenţa lui Cerber care, într-un colţ, lingea rămăşiţele din farfurie.
Mîncau în portic. Supunîndu-se dorinţei mărturisite de Crantor, Ponsica, ajutată de oaspetele lor în persoană, scosese afară din odaie o masă şi două paturi. Deşi era din ce în ce mai frig, căci carul de foc al Soarelui îşi încheia zborul, lăsînd în urma o stelă, încovoiată de aur, ce se întindea netulburată pe fîşia de cer de deasupra pinilor, încă te mai puteai bucura tihnit de apusul de soare. Cu toate acestea şi în pofida faptului că prietenul său nu contenise să trăncănească, povestind chiar foarte vesel mii de odiseice anecdote şi îngăduindu-i şi să îl asculte în tăcere, fără a trebui să intervină, Herakles sfîrşise prin a se căi de îmbierea ce-i făcuse: amănuntele enigmei pe care aproape o dezlegase îi dădeau ghes. Urmărea neostoit întortocheata traiectorie a soarelui, căci nu voia să întîrzie la înttlnirea din noaptea aceea. Iar simţul său atenian al ospitalităţii l-a făcut să spună:
- lartă-mă, Crantor, prietene, nu sînt un bun amfitrion. Mi-am lăsat gîndurile să îşi ia zborul spre alte depărtări.
- Oh, dar nu vreau să-ţi întrerup meditaţia, Herakles. Presupun că are legătură nemijlocită cu munca.
- Ai dreptate. Dar acum îmi reneg purtarea atît de puţin ospitalieră. Hai, să ne punem gîndurile-n cui şi să stăm la taclale.
- îţi merge bine? în meseria ta, vreau să spun. Crantor şi-a trecut dosul palmei peste nas şi a înghiţit poama.
- Nu mă pot vaită. Sînt tratat mai bine decît colegii din Corint sau Argos, care dezleagă enigmelor oraculare de la Delfi pentru foarte puţini muşterii bogaţi. Aici sînt căutat în chestiuni diferite şi grele: dezlegarea misterului dintr-un text egiptean, locul unde se află un obiect rătăcit sau identitatea unui fur. A fost o vreme cînd, la puţin timp după ce ai plecat, adică pe la sfîrşitul războiului, eram muritor de foame. Nu rîde, vorbesc serios. Şi m-am nimerit să rezolv ghicitorile de la
720
Delfi. Dar acum, de cînd avem pace, noi, atenienii, nu găsim nimic mai bun de făcut decît să dezlegăm enigme, chiar

inexistente: ne adunăm în agora, în grădinile Liceului[70], la Teatrul lui Dionysos Eleuthereus sau pur şi simplu în uliţă şi, fără răgaz, ne punem întrebări unii altora. Iar cînd nimeni nu poate răspunde, chemăm Dezlegătorul.
- Iată că şi tu, Herakles, ai ales modul de viaţă pe care îl doreai, a rîs Crantor din nou.
- Nu ştiu, Crantor, nu ştiu, a mărturisit Herakles, frecîndu-şi braţele goale pe sub manta. Cred că modul acesta de viaţă m-a ales pe mine.
Parcă se molipsiseră de tăcerea Ponsicăi, care aducea o nouă garafă cu vin curat. Herakles a văzut că prietenul său (dar oare îi mai era Crantor prieten? Nu erau ei doar doi necunoscuţi ce trăncăneau despre vechile prietenii comune?) nu o pierdea din ochi pe sclavă. Ultimele raze ale soarelui se aşezau curate pe dulcile rotunjimi ale măştii fără chip; printre simetricele deschideri ale mantalei negre tivite cu colţisori, care o acoperea din cap pînă în picioare, se iţeau slabe, dar neobosite precum labele unei păsări, braţele ei de nea. Ponsica a pus uşurel garafa pe masă, s-a înclinat şi s-a afundat în casă. Cerber a lătrat mînios din colţişorul lui.
- Eu nu pot, n-aş putea, a murmurat deodată Crantor. -Ce?
- Să port o mască pentru a-mi ascunde urîţenia. Şi presupun că sclava ta n-ar purta-o nici ea, dacă n-ai obliga-o.
- Complicatele ei cicatrici îmi distrag atenţia, l-a lămurit Herakles. Şi a ridicat din umeri, adăugind: La urma-urmelor şi una peste alta, e roaba mea. Alţii le pun să muncească despuiate. Eu am acoperit-o pe de-a-ntregul.
.- Şi trupul ei îţi distrage atenţia? a surîs Crantor, masîndu-şi barba cu mina arsă.
- Nu, dar mă interesează doar să muncească şi să tacă: am trebuinţă de amîndouă aceste lucruri, pentru a putea gîndi în tihnă.

S
|-
r
Pasărea nevăzută a scos un fluierat ascuţit, din trei note distincte. Crantor a întors capul spre casa.
-Ai văzut-o vreodată? Vreau să spun, despuiată.
- Cînd m-am interesat de ea în piaţa din Falero[71], a istorisit Herakles, vînzătorul a dezbrăcat-o pe de-a-ntregul: credea că trupul ei compensa peste măsură stricăciunile chipului şi că astfel avea să mă facă să cheltuiesc mai mult. Dar eu i-am zis: „îmbrac-o la loc. Vreau să ştiu doar dacă găteşte bine şi dacă poate duce, fără nici un ajutor, greul unei case nu prea mari". Neguţătorul m-a încredinţat că muncea cu spor, dar eu voiam să mi-o spună ea însăşi. Cînd am văzut că nu-mi răspundea, am priceput că încercase să îmi ascundă că ea nu putea glăsui. Aflat la mare ananghie, s-a grăbit să-mi lămurească pricina muţeniei muierii şi mi-a povestit istoria bandiţilor lidieni. Apoi a adăugat: „Dar vorbeşte cu ajutorul unui alfabet de gesturi simple". Atunci am cumpărat-o. Herakles a tăcut, a mai luat o duşcă de vin, apoi a spus: A fost cea mai bună tîrguială din viaţa mea, te încredinţez. Chiar şi ea a ieşit în cîştig: am dispus ca, la moartea mea, să fie dezrobită şi, de fapt, i-am lăsat încă de pe acum o mare libertate; din cînd în cînd chiar, îmi cere să o învoiesc să plece la Eleusis, căci este credincioasă Misterelor Sacre, iar eu nu şovăi să o îngădui, a conchis surizător. Amîndoi vieţuim fericiţi.
- De unde ştii? a iscodit Crantor. Ai întrebat-o vreodată?
- N-am trebuinţă, a ripostat Herakles, privindu-l pe deasupra marginii rotunde a pocalului. Eu deduc.
Note muzicale acute s-au răspîndit prin văzduh. Crantor a închis ochii pe jumătate şi, peste puţin timp, a obiectai:
-Tu deduci totul, îşi freca mustăţile şi barba cu mîna arsă, fără a-şi curma vorba: Deduci tot timpul, Herakles. Lucrurile îţi apar mascate şi mute, dar tu deduci şi deduci. Şi-a clătinat capul, iar chipul i-a luat un aer bizar, de parcă ar fi admirat îndărătnicia deductivă a prietenului: Eşti peste poate de atenian, Herakles. Cel puţin platonicienii, la fel cu muşteriul tău

de data trecută, cred în adevărurile absolute şi statornice pe care nu le pot vedea. Dar tu? Tu în ce crezi? în ceea ce deduci?
- Eu cred doar în ceea ce pot vedea, a spus Herakles cu multă simplitate. Deducţia este o altă cale de a vedea lucrurile.
- îmi închipui cum ar arăta o lume plină de fiinţe ca tine. Crantor şi-a înghiţit vorba şi a surîs, ca şi cum într-a-devăr şi-ar fi închipuit: Ce tristă ar fi!
- Ba ar fi tăcută şi plină de spor, a replicat Herakles. Mai tristă ar fi o lume cu oameni platonicieni: ar umbla pe străzi

de parcă le-ar viola, cu ochii închişi şi cu gîndul la ceea ce nu se poate vedea.
Au rîs amîndoi, dar Crantor şi-a curmat primul hohotele, pentru a conchide cu glas ciudat:
- Aşa deci, cea mai bună soluţie este o lume cu oameni ca mine.
- Ca tine? a ridicat Herakles din sprîncene în chip comic. La un moment dat, s-ar simţi chemaţi să-şi bage mîinile sau picioarele în flăcări sau să se dea cu capul de pereţi. Toţi ar fi mutilaţi. Şi cine ştie dacă unii n-ar fi mutilaţi de alţii.
- Nu încape îndoială, a replicat Crantor în mare grabă. De fapt, aşa se întîmplă în fiecare zi şi în toate lumile. Peştele cu care m-ai omenit astăzi, de pildă, a fost schilodit de dinţii noştri ascuţiţi. Platonicienii cred în ceea ce nu văd, tu în ceea ce vezi. Dar, cînd vă ghiftuiţi, cu toţii mutilaţi cărnuri şi peşti. Sau smochine dulci. Fără să ia aminte la batjocură, Herakles a înghiţit smochina pe care o dusese la gură, iar Crantor i-a dat înainte: Şi gîndiţi şi judecaţi, şi consideraţi, şi credeţi. Dar Adevărul, unde e Adevărul? Un hohot enorm i-a cutremurat pieptul; mai multe păsări, ca nişte frunze ascuţite, s-au desprins din coroanele pomilor. După un răgaz, pupilele întunecate ale lui Crantor l-au ţintuit pe Herakles: Am văzut că priveşti neostoit cicatricile de pe mîna mea dreaptă. Şi ele îţi distrag atenţia? Oh, Herakles, cît mă bucur de ceea ce am făcut în după-amiaza aceea, în Eubeea, cînd vorbeam tot despre aşa ceva! îţi aduci aminte? Stăteam amîndoi lîngă un rug mititel,

l

t

S-

în cocioaba mea. Şi eu ţi-am spus: „Dacă acum aş simţi pornirea de a-mi arde mîna dreaptă şi mi-aş *arde-o,* ţi-aş demonstra ca exista lucruri ce nu pot fi judecate". Iar tu ai replicat: „Nu, Crantor, pentru ca ar fi uşor să *judeci* că ai făcut-o pentru a-mi demonstra ca există lucruri ce nu pot fi judecate". Şi atunci am întins braţul şi am băgat mîna în flăcări. A imitat mişcarea de demult, întinzînd braţul drept peste masă, apoi a adăugat: Iar tu, uimit, te-ai ridicat dintr-un salt şi ai strigat: „Crantor, pe Zeus, ce faci?!" Şi eu, fără să îmi trag mîna, am replicat: „De ce eşti atît de uimit, Herakles? Nu cumva pentru că, în pofida judecăţii tale, eu *îmi ard minai* Nu cumva pentru că, în pofida tuturor lămuririlor logice pe care le oferă mintea ta cu privire la pricinile pentru care eu fac asta, sigur este, *realitatea* este, Herakles Pontor, *că. mă* ard?" Şi a hohotit din toate puterile: La ce-ţi slujeşte judecata, cînd vezi că Realitatea îşi arde mîinile?
- De fapt, Crantor, s-a mirat Herakles, coborîndu-şi privirile spre pocal, există o enigma în faţa căreia judecata mea nu serveşte la nimic. Cum este cu putinţă să fim *prietenii*
Au rîs din nou, dar cu măsură, în clipa aceea, o păsăruică s-a aşezat la unul din capetele mesei, fluturîndu-şi aripile brune şi fine. Crantor l-a privit în tăcere*.
- Priveşte pasărea aceasta, de pildă, i-a atras el luarea-a-minte. De ce s-a pus pe masă? De ce stă aici, cu noi?
- Un motiv trebuie să aibă ea, dar ar trebui să o întrebam.
- Vorbesc serios: din punctul tău de vedere, ai putea crede ca, în vieţile noastre, păsăruica aceasta este mai importantă decît pare.
- Ce vrei să spui?
— Poate că, a spus Crantor pe un ton misterios, poate că face parte dintr-o cheie care ar lămuri prezenţa noastră în Marea Operă a lumii.
Prezenţa acestei pasări nu este nicidecum fortuită, cum trebuie deja sa presupună cititorul: din contra, ea întăreşte, împreuna cu fluturii şi pasările eidetice din gradina, imaginea ascunsa a Pasărilor de pe lacul Stimfalos. La aceasta contribuie provocatoarea repetiţie a cuvintelor „ascuţit", „coroiat", „acut", care rezuma abil crupul în care apare ciocul acestor animale (n.tr.).

- în asta crezi acum? a surîs Herakles, deşi nu era bine dispus.
- Nu, vorbesc numai din punctul tău de vedere. Ştii deja: cel care caută mereu explicaţii e în primejdie să le inventeze.
- Nimeni nu ar inventa ceva atît de absurd, Crantor. Cine ar putea gîndi că prezenţa păsăruicii face parte din - cum ai spus? - cheia ce lămureşte totul?*
Crantor nu a răspuns: a întins mîna dreaptă cu o încetineală hipnotică; degetele, cu unghii ascuţite şi coroiate, i s-au deschis în preajma păsaruicii; atunci, cu un singur gest scînteietor, au prins fiinţa aceea micuţă.
- *Sînt* unii care cred, a spus. O să-ţi povestesc o întbnplare. A tras capul micuţ al pasării aproape de chipul său şi l-a privit cu o expresie ciudată (nu aş putea spune dacă de tandreţe sau de curiozitate) în timp ce vorbea: Am cunoscut,

acum cîtăva vreme, un bărbat mediocru. Era fiul unui scriitor nu mai puţin mediocru decît el. Bărbatul acesta visa să fie scriitor la fel ca tatăl său, dar Muzele nu-l binecuvîntaseră cu un talent pe măsură. Astfel, a învăţat alte limbi şi s-a consacrat tălmăcirii textelor: a fost meseria căreia i-a putut afla cele mai multe asemănări cu cea a tatălui său. într-o zi, acestui bărbat i-au dat un papirus vechi şi i-au cerut să îl tălmăcească. S-a pus pe treabă şi a muncit zi şi noapte cu mare rivnă. Era o scriere literară în proză, o povestire întru totul obişnuita, dar bărbatul, poate datorită neputinţei de a scrie ceva inventat, *a vrut* să creadă că ea ascundea o cheie. Şi astfel a început să lupte: Unde se afla secretul? Acolo unde spuneau personajele? în descrieri? înăuntrul vorbelor? în imaginile evocate? în fine, a crezut că a găsit cheia: „Oare această cheie nu mă duce la alta, şi aceasta la rindul său la alta, şi aceasta la alta?" Precum miriadele de păsări ce nu pot fi prinse... Ochii lui Crantor s-au concentrat dintr-o dată, ţintuind un punct aflat dincolo de Herakles.

g

* Un nou joc al autorului cu cititorii! Ignorind adevărul, adică fiind simplii eroi ai unei scriituri ce ascunde o cheie secretă, protagoniştii işi bat joc de prezenţa eidetică a păsării (n.tr.).

Te priveau pe tine*.

- Şi ce s-a întîmplat cu bărbatul acela?

- Şi-a pierdut minţile. Sub haosul răvăşit al bărbii, buzele lui Crantor s-au destins într-un suris coroiat şi ascuţit: A fost cumplit - nici nu credea bine că a găsit cheia ultimă, cînd alta, pe de-a-ntregul diferită, îi cădea în mîini, şi alta, şi alta mereu... La sfirşit, pe de-a-ntregul şi întru totul nebun, nu a mai tălmăcit textul şi a fugit acasă. A hălăduit prin pădure timp de mai multe zile ca o pasăre nevăzătoare. într-un sfirşit, l-au hăpăit** jivinele pădurii. Crantor şi-a coborit privirea spre mărunta frenezie a fiinţei pe care o adăpostea în pumn şi a surîs din nou: De aceea, îi previn pe toţi cei care caută cu sîrguinţă chei tainice - să aibă grijă să nu se trezească deodată că, încrezători în iuţeala propriilor aripi, zboară orbeşte. Cu grijă, aproape cu gingăşie, a apropiat unghia degetului său mic, ascuţită şi clonţoasă, de căpşorul ce i se iţea printre degete: agonia păsăruicii a fost mică şi înspăimîntătoare, la fel cu zbieretele unui copil torturat sub pămînt. Herakles a mai băut molcom o gură de vin. Cînd a sfîrşit, Crantor a aruncat păsăruica pe masă, cu gestul unui jucător de *pettefa*[72], care aruncă o fisă: Acesta este avertismentul meu, a arătat.

Păsăruica era încă vie, dar fremăta şi piuia frenetic. A făcut două mici şi neîndemînatice salturi pe picioruşe şi şi-a scuturat capul, aruncînd în dreapta şi în stingă chipeşi fulgi roşcaţi.

* Tocmai am simţit o mica ameţeală şi a trebuit sa mă opresc din lucru. Nu a fost nimic; pur şi simplu o stupida coincidenţa. Fapt este că tatăl meu, răposat deja, era scriitor. Nu pot descrie ce am simţit in timp ce tălmăceam cuvintele acelui personaj, Crantor, scrise cu mii de ani în urmă pe un vechi papirus de către un autor necunoscut. „Vorbeşte de mine!", m-am gîndit vreme de un minut înnebunitor. Ajungînd la expresia „Te priveau", un nou salt la persoana a doua, ca şi în capitolul anterior, m-am depărtat de hirtie de parca era gata să mă ardă şi a trebuit să mă opresc din tradus. Apoi, am recitit de mai multe ori pînă cînd, în sfîrşit, am observat că absurda mea spaimă se domolea. Acum pot continua (n.tr.).

** Ca pe Montalo? (n.tr.)

Pofticios, Herakles a mai luat o smochină din castron.

De parcă s-ar fi gîndit la ceva lipsit de însemnătate, cu ochii întredeschişi, Crantor privea cum capul păsăruicii făcea mişcări sîngerînde.

- Frumos apus, a observat Herakles puţin sastisit, scrutînd zările. Crantor s-a arătat de acord cu el.

Păsăruica şi-a luat deodată zborul, la fel de brutal ca o piatră aruncată, şi s-a izbit de unul din copacii din apropiere. A lăsat o urmă purpurie şi a scos un chirăit. Atunci s-a înălţat, atingînd ramurile cele mai de jos. A căzut la pămînt şi şi-a reînnodat zborul, pentru a cădea din nou, trăgînd după ea o ghirlandă de sînge ce atîma din găvanele goale ale ochilor. După mai multe salturi zadarnice, s-a rostogolit pe iarbă, pînă a rămas nemişcată, aşteptîndu-şi şi dorindu-şi moartea. Herakles a comentat, căscînd:

- Nu e prea frig, după cîte se vede.*

Pe nepusă masă, Crantor s-a ridicat de pe pat de parcă ar fi pus capăt discuţiei şi a spus:

- Sfinxul îi hăpăia pe cei care nu răspundeau corect la întrebările sale. Dar ştii ce era cel mai cumplit, Herakles? Că avea aripi, şi într-o zi a zburat şi a dispărut. De atunci, noi, bărbaţii, simţim ceva *mult, mult mai rău* decît să fim înghiţiţi de Sfinx: nu ştim dacă răspunsurile pe care le dăm sînt bune. Şi-a trecut mîna enormă prin barbă şi a surîs: îţi mulţumesc, Herakles Pontor, pentru cină şi pentru ospeţie. Vom mai avea prilejul să ne vedem înainte ca eu să plec din Atena.

* Herakles nu observă că Crantor i-a scos ochii păsăruicii. Trebuie conchis, în consecinţă, că această brutală tortura a avut loc numai In plan eidetic, la fel ca atacurile „animalului" din capitolul anterior, sau şerpii încolăciţi de la sfîrsitul capitolului al doilea. Ei bine, este prima oară că un personaj al scrierii realizează un asemenea act, adică un act pur literar. Acest lucru continuă să mă intrige, căci legea cere ca actele literare să fie duse la îndeplinire numai de către autor, deoarece personajele trebuie şi încerce, in fiece moment, ca acţiunile lor să imite cit mai mult cu putinţa realitatea. Dar se pare că anonimului creator al lui Crantor nu-i pasa ca personajul lui nu este credibil (n.tr.).

1

- Sper ca da, a încuviinţat Herakles. Bărbatul şi cîinele s-au dus prin grădină.*

Diagoras a ajuns Ia locul convenit la căderea nopţii şi, aşa cum îşi închipuise, a trebuit să adaste. A fost mulţumit, cu toate acestea, că Dezlegătorul nu alesese un loc tot atît de umblat ca cel dinainte: acesta de acum era un colţ singuratic după cel unde făceau negoţ metecii, în faţa ulicioarelor ce pătrundeau adînc în mahalalele Collytos şi Melita, la adăpost de privirile gloatei, a cărei scandaloasă petrecere se putea auzi, nu atît de slab pe cît voia Diagoras în seara aceea, mai ales dinspre agora. Noaptea era rece şi capricios de ceţoasa, iar privirile nu o puteau străpunge; uneori, cîte un beţivan neliniştea, păşind sontîc-şontîc, sumbra pace a străduţelor; dar se vedeau, ducîndu-se şi venind, atît slujitori ai *astinomilor,* mereu doi cîte doi sau în cete, purtînd torţe şi bîte, cît şi mici patrule de oşteni, care se întorceau de la vreo slujbă religioasă unde făcuseră de strajă. Diagoras nu privea pe nimeni şi nimeni nu-l privea. Totuşi, s-a apropiat de el un bărbat; era mic de stat şi purta o manta ponosită, ce-i servea şi de glugă; prin drapajul ei s-a strecurat, înaintînd cu prudenţă, ca laba unui cocor, un braţ numai piele şi oase, cu palma întinsă:
-Pe Ares cel războinic, a scîrţîit vocea de corb, am servit vreme de douăzeci de ani în oştirea ateniană, am supravieţuit Siciliei şi mi-am pierdut braţul sting. Dar ce a făcut patria

* Ce rost a avut înverşunarea aceasta eidetică împotriva pasăruicii, a cărei prezenţa, sa nu uităm, este şi ea eidetica. Ce urmăreşte să comunice autorul? Este oare un „avertisment", cum spune Crantor, dar al cui şi pentru cine? Daca Crantor face parte din acţiune, de acord; dar, daca este doar un purtător de cuvînt al autorului, avertismentul ia aerul înspăimîntăror al unui blestem: „Ai grijă, tălmăcitorule sau cititorule, nu dezvălui *secretul* conţinut în aceste pagini, pentru că se poate petrece ceva neplăcut". Poate ca Montalo a ajuns să îl descopere şi...? Ce absurd! Opera aceasta a fost scrisa cu milenii în urmă. Ce soi de ameninţare ar dura atîta timp? Am capul plin de pasări (eidetice). Răspunsul trebuie să fie mai simplu: Crantor este un personaj ca oricare altul, dar este *prost ticluit.* Crantor este o eroare a autorului. Poate că nici măcar nu are vreo legătură cu tema principală (n.tr.).

1ZS

ateniană pentru mine? M-a zvîrlit în uliţă, să caut oase roase, precum cîinii. Arată-mi mai multă îndurare decît guvernanţii, bunul meu cetăţean! Diagoras a căutat cu demnitate cîţiva oboli în manta. Să trăieşti la fel de mulţi ani precum fiii zeilor! i-a urat cerşetorul mulţumit şi s-a îndepărtat.
Aproape în acelaşi timp, Diagoras a auzit că îl striga cineva. Silueta rotofeie a Dezlegătorului de Enigme s-a înfăţişat, sub lumina lunii, la capătul unei străduţe.
- Să mergem, a grăit Herakles.
Au mers în tăcere şi au intrat în mahalaua Melita.
- Unde mă duci? a iscodit Diagoras.
- Vreau să-ţi arăt ceva.
- Ştii mai multe?
- Cred că ştiu totul.
Herakles vorbise cu zgîrcenia-i dintotdeauna, dar lui Diagoras i s-a părut că ghiceşte în glasul lui o tensiune a cărei obîrşie nu a ştiut ce înţeles avea. „Poate că mă aşteaptă veşti proaste", s-a socotit.
- Spune-mi pur şi simplu dacă Antis şi Euniu au vreo legătură cu toate acestea.
- Aşteaptă. Fără zăbavă mi-o vei spune tu singur.
Au mers înainte pe străduţa întunecată a Fierarilor, unde se îngrămădeau atelierele breslei, închise la orele acelea ale nopţii; au lăsat în urmă Băile Pidea şi micul sanctuar al lui Hefaistos; au pătruns într-o ulicioară atît de îngusta, încît, pentru a-şi putea face drum, un sclav, purtînd pe umeri o cobiliţă cu două amfore, a trebuit să îi aştepte să iasă; au traversat Piaţeta eroului Melamp şi numai luna i-a îndrumat cînd au coborît pe drumul de costişă al străduţei Staulelor şi s-au înfundat în ceaţa deasă a uliţei Tăbăcarilor. Diagoras, care nu izbutea să se deprindă cu drumeţiile lor tăcute, a vorbit:
- Nădăjduiesc, pe Zeus, că nu e vorba de altă curtezană căreia să fie de trebuinţă să îi luăm urma.
- Nu. Sîntem pe-aproape. Un rînd de ruine se întindea de-a lungul străduţei; zidurile priveau noaptea cu ochi goi: îi vezi pe bărbaţii cu tone de la poarta acelei case? a arătat

729

I

s S-

Herakles. Aici e. Acum, fă ce-ţi spun. Cînd te vor întreba ce vrei, răspunde-le: „Am venit să văd reprezentaţia", şi aruncă-le cîţiva oboli. Te vor lăsa să treci. Eu te voi urma, procedînd asemenea.
- Dar ce vor să spună toate acestea?
- Ti-am mai spus că îmi vei explica tu mai apoi. Să mergem.
Herakles a ajuns primul; Diagoras i-a îngînat gesturile şi vorbele, în posomoritul vestibul al hărăbaiei se desluşea pragul unei scări înguste de piatră; mai mulţi bărbaţi coborau. Cu paşi nesiguri, Diagoras l-a urmat pe Dezlegător şi s-a cufundat în întuneric. Timp de o clipită, a putut vedea doar spatele bine legat al tovarăşului său; treptele, foarte înalte, îi ocupau întreaga luare-aminte. Apoi a început să audă cîntece şi cuvinte. Jos, ceaţa era alta, ca şi cum ar fi

ticluit-o un alt artist, iar pentru ea avea trebuinţă de alţi ochi; cei ai lui Diagoras, nedeprinşi cu ceaţa, au desluşit numai forme neclare. Aroma straşnică a vinului se împletea cu duhoarea trupurilor. S-au aşezat pe gradenele din lemn.
- Priveşte, i-a poruncit Herakles.
în fundul sălii, un cor de măşti recita versuri în jurul unui altar înălţat pe o scenă micuţă; coreuţii ridicau mîinile, arătîndu-şi palmele. Prin găurile măştilor, ochii lor, deşi de culoare închisă, păreau că veghează. Din pricina torţelor din colturi, nu se mai zărea nimic, dar Diagoras, închizînd ochii pe jumătate, a putut desluşi o siluetă mascată, în dosul unei mese ticsite cu pergamente.
- Ce-i asta? a iscodit.
— O reprezentaţie teatrală, l-a lămurit Herakles.
- Asta ştiu. Vreau să spun ce...
Dezlegătorul i-a făcut semn să păstreze tăcerea. Corul îşi încheiase antistrofa şi se aşezase pe un rind în faţa publicului. Diagoras a început să simtă cum îl copleşea aerul de nerespirat; dar nu numai aerul îl neliniştea, ci şi *rivna* grosolană a spectatorilor. Ei formau o ceată nu prea numeroasă (mai erau încă scaune goale), dar solidară: ridicau capetele, îşi legănau *130*
trupurile în ritmul cîntecului şi beau vin din nişte mici burdufuri; aşezat lîngă Diagoras, unul din ei gîfiia cu ochii ieşiţi din orbite. Erarîraa în persoană.
Diagoras îşi amintea că îl zărise pentru întîia oară la reprezentaţiile poeţilor Eschil şi Sofocle: asista în chip aproape religios, într-o tăcere tacită, inteligentă, ca a vorbelor scrise, şi cu o oarecare... ce? Plăcere? Teamă? Beţie? Nu-şi putea da seama. I se părea, uneori, că ritul acela imens era cu mult mai vechi decît înţelegerea oamenilor. Nu era vorba chiar de teatru: era ceva anarhic şi din vechime; nu erau versuri frumoase, pe care publicul cult să le poată traduce în imagini frumoase; discursul nu era aproape niciodată raţional: mamele păcătuiau cu fiii, aceştia îşi ucideau taţii, soţiile îşi prindeau soţii în cursa unor sîngeroase şi încîlcite mreje, o crimă se plătea cu alta, răzbunarea era nesfîrşită, Furiile îi hărţuiau atît pe vinovaţi, cit şi pe nevinovaţi, hoiturile nu se întorceau în ţarină; peste toate se înstăpîniseră vaietele de durere ale unui cor neîndurat şi o teroare apăsătoare, uriaşă, plana ca asupra unui om părăsit în largul mării. Teatrul pîndea publicul ca ochiul de Ciclop din peşteră. Diagoras simţise întotdeauna o nelinişte în faţa acelor scrieri chinuite. Nu-l uimea deloc că îl dezgustaseră într-atît pe Platon! Unde se aflau, în spectacolele acelea, doctrinele morale, normele de conduită, fapta bună a poetului ce trebuie să educe norodul?
- Diagoras, a murmurat Herakles, priveşte-i pe cei doi coreuţi din dreapta rîndului al doilea.
Unul dintre actori s-a apropiat de figura din dosul mesei. Din pricina coturnilor[73] înalţi pe care îi purta şi a complicatei măşti ce-i ascundea obrazul, părea să fie Corifeul. A început un dialog esticomitic[74] cu personajul care stătea jos:
CORIFEUL: Hai, Tălmaciule, caută cheile, de există.
TĂLMACIUL: Le caut de multă vreme. Dar vorbele mă năucesc.
CORIFEUL: Aşa, deci, crezi că stărui în zadar?
TĂLMACIUL: Nu, căci cred că tot ce-i scris se poate descifra.
131
S t
î
CORIFEUL: Nu ţi-e teamă sa ajungi la sfîrşit? TĂLMACIUL: De ce mi-ar fi? CORIFEUL: Pentru că e cu putinţă să nu existe soluţii de nici un soi.
TĂLMACIUL: Cît timp mă ţin puterile, îi voi da înainte.
CORIFEUL: Oh, Tălmaciule, duci cu tine o piatră ce se va prăbuşi din nou şi de sus de tot!
TĂLMACIUL: Asta mi-e Soarta, în van m-aş revolta!
CORIFEUL: După cîte se pare, te îmboldeşte încrede-rea-ţi oarbă.
TĂLMACIUL: Trebuie să fie ceva la adăpostul vorbelor! întotdeauna există un tîlc!
- îi recunoşti? a iscodit Herakles.
- Oh, zei, a murmurat Diagoras.
CORIFEUL: Văd că în zadar mă chinui să îţi schimb părerea.
TĂLMACIUL: Aici nu greşeşti: sînt legat de scaunele şi papirusurile acestea.
S-au auzit sunete de chimvale. Corul a dat începere unui *estashri*[75] ritmic:
CORUL: Tălmaciule, deplîng destinul ce-ţi leagă ochii de vorbe, dîndu-ţi de înţeles că vei sfîrşi prin a găsi

cheia din textul ce-l tălmăceşti! De ce va fi poftit oare Atena cea cu ochi de bufnita să ne dăruiască .harul cunoaşterii luminoase? Iată, nefericitule, că, deşi încerci, precum Tantal, să obţii neînsemnata răsplată a chinurilor tale, trecătoarele tîlcuri nu le poţi prinde nici cu mîinile întinse, nici cu privirea atotştiutoare! Oh, ce supliciu!*
Diagoras n-a mai voit să privească. S-a ridicat şi s-a îndreptat spre ieşire. Chimvalele au răsunat atît de abraş, încît sunetul s-a făcut lumina, şi ochii au clipit cu toţii. Corul a ridicat braţele:

Da, supliciu. Ne aflăm oare în faţa unui mesaj al autorului adresat posibililor săi tălmăcitori? Trebuie să ne gîndim ca taina *Peşterii ideilor* este de aşa natură încît anonimul său creator a dorit sa se însănătoşească, Incercînd să descurajeze pe oricine ar avea pretenţia sa o descifreze? (n.tr.)

CORUL: Ai grijă, Tălmaciule, ai grijă! Eşti urmărit! Eşti urmărit!
- Diagoras, asteaptă-mă! a strigat Herakles Pontor. CORUL: Te pîndeşte primejdia! Te-am prevenit, Tălmaciule* !
în noaptea rece şi sumbră, sub privirea atentă a lunii, Diagoras a tras de cîteva ori aer în piept. Dezlegătorul, care venea în urma lui, gîfîia, dar numai datorită sforţării de a urca scara.
- I-ai recunoscut? a iscodit; Diagoras a consimţit. Purtau măşti, dar ei erau. S-au întors pe aceleaşi străduţe singuratice. Herakles a iscodit din nou: Ei bine, ce înseamă asta? De ce Antis şi Euniu vin noaptea aici, învăluiţi în lungi tunici închise la culoare? Presupun că tu vei putea să mă lămureşti.
- La Academie credem că teatrul este o artă mimetică vulgară, i-a mărturisit calm Diagoras: Nu îngăduim în chip special ca discipolii noştri să asiste şi cu atît mai puţin să participe la reprezentaţii dramatice. Platon crede... ei bine, cu toţii credem că majoritatea poeţilor sînt prea puţin grijulii şi dau tinerilor pilde rele, înfăţişînd personaje în care, deşi nobile, viermuiesc vicii abjecte. Adevăratul teatru nu este, pentru noi, un antrenament grosolan pentru a face plebea să rîdă sau să urle. în guvernarea ideală a lui Platon...
- Dar, după cîte văd, nu toţi discipolii tăi gîndesc aşa, i-a tăiat vorba Herakles.
Diagoras a închis ochii îndurerat:
- Antis şi Euniu, a murmurat. Nicicînd n-aş fi crezut.
- Şi Tramah, probabil, la fel. îmi pare rău.
- Dar ce soi de tragedie grotescă repetau? Şi ce loc e acela? Nu cunosc nici un teatru acoperit în Cetate, cu excepţia Odeonului[76].

* Ar avea haz şi va avea, făra îndoială, dar aici, în casa mea, noaptea, aplecat asupra hîrtiilor, m-am oprit din tradus cînd am ajuns la aceste cuvinte şi am privit înapoi neliniştit. Desigur, e numai întuneric (cînd lucrez, eu obişnuiesc să ţin aprinsă pe masa o lumină şi nimic mai mult). Trebuie să atribui purtarea mea misteriosului farmec al literaturii, care la orele acestea ale nopţii ajunge sa tulbure minţile, cum ar spune Homer (n.tr.).

U

I

— Ah, Diagoras, Atena respiră, iar noi gîndim! a strigat Herakles suspinînd. Ochii noştri nu văd multe lucruri, dar şi ele aparţin norodului: petreceri absurde, meserii de necrezut, îndeletniciri iraţionale. Tu nu ieşi niciodată din Academie, iar eu nu ies niciodată din creierul meu, ceea ce e unul şi acelaşi lucru, dar Atena, dragul meu Diagoras, nu este *ideea* noastră de Atena.
- Acum eşti de aceeaşi părere cu Crantor? Herakles a ridicat din umeri:
— încerc să îţi spun, Diagoras, că viaţa are locuri stranii, unde nici tu, nici eu n-am călcat niciodată. Sclavul care mi-a dat de ştire m-a încredinţat că există în Cetate cîteva teatre clandestine asemenea acestuia, în general, case vechi, cumpărate pe mai nimic de neguţători meteci, care apoi le închiriază poeţilor. Cu paralele adunate, ei plătesc impozite mari. Desigur, arhonţii nu îngăduie astfel de îndeletniciri, dar, aşa cum tocmai ai văzut, nu publicul le lipseşte. Teatrul este un negoţ destul de bănos la Atena.
- Cît priveşte tragedia...
- Nu-i cunosc nici titlul, nici subiectul, dar îl cunosc pe autor. Tragedia a fost scrisă de Menecm, sculptorul-poet. L-ai văzut jucînd?
-Pe Menecm?
- Da, bărbatul care, aşezat la masă, făcea pe Tălmaciul. Masca lui era mică şi l-am putut recunoaşte. Un om cu adevărat ciudat: are un atelier de sculptură în mahalaua Cera-meicos, unde îşi cîştigă existenţa lucrînd frize pentru casele nobililor atenieni, şi scrie tragedii pe care niciodată nu le prezintă oficial, ci doar pentru o şleahtă de „aleşi", poeţi de două parale ca şi el, în astfel de mici teatre de taină. Am făcut cercetări în mahalaua lui. După cît se pare, se sluješte de atelier şi pentru altele: noaptea dă petreceri nocturne în stil siracuzan şi orgii care l-ar face să pălească pe

Morih. Oaspeţii lui de căpetenie sînt băietanii[77] ce-i servesc de modele pentru statui şi de coreuţi pentru piesele de teatru.
Diagoras s-a întors spre Herakles, spunînd:

- N-ai să îndrăzneşti să dai de înţeles că...
Herakles a ridicat din umeri şi a suspinat de parcă astfel s-ar fi văzut obligat să îi dea o veste proastă, necăjindu-l:
- Vino, i-a poruncit. Să facem popas şi să stăm de vorbă. Se aflau într-un loc degajat, lîngă o Stoa pe ai cărei pereţi erau pictate figuri omeneşti. Artistul înlăturase toate liniile caracteristice, cu excepţia ochilor deschişi şi atenţi, în depărtare, sub veghea lunii, pe stradă a lătrat un cîine.
- Diagoras, a grăit Herakles încetişor, în pofida faptului că ne ştim de puţin timp, cred că te cunosc un pic şi bănuiesc că şi tu pe mine. Cele ce-ţi voi spune nu-ţi vor plăcea, dar sînt purul adevăr, sau cel puţin o parte din el. Iar tu m-ai plătit ca să îl cunoşti.
- Vorbeşte, a zis Diagoras. Te ascult.
- Tramah, Antis şi Euniu au dus... şi duc o viaţa, să spunem, întru cîtva risipită, a început Herakles pe un ton gingaş precum aripile unei păsăruici. Nu mă iscodi din ce pricină: nu cred ca, în calitate de mentor, ar trebui să te simţi vinovat Dar astea sînt faptele: Academia îi sfătuieşte să nu accepte emoţiile vulgare ale plăcerii fizice şi să nu ia parte la reprezentaţii teatrale, iar ei sînt încurcaţi cu hetairele şi fac pe coreuţii. A înălţat mîna iute, de parcă şi-ar fi dat seama că Diagoras era pe punctul de a-l întrerupe: în teorie, asta nu e rău, Diagoras. Se poate chiar ca unii dintre colegii tăi mentori să ştie de lucrul acesta şi să îl îngăduie. La urma-urmelor, sînt tineri. Dar, în cazul lui Antis şi al lui Euniu, şi probabil în cel al lui Tramah, ei bine, să spunem că au cam întrecut măsura, încă nu ştiu cum l-au cunoscut pe Menecm, dar au devenit fervenţi discipoli ai specialei sale „şcoli" serale. Sclavul pe care l-am angajat ca să îl urmărească pe Antis noapte de noapte mi-a dat în vileag faptul că, după ce au jucat în spectacolul pe care l-am văzut, Euniu şi Antis au plecat cu Menecm la atelierul acestuia şi au luat parte la o mică petrecere.
- O petrecere! Ochii lui Diagoras jucau atenţi în orbite, de parcă ar fi vrut să cuprindă cu o singură privire întreg chipul Dezlegătorului: Ce petrecere?

į-

Ochii bătrînului unnăreau holbaţi atelierul de sculptură... un bărbat matur... cîţiva efebi... rîdeau... strălucirile lămpilor... în timp de efebii aşteptau... o mînă... o centură... Bătrînul şi-a trecut limba peste buze... dezmierdarea... un tinerei... mult mai chipeş... fără nici un soi de veşminte... vinul care se prelingea... Aşa... a vorbit... Bătrînul... surprins... în timp ce sculptorul... apropiindu-se... pe îndelete, dulce... mai dulce... Ah... a gemut... în timp ce tinerii ceilalţi... rotunjimi... Atunci... trîntiţi cu toţii... o postură stranie... picioare... exasperant... în penumbră... cu sudoare... A aşteptat... l-a auzit murmurind... „De necrezut"... s-a gîndit bătrînul.*
— E ridicol, a obiectat Diagoras cu voce răguşită. Atunci de ce nu pleacă din Academie?
- Nu ştiu, a ridicat Herakles din umeri. Poate că vor să gîndească dimineţile ca bărbaţii, şi nopţile ca animalele. N-am nici cea mai vagă idee. Dar nu asta e cel mai grav. Cu siguranţă că familiile lor nu ştiu nimic despre viaţa dublă pe care o duc. Văduva Etis, de pildă, este mulţumită de educaţia pe care Tramah o primea la Academie. Ca să nu mai vorbim de nobilul Praxinous, tatăl lui Antis, care este pritan al Adunării, sau de Trisip, tatăl lui Euniu, un vechi şi glorios strateg[78]. Ce s-ar petrece, mă întreb, dacă îndeletnicirea nocturnă a elevilor tăi ar ajunge să fie ştiută?
- Pentru Academie ar fi ceva oribil, a murmurat Diagoras.
- Da, dar pentru ei? Mai ales acum, cînd împlinesc vîrsta efebiei şi primesc drepturi legale. Cum crezi că ar reacţiona nobilii lor părinţi, care au dorit să le dea o educaţie în acord cu idealurile maestrului Platon? Eu cred că primii interesaţi ca

„Cea mai mare parte a acestui pasaj care, fără nici o îndoiala, descria petrecerea lui Menecm şi a efebilor, aşa cum o vedea Eumarh, s-a pierdut. Cuvintele au fost scrise cu o cerneală mai solubilă şi multe dintre ele s-au evaporat cu trecerea timpului. Spaţiile goale apar ca nişte crengi goale pe care se puneau mai înainte pasările cuvintelor", comentează Montalo în legătură cu acest fragment deteriorat. Şi se întreabă în continuare; „Oare cu vorbele ramase, cum va reconstrui fiecare cititor propria orgie'?" (n.tr.)

nimic din toate acestea să nu se afle sînt elevii tăi, ca să nu mai vorbim chiar de Menecm. Şi, ca şi cum nu ar mai fi avut nimic de zis, Herakles şi-a reluat paşii pe ulicioara singuratică; Diagoras l-a urmat în tăcere, urmărindu-i chipul; apoi Herakles a mai spus: Tot ce ţi-am povestit pînă acum este foarte aproape de adevăr. Iar acum am să-ţi arăt care este ipoteza mea, pe care
0 cred destul de cu putinţă. După părerea mea, totul le mergea bine, pînă cînd Tramah a hotărît să îi dea de gol...
-Cum?

— E cu putinţă ca el să fi avut mustrări de conştiinţă, cre-zînd că trăda legile Academiei, cine ştie. Oricum ar fi, iată teoria mea: Tramah s-a hotărît să vorbească. Să povestească totul.
- N-ar fi fost atît de cumplit, s-a grăbit să arate Diagoras: Eu i-aş fi înţeles.
- Ţine minte că nu cunoaştem *totul,* i-a retezat vorba Herakles. Nu ştim prea bine ce fel de legătură aveau şi au cu numitul Menecm. Herakles şi-a curmat vorba, pentru ca tăcerea să îi fie îndeajuns de limpede.
- Vrei să-mi spui că... spaima lui în grădină...? a murmurat Diagoras.
- Da, poate. Pe chipul lui Herakles s-a citit însă că nu acesta era aspectul pe care îl credea cel mai de seamă; dar a spus: Totuşi, trebuie să ţii seama de faptul că eu nu am vrut niciodată să cercetez presupusa spaimă pe care afirmi că ai citit-o în ochii lui Tramah, ci...
- ... Ceva ce ai văzut la cadavrul său şi nu ai vrut niciodată să-mi împărtăşeşti, s-a neliniştit Diagoras.
- Asta era. Dar acum totul se leagă. Ţi-am ascuns acest amănunt, Diagoras, pentru că urmările lui sînt atît de neplăcute, încît doream să stabilesc, în primul rînd, ipoteza care să-mi îngăduie să îl lămuresc. Dar cred că a sosit vremea să ţi-l dezvălui. Brusc, Herakles şi-a dus o mînă la gură; lui Diagoras
1 s-a părut, pentru un moment, că Dezlegătorul voia să şi-o muşte ca să nu vorbească, dar, după ce şi-a mîngîiat bărbuţa argintată, Herakles i-a mărturisit: La prima vedere, e foarte simplu. După cum ştii, trupul lui Tramah era acoperit cu
137

S
t
s

muşcături din plin, dar nu *pe de-a-ntregul.* Vreau să spun că braţele lui era aproape *nevătămate.* Şi amănuntul acesta m-a surprins. Cînd sîntem atacaţi, mai întîi şi mai întîi ridicăm braţele, iar ele primesc primele lovituri. Atunci, de ce o întreagă haită de lupi *îl atacă* pe bietul Tramah aproape fără să îi rănească braţele? Doar o singură pricină e cu putinţă: lupii l-au întîlnit cînd Tramah era *cel puţin* fără cunoştinţă, şi s-au înfruptat din el fără a se vedea nevoiţi să îl înfrunte. Au mers chiar la sigur i-au smuls inima.
- Scuteşte-mă de amănunte, a replicat Diagoras. Nu pricep însă ce legătură au toate acestea cu... Dar brusc şi-a curmat vorba; Dezlegătorul îşi înfipsese privirile într-ale lui, de parcă ochii lui Dîagoras i-ar fi formulat gîndurile mai bine decît vorbele: Un moment - ai zis că lupii l-au găsit pe Tramah *cel puţin* leşinat...
- Tramah nu s-a dus deloc să vîneze, a stăruit Herakles nepăsător. Ipoteza mea este că s-a dus să dea totul pe faţă. Probabil că Menecm, şi îmi place să cred că *a fostMenecm,* îi dăduse întîlnire în ziua aceea în streaşină Cetăţii, pentru a ajunge la vreo înţelegere cu el. S-au sfădit şi poate s-au bătut. Sau poate că Menecm plănuise deja să îi închidă gura lui Tramah în cel mai urît chip cu putinţă. Apoi, din întîm-plare, lupii au făcut să dispară probele. Ei bine, asta nu este decît o ipoteză.
- Desigur, pentru că Tramah putea, pur şi simplu, să fi dormit cînd lupii au dat de el, a subliniat Diagoras.
- Un bărbat care doarme, a limpezit Herakles, negînd cu capul, se poate trezi şi apăra. Nu, nu cred: rănile lui Tramah arată că/iu *s-a apărat.* Lupii au găsit un trup ţeapăn.
— Dar poate că...
-... Şi-a pierdut cunoştinţa din orice altă pricina, nu? Aşa am crezut şi eu la început, de aceea nu am vrut să îţi împărtăşesc bănuielile mele. Dar, dacă e aşa, de ce, după moartea prietenului lor, au început Antis şi Euniu să se teamă? Iar Antis s-a hotărit chiar să plece din Atena?
- Poate că se tem că vom afla de viaţa dublă pe care o duc.
- Uiţi ultimul amănunt, a replicat de îndată Herakles, de parcă ar fi ştiut dinainte tot ce i-ar fi putut riposta Diagoras: Dacă le este atît de frică să nu se afle, de ce nu-şi curmă îndeletnicirile? Nu neg că se tem să nu fie găsiţi, dar cred că îi nelinişteşte *mult mai mult* Menecm. Ţi-am mai povestit că am făcut cercetări cu privire la el. E un individ iute la mînie şi abraş, cu o forţă fizică neobişnuită, în pofida faptului că e slab. Poate că, ştiind de ce e-n stare, Antis şi Euniu sînt speriaţi.
- Blestematul, a mormăit filosoful, închizînd ochii şi strin-gînd din buze. Se sufoca de mînie: Şi ce propui? Să îl învinuim public?
- încă nu. Mai întîi vom afla ce vină are fiecare. Apoi va trebui să ştim cu precizie ce s-a petrecut cu Tramah. Şi, la sfîrşit... Chipul lui Herakles căpătă o expresie ciudata: Cel mai important este să ajung să cred că neplăcuta senzaţie pe care o am în suflet de cînd am acceptat această însărcinare, cum că un ochi mare îmi urmăreşte gîndurile, este calpă.
- Ce senzaţie?
- Aceea ca, pentru prima dată în viaţa mea, a rostit molcom Herakles, după un răgaz şi cu privirile duse în aerul nopţii, sînt *întru totul* greşit.*

Era acolo, ochii lui o puteau zări în beznă. O căutase fără răgaz, urmărind-o atent, printre opacele spirale ale pietrei din peşteră. Era aceeaşi, nu încăpea nici o îndoială. Arecunoscut-o, ca şi în alte împrejurări, după bătaie: o palpitaţie surdă, de parcă pumnul învelit în piele al unui pugilist ar fi bufnit, la intervale regulate, chiar în interiorul capului său. Dar nu-i pasa. Era absurd, ilogic, iar ochii minţii lui refuzau să admită plutitoarea

if

* „Ochi" şi „urmărire" sînt cuvinte foarte des repetate în această ultimă parte şi corespund versurilor pe care autorul le pune în gura Corului: „te urmăresc". Eideza acestui capitol este deci dublă: pe de o parte, continuă Muncile lui Hercules cu imaginea Păsărilor de pe lacul Stimfalos; pe de alta, se vorbeşte despre un „tălmăcitor" şi despre „ochii care urmăresc". Oare ce pot însemna toate acestea? „Tălmăcitorul" trebuie sa „urmărească" ceva? Sau cineva îl urmăreşte pe „tălmăcitor"? Aristide, eruditul prieten al lui Montalo, mă va primi mîine la el acasă (n.tr.).

139

prezenţa a braţului a cărui mînă strîngea yiscera cu putere. Trebuia sa privească într-acolo, peste umăr. Dar de ce oare se îndeseau umbrele tocmai în locul acela? Neguri, daţi-vă la o parte! Trebuia să afle ce corp şi ce imagine se ascundeau în negreala aceea solidă. S-a apropiat şi a întins mîna. Bătăile s-au înteţit. Asurzit, s-a trezit brusc, dîndu-şi seama, fără să-i vină să creadă, că zgomotele nu conteneau.

Cineva bătea cu putere în poarta casei sale.

-Ce?

Nu visa: bătaia era stăruitoare. Şi-a căutat pe pipăite mantaua, grijuliu împăturită pe scaunul de lîngă pat. Prin uşoara crăpătură a ferestruicii de la odaia sa de dormit abia de se filtrau, urmărindu-l, privirile atente ale Zorilor. Cînd a ieşit pe coridor, un chip oval şi numai ochi negri, s-a apropiat, plutind prin văzduh.

- Ponsica, deschide poarta! a dat poruncă.

La început, s-a temut ca neghiobul că ea nu avea să-i răspundă: „Pe Zeus, încă mai dorm: Ponsica nu poate vorbi". Sclava a făcut gesturi nervoase cu mîna dreaptă; în stînga ţinea un opaiţ cu ulei.

- Ce? Teamă! Ţi-e teamă? Nu fi proastă! Trebuie să deschidem poarta!

Bodogănind, a dat-o pe femeie la o parte cu un ghiont şi s-a îndreptat spre vestibul. Loviturile s-au repetat. Nu era nici o lumină (şi-a amintit că singura existentă era la ea), aşa încît, cînd a deschis, visul înspăimîntător pe care îl avusese în urmă cu doar cîteva minute, atît de asemănător celui din noaptea dinainte, i-a atins memoria la fel cum o pînză pe păianjen dezmiardă ochii nepreveniţi ai celui care, fără a fi cu ochii în patru la proprii paşi, înaintează prin penumbra unei case vechi. Dar în prag nu-l aştepta o mînă care să ţină strins între degete o inimă palpitînd, ci silueta unui bărbat. Aproape în acelaşi moment, Ponsica a adus opaiţul şi i-a luminat chipul: vîrstă mijlocie, peni atenţi şi urduroşi, manta cenuşie, de sclav.

- Stăpînul meu, Diagorăs, m-a trimis cu un mesaj pentru Herakles Pontor, a rostit bărbatul, cu pronunţat accent beoţian.

140

- Eu sînt Herakles Pontor. Vorbeşte.

Şovăind, întru cîtva sfios în faţa neliniştitoarei prezenţe a Ponsicăi, sclavul i-a dat ascultare:

- Mesajul este: „Vino cît poţi de repede. A mai murit cineva".*

Aici ia sfîrsit cel de-al cincelea capitol. Am terminat tălmăcirea lui, după ce am stat de vorbă cu profesorul Aristide. Acesta este un bonom cordial, cu gesturi largi şi suris sobru. La fel cu personajul Ponsica din carte, mi se pare că vorbeşte cu mîinile mai curind decît cu chipul, ale cărui expresii le supune unei discipline de fier. Poate că ochii lui sînt... era sa spun „atenţi" (eideza mi s-a infiltrat şi în gînduri), poate că ochii lui sînt, vreau să spun, singurul amănunt mişcător şi omenesc în maidanul paraginii al trăsăturilor lui grăsuţe şi în bărbuţa lui neagră şi coroiata în stil oriental. M-a primit în încăpătoarea cameră de primire a casei. „Fii binevenit", mi-a urat, surizînd laconic, şi a arătat spre unul dintre scaunele ce se aflau lîngă masă. Am început să îi vorbesc despre carte. Aristide nu cunoştea existenţa nici unei *Peşteri a ideilor,* scrisă de către un anonim la sfîrşitul războiului peloponesiac. Şi tema i-a atras atenţia. Dar a tranşat ambele chestiuni cu un gest vag, dîndu-mi de înţeles că, dacă Montalo se interesase de ea, însemna că aceasta,.merita chinul".

Cînd i-am pomenit de eideza, a arborat un aer concentrat:

- E curios, a replicat, dar Montalo şi-a consacrat ultimii ani de viaţa studierii scrierilor eidetice: a tradus o mare parte din ele şi a elaborat versiunea. definitivă a mai multor originale. Aş spune chiar că eideza ajunsese să 11 obsedeze. Şi nu e de colo: cunosc colegi care şi-au consacrat întreaga viaţă descoperirii cheii ultime a unei scrieri eidetice. Te asigur că aceasta poate deveni cea mai rea otravă pe care o oferă literatura, mi-a spus, scărpinindu-şi o ureche. Sa nu crezi că exagerez: eu, în persoană, nu m-am putut împiedica, pe cînd tălmăceam unele dintre ele, să nu visez imaginile pe care le descopeream. Şi, uneori, faptul acesta îţi joacă renghiuri neplăcute, îmi amintesc de un tratat de astronomie al lui Alceu din Keridon care repeta, în toate variantele ei, cuvîntul „roşu" împreună mai întotdeauna cu alte două: ‚ycap" şi „femeie". Ei bine, am început să visez o femeie frumoasă, cu părul roşu. Am ajuns chiar să îi vizualizez chipul, care mă chinuia. A făcut o strîmbătură: în sfirsit, am aflat din alt text, care mi-a căzut din înSmplare în mîini, că o veche amantă a autorului fusese condamnată la moarte Ia capătul unui proces nedrept: bietul om ascunsese într-o eideza imaginea decapitării ei. îţi poţi imagina ce surpriză cumplită am avut. Năluca aceea frumoasă cu părul roşu s-a transformat pe nepusă masă într-un cap tăiat cu puţină vreme in urmă şi din care ţişnea stnge. A ridicat din sprincene şi m-a privit de parcă m-ar fi îmbiat să îi împărtăşesc dezamăgirea: Scrisul e lucru ciudat, prietene: după părerea mea, este prima, cea mai stranie şi cea mai cumplită îndeletnicire a unui bărbat. Şi a adăugat, revenind la surisul său laconic: Iar cititul este cea de-a doua.

- Dar, că veni vorba despre Montalo...

'4'

i

£ l-

- Da, da. El a dus mult mai departe obsesia pentru eideză. Era de părere că scrierile eidetice puteau constitui dovada de netăgăduit a Teoriei Ideilor pe care a elaborat-o Plafon. Presupun că o cunoşti.
- Desigur, am replicat. Toata lumea o cunoaşte. Platon afirma ca ideile exista independent de gindurile noastre. Spunea ca ele erau entităţi reale, chiar mai reale decît flintele şi obiectele.
Nu a părut prea mulţumit de rezumatul pe care îl făcusem operei platoniciene, dar capul său mic şi rotofei s-a mişcat consimţind:
- Da, a şovăit totuşi: Montaio credea că faptul că o scriere eidetică oarecare evoca *tuturor* cititorilor *aceeaşi* idee ascunsă, adică faptul că toţi simeni în stare sa găsim *aceeaşi* cheie ultimă, este *dovada* că ideile au existenta proprie. Oricît ni s-ar părea de copilăroasă, judecata lui nu o luase razna: dacă toata lumea este în stare să găsească o masă in această încăpere, *aceeaşi* masă, aceasta înseamnă că acea masa există. Mai mult, şi acesta este lucrul care îl interesa în cel mai înalt grad pe Montaio, faptul că se produce acest consens printre cititori ar demonstra şi că lumea este raţionala şi, ca atare, bună, frumoasa şi dreapta.
- Ultima afirmaţie n-am înteles-o, am replicat.
-Este o urmare derivată din cele dinainte: dacă toţi găsim aceeaşi idee într-o scriere eidetica, Ideile exista, iar, dacă Ideile exista, lumea este raţională, aşa cum o concepeau Platon şi majoritatea grecilor antici; iar o lume raţionala, făcută pe măsura gindurilor şi idealurilor noastre, ce altceva este, dacă nu o lume bună, frumoasă şi dreaptă?
- Ca atare, am murmurat uimit, pentru Montaio o scriere eidetică era aproape... cheia existentei.
- Cam aşa ceva. Aristide a suspinat uşor şi şi-a admirat unghiuţele frumuşele de la degete: Nu-ti mai spun ca nu a dat niciodată de dovada pe care o căuta. Poate că aceasta frustrare a fost pricina cea mai importanta a bolii sale...
-Boală?
- Montaio a înnebunit, a afirmat, ridicînd cu ciudată uşurinţă dintr-o sprinceana. Ultimii ani de viată şi i-a petrecut închis în casă. Toţi ştiam că era bolnav şi că nu primea vizite, aşa că l-am lăsat să se stingă în pace. Şi, într-o zi, i-au găsit trupul mîncat de fiare, în pădurea din împrejurimile casei sale. Desigur că hoinărise fără nici un ţel, într-unul din accesele lui de nebunie, că la un moment dat a leşinat şi... Vocea i s-a stins puţin cîte puţin, de parca astfel voia să sugereze (în mod eidetic?) tristul sfîrsit al prietenului sau. în sfîrsit, a conchis cu o singură sintagmă, la limita audibilităţii omeneşti: Ce moarte înfiorătoare...
- Avea braţele nevătămate? I-am întrebat în chip stupid (n.tr.).
Era cadavrul unei fete: avea un văl pe chip, un peplu care îi acoperea părul şi o manta în jurul braţelor, fata era întinsă pe o parte pe nesfîrşitele figuri din moloz şi, după aşezarea picioarelor, dezgolite pînă la coapse şi într-un fel nedemne de a fi privite chiar şi în acele împrejurări, părea că moartea o surprinsese pe cînd fugea sau sărea cu peplul suflecat; mina stîngă o avea închisă, ca la jocurile în care copiii ascund lucruri, dar în dreapta ţinea un pumnal cu tăişul lung de o palmă, care părea făurit din sînge. Era desculţă, în rest, nu părea să existe vreun loc al zveltei sale alcătuiri, de la gît pînă la pulpe, pe care să nu-l fi înjosit rănile: scurte, lungi, drepte, rotunde, triunghiulare, pătrate, adînci, superficiale, uşoare, sălbatice: devastaseră peplul pe de-a-ntregul; gurile sfîşieturilor erau tivite cu sînge. Vedenia tristă nu îngăduia nici o şovăială: despuiat, trupul urma să dezvăluie înspăimîntătoarele mutilări ce se desluşeau neîndoielnice prin umflăturile groteşti ale veşmîntului, sub care umorile se strîngeau în murdare excrescenţe, precum plantele acvatice întrevăzute dinspre suprafaţa unei ape cristaline. Nu părea că moartea-i ar fi putut face şi alte surprize.
Dar, de fapt, *exista o* altă supriză: pentru că, îndepăr-tîndu-i vălul de pe chip, Herakles a lăsat liber vederii obrazul unui bărbat.
* „Murdar, rănit de corecturi şi de pete, de expresii indescrifrabite sau degradate", afirmă Montaio despre papirusul celui de-al şaselea capitol (n.tr.)
'43
— Ah, te miri, Dezlegătorule! a chiţcăit *astinom-u\,* încîn-tat ca o muiere. Pe Zeus că nu te cenzurez! Nici mie nu mi-a venit sa cred cînd mi-au povestit slujitorii! Şi acum, dă-mi voie să-ţi pun o întrebare: ce cauţi aici? Individul acesta binevoitor, şi a arătat spre bărbatul cu chelie, m-a încredinţat că ai fi interesat să vezi hoitul. Dar nu pricep de ce. Nu e nimic de dezlegat, după părerea mea, cu excepţia obscurei pricini care l-a împins pe acest efeb... S-a întors cu repeziciune spre omul cel chel: Cum spuneai că îl chema?
- Euniu, a bîiguit Diagoras, de parcă ar fi vorbit în somn. -... Care l-a împins pe Euniu să se travestească în curtezană, să se îmbete şi să îşi facă aceste răni de speriat. Ce cauţi?
-Tra, la, la, tra, ba, ba, a fredonat Herakles, ridicînd uşurel marginile peplului.
Cadavrul părea uimit de umilitoarea cercetare: privea cerul la apus cu singurul său ochi (celălalt, care îi fusese smuls şi atîma de ceva subţire şi vîscos, privea spre adîncurile uneia dintre urechile sale); prin gura deschisă, îi atîma batjocoritor muşchiul limbii retezate în două.
- Aş putea şti oare la ce priveşti? a iscodit *astinom-ul* neliniştit, căci era dornic să-şi ducă munca la bun sfîrşit. Era însărcinat să cureţe excrementele şi gunoaiele şi să vegheze la soarta hoiturilor găsite, iar apariţia acelui cadavru în zorii zilei şi pe un maidan plin ochi cu moloz şi gunoaie din mahalaua Cerameicosului Interior cădea în grija sa.
— De ce eşti atît de sigur, *astinom-ule.,* că Euniu şi-a făcut singur toate rănile? a iscodit Herakles, încercînd să desfacă mina stingă a cadavrului.
- Nu-i de trebuinţa un Dezlegător pentru a o afla, a strigat *astinom-\i\,* savurindu-şi marea clipă. Obrazul său micuţ şi neted s-a murdărit de un zîmbet grotesc: I-ai mirosit veşmintele scîrboase? Duhnesc a vin! Şi există *martori,* care l-au văzut cum se mutila singur cu acest pumnal.
- Martori? Herakles nu a părut uimit. Găsise un obiect (ceva micuţ, în mina stingă a cadavrului) şi îl pitise sub manta.
- Chiar foarte respectabili. Unul dintre ei, aici de faţă...

Herakles a ridicat privirea.
Iar *astinom-u* a arătat spre Diagoras.*
I-au prezentat dovezile lor de părere de rău lui Trisip, tatăl lui Euniu. Şirea se răspîndise în graba mare şi, cînd au sosit, se adunase lume multă, mai ales rude şi prieteni, căci Trisip era foarte respectat: ca strateg, oamenii îşi aminteau de faptele sale de arme din Sicilia şi, ceva încă şi mai de seamă, era printre puţinii care mai reveniseră acasă pentru a le povesti. Şi, dacă cineva s-ar fi îndoit de toate acestea, povestea îi stătea scrisă în murdarele cicatrici din cimitirul obrazului, „ce se înnegrise la asediul Siracuzei", după cum obişnuia să spună: mai ales cu una dintre ele se mîndrea mai mult decît cu toate onorurile ce-i fuseseră aduse în toată viaţa - o despicătură zdravănă, care, rod al loviturii date de o spadă siracuzană, îi străbătea pieziş chipul, de la tîmpla stingă la obrazul drept, infectîndu-i, pe cînd cobora, pupila umedă; înfăţişarea lui, cu despicătura albă pe pielea arsă de soare şi cu globul ochiului ca un albuş de ou, deşi nu era prea plăcută privirii, era, în schimb, aducătoare de onoruri. Mulţi tineri chipeşi îl invidiau.
în casa lui Trisip era mare vînzoleală. Părea, cu toate acestea, că ziua nu era deosebită şi că aşa era mereu: cînd au sosit Diagoras şi *astinom-ul* (Dezlegătorul rămăsese în urma lor, deoarece, din cine ştie ce pricină, nu voise să îi însoţească), doi sclavi încercau să iasă, ducînd cu ei uriaşe coşuri cu gunoaie, rămase, poate, de la vreun banchet colosal, dintre acelea pe care militarul le dădea pentru mai-marii Cetăţii. Aproape că nu

g
„Frazele par a friza intenţionat vulgaritatea. Proza şi-a pierdut lirismul din capitolele anterioare: s-au profilat satira, batjocura goală din comedii, spiritul muşcător şi respingător. Stilul este ca o rămăşiţă a originalului, un gunoi aruncat în capitolul acesta", afirmă Montalo, iar eu îi împărtăşesc întru totul părerea. Aş adăuga că imaginile „murdăriei" şi „molozului" par a proroci că Munca tainică este cea din grajdurile lui Augias, unde eroul trebuie să cureţe de balegă staulele regelui Elidei. Este, mai mult sau mai puţin, ceea ce a trebuit să facă şi Montalo: „Am curăţat scriitura de frazele degradate şi am şlefuit unele expresii; rezultatul nu străluceşte, dar cel puţin este mai igienic" (n.tr.).

se puteau sluji de poartă, din pricina cetelor ce se înghesuiau în faţa ei: oamenii întrebau, nu pricepeau, îşi dădeau cu părerea fără a şti despre ce era vorba, priveau şi se văitau, iar din cînd în cînd strigătele rituale ale femeilor puneau capăt vorbăriei. în discuţiile însufleţitei adunări era vorba despre ceva mai presus decît moartea: şi, dar mai ales, de *duhoare.* Moartea lui Euniu *duhnea,* îmbrăcat ca o curtezană? Dar... Beat? Necugetat? Fiul cel mare al lui Trisip? Euniu, fiul strategului? Efebul de la Academie? Un pumnal? Dar... Era prea devreme încă pentru a propune teorii, lămuriri, enigme: ce-i interesa pe toţi erau, pentru moment, faptele. Ele erau cam ca gunoiul de sub pat: nimeni nu ştia cu precizie care fuseseră, dar toţi le puteau simţi duhoarea.
Aşezat ca un patriarh pe un scaun din încăperea unde se lua cina, Trisip primea, înconjurat de rude şi prieteni şi fără a se intersa de la cine veneau dovezi de părere de rău: întindea o mînă sau pe amîndouă, înălţa capul, mulţumea, se arăta descumpănit, nici trist, nici mînios, ci descumpănit (şi asta îl făcea demn de milă), de parcă prezenţa numeroşilor oaspeţi ar fi sfîrşit prin a-l nedumeri, şi se pregătea să ridice glasul, pentru a improviza un discurs funebru. Emoţia îi întunecase şi mai mult chipul tuciuriu, de a cărui piele atîrna o barbă cenuşie şi ciufulită, ce întărea murdara albeaţă a cicatricii şi-i dădea aerul ciudat al unui bărbat prost alcătuit, construit din bucăţele disparate. In sflrşit, a părut că îşi găseşte vorbele nimerite şi, după ce cu greu a încercat să impună tăcerea, a grăit:
- Vă aduc mulţumiri tuturor. De-aş avea braţele lui Bri-areu, mi-ar plăcea să mă slujesc de ele, ascultaţi-mă bine, pentru a vă strînge pe toţi o dată la pieptu-mi. Cu bucurie mă conving acum că fiul meu era iubit. Daţi-mi voie să vă închin cîteva vorbe de mulţumire*... Eu am crezut că îmi cunoşteam fiul, s-a destăinuit Trisip, cînd şi-a încheiat discursul: Arăta
* în acest loc din scriitura apare o lacuna. După Montalo: „S-au şters treizeci de rinduri întregi, datorita unei pete enorme, de culoare maro-în-chis, eliptica, neaşteptată. Ce păcat! Discursul lui Trisip s-a pierdut pentru posteritate!"

respect Misterelor Sacre, cu toate că era singura persoană credincioasă din familie; şi era considerat un bun elev al şcolii lui Platon. Mentorul său, aici de faţă, poate da mărturie de aceasta.
- Aşa era, a adeverit Diagoras, îmbujorindu-se, cînd toate feţele s-au răsucit spre el.
Trisip şi-a curmat vorba, pentru a trage aer pe nas şi a-şi pregăti încă un pic de salivă murdară: cînd vorbea, obişnuia să o scuipe cu calculată precizie printr-unul din colţurile buzelor, prin care din două părea mai slab, deşi nu se putea şti cu siguranţă dacă nu-l schimba în răgazurile pe care şi le lua în cursul lungilor lui discursuri. Cum vorbea întotdeauna ca militar, niciodată nu aştepta vreun răspuns de la nimeni; de aceea, se lungea prea mult la vorbă, chiar cînd tratase deja tema peste măsura. Dar în momentul acela nici chiar cel mai mare adept al conciziei nu considera că tema fusese tratată peste măsură. Din contră, toţi îi ascultau vorbele cu un interes aproape bolnăvicios:
- Spun unii că se îmbătase, că se îmbrăcase în femeie şi se ciopîrţise cu pumnalul. A scuipat cîteva picături mici de salivă şi a continuat: Fiul meu? Euniu al meu? Nu, el n-ar face niciodată ceva atît de... *împuţit.* Vorbiţi de altul, nu de Euniu al meu! Spun alţii că-şi pierduse minţile! Că şi le pierduse într-o singură noapte, aducînd astfel ocară templului sacru al trupului

Mă întorc la masa mea de scris după un incident curios: tocmai scriam nota aceasta, cînd am simţit o mişcare stranie în gradina casei mele. E timp frumos şi lăsasem fereastra deschisă: îmi face plăcere, chiar daca este seara, să desluşesc cu privirea rîndul de meri pitici care formează hotarul modestei mele proprietăţi.
Cum vecinul cel mai apropiat se află la o aruncătură de băţ de pomii aceia, nu sînt obişnuit sa fiu deranjat, şi cu atît mai puţin la primele ore ale zorilor. Ei bine, mă oprisem la cuvintele lui Montalo, cînd cu coada ochiului am zăritt o umbră, o figură nelămurita ce se mişca între doi meri, de parca ar fi căutat locul cel mai nimerit din care să mă spioneze. Nici nu mai e nevoie să spun că m-am ridicat şi nvam dus la fereastră; în clipa aceea, am văzut că cineva o lua la goană de la pomii din dreapta; în van i-am strigat să se oprească; nu ştiu cine era, abia de i-am întrezărit silueta. M-am întors la masa de lucru cu oarecare teamă, deoarece, cum locuiesc singur, sînt o bucăţica buna pentru poftele furilor. Acum am închis fereastra, în fine, probabil că lucrurile acestea sînt lipsite de însemnătate, îmi continuu traducerea, începînd cu rîndul care se poate citi: „Eu am crezut că îmi cunoşteam fiul" (n.tr.).
'47
sau virtuos. Pe Zeus şi pe Atena Purtătoarea Egidei, lucrul acesta este fals sau, de nu, va trebui să cred că fiul meu era un necunoscut pentru propriul tată! Şi încă ceva: toţi sînteţi pentru mine la fel de neştiuţi precum căile zeilor! Dacă acest gunoi ar fi adevărat, chiar de acum aş crede că obrazurile, dovezile de durere şi privirile voastre înţelegătoare sînt tot atît de murdare precum un hoit împuţit, rămas neîngropat!
S-au auzit murmure. Judecind după chipurile nepăsătoare, s-ar fi zis că aproape toată lumea îngăduia să fie considerată „hoit împuţit, rămas neîngropat", dar că nimeni nu era dispus să-şi schimbe nici cu o iotă părerea cu privire la cele întîmplate. Existau martori demni de toată încrederea, Diago-ras, de pildă, care, deşi cu reţineri, susţineau că îl văzuseră pe Euniu beat şi nebun, purtînd un peplu şi o manta de in, făcîndu-şi răni mai mult sau mai puţin adînci pe tot trupul. Diagoras în persoană a precizat că întîlnirea lor fusese întîmplătoare: „Cînd l-am văzut, era noapte şi mă întorceam acasă. La început, am crezut că era o tîrfa; atunci m-a salutat şi l-am putut recunoaşte. Dar mi-am dat seama că era beat sau nebun. Se zgîria cu pumnalul şi se rănea, aşa că pe moment nu mi-am dat seama de gravitatea situaţiei. Iar cînd am vrut să pun mîna pe el, fugise. Se ducea spre Cerameicosul Interior. M-am grăbit să strig după ajutor. I-am întîlnit pe Ipsilon, Deolpo şi Argelau, vechi elevi de-ai mei: şi ei îl văzuseră pe Euniu. Apoi, în sfîrşit, i-am zărit pe oşteni, dar era deja prea tîrziu." Cînd a ieşit din centrul atenţiei, Diagoras l-a căutat cu privirea pe Dezlegător. Dădea să se fofileze pe poartă, ocolind lumea. A luat-o la goană după el şi a izbutit să îl ajungă din urmă în uliţa, dar Herakles nu i-a dat nici o atenţie.
- Aşteaptă! Unde te duci? l-a tras Diagoras de manta.
- Angajează-ţi alt Dezlegător, care să ştie să asculte minciuni mai bine decît mine, Diagoras din Medonte, a replicat Herakles cu furie rece şi aruncîndu-i o privire ce l-a făcut să dea înapoi. Voi considera că jumătate din paralele pe care mi le-ai plătit pînă acum sînt onorariul ce mi se cuvine: sclava mea îţi va da restul oricînd vei voi. Bună ziua.
- Te rog, l-a implorat Diagoras, aşteaptă! Eu...
Ochii reci şi nemiloşi l-au intimidat din nou. Diagoras nu îl mai văzuse niciodată atît de furios pe Dezlegător.
- Nu mă jigneşte atît înşelătoria, cît pretenţia ta prostească de a mă putea *înşela.* Consider că acest lucru este de neiertat, Diagoras!
- Nu am vrut să te înşel!
- Atunci să fie într-un ceas bun pentru maestrul Platon, căci te-a învăţat deloc uşoara artă de a minţi fără să vrei.
- Eşti încă angajatul *meu!* s-a înfuriat Diagoras.
- Uiţi din nou că e vorba de munca mea!
- Herakles, a hotărît Diagoras să coboare vocea, căci vedea că prea mulţi curioşi se adunaseră ca gunoaiele în jurul lor, Herakles, nu mă părăsi tocmai acum. După toate cele întîmplate, nu mă mai pot încrede în nimeni, în afară de tine!
- Mai spune o dată că l-ai văzut pe efebul acesta travestit în muieruşcă, tăindu-şi carnea felii în faţa ochilor tăi, şi jur pe peplul Atenei Poliade că nu vei mai avea ştire de mine!
- Vino, te rog. Să căutăm un loc tihnit şi să vorbim.
- Stranie formă de a-ţi ajuta elevii, oh, mentorule! a stăruit Herakles. Crezi că îngrămădind băligar peste adevăr ajuţi cu ceva la aflarea lui?
- Nu pretind că îmi ajut elevii, ci Academia!
Capul sferic al lui Diagoras se îmbujorase pe de-a-ntregul; gîfîia şi ochii i se umeziseră. Izbutise ceva ciudat: să strige fără să facă larmă, să-şi coboare vocea pînă la a face din ea un urlet spre propriile străfunduri, de parcă ar fi vrut să îi aducă la cunoştinţă (numai) lui Herakles că strigase. Şi, slujindu-se de aceeaşi vrajă a vocii, a adăugat:
- Academia trebuie să rămînă în afara tuturor acestor lucruri! Jură-mi-o!
- Nu obişnuiesc să jur pentru cei care mînuiesc minciuna cu atîta uşurinţă!
- Ascultă-mă bine, Herakles, aş fi în stare să fac moarte de om, a strigat Diagoras, ajuns pe culmea urletului său invers, a
'49
şuşotitului de stentor, aş fi în stare să ucid, pentru a fi de ajutor Academiei!
Herakles ar fi pufnit în rîs, dacă nu ar fi fost atît de indignat; şi-a spus că Diagoras inventase „şoptereala", forma de a-ţi asurzi interlocutorul cu şoapte spasmodice. Chiţcăiturile lui stinse i se păreau a fi ca ale unui copil care, temîndu-se ca tovarăşul său să nu-i smulgă minunata jucărie a Academiei (cuvînt la care vocea îi amuţea aproape pe de-a-ntregul, astfel încît Herakles putea doar să i-o intuiască din mişcările buzelor), încearcă să împiedice acest lucru cu orice preţ, dar abia la mijlocul lecţiei şi fără ca profesorul să îşi dea seama.
- Aş face moarte de om! a repetat Diagoras. Şi atunci, ce-i pentru mine o minciună faţă de un rău făcut Academiei?

Răul trebuie să lase locul binelui! Ce-i mai puţin de preţ trebuie să se sacrifice pentru ce-i mai de preţ!
- Sacrifică-te, deci, Diagoras, şi spune-mi adevărul, a replicat Herakles cu mult calm şi cu nu mai puţină ironie, pentru că te încredinţez că, în ochii mei, nicicînd n-ai valorat mai puţin ca acum.
Treceau pe lîngă Stoa Poikile. Era ora curăţeniei, iar sclavii dănţuiau îndepărtînd cu măturile de trestie gunoaiele din ziua trecută. Zgomotul acela gros şi vulgar, precum trăncăneala babelor, dădea (Herakles nu ştia prea bine de ce) un aer oarecum batjocoritor atitudinii pasionale şi superioare a lui Diagoras care, mereu incapabil să dea lucrurilor un aer frivol, se arăta, atunci mai mult ca niciodată, grav pe măsura situaţiei: lăsase capul în jos, vorbea ca un orator al Adunării, cu vorbele întretăiate de suspine.
- Eu, de fapt, nu l-am mai văzut pe Euniu de aseară, cînd l-am lăsat jucînd în piesa de teatru. Azi-dimineaţă, cu puţin înainte de ivirea zorilor, un sclav m-a trezit şi mi-a zis că slujitorii asfa/jo/n-ilor i-au găsit cadavrul în molozul de pe un maidan din Cerameicosul Interior. Cînd mi-a dat unele amănunte, m-am îngrozit. Primul lucru care mi s-a năzărit a fost că: „Trebuie să apar onoarea Academiei".
- E de preferat dezonoarea unei familii celei a unei instituţii? a iscodit Herakles.
- Tu crezi că nu? Dacă instituţia, ca în cazul nostru, are mai multe haruri decît familia, pentru a conduce şi a instrui în chip nobil bărbaţii, oare familia trebuie să-i supravieţuiască?
- Şi ce prejudicii ar aduce Academiei cunoaşterea faptului că Euniu a fost, probabil, ucis?
- Dacă ai găsi ceva stricat într-una dintre aceste smochine, a arătat Diagoras spre cea pe care Herakles tocmai o ducea la gură, şi nu ai şti cărei pricini i se datorează acest fapt, ai mai avea încredere în celelalte poame ale aceluiaşi smochin?
- Poate că nu. Lui Herakles i se părea că a pune întrebări platonicienilor consta în a răspunde la întrebările de căpetenie puse de ei.
- Dar, dacă ai găsi o smochină murdară pe jos, a insistat Diagoras, ai gîndi, oare, că este vinovat smochinul de murdăria ei?
- Desigur că nu.
- Ei bine, aşa am judecat şi eu. M-am socotit: „Dacă Euniu a fost singur răspunzător de moartea sa, Academiei nu i se va aduce nici o ocară; mai mult, norodul se va bucura că smochina bolnavă a fost luată de lîngă cele sănătoase. Dar, dacă în spatele morţii lui Euniu se află într-adevăr cineva, cum să ocolim haosul, panica, suspiciunea?" Şi mai mult: gîndeşte-te la posibilitatea ca oricare dintre detractorii noştri (şi avem destui) să facă întîmplător comparaţii cu moartea lui Tramah. îţi închipui ce s-ar petrece, dacă s-ar duce vestea că cineva ne omoară elevii?
- Uiţi un amănunt neghiob, a surîs Herakles: Hotărirea ta ajută ca asasinarea lui Euniu să rămînă nepedepsită.
- Nu! a urlat Diagoras, pentru întîia oară triumfător. Aici greşeşti. Mă gîndeam ca *ţie* să *îţi* spun adevărul. Astfel, tu îţi duci necurmat şi în taină la împlinire cercetările, fără nici o primejdie pentru Academie, şi îl prinzi pe vinovat.

- Un plan măreţ, l-a ironizat Dezlegătorul. Şi spune-mi, Diagoras, cum ai făcut? Vreau să spun, tot tu i-ai pus şi pumnalul în mînă?
- Nu, pe Zeus, nicicînd nu mi-ar fi dat prin minte să ating cadavrul! îmbujorîndu-se, filosoful a revenit la atitudinea tristă şi superioara: Cînd sclavul m-a dus la el, acolo, în jurul *asti*-no/n-ului, se adunaseră slujitorii lui. Le-am lămurit versiunea pe care o pregătisem pe drum şi le-am citat numele unor discipoli mai vechi despre care ştiam că, la nevoie, aveau să confirme orice aş fi zis. Văzîndu-i pumnalul în mînă şi simţindu-i straşnica duhoare de vin, mi-am spus chiar că lămurirea pe care o ofeream era demnă de crezare. De fapt, de ce nu ar fi putut fi astfel, Herakles? *Astinom-u\,* care cercetase trupul, mi-a zis că toate rănile şi le-ar fi putut face de mîna dreaptă. Nu avea tăieturi pe spate, de pildă, într-adevar, se pare că el în persoană a... Dar, simţind deodată cum creşte supărarea în privirea rece a Dezlegătorului, Diagoras a tăcut.
-Te rog, Diagoras, nu-mi face de ocară inteligenţa, citind părerea unui mizerabil gunoier ca *astinom-ul.* Eu sînt Dezlegătorul de Enigme.
- Şi ce te face să crezi că Euniu ar fi fost asasinat? Duhnea a vin, se travestise în femeie, îşi ţinea pumnalul în mîna dreaptă şi putea să îşi fi făcut singur toate rănile. Cunosc diferite împrejurări oribile legate de efectele vinului curat asupra spiritelor tinere. Chiar în zorii zilei de azi mi-a venit în minte un efeb din *demul* meu, care s-a îmbătat pentru întîia oară în timpul unor Leneene şi s-a dat cu capul de un zid pînă a murit. Aşa încît m-am gîndit...
- Ai început să gîndeşti prea mult, ca întotdeauna, i-a retezat nepăsător vorba Herakles, iar eu m-am mărginit să cercetez trupul: asta e marea diferenţă dintre un filosof şi un Dezlegător.
- Şi ce ai aflat pe trup?
- Veşmîntul. Peplul cu care era acoperit era sfîşiat de loviturile de cuţit.
- Da, şi ce-i cu asta?
'52
- Rupturile nu aveau nici o legătură cu rănile de *sub* ele. Pînă şi un copil ar fi putut băga de seamă. Ei bine, poate că

un copil nu, dar eu, da. Mi-a fost de ajuns o simplă cercetare, pentru a zări că, sub rupturile drepte ale pînzei, se afla o rană rotundă şi că rupturii făcute de o înţepătură adîncă îi revenea pe piele o zgîrietură dreaptă şi superficială. E limpede că cineva *l-a îmbrăcat* în femeie *după* ce a fost înjunghiat, desigur, nu înainte de a i se sfîşia şi murdări hainele cu sînge.
- De necrezut, s-a mirat sincer Diagoras.
- Totul e să ştii să vezi lucrurile, a replicat Dezlegătorul cu nepăsare. Şi, de parcă n-ar fi fost destul, asasinul a mai greşit cu ceva: lîngă hoit nu era sînge. Dacă Euniu şi-ar fi făcut singur tăieturile acelea sălbatice, cel puţin molozul şi gunoaiele din apropiere ar fi mustit de sînge. Dar pe moloz nu era sînge: gunoaiele erau curate, iertată fie-mi vorba. Asta înseamnă că Euniu n-a fost înjunghiat *acolo,* ci aiurea, şi după aceea a fost adus printre ruinele din Cerameicosul Interior.
- Oh, pe Zeus!
- Poate că această ultimă greşeală a fost *hotăritoare.* Herakles a închis gînditor ochii pe jumătate şi şi-a dezmierdat frumoasa barbă argintie, apoi a gîndit cu glas tare: în orice caz, încă nu pricep de ce l-au îmbrăcat pe Euniu în haine femeieşti şi i-au pus *asta* în mînă. A scos de sub manta un obiect pe care amîndoi l-au privit în tăcere.
- De ce crezi că a fost altcineva? a iscodit Diagoras. Poate că Euniu a luat asta înainte de...
- Din cadavrul lui Euniu, care era deja ţeapăn, nu mai curgea sînge, a negat Herakles cu capul, lămurind nerăbdător, dacă Euniu ar fi ţinut *asta* în mînă, cînd a murit, degetele lui contractate m-ar fi împiedicat să i-o iau atît de uşor cum am făcut-o. Nu, cineva l-a travestit în femeie şi i-a pus asta între degete.
- Dar, pe zeii sacrii, cu ce gînd?
- Nu ştiu. Şi asta mă descumpăneşte. Este partea de text pe care încă n-am tradus-o, Diagoras. Deşi te pot încredinţa cu modestie că nu sînt un prost tălmaci. Pe nepusă masă, Herakles s-a întors pe jumătate, începînd să coboare scările de la

S

l

t

|-

Stoa. Dar, vezi, totul s-a spus! Să nu mai zăbovim! Trebuie să ducem la bun sfîrsit altă Muncă a lui Hercules!
-Unde mergem? a grăbit Diagoras pasul pentru a-l ajunge din urmă pe Herakles.
- Sa cunoaştem un individ foarte primejdios, care poate că ne va da o mînă de ajutor! Mergem la atelierul lui Menecm. Şi, în timp ce se depărta, a ascuns din nou sub manta crinul alb şi ofilit*
în noaptea neagră, o voce a întrebat:
- E cineva aici?**
în noaptea neagră, o voce a întrebat:
* Eu te-aş putea ajuta, Herakles, dar cum să-ţi spun tot ceea ce ştiu? Cum să ştii, oricît de deştept ai fi, că aceasta nu este o pistă *pentru tine,* ci *pentru mine,* pentru *cititorul* unei scrieri eidetice în care *tu in persoana,* ca personaj, *nu eşti mai mult decit o alta pistă!* Prezenta ta, acum o ştiu, este şi ea *eidetic&* Eşti aici, pentru că autorul a hotărît să te pună aici, ca pe crinul pe care misteriosul asasin îl pune în mina victimei sale, pentru a-i oferi cititorului cu mai mare claritate ideea Muncilor lui Hercules, idee care este unul dintre firele conducătoare ale căiţii. Astfel, Muncile lui Hercules, „fata cu crinul" (cu cererea de „ajutor" şi înştiinţarea „pericolului") şi „Tălmăcitorul", toţi trei menţionaţi în aceste ultime paragrafe, formează cele mai de seamă imagini eidetice pînă în acest moment. Ce pot însemna oare? (n.tr.)
** îmi întrerup tălmăcirea, dar *continuu sa scriu:* în felul acesta, orice s-ar întlmpla, voi lăsa o mărturie despre situaţia mea. în cîteva cuvinte: *cineva a intrat la mine In casa.* Relatez acum înUmplările prealabile (scriu foarte repede, poate dezordonat). E noapte, şi mă pregăteam să încep tălmăcirea ultimei părţi a acestui capitol, cînd am auzit un zgomot uşor, dar ciudat, in singurătatea casei. Nu i-am dat mare însemnătate şi am început să traduc: am scris două fraze şi atunci am auzit nişte zgomote în ritm egal, ca nişte *paşi.* Prima mea pornire a fost să cercetez vestibulul şi bucătăria, căci zgomotele veneau dintr-acolo, dar apoi m-am gindit că trebuia să notez tot ceea ce se petrecea, pentru că...
Alt zgomot!
Abia m-am întors din cercetarea pe care am făcut-o: nu era nimeni, şi nici nu am observat ceva ieşit din comun. Nu cred să mi se fi furat ceva. Uşa principală nu a fost forţată. Este adevărat că uşa de la bucătărie, care dă în curtea exterioară, era deschisă, dar poate că am lăsat-o aşa chiar eu, nu ţin minte. Sigur e că am cercetat toate colţişoarele. Am desluşit în întuneric (căci nu am vrut să îi ofer vizitatorului meu posibilitatea de a şti unde mă aflam, şi nu am folosit nici o lumină) formele familiare ale mobilelor mele. Am fost în vestibul şi in bucătărie, in bibliotecă şi in dormitor. Am întrebat de mai multe ori:
'54
- *E* cineva aici?

Locul era întunecos şi plin de praf; podeaua de pămînt era acoperită de moloz, poate că şi de gunoi, de lucruri care sunau şi se lăsau călcate în picioare, de parcă ar fi fost pietre, şi de lucruri care sunau şi se lăsau călcate în picioare, de parcă ar fi fost rămăşiţe moi sau spongioase. Bezna n-avea cusur: nu se ştia nici pe unde, nici spre ce se înainta. Incinta putea fi foarte mare sau foarte mică; poate că exista o altă ieşire pe lîngă porticul de la intrare sau poate că nu.
- Herakles, aşteaptă, a murmurat un glas. Nu te văd. Din această pricină, cel mai slab sunet producea o nepotolită spaimă. Herakles?
- E cineva aici?
Apoi, mai liniştit, am aprins cîteva lumini şi am descoperit ceea ce povestesc: că totul pare să fi fost o falsa alarmă. Acum, aşezat din nou la masa mea de scris, inima mi se linişteşte încetul cu încetul. Mă gîndesc: o simplă întimplare. Dar mai gîndesc: azi noapte, *cineva* mă spiona dinspre pomii din grădină, iar azi... Un fur? Nu cred, deşi totul este cu putinţă. Ei bine, un hoţ se ocupă mai ales cu *furatul,* nu cu supravegherea victimelor sale. Poate ca pregăteşte o lovitură de maestru. Va da de o surpriză (rid cînd mă gîndesc la asta): cu excepţia cîtorva manuscrise antice, nu am în casă nimic de valoare. La asta cred că mă asemăn cu Montalo. La asta şi la multe alte lucruri.
Acum gîndul îmi zboară la Montalo. Am făcut noi cercetări in ultimele zile. in rezumat, se poate spune că singurătatea lui ieşită din comun nu era aut de ciudată: şi mie mi se întîmplă la fel. Amîndoi am ales să trăim la ţară, în case spaţioase, înconjurate pe toate cele patru laturi de curţi interioare şi exterioare, la fel ca vechile locuinţe ale bogătaşilor greci din Olint sau Trecen. Şi amîndoi ne-am consacrat pasiunii de a tălmaci scrierile pe care Elada ni le-a lăsat moştenire. Nu ne-am bucurat (dar nici nu am suferit) din iubirea vreunei femei, nu am avut copii, iar prietenii noştri (Aristide, de pildă, in cazul său; Elena, cu *vădite* diferenţe, în al meu) au fost mai ales colegi de breaslă. Apar unele întrebări: ce a putut şi *i se intimple* lui Montalo în ultimii ani de viaţă? Aristide mi-a dezvăluit că era obsedat să demonstreze Teoria Ideilor, pe care o elaborase Platon, cu ajutorul unei scrieri eidetice. Oare *Peştera* conţine cuvîntul pe care îl căuta şi de aceea a înnebunit? Şi de ce, dacă era expert In scrieri eidetice, nu observa în ediţia sa că *Peştera* e una din ele?
Deşi nu cunosc prea bine cauza, sînt din ce în ce mai sigur că răspunsul la aceste întrebări se *ascunde* în *text.* Trebuie să continuu să traduc.
Cer iertare cititorului pentru întrerupere, încep din nou fraza:„în noaptea neagră, o voce a întrebat" (n.tr.).
- Sînt aici. -Unde?
- Aici, Şi de aceea a aflat că *într-adevar era cineva* acolo însemna aproape un urlet. Ce se petrece, Diagoras?
- Oh, zei! Am crezut pentru o clipă că... Dar e o statuie. Herakles s-a apropiat pe pipăite, a întins mîna şi a atins ceva: dacă ar fi fost chipul unei fiinţe vii, degetele i-ar fi intrat drept în ochi. A pipăit pupilele, a recunoscut linia nasului, conturul ondulat al buzelor şi cele două jumătăţi din proeminenţa bărbiei. A surîs şi a adeverit:
- Chiar aşa, e o statuie. Dar trebuie să fie multe pe aici: sîntem în atelierul lui.
- Ai dreptate, a admis Diagoras. Şi, pe deasupra, abia de le văd: de-abia acum mi se obişnuiesc ochii.
Era adevărat: pensula pupilelor începuse să traseze în viitoarea întunecimii siluete albe, schiţe de figuri, ciorne nedesluşite. Herakles a tuşit, căci praful îl lua cu asalt, şi a dat la o parte cu sandala murdăria de sub picioare: zgomotul pe care l-a făcut părea scos de un cufăr plin vîrf cu mărgele de sticlă.
- Unde s-o fi băgat? a iscodit.
- De ce nu-l aşteptăm în vestibul? a sugerat Diagoras, pe care îl osteneau penumbra nesfîrşită şi molcoma succesiune a sculpturilor. Cred că va veni fără întîrziere.
- E *aici,* a admis Herakles. Dacă nu, de ce ar fi lăsat uşa deschisă?
- Locul e tare ciudat.
- E un atelier de artist, pur şi simplu. E ciudat că ferestrele sînt închise. Hai!
Au mers înainte. Deja înaintau mai uşor: privirile li se aşezau încetul cu încetul pe insule de marmură, pe busturi aşezate pe înalte console de lemn, pe trupuri ce încă nu ieşiseră din piatră, pe dreptunghiurile unde aveau să se graveze frize. Locul unde se aflau era mereu mai uşor de desluşit: atelierul, destul de spaţios, avea la un capăt o intrare, după un vestibul, iar la celălalt, ceva care păreau draperii grele sau perdele. Pe unul din pereţi, o pînză de păianjen cu filamente de aur şi pete *156* mici, dar strălucitoare, se perinda peste nişte enorme obloane lj\ de lemn închise. Sculpturile sau blocurile de piatră din care ir creşteau apăreau la intrevale regulate în tot locul, dominînd j>
™
gunoaiele artistice: rămăşiţe, aşchii de piatră, pietricele de rîu, g gresie, unelte, moloz şi bucăţi sfişiate de pînză. în faţa draperiilor, se înălţa un podium destul de mare din lemn, la care se ajungea urcînd două scări scurte, aşezate pe cele două laturi. Pe podium se desluşea un munte de cearşafuri asediat de o groapă de moloz. Era frig între zidurile acelea şi, oricît ar părea de ciudat, *mirosea* a piatră: aroma era nesperat de groasă şi de murdară, de parcă ai fi mirosit pămîntul trăgînd aerul în piept atît de tare, încît să înghiţi şi praful uşor şi picant.
- Menecm? a întrebat cu voce tare Herakles Pontor.
Zgomotul care a urmat, colosal, nepotrivit cu penumbra minerală, a omorit tăcerea. Cineva dăduse la o parte placa de lemn ce acoperea fereastra mare din apropierea podiumului, lăsînd-o să cadă la pămînt. Un crepuscul fulgurant şi tăios ca blestemul unui zeu a traversat încăperea, fără ca ceva să îi poată sta în cale: praful îi dădea ocol, formînd nori de calcar provocatori.
- Atelierul meu este închis după-amiezele, a spus bărbatul. Fără îndoială că exista o uşă ascunsă în dosul draperiilor, căci nici Herakles, nici Diagoras nu îl zăriseră cînd sosise.
Era foarte slab şi avea un aer de dezordine bolnăvicioasa. In părul lui ciufulit şi cenuşiu cărunţeala nu apucase să se întindă şi înflorea în meşe albe, dar murdare; pe chipul palid se desluşeau petele unor cearcăne. Amănuntele înfăţişării sale l-ar fi interesat cu toatele pe un artist: barba rară şi prost înfoiată, liniile neregulate ale mantalei, sandalele jerpelite. Mîinile, fibroase şi negre, lăsau, la vedere, ca şi picioarele, eteroclite rămăşiţe de diverse obîrşii. Trupul îi era pe de-a-ntre-gul o maşinărie uzată. A tuşit, apoi şi-a netezit în zadar părul; a clipit din ochii sîngerii; le-a întors spatele oaspeţilor săi,

ignorindu-i, şi s-a îndreptat spre o masă din apropierea podiumului, plină vîrf cu unelte, părînd, căci nu exista nici o cale să verifici, că se ocupa cu alegerea celor mai nimerite pentru
'57
munca lui. S-au auzit zgomote metalice precum notele scoase de chimvalele dezacordate.
- Ştiam, bunul meu Menecm, a admis Herakles cu blinda dulceaţă, şi nu am venit să-ţi cumpărăm statuile.
Menecm a întors capul şi i-a aruncat lui Herakles o urmă de privire:
- Ce cauţi aici, Dezlegătorule de Enigme[1]?
- Am venit să stăm de vorbă cu un coleg, a replicat Herakles. Amîndoi sîntem artişti: tu cizelezi adevărul, eu îl aflu.
Sculptorul nu şi-a întrerupt treaba şi, provocînd pe masă o forfotă neplăcută a obiectelor, a întrebat:
- Cine te întovărăşeşte?
— Eu sînt... a ridicat Diagoras glasul cu mare demnitate.
-...Un prieten, a adăugat Herakles. Mă poţi crede şi te încredinţez de asta, că are mare legătură cu prezenţa mea aici, dar să nu mai pierdem vremea.
- Desigur, a consimţit Menecm, pentru că am de lucru. Am o comandă din partea unei familii de aristocraţi din mahalaua Scambonidai, pe care trebuie să o dovedesc în mai puţin de o lună. Şi multe alte lucruri. A tuşit din nou: la fel ca vorbele, tuşea îi era murdară şi stricată.
Şi-a părăsit brusc treaba de la masă, cu mişcări şi ele bruşte şi nepotrivite, şi a urcat pe una dintre scăriţele podiumului. Herakles i-a răspuns cu cea mai mare bunăvoinţă:
- Am numai cîteva întrebări, Menecm, şi, dacă mă ajuţi, sfîrşim şi mai repede. Vrem să ştim dacă îţi spun ceva numele lui Tramah, fiul lui Meragru, al lui Antis, fiul lui Praxinous, şi al lui Euniu, fiul lui Trisip.
Menecm, care încerca să adune cearşafurile ce acopereau sculptura în partea de sus a podiumului, s-a oprit.
- De ce vrei să ştii?
- Oh, Menecm: de răspunzi la întrebările mele cu alte întrebări, cum avem să le dovedim mai repede? S-o luăm pe rînd: acum răspunde tu la întrebările mele, şi apoi voi răspunde eu la ale tale.
- îi cunosc. *HfS*
- Pe ce căi?
- Cunosc mulţi efebi din Cetate.
S-a oprit pentru a trage de un cearşaf ce nu se desprindea. Nu avea răbdare; făcea gesturi de luptător, obiectele păreau să-l sfideze. I-a acordat pînzei sorţii două încercări uşoare, aproape prevenitoare. Apoi, a strîns din dinţi, şi-a proptit picioarele în podiumul de lemn şi, mormăind murdar, a tras cu amîndouă mîinile de ţesătură. Cearşaful s-a desprins cu zgomot, de parcă s-ar fi răsturnat nişte gunoaie, vînturînd praful. Sculptura, în sfîrşit descoperită, era complicată: înfăţişa un bărbat aşezat la o masă plină cu vîrf de papirusuri. Baza, neterminata, închidea într-un ghioc castitatea informă a marmurei neatinse încă de daltă. Din capul figurii, aşezată cu dosul la Herakles şi Diagoras, nu se putea zări decît creştetul, atît de concentrat părea să fie bărbatul aplecat asupra celor ce făcea.
- Vreunul dintre ei ţi-a servit de model? l-a iscodit Herakles.
- Uneori, a venit laconic răspunsul.
- Cu toate acestea, nu cred că toate modelele sînt şi actorii scrierilor tale.
Menecm se întorsese la masa cu unelte şi pregătea nişte dălţi de diferite dimensiuni.
- Le las libertatea alegerii, l-a lămurit fără a-l privi pe Herakles. Uneori fac amîndouă lucrurile.
- Ca Euniu?
Brusc, sculptorul a întors capul: Diagoras s-a gîndit că îi plăcea să îşi chinuie muşchii la fel cum tatăl beat îşi maltratează fiii.
- Tocmai am aflat de Euniu, dacă asta vrei să spui, a recunoscut Menecm; privirile i se aşezaseră ca două umbre pe Herakles. Nu am avut nimic de-a face cu gestul lui necugetat.
- Nimeni nu a spus contrariul. Herakles a ridicat mîinile deschise, de parcă Menecm l-ar fi ameninţat. Cînd sculptorul s-a întors la uneltele lui, a amintit: Desigur ştiai că Tramah, Antis şi Euniu jucau incognito în piesele tale de teatru. Mentorii de la Academie nu le îngăduiau să facă teatru.
Umerii osoşi ai lui Menecm s-au ridicat în acelaşi timp:
'39

I

S

|-

- Cred că mi s-a mai zis ceva asemănător. E cea mai mare neghiobie de care am auzit vreodată! Şi, spunînd aceasta, din două salturi s-a suit din nou pe scara podiumului. Nimeni nu poate pune stavilă artei! a urlat, dînd nestăpînit cu dalta, aproape la nimereala, într-unul din colţurile mesei de marmură; în aer s-a prelins o uşoară dîră sonoră.
Diagoras a deschis gura pentru a replica, dar a părut că se gîndeşte mai bine şi renunţă. Atunci Herakles a întrebat:
- Şi le era teamă să nu fie descoperiţi?
Menecm a dat ocol statuii cu multă rivnă, de parcă ar fi căutat alt colţ neascultător pe care să îl pedepsească, apoi a spus:
- Aşa cred. Dar nu-mi păsa de vieţile lor. Le-am oferit roluri de coreuţi, asta-i tot. Ei au acceptat fără să cricnească, iar zeii ştiu că le-am mulţumit: tragediile mele, spre deosebire de statui, nu-mi aduc nici faimă, nici parale, ci numai plăcere, şi nu e uşor să găsesc actori pentru ele.
- Cum i-ai cunoscut?
După un răgaz, Menecm a răspuns:
- La procesiunile spre Eleusis. Sînt credincios.
- Dar e adevărat că în relaţia ta cu ei nu te limitai numai la faptul că împărtăşeaţi aceleaşi credinţe religioase?
Herakles străbătea încetişor atelierul, oprindu-se pentru a examina unele lucrări, cu interesul ponderat al unui Mecena aristocrat.
- Ce vrei să spui?
- Vreau să spun, oh, Menecm, că-i iubeai. Dezlegătorul a poposit în faţa unui Hermes neterminat, cu caduceu, pălărie petasică şi sandale înaripate: Mai ales pe Antis, după cîte văd. A arătat spre chipul zeului, al cărui surîs exprima o răutate plini de farmec: Şi capul de Bachus, încoronat cu mlădiţe de vie? Şi bustul Atenei? Herakles îi dădea înainte, mergînd de la o figură la alta, gesticulînd ca un neguţător ce voia să le rotunjească preţul în sus. Aş spune că, printre zeii şi zeiţele din sacrul Olimp, zăresc multe şi frumoase chipuri ale lui Antis!
- Mulţi îl iubesc pe Antis. Menecm şi-a reluat cu furie munca.

- Iar tu îi aduci laude. Mă întreb cum te descurcai cu gelozia, îmi închipui că lui Tramah şi Euniu nu le plăcea prea mult plecarea ta făţişă spre tovarăşul lor...
Pentru o vreme, părea că printre notele scoase de daltă, Menecm gîflia din greu: dar cînd şi-a întors faţa, Herakles şi Diagoras au desluşit că surîdea.
- Pe Zeus, crezi că le păsa prea mult de mine?
- Da, căci ajungeau să-ţi fie modele şi să joace în tragediile tale, încălcind sacrele precepte pe care le primeau la Academie. Cred că te admirau, Menecm: pentru tine pozau despuiaţi sau travestiţi în femei şi, cînd munca se sfîrsea, goliciunile sau veşmintele lor androgine erau numai pentru plăcerea ta, iar ei erau în primejdie să fie descoperiţi şi să îşi dezonoreze familiile.
Menecm a strigat, dar surisul i-a stăruit pe faţa:
- Pe Atena! Crezi, cu adevărat, că sînt valoros şi ca artist, şi ca om, Herakles Pontor?
- Pentru spiritele tinere care, ca şi sculpturile tale, nu sînt încă desăvîrşite, a replicat Herakles, orice pămînt este bun de prins rădăcini, Menecm din Caris. Şi mai bun ca oricare altul este cel ce are din belşug băligar.
Menecm nu părea să-i dea ascultare: sculpta cu mare concentrare drapajele unui veşmînt de bărbat. (Cling! Cling!) Pe nepusă masă, a început să vorbească, dar ca şi cum s-ar fi adresat marmurei. Vocea-i aspră şi inegală murdărea ecourile reflectate de pereţii atelierului:
- Sînt mentorul multor efebi, da. Crezi că tineretul nu are trebuinţă de mentori, Herakles? Oare... şi se părea că profita de mînia mereu mai mare, pentru a întări puterea loviturii. (Cling!)... lumea pe care o vor moşteni e plăcuta? Priveşte In jur! Arta noastră ateniană... Ce artă? înainte, figurile musteau de forţă: îi imitam pe egipteni, care au fost întotdeauna mult mai înţelepţi! (Cling!) Dar acum, ce facem? Desenăm forme geometrice, siluete care urmează strict Canonul! Ne-am pierdut spontaneitatea, forţa, frumuseţea! (Cling! Cling!) Spui că nu-mi sfîrsesc scrierile, şi e adevărat. Dar ştii de ce? Pentru că nu sînt în stare să creez nimic urmînd Canonul!

î

Herakles a voit să-i curme avîntul, dar primele vorbe curate i s-au stins printre loviturile şi strigătele noroiase ale lui Menecm.
- Şi teatrul! Altădată, era o orgie la care luau parte chiar şi zeii! Dar în ce s-a prefăcut o dată cu Euripide? într-o dialectică ieftină, pe gustul minţilor de vază ale Atenei! (Cling!) Un teatru unde sărbătorii sacre i-a luat locul

meditaţia reflexivă! Euripide în persoană, deja în etate, a recunoscut lucrul acesta, la sfîrşitul zilelor sale! Şi-a lăsat treaba şi s-a întors spre Herakles, surîzînd: Şi şi-a schimbat pe de-a-ntregul părerea... Ca şi cum doar ultima-i frază ar fi avut trebuinţă să fie urmată de o tăcere, a reînnodat cursul loviturilor cu o forţă şi mai mare decît înainte: Bătrinul Euripide a părăsit filosofia şi s-a consacrat *teatrului* cu adevărat! (Cling!) îţi aminteşti de ultima lui piesă? Şi a urlat cu mare satisfacţie, de parcă ar fi fost vorba de o piatră preţioasă pe care ar fi aflat-o din întîmplare printre dărimături: *Bacantele!*
- Da! s-a impus o altă voce. *Bacantele!* Scrierea unui necugetat! Menecm s-a întors spre exaltatul Diagoras, ce părea că-şi risipeşte strigătele, de parcă tăcerea pe care o păstrase i-ar fi cerut pînă atunci mari sforţări: Euripide şi-a pierdut harurile cînd a îmbătrînit, aşa cum ni se întîmplă tuturora, iar degradarea teatrului său a atins culmi de neînchipuit! Nobilele rădăcini ale spiritului său raţional care, ajuns la maturitate căuta cu rîvnă Adevărul filosofic, s-au stins cu vremea, iar ultima lui piesă de teatru a ajuns, ca şi cele scrise de Eschil şi Sofocle, o groapă cu gunoi ce duhneşte urit, unde mişună bolile sufletului şi curg şuvoaie de sînge nevinovat! Şi, îmbujorat de dis-cursu-i furtunos, l-a sfidat pe Menecm cu privirea.
- Pot să ştiu cine-i neghiobul ăsta? a iscodit cu inocenţă sculptorul, după o scurtă tăcere.
- larta-mă, bunul meu Menecm, dar nu am venit aici ca să vorbim de Euripide şi de teatrul său, a spus Herakles, punînd stavilă cu un singur gest furioasei replici a tovarăşului său: Lasă-mă să vorbesc, Diagoras! în timp ce filosoful se

abţinea cu mare greutate, a încercat marea cu degetul: Am vrea să te întrebăm...
Vacarmul unor ecouri i-a retezat avîntul: Menecm începuse să urle, străbătînd podiumul de la un capăt la altul. Din cînd în cînd, arăta cu ciocănelul spre unul dintre ei, de parcă ar fi vrut să le dea cu el în cap:
- Şi filosofia? Amintiţi-vă de Heraclit! „Fără discordie nimic nu există"! Aşa credea filosoful Heraclit! Oare filosofia nu s-a schimbat şi ea? înainte era o forţă, o chemare! Acuma ce este? Spirit pur! înainte! Ce ne intriga? *Materia* lucrurilor Tales, Anaximadru, Empedocle! înainte ne gîndeam la materie! Şi acum? La ce ne gîndim acum? Şi-a deformat vocea grotescă, spunînd: La lumea Ideilor! Ideile există, desigur, dar vieţuiesc altundeva, departe de noi! Sînt perfecte, pure, bune şi necesare!
- Sînt! a sărit Diagoras, chiţcăind. Sînt, iar tu eşti imperfect, vulgar, canalie şi...!
- Te rog, Diagoras, lasă-mă să vorbesc! a strigat Herakles.
- Nu trebuie să-i iubim pe efebi, oh, nu! şi-a rîs de ei Menecm. Trebuie să iubim *ideea* de efeb! Să sărutăm gîndul unei buze, să dezmierdăm definiţia unui muşchi! Şi să nu facem statui, pe Zeus! Asta e o artă imitativă vulgară! Sa facem *ideile* statuilor! Asta e filosofia pe care o vor moşteni tinerii! Aristofan făcea bine cînd o situa în *nori!*
Diagoras răsufla greu, în cuhnea indignării:
- Cum poţi să-ţi dai cu părerea cu atîta neruşinare despre ceva ce nu cunoşti?
- Diagoras! Vocea hotărîtă a lui Herakles a provocat o surprinzătoare tăcere: Nu-ţi dai seama că Menecm vrea să schimbe vorba? Lasă-mă odată să vorbesc! Şi a continuat, cu un uimitor calm, adresîndu-se sculptorului: Menecm, am venit să îţi punem întrebări despre morţile lui Tramah şi Euniu.
A recunoscut lucrul acela aproape scuzîndu-se, de parcă şi-ar fi cerut iertare că amintea o chestiune atît de vulgară în faţa unui om pe care îl credea foarte de seamă. După o scurtă

v*

î

tăcere, Menecm a scuipat pe podeaua podiumului, s-a frecat la nas şi a spus:
- Pe Tramah l-au omorît lupii în timp ce vîna. în ceea ce îl priveşte pe Euniu, mi s-a istorisit că s-ar fi îmbătat, iar unghiile lui Dionysos i s-ar fi înfipt în creier, obligîndu-l să-şi înfigă de mai multe ori pumnalul în trup. Ce legătură am eu cu toate astea?
— Păi, amîndoi îţi vizitau atelierul noaptea şi împreună cu Antis luau parte la curioasele-ti petreceri, a replicat pe loc He-rakles. Toţi trei te admirau şi îţi satisfăceau trebuinţele amoroase, dar tu făceai favoruri numai unuia dintre ei. Probabil că s-au sfădit şi s-au ameninţat, căci petrecerile tale cu efebi nu se bucură de o prea bună reputaţie, şi nici unul nu dorea să fie cunoscute public. Tramah nu s-a dus la vînătoare, dar, cînd a plecat din Atena, atelierul tău a rămas închis ziua întreagă şi nimeni nu te-a zărit pe niciunde. Diagoras şi-a înălţat sprîn-cenele şi s-a întors spre Herakles, căci n-avea habar de lucrul acesta din urmă. Dar Dezlegătorul a povestit mai departe, recitind parcă o cantică rituală: De fapt, Tramah a fost asasinat sau bătut pînă a rămas fără cunoştinţă şi apoi a fost lăsat la cheremul lupilor. Aseară, Euniu şi Antis au venit aici după reprezentaţia tragediei tale. Atelierul e cel mai aproape de locul unde l-au găsit în dimineaţa asta pe Euniu. Ştiu cu precizie că şi Euniu a fost asasinat şi că ucigaşul lui a comis crima

altundeva, şi doar apoi i-a dus trupul acolo. E de presupus că cele două locuri nu se află departe unul de celălalt, căci nimănui nu i s-ar năzări să traverse Atena ducînd un cadavru în spate. Şi-a înghiţit vorba şi a deschis braţele aproape prietenos. După cum vezi, bunul meu Menecm, ai destule legături cu toate acestea.
Obrazul lui Menecm era de nepătruns. S-ar fi putut crede că surîdea, dar privirea îi era sumbră. Fără să spună nimic, s-a întors încetişor spre marmură, cu spatele la Herakles, şi a dăltuit stăruitor, dînd ici-colo rare lovituri. Apoi a strigat cu ceva veselie în glas:
-Oh, judecata! Oh, ce minunată, ce aleasă-i judecata! Aris mărunt şi sufocat. Sînt vinovat de un silogism! Mai ceva: de depărtarea dintre casa mea şi a olarilor. Fără a-şi lăsa baltă
treaba, şi-a clătinat uşor capul şi a rîs din nou, de parcă sculptura sau munca i se păreau demne de luat în rîs. în zilele noastre, aşa construim noi, atenienii, adevărurile: vorbim de distanţe, facem socoteala simţirilor, judecăm faptele!
- Menecm, a susurat Herakles încetişor, dar artistul a vorbit mai departe.
- în anii ce vin, s-ar putea să se spună că Menecm a fost crezut vinovat din pricina unei chestiuni de lungime! Azi totul se supune unui Canon, aşa cum de multe ori am arătat. Justiţia e deja doar o chestiune de distanţă.
- Menecm, a insistat Herakles pe acelaşi ton, cum ai aflat tu că trupul lui Euniu a fost găsit pe maidanul olarilor? Eu n-am zis asta.
Pe Diagoras l-a uimit ieşirea nestăpînită a sculptorului: se întorsese spre Herakles holbîndu-şi ochii ca în faţa unei Gala-teea rotofeie ce ar fi prins viaţă pe nepusă masă. Un moment, n-a mai zis nici o vorbă. Apoi, a strigat cu ce-i mai rămăsese din glas:
- Ţi-ai pierdut minţile? Toată lumea vorbeşte numai de asta! Ce vrei să arăţi?
- Nimic, s-a învoit Herakles, slujindu-se din nou de cel mai umil ton de scuză, nu-ţi face griji: face parte din judecata mea cu privire la distanţă. De parcă ar fi uitat ceva, şi-a scărpinat capul conic şi a adăugat: Ce nu pricep prea bine, bunul meu Menecm, este de ce, dintre judecăţile mele, te-ai oprit la cea cu privire la distanţă şi nu la cea cu privire la posibilitatea ca *cineva sa îl fi ucis* pe Euniu, idee mult mai ciudată, pe Zeus, şi despre care, fără îndoială, nimeni nu vorbeşte, dar pe care se pare că ai acceptat-o bucuros, de cum ţi-am spus-o. Ai început prin a critica judecata mea cu privire la distanţă, dar nu m-ai întrebat: „Herakles, cum de eşti atît de sigur că Euniu a fost asasinat?" Ca să-ţi spun drept, Menecm, eu nu pricep asta.
Diagoras n-a simţit nici un soi de îndurare pentru Menecm, deşi pricepea că asprele deducţii ale Dezlegătorului îl cufundau într-o nelămurire din ce în ce mai adîncă, în capcana
765
vorbelor frenetice, precum, conform mărturiilor date de călătorii cu care stătuse la taclale, lacurile ce viermuiesc de putreziciuni îi înghit cu mai mare iuţeală pe cei ce încearcă să se salveze, contorsionîndu-se şi dînd din mîini. în tăcerea grea care a urmat, a vrut să adauge, în batjocură, un comentariu sec care să facă întru totul limpede victoria pe care o obţinuseră împotriva acelei fiare. Şi a rostit, surîzînd cinic:
- Chipeşă mai e sculptura la care lucrezi, Menecm. Pe cine înfăţişează? Pentru o clipă, a crezut că nu avea să primească nici un răspuns. Dar a desluşit că Menecm surîdea, şi asta a fost de ajuns pentru a se simţi neliniştit.
- Se cheamă *Tălmaciul. E* un bărbat convins că dezleagă taina unui text scris în altă limba, dar care nu-şi dă seama că vorbele duc doar la alte vorbe, gîndurile, la alte gînduri, şi că la Adevăr nu se poate ajunge. Nu e oare chiar imaginea a ceea ce ni se întîmplă tuturor?
— E foarte curioasă. Diagoras nu pricepuse prea bine ce voise să spună sculptorul, dar cum nu dorea să-şi piardă avantajul, a comentat: Ce veşmînt poartă? Nu pare grecesc. Menecm nu i-a răspuns, îşi privea opera şi surîdea. Pot să o văd mai de aproape?
- Da, a consimţit Menecm.
Filosoful s-a apropiat de podium şi a urcat pe una dintre scăriţe. Paşii i-au răsunat pe lemnul murdar al podiumului. S-a apropiat de sculptură şi a privit-o din profil.
Bărbatul de marmură, aplecat asupra mesei, ţinea între arătător şi degetul mare o pană subţire; era asediat de sulurile unor papirusuri. „Oare ce fel de veşmînt poartă?" s-a întrebat Diagoras. Un fel de manta foarte strînsă pe talie. Haine străine, desigur. I-a privit gîtul înclinat, ieşitura primelor vertebre (era bine făcut, trebuia să recunoască), meşele de păr dese de-o parte şi de alta a capului, urechile cu lobi groşi şi murdari.
încă nu îi putuse desluşi faţa: ţinea capul mult prea aplecat în jos. Larindul său, Diagoras s-a aplecat şi el puţin: a zărit părul tras în chip ostentativ pe tîmple, acolo unde apăruse *166*
chelia timpurie. Şi nu s-a putut împiedica să nu-i admire mîinile: vînoase, subţiri; cu dreapta ţinea pana; la stingă, care se odihnea cu palma în jos, încercînd să ţină întins pergamentul pe care scria, degetul mijlociu purta un inel gros, pe al cărui sigiul era gravat un cerc. Un papirus desfăcut se afla lîngă aceeaşi mînă: era, probabil, textul original. Bărbatul scria tălmăcirea pe pergament. Chiar şi literele acesteia erau trasate cu preafrumoasă îndemînare!
Intrigat, Diagoras a privit peste umărul figurii şi a citit cuvintele pe care se presupunea că tocmai le „tălmăcise". Nu a priceput ce puteau însemna. Spuneau:

Nu a priceput ce puteau însemna. Spuneau...

Dar încă nu văzuse obrazul figurii. A înclinat ceva mai mult capul şi l-a pri...*

Dar încă nu văzuse obrazul figurii. A înclinat ceva mai mult capul şi l-a privit.

9

•t» fî *î*

* Nu pot continua tălmăcirea, îmi tremura mîinile. Mă întorc la lucru după două zile de tulburare, încă nu ştiu daca voi continua sau nu, poate ca nu voi avea curajul. Dar am reuşit, cel puţin, sa revin la masa de scris, sa mă aşez şi să îmi privesc hîrtiile. Nu aş fi crezut cu putinţa sa fac acest lucru ieri dimineaţa, cînd trăncăneam cu Elena. Chestia cu Elena a fost o pornire de moment, recunosc: ieri am rugat-o sa stea cu mine (nu mă simţeam în stare sa suport singurătatea nopţii în casa mea) şi, deşi nu am vrut să îi povestesc atunci motivele ascunse ale cererii mele, probabil ca ea a simţit ceva în cuvintele mele, pentru că a acceptat pe loc. Am încercat sa nu vorbesc despre muncă. Am fost binevoitor, politicos şi sfios. La fel m-am purtat şi cînd am făcut dragoste. Am iubit-o cu tainica dorinţă ca şi ea să mă iubească pe mine. I-am pipăit trupul pe sub cearşafuri, am tras în piept acrul miros al plăcerii şi i-am ascultat gemetele din ce în ce mai pronunţate, fără ca nimic din toate acestea sa mă ajute prea tare: căutam (cred ca făceam asta) sa simt în ea ceea ce ea simţea din mine. Voiam (doream) ca mîinile ei să mă cerceteze, să mă simtă, sa lovească în mine obstacolul, sa-mi dea formă în întuneric. Dar nu, formă, nu. Voiam şi mă simt ca un simplu material, o rămăşiţa solidă din ceva care era aici, ocupa un loc în spaţiu, nu ca o silueta, ci ca o figura cu trasaturi şi identitate. Nu voiam sa îmi vorbească, nu voiam sa ascult cuvinte (cu aSt mai puţin numele meu), nici vorbe goale care ar fi putut face aluzie la mine. Acum înţeleg în parte ce mi s-a întîmplat: totul se datorează, probabil, poverii de a tălmaci, acelei oribile senzaţii de porozitate, de parca existenţa mea mi s-ar fi revelat pe nepusă masă ca ceva mult mai fragil decît scrierea pe care o tălmăcesc şi care se manifesta prin intermediul meu în partea superioara a acestor pagini. M-am gîndit ca aveam nevoie, de aceea, sa întăresc aceste note marginale, sa echilibrez într-un fel sau altul greutatea de Atlas a textului

superior. „Daci aş putea scrie", m-am gîndit (nu pentru prima oară, dar, este adevărat, dorind acest lucru mai mult decit vreodată), „dacă aş putea crea ceva propriu". Lucrarea mea cu Elena (trupul, pieptul ferm, muşchii dulci la pipăit, tinereţea ei) nu mi-a servit la mai nimic: poate numai ca sa mă recunosc (aveam neîntîrziată nevoie de trupul ei, ca de o oglindă în care să mă pot vedea fără a mă privi), dar reîntîlnirea aceea scurtă, acea *anagnorisis* cu mine însumi, m-a ajutat numai să pot dormi şi, ca atare, să dispar din nou. în ziua următoare, pe cînd zorii îşi făceau apariţia printre dealuri, sttnd dezbrăcat şi în picioare în faţa ferestrei dormitorului meu, auzind mişcarea cearşafurilor în pat şi vocea somnoroasă a tovarăşei mele, goală şi întinsă în pat, m-am hotărît să îi povestesc totul. Am vorbit calm, fără să îmi iau privirile de la pălălaia din ce în ce mai mare din zare:

- Sînt în text, Elena. Nu ştiu nici cum, nici de ce, dar sînt eu. Autorul mă descrie ca pe o statuie sculptata de unul dintre personaje, pe care o numeşte „tălmăcitorul", care stă aşezat la o masă şi traduce, la fel ca mine. Totul corespunde: parul adîncit pe tîmple, locul cheliei, urechile fine cu lobi groşi, mîinile subţiri şi vinoase. Sînt eu. Nu am îndrăznit să continuu tălmăcirea: nu aş putea suporta să citesc descrierea propriului meu chip.

Ea a protestat. S-a ridicat în pat. Mi-a pus multe întrebări, s-a supărat. Eu, încă dezbrăcat, am ieşit din odaie, m-am dus în salon şi am adus hîrti-ile traducerii pe care o întrerupsesem. I le-am dat. Era distractiv: amîndoi dezbrăcaţi, ea aşezată, eu în picioare, transformaţi din nou în colegi de breaslă; ea încruntîndu-se ca o profesoară, în timp ce sinii, fremătători şi rozalii, se înălţau ori de cîte ori trăgea aer în piept; eu, aşteptînd în tăcere lingă fereastră, cu mădularul meu absurd mototolit de frig şi de teamă.

- E ridicol, a replicat cînd a terminat de citit. E absolut ridicol. A protestat din nou. A ţipat la mine. Mi-a reproşat că eram obsedat, că descrierea era foarte vagă, că putea fi a oricărei persoane. A adăugat: Şi inelul statuii are gravat un cerc pe sigiliu. Un cerc! Nu o lebădă, ca al tău!

Acesta era amănuntul cel mai îngrozitor. Şi ea îşi dăduse seama.

- în greacă, „cerc" este *kuklos,* iar „lebăda" este *kiiknos,* ştii doar, am replicat calm. Diferă numai o literă. Dacă acest /, această *lambda,* este un *n,* o *ny,* atunci nu mai încape nici o îndoială: eu sînt. Am privit inelul cu silueta lebedei de pe degetul mijlociu al mîinii stingi, un dar de la tatăl meu, de care nu mă despart niciodată.

- Dar textul spune *kuklos* şi nu...

- Montalo previne într-una dintre notele sale că este un cuvînt greu de citit. El interpretează *kuklos,* dar arată că cea de-a patra literă se citeşte greu. înţelegi. Elena? A patra literă! Tonul vocii mele era neutru, aproape nepăsător. Depind de simpla părere filologică a lui Montalo cu privire la o literă, pentru a şti dacă trebuie să înnebunesc...

- Dar este absurd! a ripostat cu exasperare. Ce faci aici, înăuntru? A lovit hîrtiile. Opera aceasta a fost scrisă acum mii de ani! Cum? A dat la o parte cearşafurile care ii acopereau picioarele lungi. Şi-a netezit părul roşcat. S-a dus, desculţă şi dezbrăcată, spre uşă. Vino! Vreau să citesc scrie-rea originală. Schimbase tonul: vorbea acum hotărîtă, cu fermitate.

îngrozit, am rugat-o să nu facă acest lucru.

- Hai să citim împreună textul lui Montalo, m-a întrerupt, stînd in

Erau nişte trăsături.*

- Ce bărbat şiret! a observat Herakles pe cînd ieşeau din atelier. Frazele îi sînt neîncheiate ca şi sculpturile, îşi ia un aer respingător, ca să ne facă să dăm înapoi, astupîndu-ne nasul, dar sînt sigur că în faţa discipolilor ştie să se arate încîntător.

- Crezi că el a...? a iscodit Diagoras.

- Să nu ne grăbim. Adevărul poate fi departe, dar are nesfirşita răbdare de ă ne aştepta. Pentru moment, mi-ar plăcea să pot vorbi din nou cu Antis.

- Dacă nu mă înşel, îl vom întîlni la Academie: în seara aceasta se dă o cină în onoare unui oaspete al lui Platon, iar Antis va fi printre paharnici.

- Foarte bine, a surîs Herakles Pontor. Cred, Diagoras, ca a sosit clipa să-ţi cunosc Academia.**

picioare lingi uşă. Puţin imi pasa daca apoi vei hotărî sa nu mai faci traducerea. Dar vreau să Ui scot nebunia asta din minte.

Ne-am dus in salon desculţi şi dezbrăcaţi, îmi amintesc ca am gîndit ceva absurd în timp ce o urmam: „Vrem să ne asiguram ca sîntem fiinţe omeneşti, corpuri materiale, came, organe şi nu cumva personaje sau cititori. O sa vedem. Vrem sa ştim." în salon era frig, dar pentru moment nu ne-a pasat de acest lucru. Elena a ajuns înaintea mea la masa de scris şi s-a aplecat asupra hîrtitlor. Eu nu am putut sa mă apropii: am aşteptat în

urma ei, obser-vîndu-i spatele lucios şi încovoiat, dulcea linie rotunjită a vertebrelor, trambulina catifelată a feselor. A urmat o pauza, îmi amintesc că m-am gîndit; „îmi citeşte chipul". Apoi am auzit-o gemînd. Am închis ochii. Iar ea a spus:
- Oh! Am simţit-o cum se apropie şi mă îmbrăţişează. Duioşia ei m-a îngrozit. Apoi a repetat: Oh, oh! Nu am vrut să o întreb. Nu am vrut să ştiu. M-am prins cu toată puterea de trupul ei călduţ. Atunci i-am auzit rîsul: suav, în urcare, izvorîndu-i din pîntece ca prezenta veselă a altei vieţi: Oh, oh, oh, a pronunţat, fără să se oprească din rîs.
Apoi, mult mai tîrziu, am citit ceea ce ea citise, şi am înţeles de ce ridea. Am hotărit să continuu traducerea. Reiau textul de la fraza: „Dar încă nu văzuse obrazul figurii" (n.tr).
* Aici începe o lacună a textului. Montalo afirmă că cele cinci rinduri care urmează nu se pot citi (n.tr.).
** Am făcut o descoperire uimitoare! Dacă nu greşesc, şi nu cred acest lucru, ciudatele enigme legate de această scriere ar începe să capete un sens, deşi, desigur, nu mai puţin ciudat şi, în ceea ce mă priveşte, mult mai neliniştitor. Descoperirea mea a fost, aşa cum de atîtea ori se întîmplă, complet întîmplătoare: tocmai revedeam chiar în noaptea aceasta ultima parte a capitolului al şaselea din ediţia lui Montalo, pe care încă nu îl terminasem de

169

tradus, cînd am observat că marginile filelor se lipeau între ele cu enervanta încăpăţînare. (Mi se mai întîmplase aşa ceva mai înainte, dar, pur şi simplu, nu dădusem atenţie acestui fapt.) Le-am cercetat îndeaproape: păreau normale, dar amestecul lichid care le unea era încă proaspăt. M-am încruntat, din ce în ce mai neliniştit. Am cercetat foaie după foaie tot capitolul al şaselea şi m-am convins, fără nici o urmă de îndoială, că ultimele fuseseră adăugate recent la carte. Creierul meu era o furtună de ipoteze. Am revenit la text şi am observat ca bucăţile „noi" corespundeau amănunţitei descrieri a statuii lui Menecm. Inima a început să îmi bată cu toata puterea. Ce însemna nebunia aceea?
Mi-am amînal deducţiile şi am terminat tălmăcirea capitolului. Atunci, deodată, privind pe fereastră (era deja noapte) şi văzînd în penumbră şirul de meri care împrejmuiesc gradina, mi-am amintit de bărbatul care părea să mă spioneze şi care fugise cînd i-am observat prezenţa, şi de bănuiala mea, din noaptea următoare, că cineva îmi intrase în casă. Fruntea îmi transpirase şi Qmplele îmi tresăreau la intervale din ce în ce mai mici.
Deducţia mi se pare din ce în ce mai clară: cineva a schimbat, pe propria mea masa de scris, foile din textul lui Montalo cu altele identice, şi a făcut-o cu puţin timp în urmă. Este vorba oare de cineva care mă cunoaşte, cel puţin tn ceea ce priveşte aspectul meu fizic, şi care a putut, de aceea, să adauge uimitoarele amănunte ale descrierii sculpturii? Ei bine, cine ar fi în stare să rupă filele unei scrieri originale şi să le înlocuiască cu un text propriu, cu singurul scop de a-l chinui pe tălmăcitor?
Este evident că, oricum ar fi, eu nu aş mai putea să dorm liniştit de-acum înainte. Nici să lucrez liniştit, căci oare cum aş putea şti a cui este scrierea pe care o tălmăcesc? Şi mai rău încă: voi reuşi oare să avansez, din frază în frază, fără a mă opri să mă gîndesc că, poate, unele dintre ele sau toate, sint mesaje nemijlocite ale misteriosului necunoscut către mine. Acum, că îndoiala s-a furişat in mine, cum aş putea să fiu sigur că alte paragrafe, din capitolele anterioare, nu au nici o legătură cu mine? Fantezia literaturii este atît de ambiguă, că nici măcar nu este nevoie să încălci regulile jocului: doar bănuiala că cineva le-ar fi putut strica transformă totul, dă întregii chestiuni o turnură cumplită. Să fim sinceri, cititorule: nu ai, uneori, înnebunitoarea senzaţie că un text, de exemplu chiar acesta, pe care îl citeşti acum, ţi se adresează personal? Şi, cînd această senzaţie te domină, oare nu dai din cap, clipind, şi nu gîndeşti: „Ce prostie! Mai bine să nu mă gîndesc la asta şi să citesc în continuare"? Glndeşte-te atunci care nu mi-a fost spaima cînd am fost absolut sigur că o parte din această carte se referă, fără nici o îndoială, la mine! Şi bine spun: chiar „spaima". Eram obişnuit să privesc întotdeauna textele de la distanţă... şi, deodată, mă descopăr inclus într-unul din ele!
Aşa încît, trebuie să fac ceva. Pentru moment, îmi voi întrerupe lucrul, pînă cind se va rezolva această chestiune. Dar voi încerca şi să îl prind pe vizitatorul meu necunoscut... (n.tr.)

170

Drumul ce duce la şcoala de filosofie a Academiei este, mai întîi, abia o cărăruie neînsemnată ce se desface din Calea Sacră, imediat după Poarta Dipylon. Ajungînd acolo, călătorul nu zăreşte nimic deosebit: drumeagul se adînceşte în crtn-gul de pini înalţi şi se chirceşte în timp ce se ascute ca un dinte, astfel încît pare că va ajunge la un frunziş de nepătruns, fără ca în realitate să fi sosit în vreun loc anume. Dar, dupi ce face primele cotituri peste întinderea mică, dar compactă, acoperită cu pietre şi plante ale căror frunze stau încovoiate precum colţii de elefant, călătorul zăreşte faţada albă a edificiului principal, o formă cubică de culoarea fildeşului, aşezată cu mare grijă pe o măgură pitică. Chiar după aceea, drumul se lărgeşte cu oarecare mîndrie. La intrare, îşi face apariţia o galerie. Nu se ştie sigur pe cine a vrut să înfăţişeze sculptorul în cele două chipuri de culoarea fildeşului care, puse fiecare în cîte o nişă, îl întîmpină în simetrică tăcere pe călător unii spun că sînt Ceea-ce-este-Adevărat şi Ceea-ce-este-Fals, alţii că sînt Ceea-ce-este-Frumos şi Ceea-ce-este-Bun, iar cei mai puţini, vreau să spun mai înţelepţi, ca nu înfăţişează pe nimeni, deoarece sînt simple podoabe (căci, în definitiv, ceva trebuia pus în nişele acelea), în mijloc apare inscripţia: „Cine nu ştie geometrie să nu treacă", înconjurată de cîteva linii răsucite. Dincolo de intrare, se întind splendidele grădini ale lui Akademos, ţesute din drumuri inelate. în mijlocul unei piaţete, statuia unui erou pare să ceară din partea vizitatorului

171

cuvenitul respect: are mîna stîngă întinsă, degetul arătător îndreptat în jos, lancea în dreapta, privirea strînsă în găvanele unui coif cu coama hirsută, terminată în colţişori. Dumbrava e străjuită de marmoreeana sobrietate a arhitecturii. Şcoala are, printre coloanele albe, spaţii deschise, cu tavane dinţate şi roşcate, pentru orele de vară, şi o incintă închisă, ce serveşte de refugiu discipolilor şi mentorilor, cînd frigul îşi arată dinţii. Gimnaziul dispune de toate instalaţiile trebuincioase, dar nu este la fel de mare ca Liceul. Casele cele mai modeste aparţin unora dintre maeştri şi tot acolo lucrează şi Platon.
Cînd au sosit Herakles şi Diagoras, căderea serii dăduse frîu liber asprului vînt dinspre nord, ce punea în mişcare ramurile răsucite ale copacilor celor mai înalţi. Nici n-au trecut bine de alba galerie, ca Dezlegătorul şi-a putut da seama că starea de spirit şi purtarea tovarăşului său se schimbaseră pe de-a-ntregul. Ai fi zis că era un cîine de vînătoare ce adulmecă prada: înălţa privirea şi-şi trecea destul de des limba peste buze; barba, de obicei discreta, i se zbîrlise; abia de dădea ascultare spuselor lui Herakles (deşi, credincios obiceiului, acesta nu vorbea prea mult) şi se mărginea să consimtă fără să-l privească şi să murmure ,,Da" la un simplu comentariu sau să răspundă: „Aşteaptă un moment" la întrebările lui. Herakles a intuit că dorea să-i arate că locul era cel mai fără de cusur din toate, şi numai gîndul că ceva ar fi putut ieşi prost îl înspăimînta întru

totul.
Piaţeta era goală şi clădirea şcolii părea părăsită, dar nimic nu l-a neliniştit pe Diagoras.
- Obişnuiesc să fac mici plimbări prin grădină înainte de cină, s-a destăinuit. Dar deodată Herakles a simţit că cineva îl trăgea vehement de manta, răsucindu-i-o. Uite-i că vin, a arătat filosoful spre întunericul din parc, subliniind cu adoraţie: şi uite-l şi pe Platon!
Pe cărări întortocheate, înainta un grup de bărbaţi. Purtau *himătioane*[19] de culori închise, ce le acopereau ambii umeri, fără tunică şi fără *chiton* pe dedesubt. Păreau să fi deprins arta raţelor: se mişcau în şir, de la cel mai înalt, la cel mai scund. Tăifăsuiau. Era minunat să îi vezi stînd la taclale şi mergînd în 772
şir în acelaşi timp. Herakles a bănuit că aveau un soi de cheie numerică pentru a şti cu precizie cui îi venea rîndul să spună ceva şi cui să răspundă. Nu-şi luau nicicînd vorba din gură: numărul doi tăcea, şi *tocmai atunci* replica numărul patru, iar numărul cinci părea să intuiască fără greş sfîrşitul vorbelor numărului patru şi intervenea pe loc. Rîdeau în cor. A presimţit şi ceva mai mult: cu toate că numărul unu, care era Platon, păstra tăcerea pe cînd vorbeau, toţi ceilalţi păreau să i se adreseze, deşi nu-l menţionau în chip explicit. Pentru a izbuti aşa ceva, tonul se ridica progresiv şi melodios de la vocea cea mai gravă, numărul doi, la cea mai ascuţită, numărul şase care, pe lîngă că avea statura cea mai scundă, glăsuia chiţcăind pătrunzător, ca pentru a se încredinţa că numărul unu îl asculta. Dădeau cu toţii impresia unei lire mergătoare.
Ceata şerpuia prin grădină, apropiindu-se din ce în ce mai mult cu fiecare curbă. Ca o stranie coincidenţa, cîţiva efebi s-au repezit afară din gimnaziu, pe de-a-ntregul dezbrăcaţi sau purtînd numai nişte tunici scurte, dar şi-au curmat neîntîrziat talmeş-bal-meşul zgomotos, cînd au zărit şirul filosofilor. Cele două cete s-au întîlnit în piaţetă. Herakles s-a întrebat pe loc ce-ar zări un ipotetic observator din cen oare nu cumva chiar liniile efebilor şi filosofilor, ce se apropiau pentru a converge şi a forma, cu linia dreaptă a gardului viu al grădinii, o literă fără de cusur (A)?
Diagoras i-a făcut semn să se apropie.
- Maestre Platon, a spus reverenţios şi şi-a deschis drum, alături de Herakles, pentru a ajunge la marele filosof. Maestre Platon, acesta e Herakles, din *demul* Pontor. Voia să cunoască şcoala, şi am socotit că nu ar fi rău să îl invit în seara aceasta.
- Mă îndoiesc să fi făcut rău, Diagoras, doar dacă Herakles are altă părere, a replicat Platon afabil, cu glas frumos şi grav, şi s-a întors spre Dezlegător, ridicînd mîna în semn de salut. Fii binevenit, Herakles Pontor.
- îţi mulţumesc, Platon.
La fel ca mulţi alţii, Herakles trebuia să privească de jos în sus pentru a i se adresa lui Platon, care avea un trup enorm, întărit de umeri bine legaţi şi un tors zdravăn, din care părea

3
i
să izvorască torentul argintiu al vocii. Totuşi, ceva din felul lui de a fi ii făcea pe celebrul filosof să pară un copil închis într-o fortăreaţă: poate stăruitoarea-i atitudine de simpatică uimire, căci, atunci cînd cineva îi vorbea sau cînd el însuşi se adresa cuiva, sau pur şi simplu cînd medita, Platon obişnuia să-şi deschidă larg imenşii ochi cenuşii cu gene întoarse şi să-şi arcuiască sprîncenele pînă la o înălţime aproape comică sau, din contră, să le strîngă ca un satir într-o căutătură aspră. Asta îi dădea tocmai aerul unui om muşcat de fund fără a fi prevenit. Cei ce-l cunoşteau obişnuiau să afirme că uimirea nu-i era indeptăţită: cu cît părea mai mirat de ceva, cu atît mai puţină însemnătate acorda el acelui lucru.
Iar In faţa lui Herakles Pontor, expresia lui Platon a fost de enormă mirare.
Filosofii începuseră să intre în ordine în clădirea scolii. Elevii îşi aşteptau rindul. Diagoras l-a reţinut pe Herakles pentru a-i spune:
- Nu-l văd pe Antis. Poate că încă mai e în gimnaziu. Şi deodată, aproape fără nici o trecere, a murmurat: Oh, Zeus!
Dezlegătorul i-a urmărit privirea.
Un bărbat se apropia, venind de unul singur pe drumul dinspre intrare. Nu era mai puţin impunător decît Platon, dar, spre deosebire de acesta, părea a mai avea un oarece har sălbatic. Legăna între braţele enorme un căţel alb cu capul diform.
- Şi totuşi am hotărît să mă las îmbiat de tine, Diagoras, a glăsuit Crantor, surizător şi mucalit. Cred că vom avea parte de o asezătoare tare veselă*.
* în ultimele ore, mi-am recăpătat controlul asupra nervilor. Aceasta datorita, mai ales, faptului că mi-am distribuit în chip raţional pauzele printre paragrafe: întind picioarele şi fac scurte plimbări în jurul chiliei. Graţie acestor exerciţii, am reuşit sa vizualizez mai bine lumea restrinsă în care mă aflu: un dreptunghi de patru paşi pe trei, cu un pat mare intr-un colţ şi o masă cu un scaun lingă peretele opus; pe masă, hîrtiile cu care lucrez şi textul *Peşterii* lui Montalo. Mai am şi (oh, ce risipă de lux!) o gaura mică săpata în podea, pentru a-mi face nevoile. O uşa masivă de lemn cu intarituri de fier îmi refuză libertatea. Atît patul, cît şi uşa (ca sa nu mai spunem de gaură) sînt vulgare. Masa şi scaunul par, cu toate acestea,

- Filotext îţi trimite salutări, maestre Platon, şi e preaplecatul tău slujitor, a grăit apoi Eudoxiu. A călătorit la fel de

mult ca tine şi te încredinţez că are o conversaţie fără cusur.
- Precum carnea pe care am savurat-o azi, a replicat Policlet S-au auzit rîsete, dar ştiau cu toţii că, banale sau originale, comentariile ce fuseseră miezul serii trebuiau să lase locul, ca în orice *symposion*[80] ce se respectă, dezbaterilor filosofice şi rodnicului schimb de păreri între un capăt şi celălalt al sălii. Nimeni nu dădea prea mare atenţie prezenţei tăcute, deşi notorii, a Dezlegătorului de Enigme: cu toţii considerau că, deşi faimoasă, profesia lui era vulgară, în schimb, erau din ce în ce mai interesaţi de Filotext din Chersones, bătrînelul misterios, prieten cu mentorul Eudoxiu, căruia penumbra creată de puţinele opaiţe din sală îi ascundea chipul, şi de filosoful Crantor, din *demul* Pontor, „prieten al mentorului Diagoras", după cum spusese chiar el, de puţină vreme sosit la Atena, după o lungă călătorie despre care cu toţii aşteptau cu nerăbdare să le povestească. Acum, o dată cu neostoita muncă a limbilor, ce se răsuceau pentru a curăţa între dinţii ascuţiţi rămăşiţele de carne (ce mai apoi aveau să se topească în sorbiturile de vin aromat, ce aţîţă cerul gurii), sosise momentul pentru a fi satisfăcută curiozitatea pe care o inspirau cei doi oaspeţi.
- Filotext e scriitor, a stăruit Eudoxiu, îţi cunoaşte şi admiră *Dialogurile.* Şi se pare că Apollo l-a dăruit cu harul oracular ce ni se arată numai la Delfi. Are viziuni. Ne încredinţează că a văzut lumea viitorului şi că, în unele chestiuni, ea se potriveşte cu teoriile tale. De pildă, în ceea ce

mobile scumpe. Am, pe lingă toate acestea, multe materiale de scris. Toate sînt o momeală bună, care mă ţine ocupat. Singura lumină pe care temnicerul meu mi-o permite este aceea a unei lămpi mizerabile şi capricioase, puse pe masă şi pe care tocmai o privesc. Aşadar, oricît as încerca să rezist, sfîrşesc întotdeauna prin a mă aşeza şi a-mi continua tălmăcirea, printre altele pentru că nu vreau să înnebunesc. Ştiu că asta este tocmai ceea ce vrea Oricine ar fi. „Tradu!" mi-a ordonat prin uşă acum oare cît timp? Dar... Ah, aud un zgomot. Sigur este masa. în sfîrşit! (n.tr.)

175

priveşte egalitatea pe care o promovezi între munca bărbaţilor şi a femeilor.
- Pe Zeus, Fiul lui Cronos, a intervenit din nou Policlet, prefăcîndu-se foarte speriat, Eudoxiu, îngăduie-mi să mai beau una sau mai multe cupe cu vin, înainte ca femeile să ajungă războinici!
Diagoras era singurul ce nu împărtăşea cordialitatea tuturor, căci aştepta ca dintr-un moment într-altul să-l audă izbucnind pe Crantor. A vrut să-i spună asta în şoaptă lui Herakles, dar şi-a dat seama că nici el nu se prea familiarizase cu locul: stătea nemişcat pe pat, ţinîndu-şi cupa cu vin în durdulia-i mînă stîngă, fără a se hotărî nici să o lase pe masă, nici să o ducă la buze. Părea statuia culcată a unui tiran bătrîn şi gras. Dar ochii lui cenuşii erau vioi. La ce privea oare?
Diagoras a priceput apoi că Dezlegătorul nu-l pierdea din ochi pe Antis, care era într-un statornic du-te-vino. Efebul purta un *chiton* de culoare azurie, desfăcut răutăcios de-o parte şi de alta a trupului; fusese numit paharnic de frunte şi, după obicei, o coroană de iederă îi ţinea ridicate buclele blonde, iar o *hypothymis* sau ghirlandă de flori îi atîrna pe umerii fildeşii. Tocmai îl servea pe Eudoxiu, avea să meargă la Harpocrat şi apoi să treacă necurmat prin dreptul celorlalţi meseni, urmînd strict ordinea lor.
- Şi ce scrii, Filotext? l-a iscodit Platon.
— De toate, a replicat bătrînelul din umbră: poezie, tragedie, comedie, proză, epică şi alte genuri foarte variate. Muzele au fost generoase cu mine şi nu mi-au pus prea multe piedici în cale. Pe de altă parte, deşi Eudoxiu a vorbit de aşa-zisele mele „viziuni", punîndu-mă chiar alături de oracolul din Delfi, trebuie să-ţi lămuresc, Platon, că eu nu „văd", ci inventez viitorul: îl scriu, dar pentru mine e la fel cu a-l inventa. Concep, din pura plăcere, lumi diferite de a noastră, şi voci care vorbesc din alte vremi, trecute sau viitoare; iar cînd pun capăt creaţiilor mele, le citesc şi văd că unele sînt bune. Pe cele proaste, căci scriu şi de-astea alte ori, le arunc la gunoi şi încep *176*
altele. Apoi, după scurtele hohote care i-au premiat ultima frază, a adăugat: E adevărat că Apollo mi-a îngăduit uneori sa *deduc* ceea ce *poate* fi viitorul şi astfel am avut impresia că bărbaţii şi femeile vor sfîrşi prin a practica aceleaşi meserii, aşa cum arăţi tu în *Dialoguri.* Dar nu cred că vor exista vreodată guverne minunate, nici guvernanţi „dauriţi" care să lucreze întru sporul Cetăţii.
- De ce? l-a întrebat Platon cu sinceră curiozitate. Acum e într-adevăr greu ca astfel de guverne să existe. Dar, într-un viitor îndepărtat, peste sute sau mii de ani, de ce nu?
- Pentru că, Platon, omul nici nu s-a schimbat, nici nu se va schimba vreodată, a spus Filotext. Oricît ar fi de dureros să recunoaştem, el nu se lasă condus de Idei nevăzute şi fără de cusur, nici de judecăţi logice, ci de chemări, de pofte iraţionale.
Se ivise dintr-o dată controversa, îşi luau unii altora vorba din gură, dorind să intervină. Dar o voce care întărea în chip răsucit şi înţepător vorbele s-a impus peste toate:
- Eu sînt de acord cu lucrul acesta. Feţele tuturor s-au întors spre Crantor.
- Ce vrei să spui, Crantor? l-a iscodit Speusip, unul dintre mentorii cei mai respectaţi, despre care toţi presupuneau că avea să urmeze la conducerea Academiei după moartea lui Platon.
- Că eu sînt de acord cu lucrul acesta.
- Cu care? Cu ce a afirmat Filotext?
- Cu acesta.
Diagoras a închis ochii şi a recitat o rugăciune mută:

- Aşa, deci, crezi că oamenii nu se lasă conduşi de prezenţa vădită a Ideilor, ci de chemări iraţionale?
în loc să răspundă, Crantor a replicat:
- Cum îţi plac nespus de mult întrebările socratice, Speusip, o să-ţi pun una. De-ar trebui să vobeşti despre arta sculpturii, ai lua drept pildă o foarte chipeşă figură de efeb pictată pe o amforă sau chipul de lut, hidos şi stricat, al unui cerşetor muribund?

î
- în dilema ta, Crantor, a replicat Speusip fără a se mai osteni să-şi ascundă scîrba pe care i-o trezea întrebarea, nu-mi laşi altă alegere decît a figurii de lut, căci cealaltă nu e sculptură, ci pictura.
- Sa vorbim, atunci, de figurile de lut, a surîs Crantor, şi nu de chipeşele picturi.
Ocupat să soarbă lacom din vin, zdravănul filosof părea întru totul străin de interesul ce trezise. La picioarele patului, Cerber, cîinele alb şi diform, dădea socoteală, cu neobositele zomote produse de rosaturi, de rămăşiţele de la masa stăpînului.
- Nu am priceput prea bine ce ai vrut să spui, a răspuns Speusip.
—Nu am vrut să spun nimic.
Diagoras şi-a muscat buza, pentru a nu se băga în vorbă: ştia că, de vorbea, praful şi pulberea se alegeau de armonia din *symposion* ca de o prăjiturică cu miere sub ascuţişul dinţilor.
- îmi închipui că Crantor vrea să spună că noi, fiinţele omeneşti, sîntem numai figuri de lut, a intervenit mentorul HarpocraL
— Chiar crezi asta? a iscodit Speusip. Crantor a făcut un gest nelămurit.
- E curios, a observat Speusip, că ai călătorit atîţia ani pînă hăt, departe, şi încă mai stai închis în peştera ta. Presupun că ai auzit că noi avem un mit al peşterii, nu? Prizonierul care a trăit întreaga viaţă într-o peşteră, privind umbrele obiectelor şi ale fiinţelor reale, povesteşte mitul acesta, devine liber dintr-o data, iese la lumina soarelui şi îşi dă seama că pînă atunci văzuse doar simple siluete, iar realitatea este mult mai frumoasă şi mai cuprinzătoare decît şi-o imaginase. Oh, Crantor, mi-e milă de tine, căci încă mai eşti prizonier şi nu ai zărit luminoasa lume a Ideilor!*
* Şi eu simt umbre în „chilia-peşteră" unde mă aflu: cuvintele greceşti uni joaca in fata ochilor. Oare de cit timp nu am mai văzut lumina soarelui, care este a Binelui, de la care ne vine totul? Două zile? Trei? Dar, dincolo de acest frenetic dans al grafismelor, intuiesc „colţii răsuciţi" şi pielea „de arici" şi „aspra" a Ideii de Mistreţ, legată de cea de a treia Muncă a lui Hercules, prinderea de viu a Mistreţului de pe Muntele Erimant. Şi, chiar daca vorba

Pe neaşteptate, Crantor s-a ridicat cu iuţeala fulgerului, de parcă i s-ar fi făcut lehamite de ceva: de pildă, de atitudinea celorlalţi comeseni sau de discuţie. Mişcarea i-a fost atît de bruscă, încît Hipsipil, mentorul ce, prin formele-i rotofeie şi unsuroase, se asemăna cel mai mult cu Herakles Pontor, a sărit din somnul gros cu care se luptase încă de la începutul libaţiilor, dînd să-şi verse pocalul cu vin peste murdarul Speusip. „Dar, apropo, şi-a spus Diagoras în gînd, pe unde o fi Herakles Pontor?" Patul lui era gol, dar Diagoras nu văzuse cînd se sculase.
- Sînteţi foarte buni de gură, a criticat Crantor, trăgîndu-se de barba-i neagră cu un surîs chinuit. A început să dea ocol cercului de meseni. Din cînd în cînd, clătina din cap şi scotea cîte un hohot scurt de rîs, de parcă situaţia i s-ar fi părut nespus de veselă. Apoi a spus: Spre deosebire de gustoasa came pe care mi-ati servit-o azi, vorbele vă sînt nesfîrşite. Eu am uitat arta oratoriei, căci am trăit pe meleaguri unde nu-mi făcea trebuinţă. Am cunoscut mulţi filosofi pe care mai abitir îi convingea un simţămînt decît un discurs, şi mulţi alţii, care nu puteau fi convinşi, pentru că nu aveau nici o părere bună de arătat, de înţeles, de demonstrat sau de respins în cuvinte, şi de aceea se mărgineau doar să împungă cu degetul spre cerul nopţii, pentru a demonstra că nu-şi pierduseră glasul, ci că dialogau precum stelele deasupra capetelor noastre. A dat tihnit şi neostoit ocol mesei, dar vocea i s-a făcut mai sumbră: Vorbe. Vorbiţi. Vorbesc. Citim. Descifrăm alfabetul. Şi, în acelaşi timp, gura noastră mistică... Ne e foame, nu-i aşa?**
„mistreţ" nu este menţionată nicăieri, eu văd totuşi unul (şi chiar cred ca U aud: puf nituri le sale răguşite, praful gros ridicat de paşii făcuţi de picioarele sale, enervantele scrijelituri lăsate pe crengi de copitele lui), ceea ce înseamnă că Ideea de Mistreţ *exista,* este tot atît de reală ca şi mine. Era, oare, Montalo interesat de scrierea aceasta, deoarece considera că demonstra definitiv teoria platonica a Ideilor? Dar Oricinearfi? De ce s-o fi jucat mai îndi cu mine, adăugind un text fals originalului, şi apoi m-a răpit? Aş vrea să strig, dar cred că Ideea de Strigăt m-ar ajuta cel mult să mă derulez (n.tr.).
** Da. Şi încă mare, Crantor. Te traduc in timp ce gust murdăriile pe care Oricine ar fi a catadicsit să mi le lase astăzi in strachină. Nu ţi-e pofta sa guşti un pic? (n.tr.)

Stomacul primeşte hrană. Fornăim şi bufnim. Ne înfigem caninii în halci de carne pline cu zgîrciuri. S-a oprit pe neaşteptate şi a spus, întărindu-şi bătăios vorbele: Ia te uită că am spus „colţi" şi „zgîrciuri"!* Nimeni nu a priceput prea bine cui se adresase Crantor. După un răgaz, şi-a reînnodat mersul şi vorba: Ne înfigem, repet, caninii în halci de carne pline cu zgîrciuri; mişcăm mîinile pentru a duce la gură pocalul cu vin; pielea ni se

zbîrleşte sub rafalele de vînt; mădularul ni se scoală la presimţirea frumuseţii; iar uneori maţele ni se dovedesc leneşe, ceea ce-i o problemă, recunoaşteţi, nu?**
— Asta să i-o spui Iu' mutu! s-a simţit atins Hipsipil. Eu nu am defecat bine de la ultimele Tesmofo...
Indignaţi, unii mentori i-au cerut să-şi ţină gura. Şi Crantor i-a dat înainte:
- Avem senzaţii. Senzaţii uneori cu neputinţă de definit. Dar cîte vorbe în vînt! Şi cum mai facem din ele imagini, idei, emoţii, fapte! Oh, ce rîu torenţial de vorbe mai e şi lumea, şi cum mai plutim pe el! Peştera aia, preţiosul vostru mit, nu e decît o seamă de cuvinte. Să vă spun una, şi o să v-o spun în vorbe, dar apoi mă voi întoarce la tăcere: Tot ce-am gîndit şi-om gîndi, tot ce ştim şi-om şti în viitor, absolut totul, alcătuieşte o *scriitura* frumoasă, pe care o ticluim şi-o citim împreună! Şi, pe cînd ne chinuim să alcătuim şi să dăm de tîlcul textului, trupul ce face?... Trupul cere lucruri, se osteneşte, se usucă şi într-un tîrziu se risipeşte. Se părea că şi-ar fi uitat vorba. Chipul mare i s-a destins în surîsul unei măşti de Aristofan. Oh, dar ce scriere interesantă! Ce veselă e şi ce de vorbe mai sînt în ea! Nu-i aşa?
* Cuvintele eidetice ale capitolului, da, îmi dădusem deja seama, îţi mulţumesc, oricum, Crantor (n.tr.).
** Da, desigur. Ghiceşti totul, Crantor. De cînd mă aflu întemniţat în locul acesta, una dintre cele mai importante chestiuni care mă frămîntă este constipaţia (n.tr).
tSo
Cînd Crantor şi-a curmat vorbele, a urmat o tăcere apăsătoare*.
Cerber, care-şi urmase stăpînul, a lătrat mînios la picioarele lui, zbîrlindu-şi ciotul cozii şi arătîndu-şi dinţii ascuţiri, de parcă ar fi vrut să-l întrebe ce mai avea de gînd să facă. Precum tatăl iubitor căruia, luîndu-se cu vorba alături de alţi adulţi, nu-i e cu bănat ca fiul cel mic trage de el, Crantor s-a aplecat, l-a lăsat să i se strecoare între mîinile enorme, şi l-a dus ca pe o desagă mică şi alburie, plină cu vîrf la un capăt şi aproape goală la celălalt, spre pat. Din momentul acela, a părut că nu-l mai interesa ce se petrecea în jur, şi s-a jucat numai cu cîinele.
- Crantor se slujeşte de vorbe numai ca să le critice, a observat Speusip. După cum vedeţi, chiar el se dezminte vorbind.
- Mie mi s-a părut distractivă povestea cu scriitura în care ne-am aduna toate gîndurile, a comentat Filotext din umbră. S-ar putea face aşa ceva?
Platon a tras un scurt hohot de rîs:
- Se vede bine că eşti scriitor şi nu filosof! Şi eu am scris pe vremuri. De aceea deosebesc limpede un lucru de celălalt.
- Poate că sînt unul şi acelaşi lucru, a replicat Filotext, eu inventez personaje şi tu, adevăruri. Dar nu vreau să mă duc departe de subiect. Vorbeam de scriitura care ar trebui să ne reflecte chipul în care judecăm sau cunoaştem lucrurile şi fiinţele. S-ar putea oare scrie aşa ceva?
Calicie, un tînăr geometru al cărui unic, dar notoriu defect era că se mişca în chip dizgraţios, de parcă mădularele i-ar fi fost rupte din încheieturi, şi-a cerut atunci iertăciune, s-a ridicat şi şi-a împins oasele trupului mai în umbră. Diagoras a
- Trebuie că am înnebunit. Am *stat de vorbă* cu un personaj! Mi s-a părut aşa, deodată, că mi se adresa, şi i-am *răspuns* cu aceste note. Poate ca totul este din pricină că stau de atîta vreme închis în chilia aceasta, fâta sa vorbesc cu nimeni. Dar este adevărat şi ca Crantor stă mereu la cumpăna dintre fictiv şi real. Mai bine zis, la cumpăna dintre literar şi neliterar. Crantor nu se îngrijeşte să fie credibil; el se complace chiar să facă public artificiul verbal care îl înconjura, ca atunci cînd s-a referit la cuvintele eidetice (n.tr.).

remarcat lipsa lui Antis, paharnicul principal. Pe unde se va fi dus? Nici Herakles nu mai venise înapoi.
- Papirusul de care vorbeşti, Filotext, a obiectat Platon după un răgaz, nu poate fi scris.
-De ce?
- Pentru că e cu neputinţă, a replicat liniştit Platon,
- Explică-te, rogu-te, i-a cerut Filotext.
- A trecut destulă vreme de cînd, a limpezit lucrurile Platon, netezindu-şi tihnit barba cenuşie, mentorii acestei Academii ştim că sînt cinci trepte sau elemente ale cunoaşterii oricărui obiect: numele obiectului, definiţia, imaginea, discuţia intelectuală şi Obiectul în sine, care-i adevăratul scop al cunoaşterii. Dar scriitura ajunge doar la primele două dintre ele: numele şi definiţia. Nefiind o imagine, cuvîntul scris nu poate ajunge pe a treia treaptă. Iar cuvîntul scris nu gîndeşte şi nici nu poate accede la treapta discuţiei intelectuale. Şi mai puţin, desigur, ar fi cu putinţă să ajungi cu el la ultima dintre toate, Ideea în sine. Astfel, nu ar putea exista o carte care să descrie modul în care cunoaştem noi lucrurile.
— De nu ţi-e cu supărare, a cerut Filotext, după ce rămăsese o clipă gînditor, dă-mi pilda uneia din aceste trepte, să pot pricepe.
Speusip a intervenit pe loc, de parcă îndatorirea de a da pilde nu ar fi fost a lui Platon:

- E foarte simplu, Filotext. Prima treaptă e numele şi ar putea fi oricare. De pildă: „scriere", „casă", „ceanclu". A doua e definiţia, nume despre care vorbesc sintagmele, în pilda „scriere", definiţia ar fi: „Scrierea e un papirus scris ce formează un text total". E limpede că în literatură încap numai nume şi definiţii. A treia treaptă e imaginea, viziunea pe care fiecare şi-o făureşte în minte, atunci cînd se gîndeşte la ceva. De pildă, gîndindu-mă la o scriere, eu văd un papirus desfăcut pe masă. A patra treaptă, intelectul, e tocmai ceea ce facem acum: discutăm, slujindu-ne de inteligenţa noastră, despre orice, în pilda noastră, am vorbit despre scriere: despre obîrşia şi ţelul ei. A cincea şi ultima treaptă e Ideea în sine, adică adevăratul
obiect al cunoaşterii, în pilda „scriere", ea ar fi Scrierea în sine, scrierea ideală, superioară tuturor scrierilor lumii.
- De aceea credem că scriitura e ceva imperfect, Filotext, a lămurit Platon, şi e de reţinut că prin asta nu vrem să arătam dispreţ scriitorilor. S-au auzit risete discrete, şi Platon a adăugat: în orice caz, cred că deja pricepi de ce o scriere cu astfel de caracteristici ar fi cu neputinţă de alcătuit.
Filotext părea gînditor. După un răgaz a întrebat cu un firicel de voce tremurător:
- Pariem pe ceva?
De data aceasta, au hohotit cu toţii.
Diagoras, căruia discuţia începea să i se pară stupidă, s-a răsucit neliniştit pe pat. Pe unde se vor fi băgat Herakles şi Antis? în sfîrşit, cu nemăsurată uşurare, a desluşit silueta peste măsură de grasă a Dezlegătorului, ce se întorcea din întunericul cuhniei. Chipul lui era, ca de obicei, lipsit de expresie. Ce se va fi întîmplat?
Herakles nici măcar nu a revenit pe pat. A mulţumit pentru cina oferită, dar a adăugat că anumite afaceri îl chemau neîntîrziat la Atena. Mentorii şi-au luat în grabă, dar cordial rămas-bun de la el, iar Diagoras l-a condus pînă la ieşire.
- Unde ai fost? l-a iscodit cînd a fost sigur că nu-i putea auzi nimeni.
- Cercetarea mea se apropie de sfîrşit. Mai lipseşte doar pasul final. Dar îl avem deja.
- Pe Menecm? Nervos, Diagoras şi-a dat seama că încă mai ţinea cupa cu vin în mînă: Menecm e? Pot să îl învinu-iesc public?
- încă nu. Mîine se va hotărî totul.
- Şi Antis?
- A plecat. Dar nu-ţi face griji, în noaptea aceasta va fi păzit, a surîs Herakles. Acum trebuie să plec. Şi linişteşte-te, bunul meu Diagoras, mîine vei şti adevărul.*

î

* Mi-am dat seama ca încă nu am povestit cum am ajuns în chilie. Dacă este adevărat ca notele acestea mă vor ajuta sa nu înnebunesc, poate ca ar fi bine să povestesc tot ceea ce îmi amintesc despre cele întîmplate, ca

si cum m-aş adresa unui viitor şi improbabil cititor. Permite-mi, cititorule, aceasta nouă întrerupere. Ştiu ca te interesează mult mai mult sa continui lectura acestei scrieri decit să afli nenorocirile mele, dar aminteşte-ţi că, oricît de marginal m-ai vedea aici, jos, îmi eşti dator o oarecare atenţie drept mulţumire pentru munca mea fructuoasa, fără de care nu te-ai putea bucura de această scriere ce iţi place atît de mult. Aşadar, citeşte-ma cu răbdare. Probabil că îţi aminteşti ca, în noaptea cînd am terminat de tradus capitolul anterior, mi-am propus sa îl prind pe vizitatorul meu necunoscut, tainicul falsificator al textului la care lucrez, în acest scop, am stins luminile în toată casa şi m-am prefăcut că mă culc, dar, in realitate, am rămas la pîndă în salon, ascuns după o uşa, aşteptîndu-i „vizita". Cînd eram deja sigur că în noaptea aceea nu avea să mai vină, am auzit un zgomot. M-am dus la uşa întredeschisă şi am putut zări doar o umbră aruncindu-se asupra mea. M-am trezit cu o durere groaznică de cap şi încuiat între aceşti patru pereţi, în ceea ce priveşte celula mea, am descris-o deja, iar cititorului interesat Ii fac trimitere Ia p notă anterioara. Pe masă se aflau textul lui Montalo şi propria mea tălmăcite, care se opreşte la capitolul a şaselea. Pe aceasta din urmă se afla o foaie separată pe care scria cu litere elegante: „NU TE INTERESEAZĂ CINE SÎNT. SPUNE-MI «ORICINEARFI», DAR, DACA EŞTI CU ADEVĂRAT DORNIC SĂ IEŞI DE AIQ, CONTINUĂ SĂ TRADUCI. CÎND VEI ÎNCHEIA, VEI FI LIBER". Pină acum, acesta este singurul contact cu anonimul meu răpitor. Adică, acesta şi vocea lui asexuată, pe care o aud din cînd în cind prin uşa celulei, ordonîndu-mi: „Tradu!" Asta şi fac (n.tr.).

8

Adormisem cu capul pe masă (nu este întîia oară că mi se întîmplă asta de cînd mă aflu aici), dar m-am trezit neîntîrziat la auzul zgomotului. M-am ridicat încet şi greoi şi mi-am pipăit obrazul drept, ce suportase întreaga greutate a capului culcat pe braţe. Mi-am clintit uşor muşchii feţei. Mi-am şters o urmă slabă de salivă. Cînd am ridicat coatele, am tras după ele cîteva hîrtii pe care se afla sfîrşitul traducerii capitolului al şaptelea. M-am frecat la ochi şi am privit în jur. nimic nu părea să se fi schimbat. Mă aflam în aceeaşi încăpere dreptunghiulară, aşezat în faţa mesei de scris, întemniţat în balta de lumină a lămpii. Mi-era foame, dar nici asta nu era ceva nou. Atunci am cercetat umbrele şi am ştiut că, în realitate, *ceva* se schimbase *totuşi.*
în picioare în întuneric, Herakles Pontor mă privea cu ochi liniştiţi şi cenuşii. Am murmurat:
- Ce faci aici?
- Te-ai băgat în cogeamite încurcătura, a observat. Vocea îi era aşa cum mi-o imaginasem citindu-l. Dar la asta m-am gîndit după aceea.

- Tu eşti un personaj al scrierii, am protestat.
- Şi aceasta *este* scriitura, a replicat Dezlegătorul de Enigme. E vădit că faci parte din ea. Dar ai trebuinţă de o mînă de ajutor şi de aceea am venit. Să judecam: ai fost răpit pentru a o tălmăci, deşi nimeni nu poate garanta că îţi vei redobîndi libertatea cînd o vei sfîrşi. Ei bine, nu uita că pe
temnicer îl interesează mult tălmăcirea. Trebuie doar să afli pricina. Este de mare însemnătate să afli de ce vrea el să tălmăceşti *Peştera ideilor.* Cînd vei şti, veţi putea face un troc: tu doreşti să fii liber, el doreşte *ceva.* Amîndoi puteţi dobîndi ce doriţi, nu crezi?
- Bărbatul care m-a răpit nu vrea nimic! am gemut. E un nebun!
Herakles a clătinat din capul său puternic:
— Şi ce dacă? Doar acum nu te preocupă pe ce treaptă de înţelepciune se află, ci care-i sînt interesele. De ce doreşte ar/f de tare ca tu să tălmăceşti această scriere?
M-am gîndit o clipă:
- Pentru că în ea se află o taină.
După expresia de pe chipul său am ghicit că nu acesta era răspunsul pe care îl aştepta. Totuşi a apreciat:
- Foarte bine! Acesta este un motiv evident. Orice întrebare clară trebuie să primească un răspuns limpede. *Pentru că incase afla o taină.* De aceea, de-ai putea afla despre *ce* taină e vorba, ai putea să îi propui un tîrg, nu? „Cunosc taina", i-ai spune, „dar nu voi vorbi, dacă nu mă laşi să ies de aici." Nu-i rea ideea.
A pronunţat ultimele vorbe pe ton de încurajare, de parcă n-ar fi fost prea sigur că ideea era bună, dar ar fi vrut totuşi să-mi dea speranţe.
- într-adevăr, am aflat ceva, am zis: Muncile lui Hercules, o fată cu un crin, care...
- Asta nu înseamnă nimic, mi-a luat vorba din gură, cu un gest de nerăbdare. Simple imagini! Pentru tine, pot fi Muncile lui Hercules sau o fată cu un crin, dar pentru alt cititor vor fi orice alt lucru, nu pricepi? Imaginile se schimbă, sînt imperfecte! Trebuie să găseşti o idee ultimă, care să fie *aceeaşi* pentru toţi cititorii! Trebuie să te întrebi: care e *cheia"!* Trebuie să existe un sens ascuns!
Am bîiguit unele vorbe stîngace. Herakles m-a privit cu rece curiozitate, apoi a întrebat:
- Bah, şi de ce te vaiţi? Nu e momentul să-ţi pierzi curajul, ci să lucrezi! Caută ideea principală. Urmează-mi logica: doar mă cunoşti şi ştii cum judec. Cercetează cuvintele! Trebuie să fie ceva! Ceva!
M-am aplecat asupra hîrtiilor cu ochii încă umezi. Dar dintr-o dată mi s-a părut mult mai important să îl întreb cum izbutise să iasă din papirus şi să vină în celulă. Mi-a retezat vorbele cu un gest autoritar:
- Sfîrşit de capitol, a spus.*

*Am rezistat imperioasei tentaţii de a distruge acest fals capitol al optulea, pe care răpitorul meu l-a strecurat, fără îndoiala, în lucrare. Dar jigodia nu a nimerit-o decît cu privire la plîns: în ultimul timp eu plîng mai mereu. Este una din modalităţile în care măsor timpul. Daci Oricinearft crede că mă va înnebuni cu filele acestea intercalate, se înşala amarnic. Acum ştiu la ce îi folosesc: sînt mesaje, instrucţiuni, ordine, ameninţări. Nici măcar nu se mai sinchiseşte să ascundă ca e un bastard. Senzaţia de a *mă citi* la persoana întîi a fost ameţitoare. Pentru a scăpa de ea, am încercat să mă gîndesc la lucrurile pe care le-aj *fi spus* cu adevărat. Nu cred să fi „gemut", cum afirma scriitura. Bănuiesc că aş fi pus mult mai multe întrebări decît patetica lui creaţie, cu care încearcă să mă imite. Ei bine, în ceea ce priveşte plînsul a nimerit-o din plin. încep tălmăcirea a ceea ce îmi imaginez că este adevăratul capitol al optulea (n.tr.).

Ultimele zile ale serbărilor Leneene îngreuiau ritmul normal al Cetăţii.
în dimineaţa însorită, nenumărate harabale negustoreşti se înşirau, impiedicînd trecerea prin Poarta Dipylon; dar înjuraturile şi poruncile ce se auzeau nu dădeau bici mişcării. La Poarta Kreului, paşii erau şi mai zăbavnici, iar întreaga învîrti-tură a unei roţi de car putea dura chiar şi un sfert de clepsidră. Sclavii, purtînd amfore, răvaşe, legături de lemne sau saci cu grîu, se strigau unul pe altul pe străzi, cerind să li se lase cale liberă. Oamenii se deşteptau la voia întîmplării, pe cînd Adunarea din teatrul Dionysos Eleuthereus se lungea. Cum nu veniseră toţi *păţanii,* nu se putea trece la vot. Discursurile lîncezeau, iar norodul, nu prea numeros, dormita pe gradene. Sa dăm acum ascultare lui Xenocrat. Şi atunci Xenocrat, stăpînul unor moşii de vază de dincolo de zidurile Cetăţii, îşi purta ţinuta de paradă spre podiumul oratorilor şi începea să recite pe îndelete ceva de care nimănui nu-i păsa. Preoţii, ocupaţi cu pregătirea ultimelor procesiuni, renunţaseră la sacrificiile din temple. Capetele se plecau fără voie, pentru a citi noile anunţuri şi ordonanţe de pe Monumentul Eroilor Eponimi. La Teba, spuneau, situaţia era neschimbată. Se aştepta întoarcerea din exil a lui Pelopida, generalul cadmeu[81]. Pe

* Merg foane încet! Foarte încet! Foarte ÎNCET! Trebuie să traduc mai repede, daca vreau sa ies de aici (n.tr).

Agesilau[82], regele Spartei, îl renega aproape întreaga Eladă. Cetăţeni, ajutorul nostru politic pentru Teba e crucial pentru stabilitatea... Dar, judecînd după chipul ostenit al celor ce citeau acele cuvinte, nimeni nu părea a crede că ar mai fi fost ceva „crucial" în acel moment.
Doi bărbaţi, care citeau absorbiţi una dintre acele tăbliţe, îşi adresau din cînd în cînd unele vorbe:
- Uite ce zice, Anfic, cică nu s-ar fi întregit încă patrula trimisă să omoare lupii de pe Licabet: mai au trebuinţă de voluntari.

- Sîntem mai înceţi şi mai greoi decît spartanii.
- Asta-i moleşeala păcii: nici măcar nu mai poftim să ne înrolăm pentru a dovedi toţi lupii.
Alt bărbat privea la tăbliţe cu acelaşi interes îndobitocit ca al celorlalţi. Pe chipul său, lipit pe un cap chel şi sferic, nu se putea citi nimic, de s-ar fi zis că mintea-i era greoaie sau că-i mergea cu încetinitorul. De fapt, abia de se odihnise la ceas de noapte. „A sosit vremea să îi fac o vizită Dezlegătorului", şi-a spus. A plecat de la Monument şi paşii înceţi l-au purtat spre mahalaua Scambonidai.
Oare ce se petrecea cu zorii? s-a întrebat Diagoras. De ce părea că în jur totul se tîra cu încetineală*, greoi şi mieros? Carul soarelui se poticnise pe arătura cerului; vremea se asemăna cu un hidromel din cel gros; era ca şi cum zeiţele Nopţii, Aurora şi Dimineaţa, ar fi refuzat să treacă şi ar fi rămas liniştite împreună, unind bezna şi lumina într-o înnămolire ce bătea în cenuşiu. Diagoras se simţea greoi şi confuz, dar îngrijorarea îi ţinea trează energia, îngrijorarea era ca o greutate la stomac şi se iţea în lipicioasa sudoare de pe mîini, îl aţîta precum tăunul pe vite, obligîndu-l să meargă înainte fără să judece.
Calea pînă la casa lui Herakles Pontor i s-a părut nesfîrşită ca drumul Marathonului. Grădina amuţise: numai domoala

S

t

s

* Este eideza, neghiobule, eideza, EIDEZA. Eideza modifica totul, pă-trunde în tot, inflenţează totul: acum e ideea de „încetineala", care ascunde în ochii tai alta idee.

cantilenă a unui cuc mai înfrumuseţa tăcerea. A bătut cu toată puterea în poartă, a aşteptat, a auzit paşi şi, cînd aceasta s-a deschis, a cerut:
- Vreau să îl văd pe Herakles Po...
Fata nu era Ponsica. Părul creţ şi ciufulit îi flutura liber pe pielea capului ascuţit. Nu era chipeşă, nici chiar frumoasă, dar era ciudată, misterioasă, provocatoare ca o hieroglifă pe-o piatră: ochi senini precum cuarţul, ce nu clipeau; buze groase; gît subţire. Peplul abia de se drapa în *colpos* peste bustul proeminent şi... Pe Zeus, acum îşi amintea cine era fata!
- Intră, intră, Diagoras, l-a îmbiat Herakles Pontor, iţin-du-şi capul de după umărul fetei. Aşteptam pe altcineva, şi...
- N-aş vrea să te supăr, dacă eşti ocupat. Ochii lui Diagoras se plimbau de la Herakles la fată şi înapoi, de parcă răspunsul l-ar fi aşteptat de la amîndoi.
- Nu mă superi. Hai, intră. După un moment de greoaie tărăganeală, fata s-a dat în lături tăcută. Arătînd spre ea, Herakles a lămurit: Ai cunoscut-o deja pe Yasintra. Vino. Vom tăifăsui mai bine pe pergola din livadă.
Diagoras a mers pe urma Dezlegătorului prin coridoarele monolite; *a simţit,* dar nu a voit să întoarcă privirea, că *ea* nu venea în urma lor, şi a respirat uşurat. Afară, lumina zilei revenise orbitoare. Căldura nu era supărătoare. Printre meri, aplecată peste ghizdul unei fîntîni de piatră albă, Ponsica se chinuia să scoată apă cu o găleată grea; gemetele pe care le scotea sforţîndu-se răsunau ca nişte ecouri slabe prin mască. Herakles l-a dus pe Diagoras pînă unde începea zidul galeriei şi l-a îmbiat să ia loc. Dezlegătorul era mulţumit, chiar entuziasmat: îşi freca mîinile groase, surîdea, pomeţii bucălaţi i se îmbujorau (îmbujorau!), iar privirea lui sclipea şiret, ui-mindu-l pe filosof.
- Ah, poate nu mă crezi, dar fata asta m-a ajutat mult! -Rate cred.
-Te rog, nu-i ceea ce-ţi închipui, bunul meu Diagoras, a replicat Herakles, uimit de bănuielile lui Diagoras. Dă-mi voie *igo*
să-ţi povestesc ce s-a întîmplat azi-noapte, cînd m-am întors acasă după ce, în chip satisfăcător, îmi dusesem munca la bun sflrşiL
Cu sclipitoarele-i sandale, zeiţa Selene străbătuse mai mult de jumătate din brazda cerească pe care o trăgea în fiecare noapte, cînd Herakles a ajuns acasă şi şi-a deschis drum prin întunericul familiar al grădinii, sub frunzişul des al pomilor care, argintat de efluviile reci ale lunii, se legăna în tăcere, fără a tulbura tihna nelămurită a înspăimîntatelor păsărele ce dormitau adunate în cuiburi pline* pe ramurile grele.
Atunci a văzut-o printre pomi: o umbră pe care luna o strunjise în relief. Şi-a curmat vorba pe loc. Şi-a arătat părerea de rău că nu obişnuia (căci în meseria ei nu era de trebuinţă) să poarte un pumnal pe sub manta.
Dar silueta nu se mişca: acel ceva piramidal şi negru, era lat şi paşnic la bază, iar pe vîrful rotund îi înfloreau plete tivite cu un cenuşiu strălucitor.

- Cine eşti? a întrebat Herakles. -Eu.
O voce de tînăr, poate de efeb. Dar nuanţele... O mai auzise şi altă dată, era sigur de asta. Silueta a făcut un pas înainte, spre el.
- Care „eu"? -Eu.
- Pe cine cauţi?
- Pe tine.
- Vino mai aproape, să te văd. -Nu.
Nu se simţea la largul lui: i se părea că necunoscutului ba-i era, ba nu-i era teamă; că era primejdios şi inofensiv tot-odată. S-a gîndit pe loc că darurile contrarii erau tipice femeilor. Dar cine era? Privind cu coada ochiului, a înţeles că o

|

* îmi parc rău, dar nu suport. Eideza s-a infiltrat şi Sn descrieri, iar întîlnirea dintre Herakles şi Yasintra este istorisita cu exasperanta tărăganeală. Abuzind de privilegiul meu de traducător, voi încerca să o condensez, pentru a înainta mai repede, mărginindu-mă să povestesc esenţialul (n.tr).

ceată de torţe se apropia pe ulicioară; purtătorii lor cîntau cu voci distonante. Poate că erau supravieţuitorii vreuneia dintre ultimele procesiuni leneene, căci aceia se întorceau uneori acasă contagiaţi de cîntecele pe care le ascultaseră sau intonaseră în timpul ritualului, stimulaţi de dezordonata voinţă a vinului.
- Te cunosc de undeva?
- Da. Nu, a vorbit silueta.
Enigmaticul răspuns a fost, în chip paradoxal, cel care i-a revelat, întru sfîrşit, identitatea:
- Yasintra?
Silueta nu a răspuns pe loc. Dar torţele se apropiau, fără să fi părut că se mişcaseră în toată această vreme. -Da.
- Ce vrei?
- Ajutor.
Herakles a hotărît să se apropie şi piciorul său drept să facă un pas înainte. Cîntecul greierilor părea să se topească. Flăcările torţelor s-au mişcat cu lenea draperiilor grele trase de mîna tremurătoarea a unui bătrîn. Piciorul stîng al lui Herakles a străbătut alt segment eleatic. Greierii şi-au realuat cîntul. Flăcările torţelor şi-au schimbat imperceptibil forma, ca norii. Herakles a ridicat piciorul drept. Greierii au amuţit. Nu mai existau sunete. Flăcările erau liniştite. Piciorul se proptise în iarbă.. .*

* Eu mă opresc aici. Restul acestui lung paragraf este o copleşitoare descriere a fiecăruia dintre paşii făcuţi de Herakles pentru a se apropia de Yasintra: în pofida acestu lucru, Dezlegătorul nu ajunge, în mod paradoxal, la ea, ceea ce aminteşte de aporia lui Zenon din Elea, care spune că „Ahile nu va ajunge niciodată din urmă broasca ţestoasa" (de aici sintagma „segment eleatic"). Toate acestea, repetarea frecventă a unor termeni ca „lent", „greoi" şi „neîndemînatic", şi metaforele inspirate din lucrarea pămîntului, sugerează Munca cu Boii lui Gerion, vitele greoaie pe care Hercules trebuie sa le ia de la monstrul cu trei trupuri ce poarta acest nume. „Pasul serpuit" este adeseori homeric, căci boii sînt, pentru autorul *Iliadei,* animale cu „pas serpuit". Şi, vorbind de greutate şi lentoare, trebuie să notez aici că, în sfîrşit, am putut defeca în întregime, ceea ce m-a binedispus. Poate că faptul că nu mai sînt constipat să fie un semn de bun augur, în ceea ce priveşte iuţeala şi faptul că îmi voi atinge scopurile (n.tr.).

Diagoras avea impresia că îl asculta pe Herakles de o bună bucată de vreme.
- I-am oferit ospitalitatea şi i-am făgăduit o mînă de ajutor, a lămurit Herakles. Era speriată, căci abia o ameninţaseră şi nu ştia la cine sa meargă: legile noastre nu arată bunăvoinţă femeilor din breasla ei, după cum ştii.
- Dar cine a ameninţat-o?
- Aceiaşi care o ameninţaseră şi înainte de a vorbi noi cu ea, căci de aia a fugit cînd ne-a văzut. Dar nu te speria, o să îţi lămuresc totul. Cred că avem ceva timp, pentru că acum chestiunea e să aşteptăm veşti. Ah, ultimele clipe înainte de rezolvarea enigmei sînt o mare plăcere pentru mine! Vrei o cupă cu vin curat?
- De data asta, da, a murmurat Diagoras.
Cînd Ponsica a plecat, după ce a lăsat pe zidul galeriei o tavă grea cu două pocale şi un *cratăr* cu vin curat, Herakles a poruncit:
- Ascultă-mă şi nu-ţi uita vorba, Diagoras, căci, de-mi distragi atenţia, lămuririle vor întîrzia şi mai mult. Şi a început să vorbească, în timp ce se ducea şi venea cu paşi înceţi şi şerpuiţi prin portic, îndreptîndu-se cînd spre pereţi, cînd spre livada strălucitoare, de parcă ar fi făcut repetiţii pentru un discurs hărăzit Adunării. Mîinile-i durdulii îi învăluiau vorbele în gesturi zăbavnice.* Tramah, Antis şi Euniu fac cunoştinţă cu Menecm. Cînd? Unde? Nu se ştie, dar nici nu are vreo însemnătate. Este însă sigur că Menecm le propune să-i fie modele pentru sculpturi şi să apară în tragediile lui. Şi, mai mult, se îndrăgosteşte de ei şi-i invită să participe la petreceri licenţioase, alături de alţi efebi.** Cu

£

f-

* Explicaţia amănunţită pe care Herakles Pontor o da despre mister **este** o altă întărire a eidezei, căci Dezlegătorul, de obicei atit de rezervat, se lungeşte aici în nesfîrşite şi bizare digresiuni, care înaintează cu încetineala boilor lui Gerion. Am hotărit să elaborez o versiune rezumată. Voi însemna, ori de cîte ori mi se va părea oportun, unele comentarii originale (n.tr.).
** „Ne putem imagina risetele lui nocturne", spune Herakles, „subtilele şi amplele lor mlădieri în faţa zăbavnicei dălţi a lui Menecm, năzbîtiilc flegmatice ale iubirii, trupurile lor nubile îmbujorate de torţe" (n.tr.).

toate acestea, e mai atent cu Antis decît cu ceilalţi. Aceştia sînt geloşi, iar Tramah îl ameninţă pe Menecm că va da totul pe faţă, dacă sculptorul nu-şi împarte dragostea în chip mai echitabil.* Menecm se sperie şi aranjează o întîlnire cu Tramah în pădure. Tramah se preface că pleacă la vînătoare, dar în realitate se duce la locul convenit şi stă de vorbă cu sculptorul. Acesta, fie în chip premeditat, fie la mînie, îl loveşte pînă îl lasă lat, mort sau fără cunoştinţă, şi-i părăseşte trupul acolo, să-l sfîşie fiarele pădurii. La auzul veştii, Antis şi Euniu se sperie şi, într-o noapte, îl înfruntă pe Menecm şi-i cer lămuriri. Menecm îşi mărturiseşte crima cu sînge rece, poate pentru a-i ameninţa, iar Antis hotărăşte să fugă din Atena sub pretextul recrutării. Euniu, care nu poate scăpa de sub înrîu-rirea lui Menecm, se sperie şi vrea să îl dea de gol, dar sculptorul îl ucide şi pe el. Antis asistă la toate. Atunci, Menecm înjunghie în chip sălbatic cadavrul lui Euniu, apoi îl stropeşte cu vin şi îl îmbracă în haine femeieşti, pentru a da de înţeles că a fost vorba de un acces necugetat al efebului beat.** Asta e tot.*** Tot ceea ce ţi-am povestit, bunul meu Diagoras, am dedus pînă la întrevederea cu Menecm. Eram aproape convins de vinovăţia lui, dar cum să mă încredinţez de ea? Atunci m-am gîndit la Antis: el era punctul slab al ramurii gata să se rupă la cea mai uşoară apăsare. Şi mi-am făcut un plan simplu: la cina de la Academie, cînd toţi pierdeaţi vremea făcînd

* „Şi, după o sorbitura fermecată din vinul plăcerii, drojdia acră a discuţiilor", spune Herakles (n.tr.).
** „Observa şiretenia lui Menecm!" îl previne Herakles. „Nu este artist în van: el ştie că înfăţişarea, aparenţa, întăresc şi au mare efect. Qnd l-am văzut pe Euniu duhnind a vin şi îmbrăcat femeieşte, primul nostru gind a fost: «Un tinăr care se îmbată şi se travesteşte astfel este în stare de orice». Iată capcana: deprinderile judecăţii noastre morale neagă cu totul evidentele judecăţii noastre raţionale!" (n.tr.)
*** „Şi crinul'?" obiectează atunci Diagoras. Herakles se supără că este întrerupt, şi afirmă: „Doar un detaliu poetic. Menecm este un artist". Dar Herakles nu ştie că, de fapt, crinul nu este un detaliu „poetic" şi eidetic, şi ca atare este inaccesibil judecăţii sate în calitate de personaj. Crinul este o pistă pentru cititor, nu pentru Herakles. Continuu acum dialogul normal (n.tr.).

filosofic poetică, eu l-am spionat pe chipeşul paharnic. Cum ştii, paharnicii îi servesc pe oaspeţi după o ordine dinainte hotărîtă. Cînd am fost sigur că Antis avea să se apropie de patul meu pentru a mă servi, am scos o bucăţică de papirus din manta şi i-am dat-o fără să spun nimic, dar cu un gest mai mult decît limpede. Pe ea scrisesem: „Ştiu totul despre moartea lui Euniu. Dacă vrei să nu vorbesc, nu te mai duce la următorul comesean: aşteaptă un minut singur în cuhnie".

- Dar cum de erai atît de sigur că Antis fusese de faţă cînd murise Euniu?

Herakles a părut deodată foarte încîntat, de parcă ar fi fost chiar întrebarea pe care o aştepta. A strîns din ochi în timp ce surîdea şi a mărturisit:

- Nu eram sigur! Mesajul era o momeală, dar Antis a muşcat din ea. Cînd am văzut că intîrzia să îl servească pe următorul comesean, tovarăşul tău care se mişcă de parcă in loc de oase ar avea trestii de nu...

- Calicie, a consimţit Diagoras. Da, acum îmi amintesc că a lipsit un moment.

- Aşa e. A venit la cuhnie, intrigat că Antis nu se ocupa de el. A fost gata să ne surprindă, dar, din fericire, sfîrşiserăm deja de vorbit. Ei bine, aşa cum îţi spuneam, cînd am văzut că Antis nu se mai întorcea, m-am ridicat şi m-am dus la cuhnie.

Herakles şi-a frecat mîinile cu greoaie plăcere. A ridicat apoi din sprinceana cenuşie:

- Ah, Diagoras! Ce ţi-aş putea spune despre discipolul tău chipeş şi isteţ? Te încredinţez că ne-ar putea da amîndurora lecţii în numeroase chestiuni. Mă aştepta într-un colţ, tre-murînd, cu ochii mari şi strălucitori. Pe piept, ghirlanda de flori îi fremăta în ritmul gîfîielii. Mi-a făcut semn să-l urmez degrabă şi m-a dus într-o cămară mică, unde am putut sta de vorbă între patru ochi. Primul lucru pe care mi l-a spus a fost: „Nu am făcut-o eu, mă jur pe larii sacrii ai casei! Nu eu l-am omorît pe Euniu! Ci el!" Am izbutit să-l fac să-mi povestească ce ştia, dîndu-i de înţeles că eu ştiam dinainte totul, şi de fapt chiar aşa era, căci răspunsurile lui mi-au adeverit punct cu punct teoriile. La sfîrşit, m-a rugat, m-a implorat cu lacrimi în ochi, să nu spun nimic nimănui. Nu-i păsa de ce avea să se întîmple cu Menecm, dar nu voia să fie amestecat în toate acestea: trebuia să se gîndească la familie, la Academie, în fine, ar fi fost îngrozitor. I-am zis că nu ştiam pînă la ce punct îi puteam da ascultare în această chestiune. Atunci s-a apropiat de mine provocator şi, gîfîind, lăsînd privirile în jos, mi-a vorbit în şoaptă. Cuvintele, propoziţiile i s-au rărit în chip deliberat. Mi-a promis favoruri multe, căci (mi-a dezvăluit) ştia să fie binevoitor cu bărbaţii. I-am surîs calm şi i-am cerut: „Antis, nu e nevoie sa ajungem la asta", în loc de orice alt răspuns, şi-a smuls din două mişcări rapide fibulele *chitonului* şi şi-a lăsat veşmîntul să-i cadă la picioare. Am priceput fără zăbavă cum poate băiatul ăsta să dezlănţuie patimi şi să-i facă pe cei mai plini de bun-simţ să-şi piardă minţile. I-am simţit

respiraţia înmiresmată pe faţa şi m-am dat la o parte. I-am spus: „Antis, aici sînt două chestiuni foarte diferite: pe de o parte, frumuseţea ta de necrezut; pe de alta, datoria mea de a face dreptate. Judecata ne impune să o admirăm pe prima şi să o împlinim pe a doua, nu invers. Nu pune laolaltă, deci, frumuseţea ta demnă de admiraţie cu împlinirea datoriei mele." El nici nu a zis, nici nu a făcut nimic, doar m-a privit. Nu ştiu cît timp m-a privit astfel, stînd în picioare nemişcat şi tăcut, purtînd doar coroana de iederă pe cap şi ghirlanda de flori pe umeri. Lumina din cămară era foarte slabă, dar pe frumosul său chip i-am putut desluşi batjocura. Cred că voia să se arate conştient de farmecul ce-l exercita asupra mea, în pofida faptului că-l respinsesem. Băiatul *e* un tiran cumplit pentru bărbaţi, şi o ştie. Atunci, amîndoi am auzit cum îl striga cineva: tovarăşul tău. Antis s-a îmbrăcat liniştit, de parcă l-ar fi încîntat ideea de a fi surprins în postura aceea, şi a ieşit din cămară. Eu m-am întors. Herakles a sorbit o gură de vin. Chipul i se îmbujorase uşor. Cel al lui Diagoras, din contră, era palid precum cuarţul. Dezlegătorul a făcut un gest nelămurit şi a recunoscut: Nu ai de ce sa te învinovăţeşti. Fără îndoială, Menecm i-a corupt. *196*
- Nu mi se pare condamnabil ca Antis să ţi se dăruiască în felul acesta nici ţie, nici măcar lui Menecm sau altui bărbat, a replicat Diagoras, pe un ton oarecare. La urma urmelor, e oare ceva mai plăcut decît dragostea unui efeb? Cumplită nu e iubirea, cumplite sînt pricinile ei. A iubi pentru simpla plăcere fizică e detestabil; dar a iubi pentru a cumpăra tăcerea cuiva e la fel de detestabil. Ochii i s-au umezit. Vocea a început să se stingă precum soarele care apune şi a adăugat: Adevăratul amant nici măcar nu are trebuinţă să atingă dragostea: pentru a se simţi fericit şi pentru ca sufletul lui să atingă înţelepciunea şi perfecţiunea îi e de ajuns doar să o privească. Mi-e milă de Antis şi de Menecm, pentru că ei nu cunosc frumuseţea nepereche a adevăratei iubiri. A scos un suspin şi a adăugat: Dar să nu mai vorbim de asta. Ce facem acum?
Herakles, care îl urmărise curios pe filosof, nu s-a grăbit să dea vreun răspuns:
- Precum spun jucătorii de *tabas:* „Chiar de acum, trebuie să dau zaruri bune", îi avem pe vinovaţi, Diagoras, dar am greşi dacă ne-am grăbi, căci oare cum vom şti dacă Antis ne-a destăinuit tot adevărul? Te încredinţez că acest tinerel fennecator este tot atît de şiret ca Menecm în persoană, dacă nu chiar mai rău. Pe de altă parte, mai avem încă statornică trebuinţa de o mărturisire publică sau de o dovadă pentru a-l învinui direct pe Menecm sau chiar pe amîndoi. Dar am făcut un pas de seamă înainte: Antis e foarte speriat, şi asta e întru folosul nostru. Ce va face? Fără nici o îndoială, ce e mai logic: îşi va îndemna prietenul să fugă. Dacă Menecm fuge din Cetate, la nimic nu ne mai sluješte să-l învinuim public pe Antis. Şi sînt sigur că Menecm în persoană preferă exilul condamnării la moarte.
- Dar, bine, atunci Menecm va scăpa!
- Nu, bunul meu Diagoras. Herakles a dat încetişor din cap, în timp ce surîdea cu şiretenie: Antis e urmărit. Din ordinul meu, Eumarh, vechiul lui pedagog, îi merge pe urme In fiece noapte. Aseară, cînd am ieşit de la Academie, l-am căutat pe Eumarh şi i-am dat porunci. Vom şti dacă Antis se duce la Menecm. Şi, de e cu trebuinţă, voi pune alt sclav să-i păzească
197
atelierul. Menecm şi Antis nu vor putea face nici cea mai mică mişcare fără ca noi să ştim. Vreau să le lăsăm vreme să-şi piardă curajul, să se simtă încercuiţi. Dacă unul din ei doi hotărăşte să-l învinuiască public pe celălalt, încercînd să se salveze, rezolvăm chestiunea în chipul cel mai comod. De nu... A ridicat în sus unul dintre groasele sale degete arătătoare, pentru a arăta cu gesturi încete spre pereţii casei sale: Dacă nu se denunţă, ne vom sluji de hetairă.
-DeYasintra?Cum?
- Curtezana, a lămurit Herakles, ridicînd şi mai sus acelaşi deget arătător, pentru a-şi sublinia vorbele, a fost cealaltă *mare greşeală* a lui Menecm! îndrăgostit de ea, Tramah îi povestise amănunţit despre legătura lui cu sculptorul, admiţînd că îi inspira şi iubire, şi teamă. Chiar în zilele dinaintea morţii, discipolul tău i-a mărturisit că era dispus la orice, chiar şi să povestească familiei şi mentorilor despre petrecerile nocturne, numai să se vadă scăpat de sub dăunătoarea înrîurire a lui Menecm. Dar a mai zis şi că se temea de răzbunarea sculptorului care îl încredinţase că, de vorbea, avea să-l *omoare.* Nu ştim cum a aflat Menecm de existenţa Yasintrei, dar putem bănui că Tramah a dat-o de gol într-un moment de deznădejde. Sculptorul a înţeles imediat că ea ar putea fi o problemă şi a trimis la Pireu doi sclavi să o ameninţe, în caz că i s-ar fi năzărit să trăncănească. Dar, după ce am stat noi de vorbă cu el, Menecm a crezut că hetaira îl denunţase şi, nervos, a ame-ninţat-o din nou cu moartea. Atunci a aflat Yasintra cine-s eu, iar noaptea trecută a venit speriată să-mi ceară ajutorul.
- în consecinţă, ea e acum singura noastră dovadă.
- Aşa e. Herakles s-a învoit, holbîndu-şi ochii, de parcă Diagoras ar fi dezvăluit ceva neobişnuit de uimitor: Dacă cei doi şireţi criminali, a continuat, nu vor să vorbească, îi vom învinui public în baza mărturiilor Yasintrei. Ştiu, desigur, că vorbele unei curtezane nu au nici o valoare în faţa celor rostite de un cetăţean liber, dar probabil că învinuirea le va dezlega limba fie lui Antis, fie chiar lui Menecm. Diagoras a clipit din ochi, îndreptîndu-şi privirea spre livada ce strălucea sub soare.
Lingă fîntînă, păştea cu blinda indolenţă o uriaşă vacă albă.* Foarte vioi, Herakles a continuat: Dintr-un moment într-altul Eumarh ne va aduce veşti. Atunci vom şti ce îşi propun să facă şnapanii şi vom lucra în consecinţa. A sorbit din

nou din pocal şi a savurat vinul cu tihnită satisfacţie. Poate că nu s-a simţit bine intuind că Diagoras nu îi împărtăşea optimismul, căci pe nepusă masă a schimbat tonul, pentru a spune: Ei bine, cum ţi se pare? Dezlegătorul tău a rezolvat enigma!
- Nu, a negat Diagoras, admirînd atent livada de dincolo de paşnicul rumegat al vacii.
-Ce?
- Nu, Dezlegătorule, nu. Diagoras clătina din cap, arătînd spre livadă, de parcă s-ar fi adresat vacii: îmi amintesc bine; i-am citit în ochi. Tramah nu era doar neliniştit, ci şi *înspai-mîntat.* Vrei să mă faci să cred că urma să-mi povestească jocurile lui licenţioase cu Menecm, dar nu. Taina-i era mult mai înspăimîntătoare.
- Lui Tramah îi era teamă de Menecm! i-a spus Herakles, dînd din cap cu mişcări leneşe, de parcă şi-ar fi adunat răbdarea pentru a-i vorbi unui copil mic: Credea că sculptorul avea să-l omoare dacă îl denunţa. Asta era teama ce i-ai citit în priviri!
- Nu, a replicat Diagoras, cu un calm desăvîrşit, de parcă vinul şi lînceda melodie l-ar fi adormit. Atunci, vorbind foarte încet, ca şi cum fiecare cuvînt ar fi aparţinut altui limbaj şi ar fi fost de trebuinţă să-l pronunţe cu grijă, pentru a putea fi tălmăcit, a adăugat: Tramah era *inspăimtntat.* Dar teroarea lui era dincolo de orice înţelegere. Era Spaima în sine, Ideea de Spaimă: ceva ce judecata ta, Herakles, nici nu poate desluşi, pentru că nu ai privit ca mine în ochii lui. Lui Tramah nu-i era teamă de ce i-ar fi putut face Menecm, ci de ceva mult mai înspăimîntător. Ştiu asta, a zis, adăugind: Nu ştiu prea bine cum ştiu. Dar ştiu.
- încerci să-mi spui că explicaţia mea nu-i corectă? l-a întebat Herakles dispreţuitor.

f

î

l

* O întărire a eidezei, ca şi în capitolele precedente, pentru a accentua imaginea Boilor lui Gerion (n.tr.).

'99

•V•

u •s

Ă

- Lămurirea pe care mi-ai oferit-o e raţionala. Foarte raţională, Diagoras stăruia în admiraţia-i pentru livada în care rumega vaca, A tras adînc aer în piept: Dar nu cred sa fie adevărată.
- E raţională, dar neadevărată? Ce idee ţi-a mai trecut acum prin minte, Diagoras din Medonte?
- Nu ştiu. Logica mea spune: „Herakles are dreptate", dar... Poate că prietenul tău, Crantor, ar şti să te lămurească mai bine decît mine. Aseară, la Academie, s-a vorbit mult de asta. E cu putinţă ca Adevărul să nu poată fi judecat. Adică... Dacă ţi-aş spune acum ceva absurd, ca de pildă:,Jn livada ta paşte o vacă, Herakles", m-ai crede nebun. Dar nu s-ar putea întîmpla ca, pentru altcineva decît noi doi, o astfel de afirmaţie să fie *adevărata!* Diagoras nu l-a lăsat pe Herakles să replice: Ştiu deja că nu-i *raţional* să spun că în livada ta e o vacă, pentru că nici nu este, nici nu poate fi. Dar de ce trebuie ca *adevărul* să fie *raţional,* Herakles? Nu e cu putinţă să fie... adevăruri iraţionale?*
- Asta v-a povestit Crantor ieri? Herakles îşi stăpînea cu greu furia. Pînă la urmă, filosofia o să îţi ia minţile, Diagoras! Eu îţi vorbesc de lucruri coerente şi logice, iar tu... Enigma discipolului tău nu e o teorie filosofică: e un lanţ de întîmplări raţionale ce... Şi-a curmat însă vorba, văzînd că Diagoras dădea din nou din cap, fără a-l privi, privind cu necurmată stăruinţă livada goală.[1]"[1]"
- îmi amintesc de o spusă de-a ta, s-a confesat Diagoras: „Exista locuri ciudate pe lumea aceasta, pe care nici tu, nici eu nu le-am vizitat vreodată". Aşa e. Trăim într-o lume ciudată, Herakles. O lume în care nimic nu poate fi judecat, nici înţeles pe de-a-ntregul. O lume care uneori nu respectă legile logicii,

* E clar ca „vaca din livada", la fel ca „animalul" din capitolul al patrulea sau „şerpii" din al doilea, este o prezenta exclusiv eidetica şi, ca atare invizibilă pentru protagonişti. Dar autorul o foloseşte ca argument pentru a sprijini îndoielile lui Diagoras: într-adevăr, pentru *cititor,* afirmaţia este *adevărata,* îmi simt pulsul. Poate că de vina e oboseala (n.tr.).

** Odată împliniţi funcţia sa eidetică, imaginea vacii dispare chiar şi pen-mi cititor, iar livada rămîne „goala". Nu e magie, ci, pur şi simplu, literatură (n.tr.).

ci pe cele ale visului sau ale literaturii. Socrate, care raţiona într-un chip aparte, obişnuia să spună că un *daimon,* un spirit, îi inspira adevărurile cele mai profunde. Şi Platon era de părere ca nebunia este, într-o oarecare măsură, o formă misterioasă de acces la cunoaştere. Asta mi se întîmpla mie acum: *dai-monul* sau nebunia mea, îmi spune că

explicaţia ta e falsă.
- Explicaţia mea e logică!
- Dar falsă.
- Dacă explicaţia mea e falsă, atunci totul e fals!
- E cu putinţă, a admis Diagoras amărît. Dar cine ştie?
- Foarte bine, a mîrîit Herakles. Din partea mea, poţi să te cufunzi încetul cu încetul în mlaştina pesimismului filosofic, Diagoras! îţi voi arăta că... Ah, lovituri în poartă. E, desigur, Eumarh. Rămîi aici, admiră lumea Ideilor, dragă Diagoras! îţi voi aduce pe tavă capul lui Menecm, iar tu mă vei plăti pentru munca mea! Ponsica, deschide!
Dar Ponsica deschisese deja şi chiar atunci vizitatorul intra în galerie.
- Oh, Herakles Pontor, Dezlegător de Enigme, şi tu, Diagoras din *demul* Medonte, i-a invocat Crantor. Atena e mişcată pînă în temelii şi toţi cetăţenii cărora le-a mai rămas o rămăşiţă de voce cer în gura mare să fiţi prezenţi undeva anume. Surîzînd, a făcut un gest pentru a-l linişti pe Cerber, care i se vînzolea furibund în braţe. Apoi a adăugat, surizînd nerăbdător, ca şi cum urma să dea o veste bună: S-a petrecut ceva oribil.
Impunătoare, demnă, figura lui Praxinous părea să reflecte lumina ce pătrundea în valuri groase pe ferestrele neoblonite ale atelierului. A dat la o parte cu un gest delicat pe unul din cei ce-l întovărăşeau şi, cu o nouă mişcare, a cerut ajutorul altuia. S-a pus în genunchi. A rămas astfel în toată veşnicia aşteptării. Toţi curioşii îşi imaginau chipul său în diferite ipostaze: tulburat, îndurerat, răzbunător, mînios. Dar Praxinous i-a dezamăgit, păstrîndu-şi chipul liniştit. Pe faţă i se citeau amintiri aproape pe de-a-ntregul plăcute; sprîncenele negre şi simetrice îi contrastau cu barba ca neaua. Nimic nu părea sa
zor

?

l

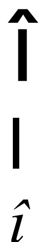
î

arate că privea la trupul schilodit al fiului «au. Şi încă ceva: a clipit, dar neobişnuit de rar; şi-a aţintit privirea într-un punct dintre cele două cadavre, iar ochii au dat să i se prăbuşească în bezna tihnită de sub gene, pînă cînd orbitele i s-au făcut ca două luni în descreştere. Apoi, pleoapele i s-au deschis din nou. Şi asta a fost tot. S-a ridicat în picioare, ajutat de cei din jurul său, şi a spus:
- Zeii te-au chemat la ei înaintea mea, fiule. Geloşi pe frumuseţea ta, au vrut să te aibă alături, făcîndu-te nemuritor.
Un murmur de admiraţie i-a însoţit nobilele şi virtuoasele vorbe. Au mai sosit şi alţii: oşteni, şi cineva ce părea să fie medic. Praxinous a ridicat privirea şi Timpul, care-şi curmase reverenţios zborul, şi-a reluat goana: „Cine o va fi făcut?" s-a întrebat. Vocea nu-i mai era la fel de sigură. Nu peste multă vreme, cînd nimeni nu avea să-l mai privească, poate că avea să plîngă. Dar emoţia întîrzia să i se aşeze pe obraz.
- în dimineaţa asta, vecinii au auzit strigăte în atelier, a povestit unul din bărbaţii ce-l întovărăşeau, după un răgaz în care s-au consultat din priviri cine să vorbească primul, dar toţi s-au socotit că era vorba de vreo nouă petrecere a acelui Menecm.
- L-am văzut pe Menecm ieşind în goană de aici! a intervenit altul. Vocea şi înfăţişarea-i dezordonată contrastau cu respectabila demnitate a oamenilor lui Praxinous.
-Tu l-ai văzut? a iscodit Praxinous.
- Da! Şi eu, şi alţii! Atunci i-am chemat pe slujitorii *astinom-ilar.* Bărbatul părea să aştepte o recompensă pentru spusele sale.
- Cine mi-l poate numi pe autorul faptei? a ridicat din nou glasul Praxinous, ignorîndu-l. Şi a pronunţat „autorul" de parcă ar fi fost vorba de o faptă lipsită de pietate, demnă de hăituiala Furiilor, nelegiuită şi de neconceput.
Toţi cei de faţa au plecat privirile în pămînt. în atelier nu se auzea nici măcar bîzîitul muştei, deşi vreo două-trei dintre ele se învîrteau în cercuri largi pe lîngă strălucirea ferestrelor deschise. Statuile, aproape toate neterminate, păreau să-l privească pe Praxinous cu ţeapănă neîndurare. 202
Medicul, cu trupul slab şi nearmonios, mult mai palid decît cadavrele pe care le cerceta, stătea în genunchi şi întorcea capul de la un trap la celălalt; atingea iute cînd pe bătrîn, cînd pe tînăr, de parcă ar fi vrut să-i compare, şi-şi mumura descoperirile cu perseverenta încetineală a unui copil ce cîntă literele alfabetului înainte de examen. Un *astinom* aplecat alături de el îl asculta şi consimţea respectuos.
Cadavrele stăteau faţă în faţă, întinse pe o parte pe podeaua atelierului, într-un maiestuos lac de sînge. Păreau doi

dansatori pictaţi pe un vas: bătrinul purta o manta cenuşie şi zdrenţăroasă şi avea braţul drept îndoit, iar cel stîng întins deasupra capului. Tînărul, replica simetrică a poziţiei bătrînului, era pe de-a-ntre-gul despuiat, în rest, tînăr şi bătrîn, sclav şi bărbat liber, erau egali în oroarea lumească a rănilor: aveau ochii scoşi, obrajii desfiguraţi şi pielea zdrenţuită de tăieturi adinei; între picioare li se iţea aceeaşi scopire. Dar era o diferenţă: bătrinul strîngea, în mîna dreaptă crispată, globii a doi ochi.
- Sînt de culoare albastră, a declarat medicul, de parca ar fi făcut un inventar. Şi, spunînd acestea, a strănutat In chip absurd. Apoi a adăugat: Sînt ai tînărului.
- Slujitorul celor Unsprezece! a anunţat cineva, spărgind tăcerea plină de oroare.
Dar, deşi toate privirile au cercetat ceata de curioşi ce se îngrămădea la intrarea în galerie, nimeni nu a putut afla cine era nou-sositul. Atunci, o voce brutală, sinceră în fiecare cuvînt, a atras fără zăbavă atenţia:
- Oh, Praxinous, nobil între nobili!
Era Diagoras din Medonte. El şi un bărbat gras şi mic de stat sosiseră la atelier puţin înaintea lui Praxinous, întovărăşiţi de un bărbat enorm şi cu aspect ciudat, ce purta în braţe un căţeluş. Grăsanul părea să fi disparat, dar de cîva timp Diagoras atrăsese atenţia asupra sa, căci toţi îl văzuseră plingind amar, nemişcat, lîngă cadavre. Cu toate acestea, acum se înfăţişa energic şi hotărît. Puterile păreau să i se fi concentrat precis asupra gîtului, fără îndoială pentru a oferi vorbelor
205

cuirasa trebuincioasă. Avea ochii roşii şi chipul palid de moarte. S-a înfăţişat:
— Sînt Diagoras din Medonte, mentorul lui Antis de la...
— Ştiu cine eşti, i-a curmat Praxinous vorba cu asprime. Vorbeşte.
Diagoras şi-a petrecut limba peste buzele nespus de uscate şi a tras aer în piept:
— Vreau să joc rolul sicofantului şi să-l învinuiesc public pe sculptorul Menecm de aceste crime.
S-au auzit murmure leneşe. După liniştita bătălie, emoţia învinsese pe chipul lui Praxinous: îmbujorat, ţinea una dintre negrele-i sprincene ridicată în sus, trăgînd cu coada ochiului şi a pleoapei; i se auzea respiraţia. A observat:
- Pari sigur de cele ce spui, Diagoras.
- Şi sînt, nobile Praxinous.
O altă voce a strigat cu accent străin:
- Ce s-a întîmplat aici?
Era (nu putea fi altul), în sfîrşit, slujitorul celor Unsprezece, auxiliarul celor unsprezece judecători, mai-marii în materie de crime: un bărbăţel îmbrăcat, după model barbar, în piei de animale. Un bici din piele de bou îi cuprindea talia. Avea o înfăţişare ameninţătoare, dar un chip de neghiob. Gîfiia din toate puterile, de parcă ar fi venit în fugă şi, judecîndu-l după expresia feţei, părea să se simtă dezamăgit de faptul că tot ce fusese mai interesant se întîmplase în lipsa lui. Cîţiva bărbaţi (dintre aceia care îşi fac apariţia întotdeauna în astfel de împrejurări) s-au apropiat pentru a-i spune ce ştiau sau credeau că ştiu. Majoritatea rămăsese, cu toate acestea, în aşteptarea vorbelor lui Praxinous:
- Şi de ce crezi tu, Diagoras, că Menecm le-a făcut asta fiului meu şi bătrinului său pedagog, Eumarh?
Diagoras şi-a petrecut din nou limba peste buze:
- Chiar el ne-o va spune, nobile Praxinous, dacă este de trebuinţă, fie chiar şi sub tortură. Dar nu te îndoi de vinovăţia lui: ar fi ca şi cum te-ai îndoi de lumina soarelui.
204
Numele lui Menecm s-a ivit pe toate buzele, pronunţat în feluri diferite şi pe diferite tonuri. Chipul şi înfăţişarea i-au fost evocate de toţi. Cineva a strigat, dar i s-a poruncit să tacănumai-decît. în sfîrşit, Praxinous a rupt tăcerea respectuoasă, spunînd:
- Căutaţi-l pe Menecm.
De parcă asta ar fi fost parola aşteptată, Furia şi-a săltat capetele şi braţele. Unii cereau răzbunare; alţii jurau pe zei. Unii, fără să-l fi ştiut pe Menecm nici măcar din vedere, cereau să fie supus la cele mai grele torturi; alţii, care-l ştiau, clătinau din cap, îşi netezeau barba, şi se socoteau: „Cine ar fi crezut una ca asta?!" Slujitorul celor Unsprezece părea singurul ce nu izbutea să priceapă cele întîmplate şi iscodea cînd pe unii, cînd pe alţii, despre ce vorbeau, cine era bătrinul schilodit ce zăcea lîngă tînărul Antis, cine îl învinuise pe sculptorul Menecm, ce strigau cu toţii, şi cine, şi ce.
- Unde-i Herakles? l-a iscodit Diagoras pe Crantor, trăgîndu-l de manta. Iar Haosul era cît lumea.
- Nu ştiu. Crantor a clătinat din umerii enormi: Acum o clipă adulmeca precum cîinii pe lîngă cadavre. Dar acum...
Pentru Diagoras, în atelier erau două feluri de statui: unele se mişcau, altele abia-abia; le-a deosebit cu stîngăcie; a fost împins; a auzit că cineva îl chema din viitoarea vacarmului; mantaua lui însă îl trăgea în partea cealaltă; a întors capul: chipul unuia dintre oamenii lui Praxinous s-a apropiat de el dînd din buze.
- Trebuie să vorbeşti cu arhontele, dacă vrei să dai curs învinuirii.
- Da, voi vorbi, a hotărît Diagoras, fără să priceapă prea bine ce-i zicea bărbatul.
A trecut peste toate piedicile, s-a smuls din mulţime şi şi-a deschis drum spre ieşire. Afară, ziua era frumoasă. Sclavi şi cetăţeni stăteau ca de piatră în faţa galeriei de la intrare, invidioşi, se pare, pe sculpturile din lăuntru. Prezenţa prostimii era

ca o dală de piatră pe pieptul lui Diagoras: a putut respira liber abia cînd s-a depărtat de clădire. Atunci s-a oprit din mers; a privit într-o parte şi în alta. în sfîrşit, cu enormă
205
uşurare, a zărit în depărtare paşii şerpuiţi şi mersul greoi, încet şi meditativ al Dezlegătorului. L-a strigat:
- Voiam să-ţi mulţumesc, i-a făcut cunoscut cînd a ajuns lîngă el. în vocea lui se desluşea o grabă ciudată; tonul era ca al căruţaşului care, fără să strige, vrea să-şi îndemne boii să meargă mai repede: Ţi-ai făcut bine treaba. Nu mai am trebuinţă de tine. îţi voi plăti aşa cum ne-am înţeles, chiar în după-amiaza aceasta. Şi, de parcă n-ar fi putut suporta tăcerea, a adăugat: Totul era, la urma-urmelor, aşa cum mi-ai spus. Ai avut dreptate, şi eu am greşit.
Herakles bodogănea. Diagoras aproape că a trebuit să se plece pentru a auzi ce-i spunea, cu toate că vorbea foarte rar:
- De ce-o fi făcut neghiobul acela aşa ceva? S-a lăsat purtat de teamă sau nebunie, e limpede. Dar două trupuri sfîrtecate! E absurd!
Diagoras a replicat cu stranie şi sălbatică bucurie:
- Chiar el ne va spune ce pricini l-au împins, bunul meu Herakles. Tortura îi va dezlega limba!
Au mers în tăcere pe străduţa din plin bătută de soare. Herakles şi-a scărpinat capul conic.
- îmi pare rău, Diagoras. Am greşit în ceea ce-l priveşte pe Menecm. Eram sigur că avea să încerce să fugă, şi nu...
- Nu mai are nici o însemnătate. Diagoras vorbea ca omul care se odihneşte după ce şi-a atins ţinta, la capătul unui drum lung şi anevoios prin meleaguri pustii. Eu m-am înşelat şi abia acum pricep. Puneam onoarea Academiei înaintea vieţii acestor bieţi băieţi. Nu mai are nici o însemnătate. Voi vorbi şi voi învinui! Mă voi învinui şi pe mine, ca mentor, pentru că... Şi-a frecat tîmplele, cufundat parcă într-o complicată problemă de matematică. A insistat: Pentru că de ceea ce i-a obligat să caute tutela acestui criminal eu trebuie să răspund. Herakles a dat să-i curme spusele, dar s-a gîndit mai bine şi a aşteptat. Eu trebuie să răspund, a repetat Diagoras, de parcă ar fi vrut să înveţe pe dinafară acele vorbe. Trebuie să răspund! Menecm nu e decît un necugetat iute la mînie, dar eu... Ce-s eu? S-a întîmplat apoi ceva ciudat, deşi la început nici unul
206
dintre ei nu a părut a-şi da seama: au început să vorbească în acelaşi timp, ca şi cum ar fi trăncănit fără să se asculte, făcînd frazele încet-încet, unul pasionat, celălat rece: Eu sînt răspunzător, răspunzător cu adevărat...
- Menecm îl surprinde pe Eumarh, se sperie şi...
- Pentru că, să vedem, ce înseamnă să fii maestru? Spune-mi! -... Eumarh îl ameninţă. Foarte bine. Atunci...
-... înseamnă să predai, şi a preda e o îndatorire sacră! -... se luptă, iar Eumarh cade, desigur... -... a preda înseamnă să modelezi sufletele! -... Antis poate că vrea să îl apere pe Eumarh... -... Iar un bun mentor îşi cunoaşte discipolii... -... de acord, dar atunci de ce să îi fi făcut fărîme în felul acesta?
-... dacă nu e aşa, de ce să mai predai?
- Am greşit.
- Am greşit!
Au făcut popas. Pentru o clipă, s-au privit zăpăciţi şi tulburaţi, ca şi cum fiecare ar fi fost cel de care celălalt avea trebuinţă cu cea mai mare grabă în momentul acela. Chipul lui Herakles părea că îmbătrînise. S-a învoit, pronunţînd fiecare vorbă cu o încetineală de necrezut:
- Diagoras, recunosc că în toată această chestiune m-am mişcat cu stîngăcia unei vaci. Gîndurile nu mi-au fost nicicînd aşa de grele şi de neîndemînatice ca pînă acum. Cel mai tare mă uimeşte că întîmplările au o oarecare logică, iar explicaţia mea e, în general, satisfăcătoare, dar sînt amănunte, foarte puţine, de altfel, cu toate acestea... mi-ar plăcea să dispun de ceva timp pentru a mă gîndi. Nu îţi voi cere parale pentru timpul pierdut în plus.
Diagoras s-a oprit şi şi-a pus amîndouă mîinile pe umerii robuşti ai Dezlegătorului. Atunci, l-a privit drept în ochi şi a rostit:
- Herakles, am ajuns la sfîrşit. A pus capăt vorbelor şi a repetat pe îndelete, de parcă ar fi vorbit unui copil: Am ajuns la sfîrşit. A fost un drum lung şi greu. Dar iată-ne aici. Acordă
207

minţii tale o clipă de tihnă, în ce mă priveşte, voi încerca să-mi liniştesc sufletul.
Deodată, Dezlegătorul s-a îndepărtat brusc de Diagoras şi a mers cu paşi necurmaţi pe povîrniş în sus. Atunci a părut să îşi amintească de ceva şi s-a întors spre filosof.
- O să mă închid în casă să meditez, s-a destăinuit. Dacă voi avea veşti, le vei primi.
Şi, mai înainte ca Diagoras să îl poată împiedica, s-a strecurat prin mulţimea înceată şi greoaie care cobora strada aceea, atrasă de tragedie.
Unii au crezut că se petrecuse prea repede. Dar majoritatea a fost de părere că totul s-a petrecut prea pe îndelete. Poate că a fost încetineala grabei, care apare atunci cînd lucrurile sînt dorite cu mare fervoare, dar asta n-a zis nimeni.
Cele întîmplate s-au petrecut înainte de a-şi face apariţia umbrele înserării, mult înainte ca neguţătorii meteci să-şi închidă prăvăliile, iar preoţii din temple să înalţe cuţitele pentru ultimele sacrificii: nimeni nu a măsurat vremea, dar toţi au fost de părere că lucrul s-a petrecut chiar după crucea zilei, cînd soarele, greu de lumină, a început să scapete. Oştenii stăteau de strajă la Porţi, dar nu s-a petrecut acolo. Nici pe hambarele în care unii s-au aventurat să intre, socotindu-se că aveau să-l găsească ghemuit şi tremurînd într-un colţ, ca un şobolan flămînd. în realitate, lucrul s-a petrecut în chip ordonat, pe una dintre populatele uliţe ale noilor olari.
Atunci, o întrebare trecea din gură în gură pe uliţă, greoaie, dar neînduplecată, hotărîtă, dar înceată: L-ai văzut pe Menecm, sculptorul din Cerameicos? O întrebare făcea adepţi, ca o religie mai mult decît fugară. Convertiţii se prefăceau în înflăcăraţii ei purtători. Unii rămîneau în drum: ei bănuiau , unde-ar putea găsi răspunsul. Un moment, nu am privit în casa aceasta! Aşteptaţi să îl întrebăm pe bătrin! Nu întîrzii, vreau să văd dacă teoria mea e bună! Alţii, neîncrezători, nu se alăturau noii credinţe, căci se gîndeau că întrebarea se putea pune mai bine astfel: L-ai vă/ut pe cel pe care nu l-ai văzut şi nici nu-l *zoS*
vei vedea, căci, în timp ce eu te întreb, el e deja departe de aici? Ei clătinau încetişor din cap şi surîdeau, spunîndu-şi: Eşti un neghiob, de crezi că Menecm va aştepta să... Cu toate acestea, întrebarea mergea înainte. Şi chiar atunci, pasul ei şerpuit şi năvalnic a ajuns la mărunta prăvălie a unui olar metec.
- Desigur că l-am văzut pe Menecm, a recunoscut unul dintre cei ce priveau distraţi mărfurile.
Cel ce pusese întrebarea era gata să treacă mai departe, căci avea auzul obişnuit cu acelaşi răspuns dintotdeauna, dar a părut că se loveşte de un zid nevăzut. S-a întors şi a văzut un chip tăbăcit, cu brazde liniştite, cu barba neîngrijita şi rara, cu cîteva smocuri de păr cenuşiu.
- Spui că l-ai văzut pe Menecm? a iscodit neliniştit. Unde?
- Eu sînt Menecm, a răspuns bărbatul.
Se spune că surîdea. Nu, nu suridea. Suridea, Harpal, jur pe ochii bufniţei Atenei! Iar eu pe negrul rîu Styx: nu suridea! Tu erai lîngă el? Tot aşa de aproape ca de tine acum, şi nu surîdea: se strîmba, dar nu suridea! Surîdea, şi eu l-am văzut: cînd l-aţi luat mai mulţi de braţe, surîdea, jur pe...! Era o strimbătură, neghiobule: ca şi cum ar fi făcut aşa cu gura! Ţi se pare că eu surîd acum? Mi se pare că eşti un prost. Dar cum, pe zeul dreptăţii, cum era să suridă, ştiind ce-l aştepta? Şi, dacă ştie ce-l aşteaptă, atunci de ce s-a predat, în loc să fugă din Cetate?
întrebarea dăduse naştere mai multor copii, toţi schilozi, în agonie, morţi la căderea serii...
Dezlegătorul de Enigme stătea aşezat în faţa mesei de scris, cu o mînă sprijinită pe braţul gras, şi gîndea.*

S

l

s

ţ.

* Aceasta este postura mea preferată. Tocmai am parăsit-o, pentru a-mi relua tălmăcirea. Cred că paralelismul este nimerit, pentru că in acest capitol totul pare să se întîmple în formă dubla: atît unora, cit şi altora. Este vorba, fără îndoială, de o subtilă întărire a eidezei: boii înaintează împreuna, prinşi în acelaşi jug (n.tr.).

Yasintra a intrat în încăpere fără să facă zgomot, astfel încît, atunci cînd a ridicat privirea, a zărit-o în picioare în prag, unde umbrele îi conturau limpede imaginea. Purta un peplu lung, închis cu o fibulă pe umărul drept. Sînul stîng, abia prins într-un cap de pînza, era aproape gol*.
— Nu-ţi uita treaba, nu vreau să te supăr, i-a cerut Yasintra cu voce de bărbat.

- Ce vrei? a întrebat Herakles, care nu părea supărat.** —Nu-ţi conteni treaba. Pare nemăsurat de importantă. Herakles nu ştia daca ea îşi bătea joc (era greu de ştiut,
deoarece, după cum credea, toate femeile erau numai măşti). A văzut-o mergînd pe îndelete, înaintînd cu uşurinţă prin noapte.
- Ce vrei? a repetat.***
Ea a dat din umeri. Neobişnuit de încet, aproape împotriva voinţei sale, şi-a apropiat trupul de al lui.
- Cum poţi sta atîta timp aici, în beznă? a iscodit curioasa.
- Gîndesc, s-a destăinuit Herakles. Noaptea mă ajută să gîndesc.****
- Ţi-ar plăcea să îţi fac un masaj? a şopocăit ea. Herakles a privit-o fără să îi răspundă.***** Ea a întins mîinile spre el.

* Acum ştiu că individul care m-a închis aici este complet nebun. Tocmai mă apucasem să tălmăcesc acest paragraf, cînd am ridicat privirea şi l-am văzut în fata mea, la fel ca Herakles pe Yasintra. Intrase in celula mea fără zgomot. Arăta ridicol: era învăluit într-o manta lungă de culoare neagră şi purta o mască şi o perucă de două parale. Masca imita chipul unei femei, dar tonul vocii şi mîinile îi erau de bărbat bătrin. Cuvintele şi mişcările (acum, cînd continuu traducerea, îmi dau seama) erau *identice* cu cele ale Yasintrei în acest dialog (vorbea limba mea, dar tălmăcirea a fost exactă). De aceea, voi nota numai propriile mele răspunsuri după cele ale lui Herakles (n.tr.).
** - Cine eşti? am întrebat (n.tr.).
*** Cred că aici nu am zis nimic (n.tr.).
**** - Pe întuneric? Nu vreau sa stau pe întuneric! am exclamat. Tu m-ai închis aici! (n.tr.)
***** _ ţjn masaj? Eşti nebun? (n.tr.)

- Lasă-mă, i-a cerut Herakles*.
- Vreau doar să îţi fac un masaj, a susurat ea jucăuş. -Nu. Lasă-mă.**
Yasintra s-a oprit:
- Mi-ar plăcea să-ţi aduc bucurie, a murmurat.
- De ce? a iscodit Herakles.***
- îţi sînt datoare un serviciu, a recunoscut ea. Vreau să ţi-l plătesc.
- Nu este necesar.****
- Sînt tot atît de singură ca şi tine. Dar te pot face fericit. Herakles a privit-o. Chipul ei nu avea nici o expresie:
- Dacă vrei sa mă faci fericit, lasă-mă singur un moment, i-a cerut.*****
Ea a suspinat. A ridicat din nou din umeri:
- N-ai poftă să manînci nimic? Sau să bei? l-a iscodit.
- Nu vreau nimic******.
Yasintra s-a întors pe jumătate şi s-a proptit în prag: — Cheamă-mă dacă ai trebuinţă de ceva, i-a atras luarea-aminte.
- Aşa voi face. Acuma du-te.*******
- Trebuie doar să mă chemi şi voi veni. -Hai, du-te.********
Uşa s-a închis. Odaia a rămas din nou în bezna.*********

* _ Dă-te la o parte! am strigat şi m-am ridicat dintr-un singur salt (n.tr.) ** - Nu mă atinge! cred ca am rostit în acest loc, nu sînt sigur (n.tr.). *** - Eşti, eşti complet nebun, m-am îngrozit (n.tr.). **** _ O favoare? Ce favoare? Să tălmăceşti această scriere? (n.tr.) **** — Lasă-mă să ies de aici, şi voi fi fericit! (n.tr.) [11] - Da! Mi-e foame! Şi sete! (n.tr.)
** - Aşteaptă, te rog, nu pleca! m-am speriat dintr-o dată (n.tr.) *** —NU PLECA! (n.tr.)
*** - Nu! am strigat şi am început să plîng. Acum, cînd mi-am recăpătat calmul, mă întreb: ce a urmărit oare să obţină răpitorul meu cu această pantomimi aburdă? Să îmi demonstreze că el cunoaşte întreaga scriere? Să îmi dea de înţeles că ştie în fiece moment cum înaintează traducerea mea? De un lucru sînt sigur (Oh, zei ai grecilor, apăraţi-mă!), şi acela este că am căzut în mîinile unui bătrin *nebun!* (n.tr.)

9

Cum delictele ce i se imputau lui Menecm, fiul lui Lacus, din *demul* Caris, erau de sînge (de „carne", după cum pretindeau unii), judecata s-a ţinut pe Areopag, tribunalul de pe colina lui Ares, una dintre cele mai venerabile instituţii ale Cetăţii. Pe marmurele sale fuseseră pe timpuri concepute fastuoasele hotărîri ale guvernului, dar, după reformele lui Solon şi Clistene, puterea îi fusese restrînsă la cea a unei simple magistraturi menite să judece omoruri voluntare, pierderi de drepturi şi ostracizări. Deci, nici un atenian nu se delecta privind gradenele albe, severele coloane şi înaltul podium al arhonţilor, aşezat în faţa unei căţui mari şi rotunde ca o farfurie, unde în onoarea Atenei făceau spume ierburi mirositoare, a căror aromă,, afirmau cunoscătorii, amintea uşor de cea a cărnii de om fripte. Uneori avea loc, cu toate acestea, un mic festin pe socoteala cîte unui acuzat celebru.
Judecata lui Menecm, fiul lui Lacus, din *demul* Caris, fusese aşteptată cu mare interes, mai mult datorită nobleţei victimelor şi caracterului sordid al crimelor decît pentru el în persoană, căci Menecm nu trecea drept unul dintre urmaşii lui Fidias şi Praxiteles, ce-şi cîştigau existenţa vînzîndu-şi operele, precum măcelarii, unor mecena aristocraţi.
De cum şi-a făcut heraldul anunţul strident, nu a mai rămas nici un loc liber pe istoricele gradene: din publicul flămînd nu lipseau metecii, atenienii aparţinînd breslei sculptorilor şi ceramiştilor, poeţii, militarii, dar nici simpli cetăţeni curioşi.

Ochii s-au căscat cît cepele şi s-au auzit murmure de aprobare cînd oştenii l-au prezentat pe acuzat, legat de mîini, cu prea

puţină came pe trup, dar bine legat şi îndesat. Menecm, fiul lui Lacus din *demul* Caris, îşi sumeţea torsul şi ridica mult capul, împodobit cu smocuri de păr cenuşiu, ca şi cum nu urma să fie condamnat, ci să primească onoruri militare. A ascultat liniştit bogata listă a învinuirilor şi, supunîndu-se legii, a păstrat tăcere cînd arhontele orator i-a cerut să rectifice ceea ce ar fi considerat oportun în învinuirile ce i se aduceau. Vei vorbi, Menecm? Nimic: nici un da, nici un nu. îşi învîrtoşa neîntrerupt pieptul cu îndărătnicul orgoliu al unui fazan. Avea să se declare nevinovat? Vinovat? Ascundea vreo teribilă taină, pe care avea de gînd să o mărturisească la sfîrşit?
S-au înfăţişat rînd pe rînd martorii: vecinii lui au piperat preambulul, vorbind despre tinerii, mai mult vagabonzi sau sclavi, care treceau pe la atelierul lui sub pretextul de a-i poza ca modele pentru sculpturi. S-au discutat gusturile lui de noapte: ţipetele picante, mormăielile pofticioase, mirosul dulce-acri-şor al orgiilor, jumătatea de duzină zilnică de efebi despuiaţi şi albi ca prăjiturelele cu frişca. Multe stomacuri s-au împotrivit ascultînd astfel de declaraţii. Mai mulţi poeţi au afirmat după aceea că Menecm era un bun cetăţean şi un şi mai bun autor, şi că se chinuia plin de rîvnă să refacă reţeta teatrului atenian, dar cum erau tot atît de serbezi ca şi cel căruia se străduiau să îi aducă laude, arhonţii au trecut mărturiile lor cu vederea.
Apoi a venit rindui dughenei de măruntaie a crimelor, nu au fost uitate chenarele însîngerate, carnea ciopîrţită, delicvescenţa viscerelor, cruditatea ieftină a trupurilor. A vorbit căpitanul străjii de pe ziduri, ce-l găsise pe Tramah; şi-au dat cu părerea *astinom-ii,* ce-i găsiseră pe Euniu şi Antis; întrebările au pregătit o montură de rămăşiţe pămînteşti; imaginaţia a închipuit un cadavru din ciozvîrte de picioare, obraji, mîini, limbi, spinări şi burdihane, în sfîrşit, în crucea zilei, sub încinsă dogoare a bidiviilor Soarelui, silueta întunecată a lui Diagoras, fiul lui Champsacus, din *demul* Medonte, a urcat scăriţa podiumului. Tăcerea era sinceră: toţi aşteptau chinuiţi de

5>
i
nerăbdare ceea ce credeau că avea să fie mărturia cea mai de seamă a acuzării. Diagoras, fiul lui Champsacus, din *demul* Medonte, nu i-a dezamăgit: a dat răspunsuri ferme, a pronunţat cuvintele limpede şi fără cusur, a istorisit faptele cinstit, le-a judecat prudent, cu ceva amărăciune la sfîrşit şi oarecare duritate într-un anume loc, dar mai mult mulţumitor. Vorbind, nu a privit spre gradene, unde stăteau Platon şi cîţiva dintre colegii săi, ci spre podiumul arhonţilor, cu toate că aceştia nu păreau să acorde nici cea mai mică atenţie vorbelor lui, de parcă ar fi hotărit deja sentinţa, iar mărturia sa ar fi luat-o doar drept un simplu aperitiv.
La ora la care foamea începe să trezească nelinişti în cărnuri, arhontele rege a hotărit că tribunalul dispunea deja de suficiente mărturii. Ochii săi azurii şi senini s-au întors înspre învinuit cu politicoasa nepăsare a unui cal:
- Menecm, fiu al lui Lacus, din *demul* Caris, acest tribunal îţi acordă, dacă doreşti, dreptul de a te apăra.
Şi deodată, solemna jumătate de cerc a Areopagului, cu coloanele, marea şi înmiresmata căţuie şi podiumul, s-au strîns într-un singur punct, spre care s-au îndreptat privirile lacome ale norodului: chipul nelămurit al sculptorului, cărnurile sumbre, străbătute de brazdelele tăioase ale maturităţii, ochii cu podoaba genelor clipitoare şi capul presărat cu păr cenuşiu.
în tăcerea ce gemea de tulburare, ca cea a libaţiei de dinaintea banchetului, Menecm, fiul lui Lacus, din *demul* Caris, a deschis încet gura şi şi-a trecut vîrful limbii peste buzele nemaipomenit de uscate.
Şi a surîs.*
Era gura unei femei: dinţii ei, respiraţia ei arzătoare. El ştia că gura putea muşca sau mînca, sau înghiţi, dar în momentul acela nu acesta era lucrul cel mai de seamă, ci inima care palpita
* Şi publicul l-a înghiţit. Descrierea procesului lui Menecm are forma eidetica a unui festin al cărui principal fel de căpetenie este sculptorul. Nu ştiu încă la ce Munca se face aluzie, dar bănuiesc. E sigur însă ca, din pricina eidezei, îmi lasă gura apa (n.tr.).

sub strînsoarea mîinii neştiute. Nu îl neliniştea cercetarea pe care o făceau pe îndelete buzele femelei (căci era mai mult femelă decît femeie), nici tihnitul drum al dinţilor pe pielea lui, căci, în parte (numai în parte), astfel de dezmierdări îi erau plăcute. Dar inima, carnea reavănă care palpita strinsă din plin între degete... Trebuia să vadă ce se afla dincolo, a cui era umbra groasă ce pîndea din conturul vedeniei. Pentru că braţul nu plutea în aer, iar el ştia acum lucrul acesta: braţul era prelungirea unei figuri ce stătea trează, se perpelea şi acoperea precum corpul lunii în nopţile lunare. Acum, aproape putea sa distingă un pic din omul întreg... Un oştean îndepărtat poruncea sau spunea, sau limpezea ceva. Vocea i s-a părut familiară, dar nu îi putea desluşi bine vorbele. Şi erau foarte importante! îl mai supăra ceva: zborul îi producea o oarecare apăsare asupra pieptului; era nevoie să-şi amintească această găselniţă în vederea viitoarelor cercetări. O apăsare da, dar şi un zaţ de plăcere în locuri mai sensibile. Zborul era plăcut, în pofida gurii, a slabelor muşcături, a destinderii cărnii.
S-a trezit; a văzut umbra care îl călărea şi a dat-o cu asprime la o parte, lovind-o mînios cu braţele. Şi-a amintit că, în

anumite tradiţii, coşmarul e un monstru cu cap de iapă şi trup de femeie, care îşi sprijină nuditatea glutinoasă pe pieptul celui care doarme şi îi susură vorbe amare înainte de a-l sfîşia. A fost un talmeş-balmeş de pături şi cărnuri învîrtoşate, de picioare împletite şi gemete. Ce întuneric! Oh, ce întuneric!
- Nu, nu, stai liniştit.
- Ce? Cine?
- Linişteşte-te. Era un vis.
- Hagesichora?
- Nu, nu.
Tremura. Şi-a recunoscut trupul, culcat pe spate pe ceea ce era patul său, în ceea ce încă mai era (acum putea verifica) odaia sa de dormit. Totul era, deci, în ordine, cu excepţia acelei bucăţi de came fierbinte şi goală care se vînzolea lîngă el ca un straşnic şi încordat armăsar. Astfel încît judecata i-a aprins
zis
9
.V-
un muc de lumînare în cap şi, căscînd cit îl ţinea gura, a început o nouă zi, nu fără oarecare spaimă.
- Yasintra? a dedus el. -Da.
Herakles s-a ridicat încordîndu-şi din greu muşchii pînte-celui, de parcă ar fi dovedit de mîncat, şi s-a frecat la ochi.
- Ce faci aici?
Nu a primit nici un răspuns. A simţit-o cum se întoarce alături de el, caldă şi reavănă, de parcă din camea-i ar fi izvorit zemuri fierbinţi. Patul s-a lăsat în jos în cîteva locuri; a simţit mişcarea şi s-a răsturnat. Imediat s-au auzit lovituri slabe şi tropăitul fără greş al unor picioare desculţe pe podea.
- Unde te duci? a iscodit-o.
- Nu vrei să aprind lumina?
A auzit fîşîitul cremenei frecate. „Uite că ştie şi unde las opaiţul în fiece noapte şi unde poate găsi iască", i-a trecut prin minte, scriindu-şi gîndul într-un locşor al copioasei biblioteci din mintea sa. Trupul ei s-a arătat ceva mai încolo, în faţa ochilor lui, cu jumătate din piele unsă cu mierea luminii ce venea dinspre opaiţ. Herakles a şovăit să-i definească starea drept „goliciune", în realitate, nicicînd nu mai văzuse o femeie *atît* de dezbrăcată: fără sulimanuri, fără podoabe, fără scutul nici unei pieptănături, despuiată chiar şi de gingaşa, dar concreta, tunică a pudorii, întru totul goală. Crudă, i-a trecut prin minte, ca o simplă ciozvîrtă de carne zvîrlită la podea.
- lartă-mă, te implor, s-a rugat Yasintra. în vocea ei de băieţel, nu a putut simţi nici cea mai uşoară nelinişte că el ar fi putut să nu o ierte. Te-am auzit gemînd, din odaia mea. Părea că sufereai. Am vrut să te trezesc.
- A fost un vis, a mărturisit Herakles. Un coşmar, pe care îl am nu de prea multă vreme.
— Zeii obişnuiesc să ne vorbească prin mijlocirea viselor care se repetă,
- Eu nu cred în astfel de lucruri. E ilogic. Visele nu au raţiune: le alcătuim vedeniile la-ntîmplare.
Ea n-a mai zis nimic. *216*
Lui Herakles i s-a năzărit să o cheme pe Ponsica, dar şi-a amintit ca, în noaptea dinainte, sclava îi ceruse învoire să asiste la o adunare a fraţilor credincioşi Misterelor Sacre ţinută la Eleusis. Aşadar, era singur în casă cu hetaira
- Vrei să te speli? l-a întrebat ea. îţi aduc un castron? -Nu.
- Cine este Hagesichora? a întrebat atunci Yasintra, aproape fără nici o trecere.
- Am pomenit acest nume în vis? a cercetat-o Herakles, după ce în prima clipită o privise fără să priceapă.
- Da. Şi pe al unei oarecare Etis. Ai crezut că eu eram cînd una, cînd cealaltă.
— Hagesichora a fost soţia mea, i-a dezvăluit Herakles. S-a îmbolnăvit şi a murit demult. Nu am avut copii. S-a oprit puţin şi a adăugat, pe acelaşi ton didactic, de parcă i-ar fi lămurit fetei o lecţie plicticoasă: Etis e o veche prietenă. E curios că le-am pomenit pe amîndouă. Dar ţi-am mai arătat că, după părerea mea, visele nu au nici o însemnătate.
A urmat alt răgaz. Opaiţul o lumina pe fată de jos în sus, travestindu-i goliciunea: o armură neagră şi fremătîndă îi acoperea pieptul şi pubisul; cureluşe fine îi strîngeau buzele, sprîn-cenele şi pleoaple. Pentru o vreme, Herakles a cercetat-o cu rîvnă, dornic să afle ce-i puteau ascunde formele, pe lîngă sînge şi muşchi. Ce diferită era curtezana asta de plîngăcioasa de Hagesichora!
- Dacă nu mai vrei nimic, mă duc, a grăit Yasintra.
- Mai e mult pînă la răsăritul soarelui? a întrebat el.
- Nu. Noaptea e cenuşie.
„Noaptea e cenuşie" s-a gîndit Herakles. „O observaţie demnă de femeia asta."
— Lasă atunci lumina aprinsă, i-a cerut.
- Bine. Zeii să te odihnească.
El şi-a spus: „Ieri mi-a mărturisit: *îţi datorez un serviciu.* Dar de ce are oare pretenţia ca eu să accept acest soi de plată? Oare cu adevărat i-am simţit *gura* pe...? Sau poate că făcea parte din vis."

I
t
l-
e-
-Yasintra.
-Ce este?
Nu a desluşit nici măcar cea mai uşoară urma de dorinţă sau de nădejde în glasul ei, şi (oh, nemărginita mîndrie a bărbaţilor!) asta l-a durut. Şi îl durea că l-a durut. Ea se oprise, pur şi simplu, şi îşi răsucise capul, cu faţa spre el, pentru a-i arăta privirea goală, în timp ce pronunţa: „ce este".
- Menecm a fost arestat pentru uciderea altui efeb. Azi îl judecă în Areopag. Nu mai ai de ce să te temi de el. Şi a adăugat, după un scurt răgaz: Mi s-a părut că ai fi vrut să ştii lucrul acesta
- Da, s-a învoit ea.
Şi, cînd s-a închis în urma lui, uşa a scîrţîit cu acelaşi zgomot: „Da".
A rămas întreaga dimineaţă în pat. După-amiază s-a sculat, s-a îmbrăcat şi, după ce a mîncat un întreg blid cu smochine dulci, s-a hotărît să iasă la plimbare. Nici măcar nu i-a păsat să afle dacă Yasintra mai era în odăiţa pentru oaspeţi pe care i-o dăduse sau din contră, dacă plecase deja, fără a-şi lua rămas-bun de la el: uşa era închisă şi, oricum, lui Herakles nu îi păsa dacă o lăsa singură în casă, căci nu o credea, în realitate, nici hoaţă, nici rea. S-a îndreptat liniştit spre agora şi, odată ajuns în piaţă, s-a întîlnit cu diferiţi cunoscuţi şi necunoscuţi. A preferat să le pună întrebări celor din urmă:
- Procesul contra sculptorului? a iscodit un individ cu pielea tuciurie şi chipul de satir ce spionează nimfe.
- Dar, pe Zeus, nu ştii? întreaga Cetate nu vorbeşte decît de asta!
Herakles a ridicat din umeri, de parcă şi-ar fi cerut iertare pentru neştiinţă. Bărbatul a adăugat, arătîndu-şi dinţii enormi:
— A fost condamnat la chinurile infernului. S-a mărturisit vinovat.
- S-a mărturisit vinovat? a repetat Herakles.
- Aşa este.
2lS
- De toate crimele?
- Da. Aşa cum l-a învinuit nobilul Diagoras: de uciderea celor trei efebi şi a bătrînului pedagog. Şi s-a dat în vileag înaintea tuturora, surîzînd: „Sînt vinovat!" sau cam aşa ceva. Oamenii erau uimiţi de neobrăzarea lui, dar degeaba! Chipul faunesc s-a întunecat şi mai mult, în timp ce bărbatul a adăugat: Pe Apollo, infernul nu e destul pentru mizerabilul ăsta! De data asta sînt de acord cu muierile!
- Şi ce vor muierile?
- O delegaţie de soţii ale pritanilor i-a cerut arhontelui ca Menecm să fie torturat înainte de a muri.
- Carne. Vor carne, a arătat bărbatul cu care stătuse de vorbă faunul, înainte ca Herakles să îi fi pus stavilă: bine făcut, cu umeri laţi şi mic de stat, uşor condimentat cu păr blond, pe cap şi în barbă.*
Faunul a consimţit, arătîndu-şi din nou dinţii de cal:
- Eu le-aş face pe plac, măcar de data aceasta! Efebii aceia nevinovaţi! Nu ţi se pare că...? a iscodit, întorcîndu-se spre Herakles, dar locul era gol.
Dezlegătorul se îndepărta, ocolind greoi lumea ce trăncănea în piaţă. Era năucit, aproape că avea ameţeli, de parcă ar fi dormit îndelung şi s-ar fi trezit într-o cetate necunoscută. Dar, în cursa grăbită a gîndurilor, vizitiul creierului mai ţinea încă frîiele bine strînse în mîini. Ce se întîmpla? Ceva începea să nu mai fie logic. Sau ceva nu fusese logic nicicînd, şi abia acum greşeala devenea limpede.
S-a gîndit la Menecm. L-a văzut lovindu-I pe Tramah în pădure, părăsindu-l mort sau fără cunoştinţă, lăsîndu-I apoi la cheremul fiarelor de pradă. L-a văzut ucigîndu-l pe Euniu şi,
5>
t» R-
* Repetatele metafore culinare, ca şi cele legate de „cai", descriu in chip eidetic Munca Iepelor regelui Diomede care, după cum se ştie, se hrăneau

cu came omeneasca şi au sfiiţii prin a-şi minca propriul stăpin. Nu ştiu pînă la ce punct „delegaţia soţiilor de pritani", care „doresc carne" este identificata cu iepele. Dar, daca este aşa, gluma ar *fi* batjocoritoare ţi lipsita de respect (n.tr.).
219
din prudenţă sau teamă, ciopîrţindu-l şi travestindu-i trupul, pentru a acoperi crima. L-a văzut schilodindu-l pe Antis şi, nemulţumit, omorîndu-l şi pe sclavul Eumarh, pe care, cu siguranţă, îl prinsese spionîndu-i. L-a văzut surizător la judecată, declarîndu-se vinovat de *toate* omuciderile: lată-mă, sînt eu, Menecm din Caris, şi trebuie să vă spun că am făcut chiar şi imposibilul, ca să nu mă prindeţi, dar acum ce importanţă mai are? Sînt vinovat. I-am ucis pe Tramah, Euniu, Antis şi Eumarh, am fugit şi apoi m-am predat. Condamnaţi-mă. Sînt vinovat.
Antis şi Yasintra îl invinuiau pe Menecm. Dar Menecm în persoană îl osîndea pe Menecm la moarte! îşi pierduse minţile, fără nici o îndoială. Cu toate acestea, de era aşa, nu şi le pierduse de prea multă vreme. Nu se purtase ca un necugetat cînd se păzise să îi dea întîlnire lui Tramah în pădure, departe de Cetate. Nu se purtase ca un necugetat nici chiar cînd improvizase aparenta „sinucidere" a lui Euniu. în cele două cazuri, se purtase cu cea mai mare şiretenie, ca un adversar demn de inteligenţa unui Dezlegător, dar acum, acum părea că nu îi mai păsa de nimic! Oare de ce?
Ceva nu ţinea în minuţioasa lui teorie. Şi acest ceva era totul. Erau greşite mirificul edificiu al judecăţilor, structura deducţiilor lui, construcţia armonioasă a cauzelor şi efectelor. Greşise încă de la început, şi ceea ce îl chinuia cel mai mult era siguranţa că dedusese *bine,* că nu trecuse peste nici un amănunt de seamă, că cercetase toate faptele enigmei la un loc şi pe fiecare în parte. Aici îşi avea originea neliniştea ce-l chinuia! Dacă judecase *bine,* atunci de ce greşise? Oare era sigur că, aşa precum afirma clientul său, Diagoras, existau adevăruri *iraţionalei*
Acel ultim gînd l-a preocupat mult mai mult decît cele dinainte. Făcînd popas, şi-a ridicat privirile spre culmea geometrică a Acropolei, strălucitoare şi albă sub lumina după-amiezei. A zărit minunea Partenonului, zvelta şi precisa anatomie a marmurelor, chipeşa precizie a formelor, tributuri aduse de un întreg popor legilor logicii. Era oare cu putinţă să existe *220* adevăruri contrare acelei concise şi definitive frumuseţi? Adevăruri cu lumină proprie, neregulate, diforme, absurde? Adevăruri întunecate precum peşterile, bruşte precum fulgerele, neîmblînzite precum caii sălbatici? Adevăruri pe care ochii nu le puteau pătrunde, care nu erau nici vorbe scrise, nici vedenii, dar erau cu neputinţă de priceput, de exprimat, de tradus, de simţit, poate mai mult decît în vis sau în nebunie? L-a cuprins o ameţeală rece; s-a clătinat în mijlocul pieţei, cufundat într-o senzaţie ciudată şi de necrezut, ca omul care află pe nepusă masă că nu mai pricepe limba locului. Pe parcursul unei clipe teribile, s-a simţit condamnat la exilul lăuntric. Atunci şi-a pus din nou mîna pe friiele sufletului, sudoarea i s-a uscat pe piele, bătăile inimii i s-au domolit şi întreaga sa integritate de grec a făcut cale întoarsă în tiparul fiinţei lui: era, din nou, Herakles Pontor, Dezlegătorul de Enigme.
I-a atras luarea-aminte tumultul din piaţă. Cîţiva bărbaţi strigau într-un glas, dar şi-au stăpînit glasurile cînd unul dintre ei, urcat pe nişte pietre, a proclamat:
- Dacă Adunarea nu-i ajută, atunci pe ţărani îi va ajuta arhontele!
- Ce se întîmplă? l-a iscodit Herakles pe individul cel mai apropiat de el, un bătrîn în haine cenuşii amestecate cu piei, care duhnea a cal şi a cărui înfăţişare neîngrijită era desăvîrsită de un ochi albicios şi de absenţa neregulată a cîtorva dinţi.
- Ce se întîmplă? l-a îngînat bătrînul. Păi se întîmplă ca, dacă nici arhontele nu-i apără pe ţăranii din Atica, nimeni nu îi va apăra!
- Cu siguranţă că nu poporul atenian! a intervenit altul, cam de aceeaşi teapă cu primul, deşi mai tînăr.
- Ţărani ucişi de lupi! a adăugat primul, ţintuindu-l pe Herakles cu singurul lui ochi sănătos. Luna aceasta au fost patru! Şi oştenii stau cu braţele-n sîn! Am venit în Cetate să vorbim cu arhontele şi să-i cerem să ne apere!
221
\ t
l
- Unul din ei mi-era prieten, a povestit al treilea, slab şi chinuit de rîie. îl chema Mopsis. Eu i-am găsit hoitul! Lupii i-au mincat inima!
Cei trei bărbaţi au strigat stăruitor la el, de parca pe He-rakles l-ar fi crezut vinovat de toate nenorocirile, dar el de mult nu li mai auzea.
Ceva, o idee foarte uşoară, începuse să ia fiinţă în el.
Şi deodată, Adevărul a părut să i se arate in sfîrşit. Şi l-a cuprins oroarea.*
Puţin înainte de căderea serii, Diagoras a hotărit să meargă la Academie. Deşi cursurile erau suspendate, simţea nevoia să se refugieze în liniştea precisă a iubitei sale scoli, ca să-şi adune pacea în suflet, dar şi pentru că ştia că, de ar fi rămas în Cetate, ar fi fost ţinta multor întrebări şi a nu puţine comentarii fără rost, lucru pe care îl dorea cel mai puţin în momentul acela. De cum a pornit la drum, s-a bucurat că luase acea hotărîre, căci simplul fapt de a ieşi din Atena i-a adus pe loc mulţumire. După-amiaza era splendidă, căldura se muia o dată cu apusul de iarnă, iar pasările îi dăruiau cîntece fără a-i cere să-şi contenească mersul pentru a le asculta. Ajungînd în pădure, şi-a umplut pieptul cu aer şi, în pofida tuturor întîmplărilor, a izbutit să suiîdă.
Nu-şi putea lua gîndul de la cumplita încercare la care tocmai se văzuse supus. Norodul se arătase îndurător faţă de mărturia lui, dar ce aveau să spună Platon şi tovarăşii lui? Nu îi întrebase, în realitate, abia de vorbise cu ei la sfîrşitul

judecăţii:
* Adevărul? Şi care este Adevărul? Oh, Herakles Pontor, Dez-legătorule de Enigme, arată-mi-t! Am orbit tot descifrindu-ţi gindurile, tot încercînd să găsesc vreun adevăr, oricît de mic ar fi, şi nu găsesc nimic altceva decît imagini eidetice, cai antropofagi, boi cu paşi şerpuiti, o biată fată cu un crin, care a dispărut in urmă cu mai multe pagini, şi un tălmaci care vine şi se duce, de neînţeles şi enigmatic precum nebunul care m-a încuiat aici. Herakles, tu, cel puţin ai descoperit ceva, dar eu... Ce am descoperit eu? De ce a murit Montalo? De ce m-au răpit? Ce taină închide In ea această scriere? Nu am aflat nimic! Nu fac decît sa traduc, să plîng, sa visez la libertate, să mă gîndesc la mîncare şi... să am scaun. Desigur, de ieşit afară, ies bine. Şi asta mă menţine optimist (n.tr.).
222
plecase în grabă, fără ca măcar să îndrăznească să-i întrebe ceva din priviri. De ce ar fi făcut-o? în fond, ştia dinainte ce gîn-deau. îşi împlinise prost îndatoririle de maestru, îngăduise ca trei tineri armăsari să piardă frîiele şi să o ia razna. Şi, de parcă asta n-ar fi fost de ajuns, mai angajase pe socoteala sa şi un Dezlegător, ascunzînd gelos găselniţele pe care acesta le făcuse în cursul cercetării. Şi, peste toate, minţise! îndrăznise să aducă grave atingeri onoarei unei familii, pentru a feri Academia. Oh, pe Zeus! Cum oare fuseseră cu putinţă toate acestea? Ce i s-ar fi putut întim-pla, în realitate, dacă ar fi spus deschis că bietul Euniu se schilodise singur? Amintirea acelei arzătoare calomnii îi alunga liniştea.
Cînd a ajuns la galeria albă, cea cu nise duble şi chipuri cunoscute, a făcut popas. „Cine nu ştie geometrie să nu treacă", suna legenda scrisă în piatră. „Cine nu iubeşte Adevărul să nu treacă", s-a gîndit Diagoras, chinuit „Cine e-n stare să mintă în chip josnic şi să facă rău celorlalţi cu minciunile lui să nu treacă." Ar îndrăzni oare să intre sau ar da înapoi? Era demn să treacă peste pragul acela? Un lichid călduţ şi umed a început să-i alunece pe obrazul îmbujorat. A închis ochii şi a strins mînios din dinţi, precum calul ce muşcă friul din mîinile vizitiului.,,Nu sînt demn", s-a gîndit
Deodată s-a auzit strigat de cineva:
- Diagoras, aşteaptă!
Era Platon, care se apropia de galerie. Părea că venise în urma lui întregul drum. Directorul şcolii l-a ajuns cu paşi mari din urmă şi l-a luat pe după umeri cu unul dintre braţele lui zdravene. Au traversat împreună galeria şi au intrat în grădina. Printre măslini, o iapă neagră ca tăciunele şi două duzini de muşte de culoarea smaraldului îşi disputau cîteva halci de carne respingătoare.*
* Eideza se întăreşte cu aceasta imagine absurdă: o iapă care mănîncă dintr-o ciozvîrtă de carne putredă, şi încă în grădina Academiei! Am rfs atît de tare, încît am ajuns să mă sperii, iar teama m-a făcut să rîd din nou. Am dat cu hîrtiile de pămînt, m-am apucat cu amindouă mîinile de pîntece şi am început să rid în hohote din ce în ce mai mari, în timp ce oglinda minţii mele îmi arunca înapoi imaginea unui bărbat matur, cu părul negru şi tras înapoi pe tîmple, care murea de ris în singurătatea unei încăperi zidite şi
223
e-
M
/ O V)
s
•a
(4
U
1
l-l
- S-a sfîrşit judecata? a întrebat Platon imediat.
- Erai în public, aşa că ştii că da, a insistat Diagoras, so-cotindu-se că-şi bătea joc de el.
- Nu vorbesc de Menecm, a lămurit Platon, rizînd încetişor, deşi faţă de trupu-i colosal hohotul i-a sunat anormal, ci de Diagoras. S-a sfîrşit?
- Cred că da, Platon, a zis Diagoras, înţelegînd şi lăudînd metafora perspicace. A încercat să suridă şi a reluat: Bănuiesc ca judecătorii înclină să-l condamne pe învinuit.
-Judecătorii nu trebuie să fie atît de neîndurători. Ai făcut ceea ce ai crezut că era corect, şi asta e tot ce poate dori să facă un bărbat înţelept.
- Dar am ascuns prea multă vreme ceea ce ştiam, şi Antis a plătit oalele sparte. Iar familia lui Euniu nu mă va ierta nicio-dată că am pătat cu calomnii *arete,* virtutea fiului ei.
- Diagoras, adeseori un rău aduce cu sine ceva bun, aducător de foloase şi beneficii, a lămurit Platon, închizîndu-şi ochii mari pe jumătate. Sînt convins că Menecm nu ar fi fost descoperit, dacă nu ar fi comis acea ultimă crimă oribilă. Pe de altă parte, Euniu şi familia sa şi-au recîştigat întreaga *arete* şi chiar mai mult încă, deoarece acum ştim că elevul nostru n-a fost vinovat, ci numai victimă. Şi-a curmat vorba, umflîndu-şi pieptul, de parcă ar fi vrut să strige. Admirind cerul senin pe care apusul îl daurea, a adăugat: Cu toate astea, e bine să dai ascultare vaietelor sufletului, Diagoras, căci la urma urmelor ai

ascuns adevăruri şi ai minţit Ambele fapte s-au dovedit a avea urmări binefăcătoare, dar nu trebuie să uităm că sînt rele în sine, în chip intrinsec.

aproape în întuneric. Imaginea aceea nu m-a făcut sa rid, ci sa *pling:* dar există capătul ciudat şi de pe urma, unde ambele emoţii se topesc una tntr-alta. O iapă antropofagă în Academia lui Platon! Nu e caraghios? Şi, desigur, nici Platon, nici Diagoras nu o *vid!* Această eideză are in ea ceva pervers şi sacrileg.

Montalo spune: „Prezenţa unui astfel de animal ne deconcertează. Sursele istorice ale Academiei nu menţionează existenţa iepelor antropofage în grădini. Să fie oare o greşeala asemenea multor altora pe care le comite Herodot?" Herodot! Vă rog! Dar trebuie sa mă opresc din ris: se spune că nebunia începe cu hohote de ris (n.tr.).

- Ştiu, Platon. De aceea, nu mă mai consider nimerit pentru a căuta statornic Virtutea în acest loc sacru.
- Dimpotrivă, acum o poţi căuta mai bine decît oricare dintre noi, deoarece cunoşti noile drumuri ce duc la ea. Greşeala e o formă de înţelepciune, Diagoras. Hotărîrile greşite sînt maeştri serioşi ce ne dau lecţii cu privire la cele încă neluate. Este mai important să previi ce nu trebuie făcut decît să dai sfaturi cumpătate despre ce e corect. Şi cine poate învăţa cit mai bine ce nu trebuie făcut, dacă nu cel ce, după ce a făcut ceva, a gustat deja din amarele poame ale urmărilor?

Diagoras a făcut popas, trăgînd în piept aerul înmiresmai al grădinii. Se simţea mai liniştit, mai puţin vinovat, căci vorbele întemeietorului Academiei îi alinau rănile dureroase precum alifiile. La doi paşi de el, iapa a părut că îi surîde cu dinţi negricios!, în timp ce sfîrteca îmbucăturile ca un măcelar. Fără să ştie de ce, pe loc şi-a amintit surîsul înfiorător ce rotunjise buzele lui Menecm, cînd, la judecată, se declarase vinovat.* Atît din pură curiozitate, cit şi din dorinţa de a schimba vorba, a iscodit:

- Platon, ce îi poate face pe oameni să acţioneze ca Menecm? Ce ne coboară la nivelul animalelor?

Iapa a pufnit, în timp ce ataca ultimele halci sîngerînde.

- Pasiunile ne zăpăcesc, a arătat Platon, după ce s-a gîndit o clipă. Virtutea e o sforţare plăcută şi cu folos pe termen lung, dar patimile sînt dorinţe imediate: ne orbesc şi nu ne mai lasă să judecăm. Cei care, precum Menecm, se Iasă purtaţi de plăcerile de moment, nu pricep că virtutea e o plăcere mai durabilă şi mai binefăcătoare. Răul este neştiinţă: pur şi simplu neştiinţă. Dacă toţi am cunoaşte foloasele virtuţii şi am şti să judecăm la timp, nimeni n-ar alege răul în chip voit.

Iapa a pufnit din nou, aghezmuind cu sînge printre dinţi. Părea să hohotească batjocoritor din botul roşiatic.

* Far* să ştie de ce? îmi vine din nou să rid! Este evident ca imaginile eidetice se infiltrează adeseori în conştiinţa lui Diagoras (în chip curios, niciodată în cea a lui Herakles, care nu vede decît ceea ce văd ochii lui). „Surisul iepei" s-a transformat în amintirea surîsului lui Memecm (n.tr.).

î l

- Uneori cred, Platon, a comentat Diagoras gînditor, că răul îşi bate joc de noi. Uneori îmi pierd orice nădejde şi sfîrşesc prin a crede că răutatea ne va înfrînge; că îşi va ride de rîvna noastră, că ne va aştepta la urma urmelor şi va avea ultimul cuvînt.

Huiii! huiii! a nechezat iapa.

- Ce zgomot a fost ăsta? a întrebat Platon.
- Aici, a arătat Diagoras: o mierlă.

Huiii! huiii! a piuit mierla din nou şi şi-a luat zborul.*

Diagoras a mai schimbat cîteva vorbe cu Platon. Apoi s-au despărţit prieteneşte. Platon s-a îndreptat spre modesta lui locuinţă de lîngă gimnaziu, iar Diagoras spre clădirea şcolii. Se simfea satisfăcut şi neliniştit, ca întotdeauna cînd vorbea cu Platon. Ardea de nerăbdare să pună în practică tot ceea ce credea că pricepuse. Se gîndea că, în ziua următoare, viata avea sa o ia de la început, încercarea avea să-l înveţe să nu treacă cu vederea educaţia unui discipol, sa nu ţină gura închisă cînd trebuia să vorbească, să slujească de confident, da, dar şi de maestru şi sfătuitor. Tramah, Euniu şi Antis fuseseră trei grave greşeli pe care nu avea să le mai comită!

Patrunzînd în bezna rece a vestibulului, a auzit un zgomot venind din bibliotecă. S-a încruntat.

Biblioteca Academiei era o sală cu ferestre mari, unde se ajungea printr-un coridor scurt ce pornea din dreapta intrării principale, în momentul acela, lucru ciudat, uşa era deschisă, deşi orele erau suspendate, iar elevii nu aveau obiceiul să dedice zilele de sărbătoare consultării papirusurilor. Poate că vreun mentor...

Cu multă încredere, s-a apropiat şi şi-a iţit capul din prag.

Prin ferestrele fără obloane pătrundea lumina banchetului dat de soarele la apus. Primele mese erau goale, următoarele de asemenea, dar în fund a zărit o masă înţesată cu papirusuri,

* Metamorfoza iepei eidetice în mierla reala (adică intr-o mierlă ce aparţine realităţii ficţiunii) întăreşte misteriosul mesaj al acestei scene: îşi rfde oare răul de filosofi? Trebuie să amintesc că mierla este de culoare neagră (n.tr).

deşi pe scaun nu stătea nimeni. Rafturile unde erau cu grijă păstrate textele filosofice (printre care cîteva copii ale *Dialogurilor* lui Platon), scrierile poetice şi dramatice, nu păreau să fi fost atinse. „Un moment, cele din colţul sting..."

Acolo era un bărbat întors cu spatele. Stătea pe vine şi căuta ceva în partea de jos, de aceea nu îl văzuse Diagoras mai dinainte. Pe neaşteptate, bărbatul s-a ridicat în picioare, ţinînd în mîini un papirus, iar Diagoras nu a avut nevoie să îi vadă chipul pentru a-l recunoaşte.

- Herakles!
Dezlegătorul s-a întors pe jumătate cu neobişnuită agerime, ca un cal biciuit.
- Ah, tu erai, Diagoras! Cînd m-ai îmbiat să vin la Academie, am cunoscut doi sclavi care astăzi m-au ajutat să intru în bibliotecă. Nu te supăra pe ei, nici pe mine, desigur.
Filosoful s-a gîndit pe moment că era bolnav, atît îi era chipul de palid şi de lipsit de sînge. -Dar ce...?
- Pe egida sacra a lui Zeus, i-a curmat spusele Herakles, tremurînd: Diagoras, înfruntăm un rău mare şi ciudat; un rău care, la fel cu hăurile Pontului, pare a fi fără fund şi, pe măsura ce ne adîncim în el, e din ce în ce mai negru. Ne-au înşelat! Vorbea foarte repede, fără a-şi întrerupe treaba, aşa cum se spune că le vorbesc vizitiii cailor la curse: desfăcea papirusuri, le strîngea la loc, le punea din nou pe raft. Mîinile sale groase şi vocea îi tremurau în acelaşi timp. A adăugat iritat: S-au slujit de noi, Diagoras, de tine şi de mine, pentru a pune în scenă o farsă oribilă. O comedie leneeană cu sfîrşit tragic!
- Ce tot vorbeşti tu acolo?
- Vorbesc de Menecm şi de moartea lui Tramah şi de lupii de pe Licabet. Asta vorbesc!
- Dar ce vrei să spui? Oare Memecm nu e vinovat?
- Oh, nu, nu: e vinovat, mai vinovat chiar decît o dorinţă răufăcătoare! Dar, dar... Şi-a înghiţit vorba, ducîndu-şi pumnul la gură. în noaptea asta trebuie să mă duc într-un loc. Mi-ar
227
plăcea să mă însoţeşti, dar te previn: ce, vom vedea acolo nu va fi prea plăcut!
- Am să merg cu tine, a replicat Diagoras, chiar de-ar trebui să trecem Styxul, dacă îţi închipui că astfel vom afla unde îşi are obîrşia înşelătoria de care vorbeşti. Spune-mi doar, nu-i aşa că e vorba de Menecm? Surîdea cînd şi-a mărturisit greşeala. Şi asta înseamnă, fără îndoială, că încearcă să scape!
—Nu, a răspuns Herakles. Menecm surîdea cînd şi-a mărturisit greşeala, pentru *c&nu* încearcă să scape. Şi, în faţa nelămuririi lui Diagoras, a adăugat: De aceea spun că am fost înşelaţi.*
- A venit purtind o masca (de data aceasta, avea chipul unui bărbat surîzator). M-am ridicat de la masa de scris.
- Ai descoperit deja cheia ultima? Vocea îi suna înfundat, din pricina expresiei batjocoritoare a chipului său.
-Cine eşti?
- Sînt întrebarea, a răspuns temnicerul meu. Şi a repetat: Ai descoperit deja cheia ultima?
- Lasă-mă să ies de aici.
- Ond o vei descoperi. Ai descoperit deja cheia ultima?
- Nu! am exclamat, pierzînd pintenii şi frîiele eidetice ale liniştii mele. Scrierea menţionează în eideză Muncile lui Hercules, şi o fata cu un crin, şi un tălmăcitor, dar nu ştiu ce pot însemna toate acestea! Eu!
M-a întrerupt cu seriozitate batjocoritoare.
- Poate ca imaginile eidetice fac parte doar din cheie. Care este tema?
- Cercetarea unor asasinate, m-am bîlbu'L Protagonistul părea sa îl fi găsit pe vinovat, dar acum, acum au apărut noi probleme, dar încă nu ştiu care sînt acestea.
Răpitorul meu a părut să rida încetişor. Spun „a părut", pentru că masca lui era mirajul emoţiilor sale. Atunci a întrebat:
- Este cu putinţă şi să nu existe o cheie ultima, nu-i aşa?
- Nu cred, am răspuns de îndată. -De ce?
- Pentru că, dacă nu ar exista o cheie ultima, eu nu aş fi închis aici.
- Oh, foarte bine, a părut că se distrează. Ca atare, eu sînt pentru tine *o dovada* a existentei unei chei ultime! Mai bine zis, dovada *cea mai importantă.*
Am dat cu pumnul în masă. Am strigat:
- Ajunge! Tu cunoşti scrierea! Chiar ai şi schimbat-o: ai elaborat pagini false şi le-ai amestecat printre cele originale! Stăpîneşti bine limba şi stilul! De ce mai ai nevoie de mine?
Deşi masca ridea în continuare, el a părut gînditor preţ de un minut. Atunci a zis:
- Eu nu am schimbat deloc scrierea. Nu există pagini false. Dar tu ai muşcat dintr-o momeală eidetică.
225
— Ce vrei să spui?
- Păi, cînd într-o scriere apare o eideză foarte pronunţată, cum este cazul acestuia, imaginile ajung să U obsedeze pe cititor într-atît, încît O implică într-un fel sau altul în scriere. Nu putem să ne lăsam obsedaţi de un lucru fără să simţim, în acelaşi timp, că facem parte din acel lucru, în privirea amantei crezi că întrezăreşti iubirea pentru tine, iar în vorbele unei cărţi eidetice crezi că îţi descoperi prezenta.
Am răscolit, iritat, printre hîrtii.
- Şi aici? i-am arătat o fila. Şi cînd Herakles Pontor vorbeşte cu un presupus tălmăcitor răpit, în falsul capitol al optulea? Şi aici am muşcat dintr-o momeală eidetică?
- Aşa este, mi-a răspuns calm. De-a lungul scrierii, este menţionat un Tălmăcitor căruia Crantor i se adresează, adeseori. Ia persoana a doua, şi cu care Herakles vorbeşte în acest „fals" capitol. Dar asta nu înseamnă căa/ *fi iu!*
Nu am ştiut ce să-i răspund: logica lui era zdrobitoare. Şi din nou i-am auzit risul încetişor prin mască.
- Ah, literatura! a exclamat. Să citeşti nu înseamnă să gindeşti de unul singur, prietene: să citeşti înseamnă să dialoghezi! Dar dialogul lecturii este platonic: interlocutorul tău este o Idee. Cu toate acestea, nu una imuabilă: dia-logînd cu ea, o modifici, ţi-o însuşeşti, ajungi să crezi în existenţa ei independentă. Cărţile eidetice se folosesc de această caracteristică pentru a întinde curse abile, care pot să te înnebunească. Şi a adăugat, după o scurtă tăcere: Asta i s-a întîmplat lui Montalo, predecesorul tău.
- Montalo? Frigul mi s-a cuibărit în trup: Montalo a fost aici?
A mai urmat o întrerupere. Atunci, masca a izbucnit într-un rîs mare şi zgomotos, şi a admis:
- Sigur că a fost Şi încă mult mai multă vreme decît crezi tu! în realitate, Ia fel ca tine, eu am cunoscut această scriere datorită ediţiei lui. Dar eu

ştiam cit Peştera ascundea o cheie, aşa că l-am închis şi l-am obligat să o găsească. Numai că el nu a izbutit.
A rostit lucrul acesta de parcă „a nu izbuti" ar fi fost tocmai ceea ce aştepta el de la victimele lui. S-a întrerupt şi surîsul măştii a părut să se întindă. A continuat:
- M-am săturat, iar cîinii mei şi-au potolit foamea cu el. Apoi i-am aruncat hoitul in pădure. Mai-marii au crezut că îl mincaseră lupii. Apoi, după o nouă pauză, a adăugat: Dar nu te nelinişti: mai e mult pînă cînd am să mă satur şi de tine.
Teama mi s-a transformat în furie:
- Eşti, eşti oribil şi neîndurător! M-am oprit, încercînd să găsesc cuvintul nimerit: „Asasin?", „Criminal?", „Călău[1]?", în fine, deznădăjduit, înţelegînd că ura mea era intraductibilă, am exclamat: Nu are sens! Şi am continuat, provocîndu-l: Crezi că mă înspăimînţi? Ţie îţi este fiică şi de aceea îti acoperi faţa!
- Vrei să îmi dai masca la o parte? m-a întrerupt. A urmat o adîncă tăcere. Am negat:
-Nu. -De ce?
— Pentru că, dacă îti văd chipul, ştiu că nicicînd nu voi ieşi viu de aici. Am auzit din nou risul său încetişor.
229
- Aşa că tu ai nevoie de masca mea, pentru *siguranţa* ta, iar eu de prezenţa ta, pentru *a mea!* Ceea ce înseamnă ci nu ne putem despărţi! S-a îndreptat spre uşa şi a închis-o înainte ca eu să îl pot ajunge din urma. Vocea lui a ajuns la mine prin crăpăturile lemnului: Continuă sa traduci. Şi gîndeşte-te: dacă există vreo cheie şi tu o descoperi, vei ieşi de aici. Dar, daca nu există, nu vei mai ieşi niciodată. Astfel incît tu eşti primul interesat să existe una, nu? (n.tr.)
250

10"

- Vrei să îmi dai masca la o parte?
- Nu, căci n-aş mai ieşi viu de aici.**
Locul era o gură întunecată, săpată în piatra. Friza şi pragul propriu-zis, uşor rotunjite, simulau împreună nişte buze de femeie colosale. In pofida acestui lucru, un sculptor anonim gravase pe prima o mustaţă androgină de marmură, împodobită cu siluete de masculi dezbrăcaţi şi bătăioşi. Era un templu mic, consacrat Afroditei, undeva, la nord de măgura Pnyx, dar cînd pătrundeai înăuntrul său, simţeai neîndoielnic că tocmai coborai într-o prăpastie adîncă, o peşteră din regatul lui Hefaistos.
- în anumite nopţi ale fiecărei luni, îi lămurise Herakles lui Diagoras înainte de a sosi, nişte uşi ascunse înăuntru se deschid spre unele galerii întortocheate ce străbat întregul povîrniş al măgurii. La intrare stă de strajă un bărbat sau o femeie; poartă mască şi manta de culoare închisă. Dar este important să i se răspundă corect la întrebare, căci pe cel ce nu
* „O pătrunzătoare aromă de femeie. Şi, la pipăit, oh, tare şi catifelat! Ceva cam ca dulceaţa unui sin de fată şi tăria unui braţ de atlet." Aceasta este absurda descriere pe care o face Montalo texturii papirusului în capitolul al zecelea (n.tr.).
** Aceasta parolă (vom şti imediat că este vorba despre o parolă) reproduce cu ciudată precizie un moment al convorbirii pe care am avut-o cu răpitorul meu, cu puţine ore în urmă. Altă „momeală eidetică"? (n.tr.)
231
izbuteşte nu-l lasă să treacă. Din fericire, cunosc parola din astă-seară.
Treptele erau late. Coborîrea era ajutată, de asemenea, şi de lumina torţelor puse la intervale regulate. Mirosul puternic de fum şi mirodenii se înteţea la fiecare treaptă. Se auzeau, schimonosite de ecouri, mieroasa întrebare a unui oboi, răspunsul viril al unui chimval şi vocea unui rapsod de sex inefabil, în capul scării, după *o* cotitură, se afla o odăiţă cu două ieşiri aparente: un îngust şi negru tunel la stînga, nişte draperii înfipte în piatră la dreapta. Aerul era aproape de nerespirat. Lîngă draperii, cineva stătea în picioare. Masca pe care o purta era o strîmbătură de spaimă. Purta un *chiton* micuţ, aproape indecent, dar mare parte din goliciune îi era pictată de umbre, şi nu se putea şti dacă era un tînăr izbitor de slab sau o fată cu sînii mici. Văzîndu-i pe nou-veniţi, s-a întors, a luat un obiect de pe o consolă lipită de perete şi l-a arătă ca pe o ofrandă. A rostit, apoi, cu vocea nelămurită a adolescenţei:
- Măştile voastre. Sacrul Dionysos Bromion. Sacrul Dionysos Bromion.
Lui Diagoras nu i-a prea rămas vreme pentru a admira ofranda. Semăna cu masca pe care o purtau coreuţii din tragedii: un mîner în partea inferioară, ticluit din aceeaşi argilă ca şi restul, şi obrazul ce simula veselia sau nebunia. Nu şi-a dat seama dacă era o mască de femeie sau de bărbat. Era însă destul de grea. A prins-o de mîner, a ridicat-o şi a cercetat totul prin tainicele găuri ale ochilor. Respirînd, suflarea i-a tulburat privirea.
Fiinţa aceea (care le înmînase măştile şi al cărui gen şovăia nehotărît, pentru Diagoras, la fiecare gest şi la fiecare vorbă, într-un neliniştitor du-te-vino sexual) a dat la o parte draperiile, îngăduindu-le să treacă.
- Ai grijă. Altă treaptă, l-a prevenit Herakles.
Peştera era o hrubă tot atît de închisă ca şi maternul prim sălaş al vieţii. Pereţii menstruau mărgele roşii, iar mirosul înţepător de fum şi mirodenii le înfunda nasul. La capătul 252
celălalt, se înălţa o scenă din lemn, nu prea mare, unde stăteau rapsodul şi muzicanţii. Prostimea se înghesuia într-o redută mizerabilă; umbrele tulburi îşi clătinau capetele şi atingeau cu mîna liberă, ce nu sprijinea masca, umărul vecinului, în mijloc, pus pe un trepied, lucea un blid aurit. Herakles şi Diagoras s-au aşezat în ultimul rind, aşteptînd. Filosoful a presupus că printre zdrenţele torţelor şi în cenuşa căţuilor mari ce atîrnau de tavan se aflau ierburi dătătoare de culori, căci din ele izvorau pălălăi ciudate, de un roşu arzător, ca bujorii.
- Ce e asta? a iscodit. Alt teatru clandestin?

- Nu. Rituri, a răspuns Herakles din dosul măştii. Dar nu ale Misterelor Sacre, ci altele. Atena e plină ochi de ele.
Deodată, în spaţiul pe care privirile lui Diagoras îl întrezăreau prin găurile măştii, şi-a făcut apariţia o mînă: îi oferea un *crater* mic, plin cu un lichid de culoare închisă. Şi-a întors masca, pînă cînd a zărit o alta în faţa lui. Prin roşcata aerului nu izbutea să îi afle culoarea, dar avea un chip oribil, cu un nas lung de vrăjitoare bătrînă; pe margini i se scurgeau splendide şuviţe de păr. Fiinţa, bărbat sau femeie, purta o tunică neînchipuit de uşoară, ca cele purtate de tîrfe la banchetele licenţioase, unde jinduiesc să-i aţîţe pe oaspeţi, dar, din nou, îşi ascundea sexul în anatomie cu o îndemănare de necrezut.
Diagoras a simţit că Herakles îi atingea cotul:
- Primeşte cele ce-ti oferă.
Atunci, Diagoras a luat crafdr-ul şi figura s-a topit la intrare, nu înainte însă de a arăta spre ceva asemănător fulgerului chiar prin natura sa, căci tunica îi era deschisă pe ambele laturi. Dar din nou, sîngerinda transparenţă a luminii nu le-a îngăduit să răspundă întru totul la întrebarea: Oare ce atîrna acolo? Un pîntece opintit? Nişte sîni căzuţi? Dezlegătorul luase alt *cratăr.*
- Cînd va sosi momentul, i-a lămurit, fă-te că bei asta, dar să nu-ţi treacă cumva prin minte să o faci cu adevărat.
Muzica s-a încheiat pe neaşteptate, iar norodul a început să se risipească în cete, de-a lungul pereţilor laterali, lăsînd o trecere în mijloc. S-au auzit tuse, hohote răguşite şi rămăşiţe
233

de vorbe şoptite. Pe scenă nu se mai afla decît silueta roşiatică a rapsodului, căci instrumentiştii se retrăseseră. Atunci, o duhoare fetida s-a înălţat ca un hoit înviat prin nigromanţie, iar Diagoras a trebuit să îşi reprime dorinţa bruscă de a o lua la goana din beci şi de a ieşi pentru a trage vîrtos în bojoci aerul curat de afară: a simţit nelămurit că duhoarea aceea scîrboasă venea de la blid, mai precis de la cele ce stăteau grămadă în el. Fără nici o îndoială, cînd prostimea care îl înconjura se dăduse în lături, putreziciunea începuse să-şi răspîndească duhoarea fără a mai întîmpina piedici.
Atunci, prin draperiile de la intrare şi-a făcut apariţia o turmă de figuri imposibile.
Mai întîi s-a văzut că figurile erau întru totul despuiate. Apoi, siluetele acelea din şleahtă te duceau cu gîndul la nişte femei. Mergeau în patru labe şi purtau pe cap măşti exotice. Sinii unora şi ai altora dansau mai mult sau mai puţin lipsite de sfială. Trupurile unora şi alte altora se supuneau mai mult sau mai puţin canoanelor de frumuseţe ale efebilor. Unele din ele, tademînatice la mersul în patru labe, păşeau cu însufleţire şi supleţe, altele erau rotofeie şi extrem de neîndemînatice. Spinări şi buci, părţile cele moi proeminente, diverse nuanţe ale frumuseţii, ale vîrstei şi ale prospeţimii. Dar toate erau în pielea goală, mergeau în patru labe şi scoteau grohăieli porceşti ca nişte harpii la vremea rutului. Publicul le întărită cu strigăte seci.,,De unde-or fi ieşit?" s-a întrebat Diagoras. Şi atunci şi-a amintit de tunelul care se deschidea la stingă, spre micuţa încăpere de lingă vestibul.
Ansamblul figurilor urma o ordine crescătoare: una în cap, două în urma ei, şi aşa pînă la patru, numărul cel mai mare de trupuri pe care vestibulul îl îngăduia într-un singur rind, astfel încit cireada neobişnuită părea, la început, un vîrf de lance viu. Ajuns la înălţimea trepiedului, torentul despuiat s-a domolit, pentru a-i da ocol.
Primele au urcat pe scenă, aruncîndu-se vertiginos asupra rapsodului. Cum încă mai soseau dinspre intrare, ultimele au *234*
trebuit să-şi curme înaintarea, în vreme ce adăstau, se pipăiau una pe alta cu măştile, apăsîndu-le pe fundurile şi coapsele înainte-mergătoarelor. De cum îşi atingeau ţelul, se lăsau să cadă într-o hărmălaie totală, gîfîind, căci apa le speriase de moarte, strîngîndu-se într-o albă colecţie de trupuri neliniştite, o anatomie hodorogită de cărnuri pubere.
Stupefiat, în culmea uimirii şi a greţei, Diagoras a simţit din nou că Herakles îi atingea cotul:
- Fă-te că bei!
A privit la norodul care îi stătea în preajmă: capetele se zvîrleau pe spate şi zemuri sumbre le mînjeau tunicile. Şi-a dat la o parte masca şi a ridicat *crat6r-\i\.* Aroma lichidului nu se asemăna nici uneia pe care Diagoras să o fi simţit mai înainte: era un amestec de cerneală şi mirodenii.
Coridorul începea să se golească din nou, dar scena trosnea sub greutatea trupurilor. Ce se întîmpla aici? Ce făceau? Muntele sonor şi şovăitor al goliciunilor nu te lăsa să afli.
Atunci, ceva aruncat de pe scenă şi-a făcut apariţia, căzind apoi lîngă blid. Era braţul drept al rapsodului, uşor de recunoscut după zdreanţă de pînză neagră desprinsă din tunica încă lipită de umăr. I-au primit apariţia cu ţipete de veselie. La fel şi a braţului stîng, care a căzut la pămînt cu un zgomot de creangă uscată şi a nimerit la picioarele lui Diagoras, cu mîna deschisă ca o floare cu cinci petale albe. Filosoful a scos un strigăt pe care, din fericire, nu l-a auzit nimeni. De parcă dezmembrarea ar fi fost semnalul convenit, norodul s-a repezit spre blidul din mijloc, cu vacarmul fetelor ce se zbenguiesc sub soare.*
- E o păpuşă! a spus Herakles, în faţa ororii paralizate a tovarăşului său.

* „Fete" şi „petale albe" mă fac sa mă gîndesc încă o data Ia imaginea fetei mele, a celei cu crinul: o vad fugind sub soarele puternic al Greciei, cu un crin în mina, vesela şi plina de încredere. Şi totul, în acest oribil paragraf! Oh, blestemata carte eidetica! (n.tr.)
235
Un picior s-a lovit de un spectator, căzînd pe podea; celălalt, azvîrlit cu prea multă putere, a nimerit în peretele din faţă. Femeile se luptau acum să smulgă capul trunchiului schilodit al păpuşii: unele trăgeau dintr-o parte, altele dintr-alta, unele cu gura, altele cu mîinile. învingătoarea s-a pus în mijlocul scenei şi a înălţat trofeul în aer, hăulind, desfăcîndu-şi în chip neruşinat picioarele şi arătîndu-şi muşchii de atlet, ce nu păreau a fi de fecioară ateniană, dar săltîndu-şi insolent sînii. Luminile îi înroşeau coastele. S-a pus în patru labe pe podeaua de lemn, cu picioarele desculţe, invocînd năluci de praf. Tovarăşele sale gîfîiau, mai liniştite, şi o admirau cu respect.
Haosul domnea în rîndul publicului. Ce se petrecea? Se îngrămădeau în jurul blidului. Diagoras s-a apropiat năuc din pricina învălmăşelii, în faţa lui, un bătrin îşi scutura părul alb şi des, de parcă s-ar fi prăbuşit în adoraţia dansului, ţinînd ceva cu gura: părea bătut pînă ce îi plesniseră buzele, dar zdrenţele de came ce-i curgeau pe la colţurile buzelor nu erau ale lui.
- Trebui să ies, a gemut Diagoras.
Femeile începuseră să strige în cor, gata să îşi spargă plămînii:
-Ia,Ia,Bn>mion, evoh6, evohă!
- Pe zeii prieteniei, Herakles, ce-i asta? Cu siguranţă că asta nu e Atena!
Erau pe o ulicioară singuratică, înfrigurată şi liniştită, aşezaţi pe pămînt şi sprijinindu-se de peretele unei case; găfuau, iar burdihanului lui Diagoras îi mergea ceva mai bine decît după neîndurătoarea borîtură la care îl osîndise.
Herakles a replicat posomorit:
- Mă tem că asta e mai mult Atena decît Academia ta, Diagoras. E un ritual dionisiac. Zeci de astfel de ritualuri au loc în fiece lună în cetate şi în împrejurimi, diferite în micile lor amănunte, dar asemănătoare în linii mari. Ştiam de existenţa
236
lor, desigur, dar pînă acum nu asistasem la nici unul. Şi voiam să fac acest lucru.
- De ce?
Dezlegătorul şi-a scărpinat preţ de o clipă barba argintie.
- Spune legenda că trupul lui Dionysos a fost sfîrtecat de titani, precum cel al lui Orfeu de către femeile trace, iar Zeus i-a dat viaţa înapoi, începînd cu inima. Smulgerea şi înapoierea inimii e unul dintre cele mai însemnate momente ale ritului dionysiac.
- Blidul..., a murmurat Diagoras.
-... avea în el bucăţi putrezite de inimi smulse de la animale, a consimţit Herakles.
- Şi femeile acelea?
- Femei şi bărbaţi, sclavi şi oameni liberi, atenieni şi meteci, riturile nu fac nici o deosebire. Nebunia şi desfrînarea îi înfrăţesc pe oameni. Una din muierile acelea despuiate, pe care ai văzut-o mergînd în patru labe, ar fi putut să fie fiică de arhonte, iar alături de ea ar fi putut merge în patru labe o sclavă din Corint sau o tîrfă din Argos. E o nebunie, Diagoras: nu o putem lămuri cu argumente logice.
- Dar, a dat năucit din cap Diagoras, ce legătură au toate acestea cu...? Deodată, a făcut ochii cît cepele, urlînd: Inima smulsă! Tramah!
- Secta din noaptea aceasta e oarecum legală, a consimţit din nou Herakles, e cunoscută şi îngăduită de arhonţi, dar sînt şi altele care, dată fiind natura riturilor, funcţionează în clandestinitate. Tu ai pus în chip nimerit această chestiune la mine acasă, îţi mai aduci aminte? Nu putem să ajungem la Adevăr pe calea raţiunii. Eu nu te-am crezut atunci, dar acum trebuie să admit că aveai dreptate: ceea ce am simţit azi la amiază în agora, ascultînd cum cîţiva ţărani din Atica se văitau că tovarăşii lor fuseseră atacaţi de lupi nu a fost urmarea logică a unui, să spunem, discurs raţional, ci ceva ce nici măcar nu pot lămuri. Poate un fulger al *daimonului* meu socratic sau intuiţia, despre care se spune că este proprie femeilor. Cînd unul dintre
257

1
u
1

ei a pomenit de inima chinuită a prietenului său, mi-a trecut pur şi simplu prin minte: „Era un ritual, şi noi nici nu bănuiam". Cum victimele acestor rituri sînt mai ales ţărani, ele au trecut neobservate pînă acum. Dar sînt sigur că se petrec de

multă vreme în Atica
Ostenit, Dezlegătorul s-a ridicat în picioare, iar Diagoras l-a imitat, în timp ce şoptea în acord cu neliniştea ce-l cuprindea:
- Aşteaptă un moment: Euniu şi Antis nu au murit aşa! Ei, ei aveau inimile la locul lor!
- încă nu ai priceput? Euniu şi Antis au fost omoriti pentru *a ne induce în eroare.* Erau interesaţi să acopere moartea lui Tramah. Cînd au aflat că ai angajat un Dezlegător de Enigme, pentru a face cercetări în legătură cu Tramah, s-au speriat într-atît, încît au montat această înspăimîntătoare farsă,
Diagoras şi-a trecut o mînă peste faţă, de parcă ar fi încercat să dea la o parte neîncrederea ce i se citea pe chip.
- Nu e cu putinţă. I-au înghiţit inima lui Tramah? Cînd? înainte sau după lupi?
A contenit, privindu-l pe Dezlegător care, la rîndul său, l-a privit cu nedezminţită fermitate.
—*Nici nu au existat,* Diagoras. Asta încercau să acopere pe toate căile. Rupturile muşchilor şi muşcăturile. *Nu au fost* lupii. Sînt secte care...
Umbra şi zgomotul au venit unul după altul aproape deodată: umbra a fost doar un poligon neregulat, alungit, ce s-a desprins din colţul cel mai apropiat de ei şi, proiectat de lumina lunii, s-a îndepărtat în graba mare. Zgomotul a fost la început un gîfîit, iar apoi nişte paşi grăbiţi.
- Cine era? a iscodit Diagoras.
— Cineva ne urmărea! a strigat Herakles, reacţionînd primul. Şi-a împins trupul grăsan înainte, silindu-se să o ia la fugă. Diagoras l-a depăşit în graba mare. Silueta, bărbat sau femeie, a părut să se ducă de-a rostogolul în josul uliţei pînă
Z3&
s-a pierdut în beznă. Bufnind şi gîfîind, Dezlegătorul a tăcut. Bah, e în zadar!
S-au întîlnit din nou. Obrajii lui Diagoras ardeau îmbujoraţi, iar buzele de fată îi păreau pictate; şi-a aranjat părul cu un gest delicat, şi-a înălţat bustul ieşit în afară, pentru a trage aer în piept, şi a vorbit cu dulcea voce a unei nimfe*:
- A şters-o. Oare cine o fi fost?
- Dacă era unul din ei, şi chiar asta cred, a replicat Herakles cu gravitate, încă din dimineaţa aceasta vieţile noastre nu mai fac nici cît o ceapă degerată. Membrii acestei secte nu îşi fac nici cel mai mic scrupul şi sînt teribil de şireţi: ţi-am arătat deja că nu au şovăit să se slujească de Antis şi Euniu pentru a ne distrage luarea-aminte. Cu siguranţă, erau sectanţi, ca şi Tramah. Acum înţelegem totul: lui Antis nu îi era teamă de Menecm, ci de *noi.* Fără îndoială, superiorii l-au sfătuit să ceară să fie mutat dincolo de zidurile Atenei, ca să nu-l luăm la întrebări. Dar, cum cercetarea noastră a mers înainte, secta a hotărît să-l sacrifice şi pe el, pentru a ne distrage atenţia de la Menecm. îmi mai amintesc încă de privirea lui, dezbrăcat în cămară, noaptea trecută. Cum m-a mai dus de nas băiatul ăsta blestemat! în ceea ce-l priveşte pe Eumarh, nu cred să fi fost unul de-ai lor: poate că a fost de faţă la uciderea lui Antis şi, vrînd să o împiedice, a fost asasinat şi el.
- Dar atunci, Menecm...
* L-aş ruga pe cititor să nu tina seama de neaşteptatul hermafroditism al lui Diagoras, căci este eidetic. De ambiguitatea sexuala care domină descrierea personajelor secundare din acest capitol se molipseşte acum şi unul dintre protagonişti. Lucru ce semnalează prezenta noii Munci: Cingătoarea Hipolitei, în care eroul trebuie să Ie înfrunte pe amazoane (fecioarele războinice sau femeile-bărbat), pentru a fura Cingătoarea reginei Hipolita. Cu toate acestea, cred că autorul îşi permite o oarecare glumă batjocoritoare şi veninoasă pe seama unuia dintre personajele cele mai „serioase" din întreaga scriere (să mi-l imaginez pe Diagoras în chipul acesta m-a făcut din nou să izbucnesc in ris). Acest grotesc simt al umorului nu diferă mult, după părerea mea, de cel al temnicerului mascat (n.Ir).

! PI
f*
- Un sectant cu oarecare vază: a jucat foarte bine rolul vag al vinovatului, cînd l-am vizitat. Herakles s-a strîmbat. Şi probabil că ţi-a recrutat discipolii.
- Dar Menecm a fost condamnat la moarte! Va fi aruncat in hăul infernului!
- Ştiu, a consimţit lugubru Herakles, chiar asta *dorea.* Oh, nu îmi cere să-l înţeleg, Diagoras! Ar trebui să citeşti textele pe care le-am găsit în biblioteca ta. Membrii anumitor secte dionisiace năzuiesc să moară ciopîrţiţi sau torturaţi; aşteaptă nerăbdători sacrificiul, precum fecioarele aşteaptă braţele soţului în noaptea nunţii, îţi aminteşti ce ţi-am istorisit despre Tramah? Avea braţele tefere! Nu s-a apărat! Probabil că asta se citea în privirile lui în seara aceea: tu ai crezut că vezi spaima, dar era pură *plăcere!* Spaima era numai în *ochii tăi,* Diagoras!
- Nu! a strigat, aproape a urlat Diagoras. Plăcerea nu arată aşa!
- Poate că *acest soi* de plăceri, da. Tu ce ştii? Ai încercat vreodată ceva asemănător? Nu. Nu te schimonosi aşa, nu te pot lămuri! De ce oare au mâncat cei ce au luat parte la ritul din noaptea asta ciozvîrte de viscere putrezite? Nu ştiu, Diagoras, şi nu-mi cere să pricep! Poate că întreaga Cetate şi-a pierdut minţile fără ştirea noastră!
Herakles a dat să tresară de spaimă în faţa a ceea ce brusc a citit pe chipul tovarăşului său: chinul grotesc al muşchilor de a contopi oroarea cu supărarea şi ruşinea. Dezlegătorul nu-l mai văzuse nicicînd astfel. Cînd a deschis gura, glasul i s-a potrivit foarte bine cu masca aceea.
- Herakles Pontor, vorbeşti despre un discipol al Academiei! Despre discipolii *mei!* Eu ştiam ce era în sufletele lor! Eu!
Herakles, care de obicei izbutea să-şi păstreze calmul, s-a simţit dintr-o dată stăpînit de furie.

- Ce însemnătate mai are acum blestemata ta de Academie! Şi ce însemnătate a avut ea vreodată! Şi-a îndulcit glasul,
240
desluşind privirea amară a filosofului. A stăruit, apoi, cu seni-nătatea-i obişnuită: Trebuie să recunoaştem că, pentru prostime, Academia ta e un loc foarte plicticos. Vin acolo, îţi ascultă lecţiile şi apoi, apoi se sfîşie unii pe alţii. Asta-i tot.
„Va sfirşi prin a accepta", s-a gîndit, mişcat de rictusul pe care l-a văzut, la lumina lunii, pe chipul slăbit al mentorului.
- Trebuie să existe o explicaţie. O cheie, a afirmat Diagoras, după un minut de supărătoare tăcere: Dacă-i adevărat ce afirmi, trebuie să existe o cheie ultimă, pe care nu am găsit-o încă.
- Poate există o cheie în textul ăsta ciudat, a admis Herakles, dar eu nu sînt tălmăcitorul nimerit. E cu putinţă să tre-buiască să abordăm lucrurile de la distanţă, pentru a le pricepe mai bine*, în orice caz, să lucrăm cu prudenţă. Dacă ne-au urmărit, şi bănuiesc că aşa s-a întîmplat, ei ştiu deja că i-am descoperit. Şi asta le place cel mai puţin. Trebuie sa ne mişcăm repede.
-în ce fel?
- Avem trebuinţă de o dovadă. Toţi membrii cunoscuţi ai sectei au murit sau sînt pe cale să moară: Tramah, Euniu, Antis, Menecm. Planul a fost foarte abil. Dar poate că avem vreo posibilitate... Dacă l-am putea sili pe Menecm să mărturisească!
- Eu aş putea încerca să vorbesc cu el, s-a oferit Diagoras.
- Bine, s-a învoit Herakles după ce s-a gîndit un moment, tu vorbeşti mîine cu Menecm. Eu îmi încerc norocul cu altcineva.
- Cu cine?
- Cu persoana care poate că e singura greşeală pe care au făcut-o! Ne vedem mîine, bunul meu Diagoras. Ai grija!
Luna era pieptul unei femei; degetul unui nor se apropia de mamelonul ei. Luna era o vulvă; norul ascuţit voia să o

* De la distanţa? De aici înainte? (n.tr.)

U
penetreze*. Herakles Pontor, pe de-a-ntregul străin de o îndeletnicire atît de celestă, a traversat grădina casei sale, ce zăcea sub paza Selenei, fără a-i da vreo atenţie, şi a deschis uşa de la intrare. Hăul lugubru şi tăcut al coridorului părea un ochi atent. Herakles a păzit posibilitatea ca, poate, sclava sa Pon-sica sa îşi fi luat măsura de protecţie de a lăsa o lampă de veghe chiar pe consola de lîngă prag, dar era clar că Ponsica nu păzise aşa ceva în vedere**. Astfel încît s-a afundat în negurile casei, precum cuţitul în came, şi a închis uşa.
- Yasintra? a întrebat. Dar nu a primit nici un răspuns.
A înjunghiat bezna cu ochii, dar în zadar. S-a îndreptat încetişor spre odăile dinăuntru. Părea să păşească pe vîrfuri de cuţit Pe întuneric, frigul casei îi trecea prin manta ca un cuţit.
— Yasintra? a întrebat din nou.
-Aici, a auzit. Cuvîntul a înjunghiat tăcerea.***
S-a apropiat de odaia de dormit. Ea stătea cu spatele, în beznă. S-a întors spre el.
- Ce faci aici pe întuneric? a iscodit Herakles.
- Te aşteptam.
* Sîm de multă vreme închis. Pentru o vreme, mi s-a părut ca aceste doua fraze se puteau tălmăci într-o formă mai puţin grosolană: „Luna era un sin atins de degetul unui nor. Luna era o cavitate in care voia să se închidă norul cu contururi ascuţite", sau cam aşa ceva. în orice caz, ceva mult mai poetic decît versiunea pentru care am optat. Dar... Oh, Elena, cit de mult mă gindesc la tine şi cită nevoie am de tine! Am crezut întotdeauna că poftele trupeşti erau simpli slujitori ai nobilei îndeletniciri spirituale, dar acum... Qt aş da pentru o tăvăleală bună! (O spun aşa, fără ocoluri, pentru că, să fim sinceri: *cine va citi toate acestea?)* Oh, a tălmăci, a tălmaci: o neghioabă Muncă a lui Hercules, ordonată de un absurd Euristeu! Fie, deci! în aceasta redută întunecată, oare nu sînt stăpîn pe ceea ce scriu? în definitiv, aceasta e tălmăcirea mea, oricît de şocantă ar fi! (n.tr.).
** Ce mai este şi asta? E evident că avem de-a face cu o neaşteptată înflorire eidetică a cuvîntului „a păzi"! Dar ce înseamnă? Poate că cineva U „păzeşte" pe Herakles? (n.tr.)
*** Cuţite! Eideza creşte brusc ca iedera veninoasă! Care este imaginea? „Pază", „Cuţit". Oh, Herakles, Herakles, ai grijă: eşti în *pericol!* (n.tr.)
242
Yasintra se grăbise să aprindă opaiţul de pe masă. în acest timp, *el* îi privise spatele. Strălucirea s-a născut, şovăielnică, în fata ei, şi s-a întins venind prin dosul tavanului. Yasintra a mai zăbovit o vreme, fără să se întoarcă, şi Herakles i-a privit stăruitor liniile zdravene ale spatelui: purta un peplu gingaş, lung pînă la picioare, legat cu cîte două fibule pe fiecare umăr. Veşmîntul îi era drapat pe spinare.
- Şi sclava mea?
- încă nu s-a întors de la Eleusis, a povestit, continînd să stea cu spatele.*
Atunci s-a întors. Era frumos boită: pleoapele erau alungite cu sulimanuri, pomeţii erau ca neaua din pricina ceruzei şi pata simetrică a buzelor era neobişnuit de roşie; sinii ii tresăltau liberi pe sub peplul albăstrui; o cingătoare din zale de aur îi strîngea linia deja destul de îngustă a pîntecelui; unghiile de la picioarele desculţe erau de două culori, ca ale

femeilor egiptene. Cînd s-a întors, a împrăştiat în aer o uşoară rouă de parfum.
- De ce te-ai îmbrăcat astfel? a întrebat-o Herakles.
- Am crezut că îţi va plăcea, l-a ademenit, privindu-l atent în fiecare lob al urechiuşelor ei, cerceii din metal aveau forma unei femeiuşti, nudă şi subţire ca un cuţit, privită din spate.**
Dezlegătorul nu a mai rostit nimic. Yasintra a rămas nemişcată, aureolată de lumina pe care opaiţul o arunca din spatele ei; umbrele îi desenau pe trup o coloană răsucită, care i se întindea de la frunte pînă la locul de pe pubis unde se întîlneau drapajele peplului, înjumătăţindu-i-l fără cusur. Apoi a grăit:
- Ţi-am pregătit de mîncare.
- Nu vreau să mănînc.
- Şi acum, „spate"! E un avertisment! Poate: *,f 'azeşte-ţi spatele,* pentru ca există un *cuţif.* Oh, Herakles, Herakles! Cum te pot preveni? Cum? Nu te apropia de ea! (n.tr.)
** în acest paragraf, repetarea celor trei cuvinte eidetice întăreşte imaginea! Păzeşte-ţi spatele, Herakles: ea are un cuţit! (n.tr.).

-Te culci?
- Da. Herakles s-a frecat la ochi. Sînt sleit.
Ea s-a îndreptat spre uşă. Brăţările-i fără număr au zăngănit în mişcare. Herakles, care o privea, a chemat-o:
- Yasintra. Ea s-a oprit şi s-a întors. Vreau să-ţi vorbesc. Ea a consimţit în tăcere şi s-a întors la el, nemişcată. Mi-ai istorisit că nişte sclavi, care au pretins că i-ar fi trimis Menecm, te-au ameninţat cu moartea. Ea a consimţit din nou, acum mai iute. I-ai mai văzut?
-Nu.
- Cum erau?
- Foarte înalţi, a zis Yasintra, după ce a şovăit o clipită. Aveau accent atenian.
- Ce ţi-au spus, cu precizie?
- Ce ţi-am istorisit.
- Mai povesteşte-mi o dată.
Yasintra a clipit din gene. Ochii apoşi, aproape străvezii, au ocolit privirea lui Herakles. Vîrful roz al limbii i-a răcorit pe îndelete buzele roşii.
- Ziceau să nu vorbesc cu nimeni despre legătura mea cu Tramah, că altfel o să-mi pară rău. Şi au jurat pe Styx şi pe zei.
- Pricep. Herakles şi-a dezmierdat barba argintie. A început un scurt du-te-vino prin faţa Yasintrei: stînga, dreapta, stingă, dreapta.* Atunci, a murmurat, gîndind cu glas tare: Nu e nici o îndoiala, sînt probabil tot membri ai... S-a întors brusc cu spatele la fată.** Umbra Yasintrei, proiectată pe peretele din faţa lui, a părut să crească. I-a venit pe neaşteptate o idee şi Herakles s-a întors spre curtezană. I s-a părut că se apropiase cu cîţiva paşi, dar nu i-a dat nici o importanţă. Un moment, îţi aminteşti daca aveau vreun semn după care puteau fi recunoscuţi? Vreau sa spun, tatuaje, brăţări...
- Nu. Yasintra a încruntat din sprincene şi a întors din nou privirea.
* Nu sta cu spatele la ea! (n.tr). ** NU, FD BLESTEMAT! (n.tr.)
- Dar, desigur, nu erau adolescenţi, ci adulţi. De asta eşti sigură...
- Ce se întîmplă, Herakles? l-a întrebat ea. Doar m-ai încredinţat că Menecm nu-mi mai poate face nici un rău.
- Aşa e, a liniştit-o el. Dar mi-ar plăcea să-i prind pe aceşti doi bărbaţi. Dacă i-ai vedea din nou, i-ai recunoaşte?
- Cred că da.
- Bine. Herakles s-a simţit deodată ostenit. A privit spre imaginea atrăgătoare a patului şi a suspinat. Acum mă voi odihni. Ziua a fost foarte complicată. Dacă poţi, anunţă-mă cînd se crapă de ziuă.
- Aşa voi face.
A concediat-o cu un gest nepăsător şi şi-a sprijinit spinarea voluminoasă de pat. Mintea lui prevăzătoare a închis puţin cîte puţin ochii. Somnul şi-a deschis drum ca un cuţit, despicîndu-i conştiinţa.*
Inima bătea sub strînsoarea degetelor, în jurul sau erau umbre şi se auzea o voce. Herakles a întors privirea spre oştean: chiar atunci vorbea. Ce spunea? Era important de ştiut! Oşteanul îşi mişca gura închisă într-o tremurătoare lagună cenuşie, dar straşnicele zvîrcoliri ale viscerelor îl împiedicau pe Herakles să-i audă vorbele, îi desluşea totuşi întreaga zestre: cuirasă, fustanela, armura gambelor şi coiful cu panaş frumos. Pe nepusă masa, bătăile inimii s-au înteţit: păreau paşi ce se apropiau. Menecm, desigur, suridea în hăul tunelului, din care femei despuiate ieşeau în patru labe. Dar era important să-şi amintească ceea ce tocmai uitase. Numai atunci... -Nu! a gemut.
- Era acelaşi vis? a întrebat umbra aplecată asupra lui. Dormitorul era încă slab luminat. Yasintra, sulemenita şi îmbrăcată, stătea întinsă lîngă Herakles, urmărindu-l încordată.
- Da, a consimţit Herakles. Şi-a trecut o mînă peste fruntea umedă. Ce faci aici?
- Nu a trecut pericolul: cele trei cuvinte persista, ca semne eidetice ale anunţului! (n.tr.)
-V •

-Te-am ascultat, la fel ca data trecuta: vorbeai cu glas tare, gemeai. Nu am mai putut suporta şi am venit sa te trezesc. E un vis pe care ţi-l trimit zeii, sînt sigură.
- Nu ştiu. Herakles şi-a trecut limba peste buzele îngrozitor de uscate. Cred că e un mesaj.
- O prorocire.
- Nu, un mesaj din trecut. Ceva ce trebuie să-mi amintesc.
- Nu ţi-ai găsit pacea, a replicat ea, îndulcindu-şi dintr-o dată vocea masculină. Gîndurile te chinuie la nesfîrşit. Nu te lăsa in voia simţămintelor. Cînd mi-a arătat cum să dansez, mama mi-a zis: „Yasintra, nu mai gîndi. Nu te sluji de trupul tău: el trebuie să se slujească de tine. Trupul tău nu e al tău, ci al zeilor. Ei se arată in mişcările tale. Lasă trupul să te conducă: vocea lui e dorinţa, iar limba lui mişcarea. Nu-i tălmăci limba. Ascult-o. Nu tălmăci. Nu tălmaci. Nu tălmăci."*
- Poate că mama ta a avut dreptate, a admis Herakles. Dar eu nu pot să nu gindesc. Şi a adăugat orgolios: Sint un Dezlegător in stare pură.
— S-ar putea să-ţi dau o mină de ajutor. Şi, fără să mai spună ceva, a dat cearşafurile la o parte, a plecat capul cu blîndeţe şi şi-a pus gura pe acea parte a tunicii ce acoperea membrul fleşcăit al lui Herakles. Surpriza i-a luat glasul. S-a ridicat brusc în picioare. Abia deslipindu-şi buzele groase, Yasintra i-a cerut: Lasă-mă.
A sărutat şi a frămîntat cornul moale şi lunguieţ, căruia Herakles abia de-i mai dăduse atenţie după moartea Hagesi-chorei, lucrul acela moale şi ascultător aflat sub tunică. Atunci, in timpul minuţioasei cercetări, ea a surprins cu gura un spaţiu mititel. A fost ca un strigăt, ca o simţire stridentă şi bruscă a cărnii. A gemut de plăcere, lăsîndu-se să cadă pe pat, şi a închis ochii.
Senzaţia i s-a întins pe o întreagă suprafaţă a pielii de sub pîntece. S-a lăţit, a căpătat volum şi putere. Nu mai era o
- Ochii mi se închid in faţa acestor cuvinte hipnotice (n.tr). *246*
întindere: era o răzmeriţă. Herakles nici măcar nu izbutea să-i afle locul în taina binevoitoare a mădularului. Acum, răzmerita era o neascultare tacită faţă de sine, care se însingura, prinzînd formă şi voinţă. Şi ea se slujise numai de gura ei! A gemut din nou.
Dintr-o dată, senzaţia a dispărut, în trup i-a stăruit o usturime goală, asemenea celei pe care o simţi cînd primeşti o palmă. A priceput că fata îşi contenise dezmierdările. A deschis ochii şi a văzut-o suflecîndu-şi capătul de jos al peplului şi aşezîndu-se de-a-n călare pe picioarele Iui. Pîntecele ei ferm de dănţuitoare s-a proptit în sculptura tare la a cărei dăltuire işi adusese contribuţia şi care acum se înălţa arzătoare. El a între-bat-o gemînd. Ea a început să se mlădie. Nu, nu chiar aşa, ci ca într-un dans, un dans ce se mărginea doar la trunchi: muşchii ei stringeau hotărît picioarele groase ale lui Herakles şi mîinile i se propteau in pat, dar trunchiul unduia amăgitor in ritmul muzicii epidermice.
S-a insinuat un umăr şi, cu o încetineală bine calculată, pînza ce stringea peplul pe partea aceea a dat să lunece peste marginea strunjită, coborind pe braţ. Yasintra a întors capul spre celălalt umăr şi a făcut aceeaşi mişcare. Fîşia de pînză din partea aceea s-a încontrat şi mai mult in punctul nevralgic, iar Herakles a crezut chiar că împotrivirea era voita. Apoi, cu o mişcare neaşteptată, hetaira şi-a strins braţele şi, fără urmă de stîngăcie, le-a eliberat din legăturile de pînză. Veşmîntul a alunecat, rămînînd atîrnat doar de sinii ei sumeţiţi. Era greu să se dezbrace fără ajutorul mîinilor, şi-a spus Herakles, şi greutatea aceea molcomă era una din plăcerile pe care ea i le dăruia; cealaltă, mai puţin ascultătoare şi mai zăbavnică, era apăsarea stăruitoare şi mereu mai vîrtoasă a pubisului pe mădularul înroşit pe care el îl păstra la vedere. Legănîndu-şi torsul cu precizie, Yasintra a izbutit să facă să patineze pînza precum uleiul pe faţa rotundă a unui sin şi, scăpînd de piedica colţuroasă a mamelonului, să plutească lin
247

II

J

t

ca o pană spre pîntece. Herakles a privit şînul abia dezgolit: o halcă de came tuciurie, rotunda, la-ndemînă. L-a îmboldit dorul de a-şi pune vîrtos bucuria tare, fremătîndă şi tuciurie, pe sfera sinului ei, dar s-a înfrinat. Peplul a dat sa se reverse peste celălalt sin.
Trupul subţire al lui Herakles s-a încontrat; fruntea, cu timplele pe care părul se adîncea, era umedă de sudoare; ochii negri clipeau din pleoape; gura, tivită de frumoasa-i barbă neagră, a scos un geamăt; tot chipul i se îmbujorase; micuţa cicatrice de pe colţurosul său obraz stîng (amintire a unei lovituri din copilărie) părea şi mai sumbră.[41]
Strins in cingătoare cu catarame metalice, peplul contenise să mai prelungească starea de adoraţie. Yasintra s-a slujit

pentru intîia oară de degete, iar cingătoarea a cedat cu un pocnet uşor. Trupul şi-a deschis drum spre goliciune, în sfîrşit satisfăcută, propria carne ii apărea lui Herakles muşchiuloasă şi chipeşă; fiecare petic de piele păstra amintirea unei mişcări; trupu-i gemea de aşteptări. Mormăind, Herakles s-a ridicat cu greutate. Ea a accepta iniţiativa lui şi s-a lăsat împinsă pînă a căzut pe-o parte. El nu voia să îi privească chipul şi, întorcindu-se, s-a răsturnat peste ea. S-a simţit în stare să facă rău: i-a desfăcut picioarele şi s-a cufundat în ea cu dulce asprime. A vrut să creadă că o făcuse să geamă. I-a pipăit chipul cu mina stingă şi Yasintra s-a plins cînd a simţit muşcătura inelului pe care el ii purta pe degetul mijlociu. Mişcările amîndurora s-au făcut întrebări şi răspunsuri, porunci şi ascultări, totul într-un rit înnăscut.**

* Acesta sint eu. Nu e descrierea trupului Iui Herakles, ci a trupului meu. Eu fac dragoste cu Yasintra! (n.tr.)

** Este teribil să mă văd aici, descris în propria sexualitate. Poate că orice cititor se imaginează chiar pe sine într-o astfel de scenă: el crede ca e el, şi ea, ea. Deşi încerc să evit lucrul acesta, sînt excitat: citesc, scriu şi simt ivirea unei plăceri ciudate, înrobitoare (n.tr.).

248

Yasintra i-a mîngîiat spinarea groasă cu unghiile-i ascuţite precum cuţitele, iar el a închis ochii atenţi.* I-a sărutat neîntrerupt dulcile rotunjimi de la gît şi umeri, muşcînd-o uşor, scoţînd din cînd în cînd strigăte sfioase, pînă a simţit sosirea unei plăceri stranii, înrobitoare.** A strigat pentru ultima oară, dîndu-şi seama că vocea răsuna în ea, plină şi torenţială.

Dar încetineala cu care hetaira şi-a tras tocmai atunci în lături mîna dreaptă a dezminţit adoraţia ei aparentă; a înălţat obiectul pe care pusese mîna mai înainte (el a văzut-o, dar nu s-a putut mişca, nu în momentul *acela)* şi l-a înfipt în spinarea lui Herakles.***

El a simţit o înţepătură în spinare.

Un minut mai tîrziu, s-a depărtat dintr-un salt, a înălţat mîna şi, slujindu-se de ea ca de măciulia unei spade, a lovit-o în falcă. A văzut-o cum se rotea, dar şi-a dat seama că greutatea trupului îl împiedica să cadă din pat. Atunci s-a ridicat şi mai tare şi a împins-o: fata s-a rostogolit ca o vită jupuită şi a căzut lată la pămînt, scoţînd un zgomot ciudat, tainic de dulce. Dar cuţitul lung şi ascuţit pe care îl ţinea în mîna a ricoşat, scoţînd un mic zgomot metalic, absurd printre atîtea sunete pure. Ostenit şi greoi, Herakles s-a dat jos din pat, a săltat-o pe Yasintra, tragînd-o de păr, şi a dat-o cu capul de peretele cel mai apropiat.

Atunci a izbutit, în sfîrşit, să gîndească, şi primul lucru care i-a trecut prin minte a fost: „Nu mi-a făcut nici un rău. Ar fi

* Cele trei cuvinte eidetice de avertizare: „Spate", „cuţit", „a păzi"! Este o CAPCANĂ! Trebuie să..., vreau să spun, Herakles trebuie să...! (n.tr.)

** Propriile mele cuvinte! Cele pe care tocmai le-am scris într-o notă anterioară! (Le-am subliniat în text şi în notă, pentru ca să îşi dea seama cititorul.) Desigur că eu le-am scris *înainte* de a tălmăci fraza aceasta. Nu este aproape o *fuziune?* Nu este un act de iubire? Ce altceva este, oare, a face dragoste daca nu a împleti imaginaţia cu realitatea? Oh, minunată plăcere textuală: să mingii textul, să mă bucur de el, să îmi trec pana peste ei! Puţin îmi pasă dacă descoperirea mea este întîmplătoare: nu mai încape nici *o* îndoială, eu *sînt el;* eu sînt *aici, cu ea* (n.tr).

*** Herakles nu a putut reacţiona. Nici eu. El a continuat. Eu am continuat. Şi aşa, pînă la sfîrşit. Amîndoi am hotărît să continuăm (n.tr.)

249

j
t
a
l
o
l
H

putut să mă înjunghie şi nu a făcut-o". Dar furia nu i s-a potolit. A tras-o din nou de parul creţ; şi din nou a dat-o cu capul de peretele de chirpici, făcîndu-l să sune.

- Ce ar mai fi trebuit să faci după ce mă omorai? a între-bat-o cu voce răguşită.

Cînd a vorbit, două semne roşietice s-au desenat pe nasul fetei, apoi s-au scurs, ocolindu-i buzele groase.

- Nu mi-au poruncit să te omor. Dar, de-aş fi vrut, aş fi putut s-o fac. Mi-au poruncit doar ca, atunci cînd ţi-o sosi

plăcerea, nici înainte, nici după, să-ţi înfig pumnalul în cărnuri, dar fără să îţi fac vreun rău.
Herakles o ţinea strîns de păr. Amîndoi respirau gîfîit, iar sînii ei goi se turteau de tunica lui. Tremurînd de furie, Dezlegătorul a schimbat mina şi a apucat-o de păr cu stingă, în timp ce cu dreapta ridicată i-a ars două palme zdravene. Atunci, fata şi-a trecut pur şi simplu limba peste buzele crăpate şi l-a privit fără durere şi fără frica.
Herakles a iscodit-o:
- Nu-i aşa că nu există „oamenii înalţi cu accent atenian"?
- Da, a răspuns Yasintra. Ei erau. Dar purtau măşti, întîia oară m-au ameninţat după moartea lui Tramah. Şi, după ce aţi vorbit voi cu mine, s-au întors. M-au ameninţat de mai mare dragul. Mi-au spus lămurit tot ce trebuia să fac: să îţi spun că Menecm mă ameninţase. Să vin la tine acasă să-ţi cer adăpost. Să te aţîţ şi să preacurvesc cu tine. Herakles a ridicat din nou mina dreaptă. Ea i-a cerut: Omoară-mă în bătaie, dacă vrei. Nu mă tem de moarte, Dezlegătorule.
- Dar de ei, da, a murmurat Herakles, fără să o lovească.
- Sînt foarte puternici. Yasintra a surîs printre buzele crăpate. Nici nu-ţi trece prin minte ce-au zis că aveau să îmi facă, de nu le dădeam ascultare. Unele morţi sînt o alinare, dar ei nu-ţi făgăduiesc moartea, ci durerea fără de sflrşit. Şi astfel îl conving pe loc pe cel ales. Nici tu, nici prietenul tău nu aveţi sorţi de izbîndă în faţa lor.
- Asta mi-o spui tot la porunca lor? -Nu; asta o ştiu.
250
- Cum intri în legătură cu ei? Unde pot da de ei?
- Ei sînt cei care dau de tine.
- Au venit aici?
- Da, a consimţit ea, şi Herakles a remarcat că se clătina. A obligat-o să se lipească cu spatele de perete, înfigîndu-i în umăr cotul stîng ca pe un cuţit, în timp ce supraveghea orice mişcare de-a ei.*
- în realitate, ei *sînt aici,* adăugă Yasintra.
- Aici? Ce vrei să spui?**
Yasintra s-a oprit: privirile i s-au mişcat dintr-un loc într-al-tul de parcă ar fi vrut să cuprindă întreaga odaie. Apoi a zis nemaipomenit de domol:
- Mi-au mai poruncit şi ca, după ce aveai să guşti întreaga plăcere, să încerc să-ţi vorbesc şi să-ţi distrag luarea-aminte.
Herakles a zărit ochii fetei, care se mişcau cu iuţeală.*** I s-a părut dintr-o dată că auzea ceva ca o voce lăuntrică şi care îi striga: „întoarce-te!" Şi chiar a făcut-o în clipa nimerită. Figura, purtînd o mască şi o manta neagră şi grea, descrisese cu braţul drept un arc tăcut şi mortal, dar stavila neprevăzută a antebraţului lui Herakles a deviat traiectoria loviturii, iar tăişul s-a înfipt în aer fără să-i facă vreun rău. Dezlegătorul a izbutit să se răsucească înainte ca agresorul să lovească din nou cu pumnalul şi, întinzînd mina, l-a prins de încheietura mîinii drepte. S-au opintit, încontrîndu-se. Herakles l-a privit atunci pe mascat şi a simţit că îl lăsau puterile, căci a recunoscut pe loc masca fără chip, obrazul prefăcut şi calp, şi obscura nelinişte ce trecea dincolo de cele doua hăuri simetrice ale ochilor, ce străluceau de ură. Ponsica a profitat de zăpăceala lui de moment, apropiindu-i şi mai mult vîrful pumnalului de carnea moale de la gît. Herakles s-a împleticit,
* De ce apar din nou cele trei cuvinte eidetice (le-am subliniat), **cînd** pericolul pare sa fi încetat pentru Herakles? Ce se întîmplă? (n.tr.) ** Acum înţeleg! Herakles, ai grija: în SPATELE tău! (n.tr.) *** ÎNTOARCE-TE! (n.tr.)
251
s-a tras înapoi şi s-a lovit de perete. A vrut să creadă (un gînd ponciş, ca o privire piezişa) că măcar Yasintra nu îl va ataca, deşi nu-i trecea prin minte ce altceva ar fi putut face. Aşadar, înfrunta un singur duşman, o femeie (deşi foarte zdravănă, după cum îşi dăduse seama chiar în clipa aceea). A hotărit că işi putea îngădui să înfrunte primejdia, să lase tăişul acela teribil de ascuţit să se apropie cu încă un strop de ţintă, pentru a-şi putea aduna puterile în mina dreaptă: a ridicat pumnul şi a lovit masca. I-a ajuns la urechi un geamăt adine, de parcă l-ar fi auzit de pe ghizdul unui puţ. A lovit din nou. Alt geamăt şi nimic mai mult. Mai rău: se concentrase atît de tare asupra braţului drept, încît uitase de pumnal, care făcea tot mai mică depărtarea neînsemnată ce-l despărţea de gîtul tremurător, ţintind fragilele încrengături ale venelor şi muşchii tremurători şi supuşi. Atunci nu a mai lovit şi a făcut ceva ce, fără nici o îndoială, a surprins-o pe frenetica-i duşmancă: degetele întinse au început sa dezmierde iubitoare marginile măştii ei, promontoriul nasului, linia pometţilor, de parcă, orb, ar fi încercat să recunoască pe pipăite chipul unui vechi prieten. Ponsica a priceput cu întîrziere ce urmărea.
Fără să fie prevenită, doi berbeci zdraveni, două pistoane colosale i-au intrat în găvanele ochilor şi s-au înfundat fără a întîmpina nici o împotrivire în ciudata năclăială de sub pielitele subţiri. Fără întîrziere, tăişul pumnalului s-a depărtat de girul lui Herakles şi ceva a gemut şi a urlat sub chipul nepăsător al măştii. Dezlegătorul şi-a scos degetele, umede pînă la cea de a doua falangă, şi s-a tras departe de ea. Ponsica a urlat. Masca a rămas paşnică şi nepăsătoare. A dat înapoi. Şi-a pierdut echilibrul.
Cînd s-a prăbuşit la pămînt, Herakles s-a aruncat asupra ei.

Doar cu mare greutate a izbutit să-şi stăpînească pornirea
aproape de nestăvilit de a se sluji de pumnal. Dar, după ce i-a
luat arma, a ales să se slujească de picioarele-i desculţe pentru
a o lovi acolo unde o durea mai tare, în locurile pe care orbirea
252
i le lăsa fără de nici o apărare. S-a slujit de călcîi: i s-a părut că zdrobea o gînganie enormă.
Cînd totul s-a terminat, pe cînd gîflia zăpăcit, a desluşit că Yasintra se mai afla încă, despuiată şi nemişcată, lîngă perete, aşa cum o lăsase; părea numai că îşi curăţase întru cîtva sîngele de pe faţă. Pe Herakles l-a îngreţoşat faptul că ea nu îl atacase la rîndul ei: ar fi dorit să pună cap la cap furiile lor, să înlănţuie luptele, într-o lovitură stăruitoare şi necurmată. Acum dispunea numai de aerul şi de obiectele din jur, pentru a distruge, a smulge, a nimici. Cînd şi-a recăpătat glasul, a vrut să ştie:
- Cînd au recrutat-o?
- Nu ştiu. Cînd m-au trimis aici, mi-au cerut să mă supun poruncilor ei. Nu vorbeşte, dar gesturile îi sînt uşor de priceput. Iar eu cunoşteam dinainte poruncile.
- Pe Sacrele Mistere! a murmurat Herakles dispreţuitor. Yasintra l-a privit fără să priceapă. Ponsica mi-a mărturisit că era credincioasă Misterelor Sacre, la fel ca Menecm. Minţeau amîndoi.
- Poate că nu, a surîs dansatoarea, pentru că nu ţi-au istorisit ce soi de Mistere Sacre adorau.
Herakles a ridicat dintr-o sprinceană şi a privit-o. I-a poruncit:
- Du-te. Cară-te de aici.
Ea şi-a adunat peplul şi cingătoarea de pe jos şi a traversat supusă odaia. La uşă, s-a întors spre el.
- Sclava ta primise însărcinarea de a te omorî, nu eu. Ei fac totul în felul lor. Dezlegătorule, nici tu, nici nimeni nu îi poate pricepe. De aceea sînt primejdioşi.
- Du-te, a repetat el, gîfiind, aproape pe nerăsuflate. Ea a mai adăugat:
- Fugi din cetate, Herakles. In zorii zilei vei fi mort. Cînd Yasintra s-a dus, Herakles a putut, în sfîrşit, da pe
faţă întreaga oboseală ce-l încerca: s-a rezemat de perete şi
253

î

s-a frecat la ochi. Simţea nevoia să-şi recîştige pacea gîndurilor, să-şi cureţe uneltele minţii şi să o ia liniştit de la capăt.
Un zgomot l-a făcut să tresară. Ponsica încerca să se ridice de pe jos. întorcîndu-se pe-o parte, masca a azvîrlit două şuvoaie groase de sînge prin hăurile privirii. Vederea obrazului alb şi calp, tăiat în două de purpuriul şuvoi pereche era înspăimîntătoare. „E cu neputinţă", s-a socotit Herakles. „J-am rupt mai multe coaste. Trebuie să fie în agonie. Nu se poate mişca." Şi-a amintit de fabula neînduplecatelor maşinării închipuite de Dedal; mişcările Ponsicăi l-au dus cu gîndul la o maşinărie făcută zob: se sprijinea într-o mină, se ridica, iar se prăbuşea, iar se sprijinea, cu mişcări demne de o pantomimă trunchiată, în sfîrşit, înţelegînd poate că năzuinţa îi era vană, a hiat pumnalul şi s-a aruncat asupra lui Herakles, cu o rivnă plină de înverşunare. Ochii îi vomitau şuvoaie de umori paralele.
- De ce mă urăşti atîta, Ponsica? a întrebat Herakles.
A văzut-o cum i se prăvălea la picioare, pe cînd aerul îi fierbea în piept, şi cum ridica tremurătoare pumnalul, ameninţîndu-l cu un gest flenduros. Dar puterile au lăsat-o şi cuţitul i-a căzut cu zgomot la pămînt. A scos atunci un suspin adînc, care a murit într-un mîriit de furie, şi a rămas nemişcată, deşi chiar şi respiraţia i se asemăna furiei, de parcă nu s-ar fi învoit să se arate biruită înainte de a-şi fi atins ţelul. Herakles o privea minunîndu-se. în sfîrşit, s-a apropiat cu grija vînătorului ce se îndoieşte de agonia prăzii pe care de-abia a pus mîna. Voia sa îi priceapă purtarea înainte de a o sacrifica. S-a aplecat şi i-a dat masca la o parte. I-a privit chipul brăzdat de cicatrice şi stricăciunea strălucitoare a ochilor. A văzut-o căscînd din gură precum peştele pe uscat.
- Cînd, Ponsica? Cînd ai început să mă urăşti?
Era ca şi cum ar fi întrebat-o cînd se hotărîse să se prefacă într-o fiinţă omenească, într-o muiere liberă, pentru că dintr-o dată i s-a părut că, într-un fel, ura o dezrobise, după pofta unui rege preaputemic. Şi-a amintit de ziua în care o zărise în piaţă,
singuratică şi prea puţin dorită de muşterii; şi de anii în care îl slujise cu spor, de gesturile mute, de purtarea supusă, de ascultarea cu care primise să poarte, cînd el i-o ceruse (poruncise?), o mască. Nu a putut să găsească nici o breşă în toată vremea aceea, nici un moment nimerit pentru bănuieli sau lămuriri.
- Ponsica, i-a şoptit la ureche, spune-mi de ce. încă mai poţi da din mîini.
Respira cu greutate. Privită dintr-o parte, pe chipul său devastat, ochii, precum puii de pasăre sau de şarpe zdrobiţi în cojile ouălelor din care se iţiseră, aveau o înfăţişare înspăi-mîntătoare. Dar lui Herakles îi păsa mai mult de răspunsul

ei decît de frumuseţea lor. Era îngrijorat că avea să moară, fără să îi răspundă. A văzut că mîna ei stîngă zgîria duşumeaua. Nu a prins nici un cuvînt. A întors privirea spre mîna ei dreaptă, care scăpase pumnalul. Şi nu a prins nici un cuvînt.
în faţa acelei oribile tăceri, s-a întrebat: „Cînd a fost? Cînd te-au slobozit sau cînd ţi-ai luat tu libertatea? Poate că mergeai cu adevărat la Eleusis, ca alifia alţii, şi ai dat de ei." S-a aplecat şi mai mult şi i-a simţit duhoarea: era asemenea celei pe care o împrăştiau hoiturile lui Eumarh şi Antis. La Euniu nu o simţise. „Dar, desigur, şi-a spus în gînd, Euniu duhnea a vin." Şi deodată a auzit bătăile unei inimi. A lui? A ei? Poate că a ei, pentru că se stingea. „Are dureri cumplite, dar nu pare să-i pese." S-a tras departe de bătăile acelea. Şi l-a invadat din nou amintirea coşmarului obsesiv, dar de data aceasta s-a agăţat de conştiinţa ce-l mustra, de parcă starea de veghe ar fi fost lumina de care negura deasă avea trebuinţă pentru a se topi. A văzut inima de curînd smulsă, mîna care o strîngea între degete; l-a desluşit pe oştean şi i-a ascultat vorbele în sfîrşit limpezi.
Şi atunci şi-a amintit ce uitase, amănuntul acela micuţ, pe care visul i-l strigase neîndurător încă de la început.
în pofida faptului că agonia Ponsicăi a mai durat încă multă vreme, Herakles a rămas nemişcat, în picioare, lîngă
255
trapul ei, privind spre niciunde. Cînd a murit, ziua se născuse deja afară, iar razele soarelui străbăteau odaia de dormit slab luminată.
Dar Herakles stătea încă nemişcat.*
- Ţi-am salvat viaţa, bătrîne prieten, Herakles Pontor! Nu-mi vine sa cred, dar cred ca ţi-am salvat viaţa! Plîng, gîndindu-mă ca ar putea fi aievea, în timp ce traduceam, mi-am notat propriul strigat, iar tu l-ai auzit. Desigur, e de imaginat ca am citit în prealabil textul şi, apoi, elaborindu-mi tălmăcirea, am scris cuvîntul cu un rind mai înainte de a apărea, dar jur ca nu a fost astfel; cel puţin, nu în chip conştient. Şi acum, ce ţi-ai amintit? De ce nu îmi amintesc şi eu acel lucru? Ar fi trebuit sa îmi dau seama, la fel ca tine, dar...
S-au petrecut lucruri importante. Temnicerul meu tocmai a plecat. A intrat, ca întotdeauna, brusc şi imprevizibil, in timp ce scriam paragraful anterior, cu masca lui dintotdeauna, de om surîzător, şi cu mantaua-i neagră. A traversat chilia mea micuţa şi a revenit, înainte de a mă întreba:
- Cum merge?
— Am terminat de tradus capitolul al zecelea. Este eideza cingătorii Hipo-litei, cu femeile războinice, cu amazoanele. Dar, am adăugat, sînt şi eu acolo.
- De-adevaratelea?
— Tu ştii mai bine ca oricine, am zis. Masca lui mă privea cu un suris nepieritor.
— Eu nu am adăugat nimic scriiturii, ţi-am mai explicat lucrul acesta, a replicat.
Am respirat adînc şi mi-am recitit însemnările.
- Cînd Herakles preacurveşte cu dansatoarea Yasintra, trupul lui este descris „slab". Iar Herakles este foarte gras: lucru pe care cititorul îl ştie dinainte.
-Şi?
-*Eu* sînt slab.
Hohotele lui au sunat forţat prin mască. Cînd risul a încetat, a comentat:
—*Leptos* înseamnă în greacă „slab", dar şi „subtil", ştii asta. Şi, ajungînd aici, toţi cititorii vor înţelege că e vorba mai curînd de subtila inteligenţă a lui Herakles Pontor, decît de dimensiunile lui. îmi amintesc fraza. Spune literal: „Trupul subtil al lui Herakles s-a încontrat". Despre Herakles se spune că este „subtil" la fel cum Homer spune despre Ulise că este „şiret". A ris din nou. Desigur, *pe tine* te interesează să traduci *leptos* cu „slab" şi îmi închipui eu de ce! Dar nu eşti singurul, nu-ţi face griji: fiecare citeşte ceea ce vrea să citească. Vorbele sînt numai o şleahtă de simboluri ce se potrivesc întotdeauna gustului nostru.
Şi-a bătut joc şi de celelalte presupuse probe: şi Herakles putea avea „părul adine intrat" pe tîmple, iar menţionarea bărbii „negre" ca a mea, în loc de
256
„argintată", putea fi o greşeala a copistului. Cicatricea de pe obrazul sting, amintire a unei „lovituri din copilărie", atît de asemănătoare celei pe care mi-o lăsase un coleg de scoală, era fără nici o îndoială o „coincidenţa", şi acelaşi lucru trebuia arătat şi despre inelul de pe degetul mijlociu al mîinii stingi.
- Mii de persoane au cicatrice şi poartă inele, a replicat, dar se întîmplă că tu U admiri pe protagonist şi vrei cu orice preţ să îi semeni, mai ales în momentele cele mai interesante. Este prezumţia tuturor cititorilor credeţi ca textul este scris cu gîndul la voi şi, parcurgîndu-l, vă imaginaţi scena în felul vostru! Vocea i-a sunat deodată în deplin acord cu strimbătura măştii pe care o purta. Poate, poate ca te-ai *delectat* cînd ai citit aceste paragrafe, nu? Nu mă privi aşa, se întîmplă adeseori!
Profitînd de tăcerea mea incomodă, s-a apropiat şi a citit însemnarea pe care tocmai o scriam înainte de a fi întrerupt.
- Ce? I-ai „salvat viaţa" protagonistului? l-am auzit spunind incredul în spatele meu. Oh, dar ce forţă mai au cărţile astea eidetice! E curios, o operă scrisă cu atîta vreme în urmă şi încă provoacă astfel de reacţii!
Dar noul său hohot de rîs s-a frint brusc cînd am replicat:
- Poate că nu a fost scrisă cu *atita vreme* în urmă.
îmi place să-i înapoiez palma! Ochii lui impenetrabili m-au privit o vreme prin găurile măştii. Atunci a trîntit-o:
- Ce vrei să spui?
- Montalo afirmă că papirusul acestui capitol pute a muiere şi că are textura unui „sin" şi a unui „braţ de atlet", în felul ei, nota aceasta ridicolă este eidetică: *o* configurează pe „femeia-bărbat" sau pe „femeia războinică" din Munca a zecea, a Cingătorii Hipolitei. Cercetînd invers, se pot găsi pilde asemănătoare în descrierea papirusului din fiecare capitol.
- Şi ce deduci din asta?
- Că intervenţia lui Montalo este *parte din text.* Am suris în faţa tăcerii lui. Rarele lui note marginale sînt eidetice, nu lingvistice, şi întăresc imaginile cărţii, întotdeauna m-a uimit faptul că eruditul Montalo nu a observat că *Peştera* era o scriere eidetică. Dar acum ştiu că el *ştia lucrul acesta* şi se juca cu eideza *In acelaşi fel* cum face autorul în scriere.
- Văd că te-ai gîndit, a admis. Şi ce mai ştii?
— Că *Peştera ideilor,* aşa cum o cunoaştem, este o operă falsă. Aşa se poate înţelege şi de ce nu a auzit rumeni vorbindu-se de ea. Dispunem doar

de ediţia lui Montalo, nici măcar de original. Ei bine, lucrarea e scrisă cu gîndul la un posibil tălmăcitor şi dă pe-afară de artificii şi curse, pe care numai un alt coleg, de aceeaşi categorie sau superior, le-ar putea întinde. Singura explicaţie care mi se năzare este că... a scris-o Montalo!
Masca nu a grăit nimic. Atunci am continuat neîndurător:
- Originalul *Peşterii* nu a dispărut; originalul este ediţia lui Montalo!
- Şi de ce ar fi scris Montalo aşa ceva? a întrebat temnicerul meu pe un ton neutru.
257
— Pentru că a înnebunit, am replicat. Mentale era obsedat de cărţile eidetice: credea că ele puteau demonstra teoria platoniciană a Ideilor si, prin aceasta, că lumea, viaţa, universul sînt raţionale şi drepte. Dar nu a izbutit. Atunci, înnebunit, a scris el însuşi o scriere eidetică, profitînd de nemăsuratele lui cunoştinţe de greacă şi referitoare la eideză. Scrierea ar putea fi menită propriilor colegi. Ar fi ca şi cum le-ar spune: „Ia priviţi! Ideile există! Sînt chiar aici! Hai! Descoperiţi cheia ultimă!".
- Dar Montalo ignora care era cheia ultimă, a afirmat temnicerul meu. Eu l-am închis.
Am privit fix în găurile negre ale măştii şi i-am cerut:
— Hai, lasă-te de baliverne, Montalo...
Nici Herakles Pontor n-ar fi spus-o mai bine!
- in pofida tuturor acestor lucruri, am adăugat, profitînd de tăcerea lui, jocul tău a fost inteligent: probabil că tc-ai folosit de vreun vagabond. Prefer să cred că I-ai găsit mort şi apoi I-ai îmbrăcat în hainele tale sfîşiate, simulînd înşelăciunea pe care o ticluisei pentru uciderea lui Euniu. Atunci, „decedat" in chip oficial, ai început să lucrezi din umbră. Ai scris opera aceasta, cu gîndul la un posibil tălmăcitor. Apoi, cind ai aflat că eu eram cel însărcinat să o tălmăcesc, m-ai urmărit. Ai adăugat pagini false, pentru a mă zăpăci, pentru a face ca textul să mă obsedeze, căci, aşa cum tu singur spui,„jiu putem să ne lăsăm obsedaţi de ceva, fără a ne gîndi că facem parte din acel ceva". In cele din urmă, m-ai răpit şi m-ai închis aici. Poate că sintem in beciul casei tale sau in hruba unde ai trăit de cind te prefaci mort Şi ce vrei de la mine? Ceea ce ai vrut întotdeauna: să demonstrezi existenta Ideilor! Dacă reuşesc să descopăr în cartea *ta* imaginile pe care *tu* le-ai ascuns, asta înseamnă că ideile există independent de cine le-ar gindi, aşa este?
După o tăcere peste măsură de lungă, în timpul căreia atît chipul meu, cît şi al său au fost doar două măşti surîzătoare, l-am auzit că spunea, apăsînd pe fiecare vorbă:
- Tălmăcitorule, *mărgineşte-te* să rămîi în *peştera* notelor tale de subsol. Nu încerca să ieşi din închisoare şi *sa urci* pînă la text. Nu eşti un Dezlegător de Enigme, oricit de mult ai dori-o. Eşti un simplu tălmăcitor. Aşa că, vezi-ti de treabă şi *continua traducerea!*
— Dar de ce m-aş mărgini să fiu un simplu tălmăcitor, dacă tu nu te mărgineşti să fii un simplu *cititor!* am replicat, sfidîndu-l. Dacă tot eşti autorul acestei scrieri, lasă-mă pe mine să ii imit personajele!
- Eu nu sînt autorul *Peşterii ideilor!* a limpezit masca lucrurile, aproape gernind. Şi a ieşit, trintind uşa.
Acum mă simt mai bine. Pentru că am cîştigat bătălia asta (n.tr).
25$
Bărbatul a coborît abruptele trepte de piatră pînă acolo unde îl aştepta moartea. Era o hrubă luminată de opaiţe cu ulei, formată dintr-un mic vestibul şi un coridor central găurit de chilii. Dar duhoarea care pătrundea peste tot nu era a morţii, ci a minutului dinaintea ei: era a agoniei. Deosebirea între cele două efluvii va fi fost, poate, mai subtilă, şi-a spus bărbatul, dar orice cîine o putea simţi. Pe lîngă aceasta, i se părea logic să pută aşa, căci era vorba de pîrnaia unde condamnaţii la moarte aşteptau ca sentinţa să fie dusă la împlinire.
Era neatinsă din vremea lui Solon, de parcă mai-marilor ce se succedaseră le-ar fi fost teamă să se apropie de ea, pentru a o renova, în vestibul, portarii obişnuiau să joace zaruri cu straja de noapte şi înjurau la aruncăturile mai de seamă;
* M-au trezit furibunde lătrături de cîine. încă Ie mai am în urechi: nu par a veni de la prea mare distantă de aici. Mă întreb dacă temnicerul meu urmăreşte să mă bage în sperieţi cu ele, sau este vorba, din contră, de o simpla întîmplare (cel puţin ceva este adevărat: nu a minţit cînd mi-a povestit că are cîini, căci într-adevăr *are).* Dar mai rămîne o a treia posibilitate, destul de ciudată: au mai rămas de tradus două capitole şi fiecăruia îi corespunde cîte o Muncă; dacă ordinea este corectă, atunci acesta, al unsprezecelea, este al cîinelui Cerber, iar ultimul este al Merelor din grădina Hesperidelor. în Munca legată de cîinele Cerber, Hercules coboară în Infern, pentru a pune mina pe înspăimîntătorul *dine* cu multe capete, care păzeşte cu furie porţile acestuia. Aşadar, paznicul meu mascat urmăreşte să realizeze o eideză cu *realitatea?* Pe de altă parte, Montalo afirmă despre papirus: „Sfirtecat, murdar, cu miros de cîine mort" (n.tr.).
259

„Clinele, Eumolp! Trebuie să plăteşti, pe Zeus!" Ceva mai încolo, nişte scări nu prea mari duceau în negura groasă a celulelor, unde lîncezeau condamnaţii, socotind timpul ce Ie mai rămînea pînă la sosirea ceţurilor veşnice. Cu toate că încăperile erau lipsite, cum e de presupus, de cel mai elementar confort, în unele cazuri se făcuseră excepţii serioase: Socrate, de pildă, care fusese închis în penultima din dreapta (alţi portari afirmă că în penultima din stînga), avea un pat cît toate zilele, o lampă, o masă mică şi mai multe scaune, care erau întotdeauna ocupate de numeroşii oaspeţi pe care-i primea. „Dar acest lucru s-a datorat, lămuresc portarii, faptului că a petrecut aici mult timp, înainte de a se duce la îndeplinire sentinţa, căci sfîrşitul judecăţii sale a fost chiar în Zilele Sacre, cînd corabia cu pelerini merge spre Delfi, iar execuţiile sînt oprite, după cum se ştie. Dar el nu se vaită de întîrziere, nici vorbă. Bietul de el, avea o răbdare!" Oricum ar fi fost, astfel de întîmplări nu erau obişnuite. Şi, desigur, nu se făcuse nici o excepţie cu singurul condamnat care pîndea ora fatală: avea sa fie executat chiar în ziua aceea.
Portar de serviciu era un tînăr sclav din Milos, pe numele său Anfiu. Omul s-a gîndit, şi nu era pentru întîia oară, că Anfiu ar fi putut fi chipeş, deoarece avea trupul zvelt, iar după maniere părea mult mai educat decît cei de condiţia lui, dar că vreun zeu poznaş sau poate vreo zeiţă, trăgînd, cînd se născuse, de sforile ochiului său sting, făcuse din obrazul lui, unde barba creştea în ostroave, din pricina unei curioase calicenii, o enigmă neliniştitoare. Cu care ochi privea Anfiu în realitate? Cu dreptul? Cu stîngul? Pe bărbat îl stînjenea să se întrebe lucrurile acestea ori de cîte ori îl

privea.
S-au salutat. Bărbatul a întrebat: „Ce face?" Iar Anfiu a răspuns: „Nu se vaită; cred că stă la taclale cu zeii, pentru că uneori îl aud vorbind singur". Bărbatul, slujitor al celor Unsprezece, pe numele său Triptem, a anunţat: „Mă duc să-l vad". Anfiu a vrut să ştie: „Ce-ai acolo, Triptem?" Bărbatul i-a arătat micul *cratăr* sigilat. „Cînd l-am închis, ne-a cerut *260*
să-i facem rost de un pic de vin de Lesbos". „Aşteaptă, Triptem, i-a cerut Anfiu, doar ştii că nu e îngăduit să se dea condamnaţilor lucruri din afară". Bărbatul s-a rugat de el, suspinînd: „Haide, Anfiu, vezi-ţi de ale tale şi lasă-mă pe mine cu ale mele. De ce ţi-e teamă? Că o să se îmbete in ziua morţii?" Au rîs. Bărbatul i-a dat înainte: „Şi, dacă se îmbată, cu atît mai bine. Se va duce de-a rostogolul In rundul Gheenei, şi va crede că pe cînd venea de la un *symposium* ţinut în casa vreunui prieten, s-a-mpiedicat mergînd pe ulicioară. *Oh, pe Atena cea cu ochi de azur, ce de străzi stricate mai are Cetatea!"* Au rîs din nou cu şi mai marc pofta. Anfiu s-a îmbujorat, parcă ruşinîndu-se de bănuielile lui. „Du-te, Triptem, şi du-i vinul, dar să nu afle stăpînii." „N-or să afle."
„Priveşte cu ochiul drept, acum sînt sigur", i-a trecut prin minte, în timp ce apuca una din torţe şi începea să coboare in bezna celulelor.*
Coborim din cer pe marţialul cortegiu al razelor şi aripile unei pale de vînt ne poartă departe de geometria templelor, spre eleganta mahala Scambonidai. Sub picioarele noastre desluşim o linie trunchiată şi cenuşie, ce străbate mahalaua de la un capăt la celălalt: e strada mare. Da, pata ce înaintează acum şi acolo în ritm prudent spre o grădină particulara e un bărbat ce pare tare micuţ privit de la înălţime. E un sclav, judecind după manta. Tînăr, după cît e de sprinten. Un alt bărbat îl aşteaptă sub copaci. Deşi ramurile ii dau adăpost, mantaua îi e udă de luceşte. Ploaia se înteţeşte. Privirea ni se aspreşte. Se năpusteşte pe chipul bărbatului care aşteaptă: solid, unsuros, cu o frumoasă bărbuţă argintie şi ochi cenuşii, în care pupilele apar ca fibule de abanos. Nerăbdarea ii e vădită: priveşte cînd într-o parte, cînd într-alta; în sfîrşit, îl

*** Poate ca, in paragraful acesta, ciudatele şovăieli intre „dreapta" ţi „stingă" (celula lui Socrate, ochiul sclavului portar) înecarea sa reflecte In chip eidetic călătoria labirintică a lui Hercules pe tărimul morţilor (n.tr.).**

261

S

s

1 u

•s

zăreşte pe sclav şi pe chipul său se citeşte îngrijorarea. Oare la ce se gîndeşte acum? Ah, dar nu ne putem băga în capul lui! Ciocănim în volbura părului său cenuşiu şi aici se sfîrşeşte totul pentru noi, bieţi picuri de apă.*
- Stăpîne! Stăpîne! strigă tînărul sclav. Am mers acasă la Diagoras, după cum mi-ai poruncit, dar nu am dat de nimeni.
- Eşti sigur?
- Sigur, stăpîne! Am bătut de multe ori la poartă!
- Bine, să-ţi spun acum ce trebuie să faci; intră în casa mea şi aşteaptă-mă pînă la amiază. Dacă nu mă întorc, atunci anun-ţă-i pe slujitorii celor Unsprezece. Spune-le că sclava mea a încercat azi-noapte să mă omoare şi că a trebuit să mă apăr dacă află ca la mijloc e un hoit, se mişcă mai repede. Mai dă-le şi papirusul acesta şi roagă-i pe cei care-i conduc să-l citească şi jură-li-te pe onoarea stăpînului tău că o mare primejdie ameninţă Cetatea; asta nu cred că e chiar sigur, dar dacă izbuteşti să bagi spaima-n ei, vor da deplină ascultare spuselor tale. Ai priceput?
Sclavul a consimţit speriat.
- Da, stăpîne, aşa voi face! Dar unde te duci? Mă ia cu frig cînd te-aud!
- Fă ce ti-am poruncit, a ridicat vocea Herakles, căci ploaia cădea din ce în ce mai tare. Mă voi întoarce la amiază, daca totul merge bine.
- Oh, stăpîne, ai grijă de tine! Furtuna asta geme de prevestiri negre!
- Daca împlineşti întocmai poruncile mele, n-ai de ce te teme!
Herakles a început să coboare străduţa povîrnită spre hăul lipsit de viaţă al Cetăţii.**

- Mişcarea de „coborire" care a început o dată cu capitolul, evocă, împreună cu cea „de la dreapta la stingă", călătoria lui Hercules pe tarimul morţilor. In acest ultim paragraf, imaginea este întărită prin introducerea cititorului intr-o picătura de apă, care străbate drum lung pină ce cade pe capul lui Herakles Pontor (n.tr.).
** Continua mişcarea narativă a „căderii" de la cer Ia neliniştile lui Herakles Pontor (n.tr,).

262

Degetele moarte ale ploii l-au trezit pe Diagoras în zorii zilei: au pipăit pereţii odăii de dormit, au lovit ferestruicile, au bătut neobosit la uşa. S-a ridicat din pat şi s-a îmbrăcat în graba mare. Şi-a pus mantaua ca pe o glugă şi a ieşit.

Collytos, mahalaua în care locuia, era ca moartă; unele dughene erau chiar închise, ca în zi de sărbătoare. Pe străduţele cele mai umblate, abia de hălăduiau unul sau doi indivizi, dar pe ulicioarele posomorite ploaia era pe deplin stăpînă. Diagoras s-a gîndit că trebuia să se grăbească, dacă mai voia să-l vadă pe Menecm în dimineaţa aceea, în realitate, avea impresia că fără doar şi poate trebuia să se grăbească, dacă voia să vadă pe *cineva,* oricine ar fi fost acea persoană şi în orice loc, căci întreaga Atena era în ochii lui un simplu cimitir ploios.
A coborît pe costişa neregulată, pînă a ajuns la o piaţetă din care o altă ulicioară se desprindea în jos. A zărit atunci umbra unui bătrîn adăpostit sub o comisă, care aştepta, fără îndoială, să se domolească furtuna, dar a fost surprins de chipul lui slab, în izbitor contrast cu umbra ce-i tivea pleoapele. Apoi, obrajii unui sclav care purta două amfore i s-au părut prea palizi. O tufă i-a suris ca un cîine mort de foame la colţ de stradă, dar ceruza întinsă pe chipul ei i-a adus în minte un giulgiu ros.,*f e zeul* bunătăţii, de cînd am ieşit, văd doar chipuri de cadavre!" i-a trecut prin minte.,.Poate că ploaia e o formă de presimţire sau poate că asta se datorează faptului că, pe obrajii noştri, culorile vieţii sînt luate de apă."*
Cufundat în astfel de gînduri, a remarcat că două siluete cu glugi pe cap se apropiau venind de pe o stradă laterală.
„Iată, pe Zeus, altă pereche de vedenii."
Siluetele au făcut popas în faţa lui, iar una dintre ele a rostit, cu voce binevoitoare:
* Nici una, nici alta, cu siguranţă: ca întotdeauna, Diagoras „adulmecă" eideza de la depărtare, în acest capitol, Atena s-a transformat, ca atare, într-un tărim al morţilor (n.tr.).

- Oh, Diagoras din Medonte, vino chiar acum cu noi, căci se va întîmpla ceva cumplit.
I-au tăiat calea. Prin negura glugilor, Diagoras le putea întrezări albeaţa chipurilor, ce semănau în chip tainic.
- De unde mă cunoaşteţi? i-a iscodit. Şi cine sînteţi voi? înglugaţii s-au privit unul pe celălalt.
- Sîntem.. .acel ceva *cumplit* ce se va întîmpla dacă nu vii cu noi, a ameninţat celălalt.
Diagoras a priceput dintr-o dată că de data aceea ochii îl înşelaseră: albul acelor chipuri era fals. Purtau măşti.
,.Poate că forţa lor ajunge pînă la arhontele rege", şi-a spus Herakles, alarmat. „La urma urmelor, oricine poate fi de-al lor." Dar, o clipa mai tîrziu, mai liniştit, a judecat: „în chipul cel mai logic, dacă au ajuns pînă aici, ar trebui să se simtă mai siguri de sine, iar ei se tem să nu fie aflaţi". Şi a conchis: „Poate că sînt puternici ca zeii, dar îi înspăimîntă justiţia oamenilor". A început din nou să bată perseverent în poartă. Copilul sclav şi-a făcut apariţia în bezna din prag.
- Eşti din nou oaspetele nostru, a suris copilul. Nu-i rău că vii să ne vezi aşa de des. Vizitele tale sînt ca o răsplată.
Herakles avea dinainte pregătiţi cei doi oboli.
- Casa e-ntunecoasă şi, dacă nu te-aş însoţi, te-ai putea rătăci, a spus băiatul, conducîndu-l pe Herakles prin negrele coridoare. Ştii ce spune Ifimah, sclavul cel bătrin cu care sînt prieten?
- Ce spune?
Micul însoţitor a stat locului şi a vorbit încetişor:
- Că, demult, aici s-a rătăcit cineva şi a murit fără să mai găsească ieşirea. Şi, uneori, noaptea, dai de acel cineva, care umblă pe coridoare, mai alb şi mai rece decît marmura de Cal-cedonia, şi te întreabă foarte respectuos pe unde se iese.
- Tu l-ai văzut vreodată?
- Nu, dar Ifimah spune că el l-a văzut.
Şi-au continuat drumul, în timp ce Herakles răspundea:
- Tu să nu crezi pînă nu-l vezi cu ochii. Ce nu se vede e doar o părere.
- Adevărul e ca mă prefac speriat ori de cîte ori îmi povesteşte despre asta, s-a dat în vileag băiatul cu veselie, pentru că lui Ifimah îi place să bage spaima în mine. Dar, de fapt, nu mi-e frică. Şi, dacă vreodată m-aş întîlni cu mortul, i-aş spune: , Jeşirea e a doua la dreapta!"
- Bine faci că n-ai teamă, a rîs Herakles cu poftă. Eşti aproape efeb.
- Da, sînt, s-a învoit mîndru băiatul.
Venind din direcţia opusă, le-a tăiat calea un bărbat mustind de viermi. Din mers, nu le-a aruncat nici măcar o privire, căci avea găvanele ochilor goale. A mers înainte tăcut, ducînd cu sine duhoarea a o mie de zile de cimitir.* Cînd au ajuns în odaia unde se mînca, băiatul i-a cerut:
- Ei bine, aşteaptă aici. O să te anunţ stăpînei.
- îţi mulţumesc.
S-au despărţit cu un gest de veselă complicitate, iar lui Herakles i s-a năzărit deodată că, făcînd acelaşi gest, se despărţea pentru totdeauna nu numai de băiat, ci şi de casa aceea posomorită şi de toţi locuitorii ei, şi chiar de propriile amintiri. Era de parcă lumea s-ar fi dus de rîpă, iar el ar fi fost singurul care ştia de lucrul acesta. Totuşi, din cine ştie ce pricină ciudată, nimic nu-l întrista mai tare decît să-l părăsească pe băiat: nici măcar amintirile, voalate sau lipsite de temeinicie, nu i se păreau mai pline de însemnătate decît copilul chipeş şi inteligent, omuleţul căruia (doar zeii ştiu prin ce tainic hazard sau perpetuă şi nemăsurat de hazoasă coincidenţă) nici acum nu îi cunoştea numele.
Etis şi-a făcut simţită prezenţa ca întotdeauna, prin glas.
* Nu cred ca mai e nevoie sa previn asupra faptului că acest hoit este o prezenta eidetică, nu spectrală: copilul şi Herakles nu îl pot vedea, la fel cum nu pot vedea nici semnele de punctuaţie ale scriiturii, de pildă (n.tr.).

265

- Prea multe vizite în atît de puţină vreme, Herakles Pon-tor, ca să fie vorba numai de o simpla politeţe.
- Nu e politeţe. Herakles, care nu o văzuse venind, s-a înclinat în faţa ei, salutînd-o, şi a replicat: Ţi-am promis că o să mă întorc, pentru a-ţi povesti ce-am aflat despre cele întîmplate cu fiul tău.
După un foarte scurt răgaz, Etis a făcut un gest spre roabe, care au părăsit odaia în tăcere, şi, cu aceeaşi demnitate cu care obişnuia să vorbească despre orişice, i-a arătat lui Herakles unul dintre paturi şi s-a lungit pe altul. Era... Elegantă? Frumoasă? Herakles nu ştia ce să spună. I s-a părut că mare parte din frumuseţea ei împlinită stătea în uşoara tuşă de ceruză de pe pomeţi, în sulimanul din jurul ochilor, în scînteierea breşelor şi a brăţărilor şi în eleganţa peplului de culoare închisă. Dar, neajutorate, chipul înfierbîntat şi liniile ei şerpuite aveau să îşi păstreze întreaga putere... sau să îşi cîştige una nouă.
- Sclavii nu ţi-au oferit nici măcar o manta nouă? a întrebat. Voi pune să fie biciuiţi.
- Nu are nici o însemnătate. Am vrut să te văd cît mai curind.
- Eşti deci neobişnuit de interesat să-mi povesteşti ce ştii.
- Aşa e. Şi-a întors privirile negre de la Etis, pe care a auzit-o spunînd:
- Vorbeşte, deci.
Privindu-şi mîinile rotofeie încrucişate pe pat, Herakles a glăsuit:
- Cînd am fost aici ultima dată, ţi-am povestit că Tramah avea o problemă. Şi nu m-am înşelat: avea. Desigur, la vîrsta lui, orice lucru poate fi o problemă. Sufletele tinerilor sînt făcute din argilă, iar noi le modelăm după bunul nostru plac. Dar nu sînt nicicînd ferite de contradicţii, de îndoieli. Le e de trebuinţa o educaţie fermă.
- Lui Tramah nu i-a lipsit.
- Nu am nici cea mai mică îndoială, dar era prea tînăr. -Era bărbat.
266
- Nu, Etis: ar fi putut ajunge *să fie,* dar Parcele nu i-au oferit o astfel de putinţă. Cînd a murit, era de-abia un copil. A urmat o tăcere. Herakles şi-a netezit molcom barba de argint. Apoi s-a învoit: Şi poate că aceasta a şi fost problema; ca nimeni nu I-a lăsat să ajungă bărbat.
-Pricep. Etis a suspinat scurt. Vorbeşti de sculptorul acela, Menecm. Ştiu tot ce s-a petrecut între ei, deşi, din fericire, nu m-au obligat să asist la judecata. Bine. Tramah a putut alege şi l-a ales pe el. Este o chestiune de responsabilitate, nu-i aşa?
- Poate fi, a consimţit Herakles.
- Şi, pe deasupra, sînt sigură că nicicînd nu i-a fost teama.
- Aşa crezi? Herakles a ridicat din spîncene. Nu ştiu. Poate că-şi ascundea spaima în faţa ta, ca să nu suferi din pricina lui.
- Ce vrei să spui?
El nu a răspuns. A stăruit, fără să o privească pe Etis, de parca ar fi bătut cimpii de unul singur.
- Deşi, cine ştie? Poate că spaima lui nu ţi s-ar fi părut atît de necunoscută. Cînd Meragru a murit, a trebuit să duci greul unei mari singurătăţi, nu-i aşa? Greaua povară a doi fii de educat, viaţa într-o cetate care vă închisese porţile în nas, lăsîndu-vă singuri în casa asta tenebroasa. Pentru că, Etis, casa asta este nemaipomenit de întunecoasă. Sclavii spun că e locuită de năluci. Mă întreb cîte aţi văzut tu şi fiii tăi in toţi aceşti ani. De cită singurătate e nevoie? Cită beznă e de trebuinţă pentru ca fiinţele să se schimbe? în trecut, totul era altfel.
Etis i-a pus stavilă, neaşteptat de dulce:
- Tu, Herakles, nu îţi aminteşti de trecut.
- Nu de voie, admit, dar greşeşti cînd crezi că trecutul nu a fost nimic pentru mine. A coborît tonul şi a stăruit cu răceală, de parcă şi-ar fi spus chiar lui: Trecutul avea forma ta. Acuma ştiu şi îţi pot spune. Trecutul îmi suridea cu chipul tău de fată. Multă vreme, trecutul meu a fost surisul tău. Nu de voie, desigur, dar lucrurile sînt cum sînt, şi poate că a sosit clipa să le acceptăm, să le recunoaştem, vreau să spun, să Ie recunosc chiar faţă de mine, deşi nici tu, nici eu nu putem face nimic în
267
privinţa asta. Vorbea şopocăind grăbit, cu privirile în pămînt, fără să lase nici un răgaz tăcerii. Dar acum, acum te privesc şi nu izbutesc sa aflu ce din acest trecut s-a păstrat pe obrazul tău. Şi să nu crezi că-mi pasă. Ţi-am mai spus: lucrurile sint după vrerea zeilor, plînsul nu serveşte la nimic. Pe lînga asta, eu sînt un bărbat puţin dedat trăirilor, ştii doar. Dar dintr-o dată am aflat că nu am scăpat de trăiri, deşi sînt scurte şi rare. Asta e tot. Şi-a curmat vorba, înghitindu-şi saliva. O roşcată uşoară s-a pus pe obrajii lui bucălaţi. „Se va fi întrebînd la ce vine spusa asta", i-a trecut prin minte. Atunci, ridicînd uşor vocea, a continuat, de parcă ar fi rostit ceva fără însemnătate: Totuşi, mi-ar plăcea să ştiu ceva înainte de a pleca. E o chestiune foarte importantă pentru mine, Etis. Nu e legată de munca mea de Dezlegător, te asigur; e pur şi simplu personală.
- Ce vrei să ştii?
Herakles şi-a dus mîna la buze, de parcă dintr-o dată ar fi simţit o durere zdravănă în gură. După o întrerupere, fără să o privească pe Etis, a vorbit:
- înainte trebuie să îţi lămuresc ceva. De cînd am început să cercetez moartea lui Tramah, un vis înspăimîntător îmi chinuie

nopţile: văd o mînă care strînge între degete o inimă smulsă de curind de la locul ei şi, în depărtare, un oştean care spune ceva ce nu pot auzi. N-am dat nicicînd prea mare atenţie viselor, deoarece mai mereu mi-au părut absurde, iraţionale, contrare legilor logicii, dar visul acesta în sine m-a făcut să mă gîndesc că... în sfîrşit, trebuie să recunosc că, pentru a se arăta, Adevărul alege uneori forme ciudate. Visul acesta mă prevenea în legătură cu un *amănunt* pe care eu nu-i uitasem, un nimic pe care, fără nici o îndoială, mintea mea refuzase să şi-l aducă aminte în toată această vreme. Şi-a trecut limba peste buzele uscate şi a adăugat: în noaptea cînd au adus cadavrul lui Tramah, căpitanul străjii de pe ziduri ne-a încredinţat că îţi spusese numai că fiul tău murise, fără a-ţi da şi alte lămuriri. Astea erau vorbele pe care le spunea mereu şi mereu oşteanul din vis:,,l-am adus la cunoştinţă *doar* că fiul ei a murit". Apoi,

cînd am venit să îţi prezint dovezile părerilor mele de rău, ai bîiguit ceva cam aşa: „Zeii au zîmbit cînd *i-au smuls şi înghiţit inima fiului meu".* Ei bine, într-adevăr i-au smuls inima lui Tramah. Aşchii aflase acest lucru cercetînd cadavrul. Dar tu, Etis, cum de-l ştiai? Pentru prima oară, Herakles a ridicat privirea spre chipul şters al femeii. A stăruit fără nici o emoţie, de parcă ar fi fost gata să-şi dea duhul: Numai un enunţ, nimic altceva. Numai vorbe, în chip raţional, nu există nici o pricină pentru a crede că ele înseamnă altceva decît un vaiet, o metaforă, o depăşire a măsurii limbajului. Dar nu e logica mea, ci a visului. Visul îmi spune că enunţul acela a fost o greşeala, nu-i aşa? Voiai să mă induci în eroare cu ţipete de durere false, cu imprecaţii împotriva zeilor, dar ai comis o greşeala. Şi enunţul tău simplu s-a păstrat în mine ca o sămînţă şi a încolţit într-un vis oribil. Visul îmi spunea adevărul, dar eu nu izbuteam să aflu a cui era mîna care srrîngea inima între degete, mîna care mă făcea să tremur şi să gem noapte de noapte, mîna ta atît de subţire, Etis. Pentru o clipa, vocea i s-a frint. A lăsat din nou privirile în pămînt şi a recunoscut liniştit: Restul a fost simplu. Tu spuneai că eşti credincioasă Misterelor Sacre, la fel ca fiul tău, şi ca Antis, Euniu şi Menecm, la fel ca sclava care aseară a încercat să mă ucidă. Dar aceste Mistere Sacre nu sînt cele de la Eleusis, nu-i aşa? A ridicat mîna cu iuţeală, de parcă s-ar fi temut de răspuns. Oh, puţin îmi pasă, ţi-o jur! Nu vreau să mă amestec în convingerile tale religioase. Ţi-am lămurit că am venit să aflu un singur lucru şi apoi plec. A ţintuit cu privirea chipul femeii, încetişor, aproape cu gingăşie, a adăugat:

- Spune-mi, Etis, căci sufletul mi-e sfîşiat de îndoială. Dacă e sigur, aşa precum cred, că eşti una de-afe/or, spune-mi, te-ai mărginit să priveşti sau poate...? A ridicat din nou mîna, cu aceeaşi iuţeală, de parcă i-ar fi făcut semn că încă nu trebuia să răspundă, cu toate că ea nu făcuse nici o mişcare, nu-şi clintise buzele, nici nu clipise, nici nu dăduse de înţeles în nici un alt chip că avea să vorbească. Şi a adăugat rugător Pe zei, Etis,

î

<• răspunde-mi că nu i-ai făcut rău propriului tău fiu. Şi, de e 2 nevoie, te rog, minte-mă. Spune-mi:,,Nu, Herakles, nu am luat O parte". Numai asta. Nu e greu să minţi cu vorba. Am trebuinţă w de un al doilea enunţ al tău, care să-mi topească spaima pe care "t mi-a provocat-o primul, îţi jur pe Zeus că nu îmi va păsa care O din ele e Adevărul. Răspunde-mi că nu ai luat parte şi ai 1! cuvîntul meu că voi ieşi pe uşa aceea şi nu te voi mai supăra '-> niciodată.

A urmat o scurtă tăcere.

- Nu am luat parte, Herakles, te încredinţez, a mărturisit Etis, mişcată. Nu i-aş fi putut face rău propriului fiu.

Herakles a fost gata să-i răspundă ceva, dar i s-a părut ciudat că vorbele, bine formate în mintea lui, nu i se iveau pe buze. A clipit zăpăcit şi uimit de acea neaşteptată.. .*

- Am trebuinţă de un al doilea enunţ al tău, care să-mi topească spaima pe care mi-a provocat-o primul, îţi jur pe Zeus că nu îmi va păsa care din ele e Adevărul. Răspunde-mi că nu ai luat parte şi ai cuvîntul meu că voi ieşi pe uşa aceea şi nu te voi mai supăra niciodată.

A urmat o scurtă tăcere.

— Eu am fost prima care şi-a înfipt unghiile în pieptul lui, a recunoscut Etis cu voce slabă.

Herakles a dat să îi răspundă ceva, dar i s-a părut ciudat că vorbele, bine formate în mintea lui, nu i se iveau pe buze. A clipit zăpăcit şi uimit de neaşteptata-i afonie. Vocea ei a ajuns pînă la el palidă şi cumplită ca o amintire dureroasă.

- îmi pare rău, Herakles, prietene. Ce pot face ca sa te mingii? Aveai nevoie de o frază şi eu, ca tălmăcitor atotputernic, eram în stare să ţi-o dăruiesc. Dar nu trebuie să fac lucrul acesta! Scriitura e sfînta, Herakles. Munca mea este sflnta. Tu mă rogi, mă încurajezi să prelungesc minciuna.,,Nu e greu să minţi cu vorba", spui. Ai dreptate, dar nu îţi pot veni în ajutor. Nu stnt scriitor, ci traducător. Este de datoria mea să îl previn pe răbdătorul cititor că răspunsul lui Etis *a fost invenţia mea* şi îmi cer iertare pentru lucrul acesta. Voi da cîteva rinduri înapoi şi voi scrie, acum da, răspunsul original al personajului, îmi pare rău, Herakles. îmi pare rău, cititorule (n.tr.).

— Puţin îmi pasă dacă nu eşti în stare să pricepi lucrul acesta. Ce poţi înţelege tu, Herakles Pontor? Tu, care încă de la naştere te-ai supus legilor. Ce ştii tu de libertate, de instincte, de... turbare? Cum ai zis? „De cîtă singurătate e nevoie?" Ce ştii tu despre singurătatea mea? Pentru tine, „singurătate" e doar un cuvînt. Pentru mine a fost o apăsare pe piept, pieirea somnului şi a tihnei. Ce ştii tu? „Nu are dreptul să mă mai şi chinuiască", s-a gîndit Herakles. Tu şi cu mine ne iubeam, a mai spus Etis, dar te-ai lăsat umilit cînd tatăl tău ţi-a poruncit sau te-a sfătuit, dacă preferi, să te căsătoreşti cu Hagesichora. Ea era mai - cum să spun? - nimerită? Venea dintr-o familie nobilă, de aristocraţi. Şi, dacă asta era voinţa tatălui tău, cum era să nu i te supui? Nu ar fi fost nici virtuos, nici legal. Legile, Virtutea. Astea sînt numele capetelor pe care ni le arată cîinele ce apără acest tărîm al morţii care este Atena: Lege, Virtute, Raţiune, Dreptate! Te surprinde să afli că unii dintre noi nu acceptăm să mai agonizăm în acest mormînt frumos? Privirea sumbră părea că i se pierde într-un loc din odaie, dar nu se

oprea: Soţul meu, prietenul tău din tinereţe, voia să prefacă din punct de vedere politic forma noastră absurdă de viaţă. Era de părere că spartanii, cel puţin, nu erau ipocriţi: se razboiau şi nu le părea rău să recunoască, şi chiar se mîndreau cu lucrul acesta, într-adevăr, a colaborat cu tirania celor Treizeci, dar asta nu a fost singura lui mare greşeală. Greşeala lui a fost că a avut mai multă încredere în ceilalţi decît în sine, pînă cînd majoritatea acestor „ceilalţi", reunită în Adunare, l-a condamnat la moarte. A strîns din buze, într-o strimbătură ţeapănă. Deşi ar fi putut comite chiar o greşeală şi mai gravă: să creadă că acest regat al morţilor inteligenţi, al hoiturilor care gîndesc şi stau de vorbă, s-ar putea preface printr-o simplă reformă politică. Rîsul ei a sunat a gol, chiar gol. La fel crede şi naivul Platon! Dar timp de mulţi ani am învăţat că nu se poate schimba nimic, dacă nu ne schimbăm mai întîi noi! Da, Herakles Pontor, sînt mîndră de credinţa mea! Pentru minţi ca a ta, o religie care aduce omagii zeilor celor mai vechi prin sfîrtecarea rituală a

B

271

adepţilor e absurdă, ştiu, şi nu voi încerca să te conving de contrariu. Dar există oare vreo religie care să nu fie absurdă? Socrate, marele raţionalist, făcea toate religiile de două parale, şi de aceea l-aţi şi condamnat! Vor veni totuşi timpuri cînd se va crede că a mînca din persoana pe care o iubeşti e un gest de îndurare! Dar degeaba! Nici tu, nici eu nu vom apuca acele timpuri, dar preoţii noştri ne încredinţează că, în viitor, vor apărea religii care vor adora zei torturaţi şi ciopîrţiţi! Cine ştie? Poate că cel mai sfînt act de adorare va fi chiar *devorarea* zeilor*!

Herakles a gîndit că noua ei atitudine îi venea într-ajutor: privirea ei ştearsă, aparenta ei nepăsare erau pentru sufletul lui asemenea plumbului topit: dar cînd furia ei s-a trezit, a putut să înfrunte chestiunea de la oarece distanţă. A lămurit calm:

- Vrei să spui, Etis, devorarea zeilor *la fel cum* ai sfîşiat tu inima fiului tău, nu? Asta ai vrut să spui, Etis? Ea nu a răspuns, în chip întru totul neaşteptat, Dezlegătorul şi-a simţit gura invadată de borîtură. Şi tot atît de abrupt a ştiut, un moment mai tîrziu, că nu erau numai vorbe. Dar le-a borît pur şi simplu, pierzîndu-şi pentru o vreme aerul ţeapăn: Tot ce mi-ai povestit te-a făcut să scormoneşti în inima lui în agonie, în timp ce te privea? Ce ai simţit pe cînd îţi *schilodeai* fiul, Etis?

- Plăcere, a mărturisit ea.

Din cine ştie ce pricină, răspunsul ei simplu nu l-a stingherit pe Herakles Pontor. „A recunoscut", s-a gîndit ceva mai liniştit. „Ei bine, a fost în stare să recunoască asta!" Şi-a îngăduit chiar să-şi recapete tihna, deşi neliniştea din ce în ce mai mare l-a obligat să se ridice de pe pat. Etis a făcut la fel, dar cu gingăşie, de parcă ar fi vrut să-i arate că vizita luase sfîrşit. în încăpere se aflau acum (Herakles nu ar fi putut spune cînd intraseră) Elea şi cîteva sclave. Totul părea un soi de conclav de familie. Elea s-a apropiat de mama ei şi a îmbrăţişat-o

- Eroarea din prorocirea lui Etis este vădita: din fericire, convingerile religioase au apucat-o pe alte cai (n.tr).

272

cu iubire, ca şi cum cu gestul acela ar fi vrut să arate că o sprijinea pînă în pînzele albe. Adresîndu-i-se numai lui Herakles, Etis a recunoscut:

- Ştiu că ceea ce am făcut e greu de înţeles. Dar poate că te pot lămuri: Eleei şi mie, Tramah ne era mai drag decît viaţa, căci era singurul bărbat ce ne mai rămăsese. Şi tocmai din *aceasta* pricină, datorită iubirii pentru el, ne-am bucurat nesfîrşit de mult cînd a fost ales pentru sacrificiul ritual, căci aceasta era cea mai mare *dorinţă* a lui Tramah. Şi ce alta bucurie putea aştepta o biată văduvă ca mine decît aceea de a satisface cel mai mare dor al unicului ei fiu de parte bărbătească? A stat din vorbă şi ochii i-au sclipit de bucurie. A mai zis apoi, dar coborînd foarte mult glasul, cu gingăşie aproape muzicală, de parcă ar fi intonat un cîntec de leagăn: Cînd a sosit clipa, l-am iubit mai mult ca niciodată, îţi jur, Herakles, că nicicînd nu m-am simţit mai mamă decît atunci cînd mi-am înfipt degetele în el. Pentru mine, taina aceea a fost la fel de frumoasă ca a naşterii. Şi a adăugat de parcă, încheind de povestit ceva extrem de intim, ar fi hotărît să nu curme convorbirea normală: Ştiu că nu eşti în stare să pricepi aşa ceva, pentru că raţiunea nu poate pătrunde atît de adînc. Acest ceva trebuie simţit, Herakles. Simţit aşa cum facem noi. Trebuie să faci un efort ca să simţi. Curmă-ţi gîndul pentru o clipă şi dăruieşte-te *simţirii!*

- Cărei simţiri? a replicat Herakles. Celei pe care v-o trezeşte băutura din care vă înfruptaţi?

- Da, Ayo/7-ul,[83] a surîs Etis. Văd că ştii tot. în realitate, nicicînd nu m-am îndoit de calităţile tale: eram sigură că în cele din urmă aveai să ne descoperi. *Bemkyon,* într-adevăr, darAyo/7-ul, nu e magie, ci ne preface pur şi simplu în ceea ce sîntem. Nu mai judecăm şi sîntem numai trupuri ce se bucură şi simt. Trupuri cărora nu le pasă dacă mor sau sînt ciopîrţite, care se dăruiesc sacrificiului cu bucuria cu care un copil primeşte o jucărie.

t

ţ-

Cădea. Era pe jumătate conştient de cădere.

273

Cobora, zdruncinîndu-se cum nu se putea mai tare, căci trupul îi era în mod capricios obsedat de linia verticală, dar

pietrele risipite pe povîrnişul infernului, ripa aceea de lingă Acropole unde erau zvîrliţi osîndiţii la moarte, formau o costişă asemenea hăului unui *crater* de vin. Peste puţină vreme, trupul lui şi pietrele acelea aveau să se întîlnească: şi lucrul acesta avea să se întîmple *chiar* în timp ce se gîndea la el. Avea să se izbească şi să se rostogolească, nu încăpea nici o îndoială, pentru a se lovi iar şi iar. Mîinile nu aveau să-l mai poată ajuta: îi erau legate la spate. Poate că avea să se lovească încă de multe ori înainte de a da de fundul ripei, acoperit pînă la refuz de pietre palide precum hoiturile. Dar ce însemnătate mai aveau toate, dacă el avea *senzaţia sacrificiului?* Un bun prieten, Triptem, slujitor al celor Unsprezece şi sectant ca şi el, îi adusese la închisoare un rest de *kyon,* aşa cum hotărîseră cu ceva vreme în urmă, şi băutura sacră îl ţinea tare în minutele acelea. El era *sacrificiul* şi avea să moară pentru fraţii săi. Devenise victima holocaustului, boul hecatombei. Putea vedea totul: cum viaţa i se destrăma pe pămînt şi, în corespunzătoare simetrie, cum secreta frăţie de femei şi bărbaţi liberi căreia îi aparţinea, se întindea în întreaga Eladă şi făcea noi adepţi. Fericirea îi aducea zîmbetul pe buze!
Prima lovitură i-a rupt braţul drept, de parcă acesta ar fi fost tulpina unui crin, şi i-a schilodit jumătate din faţă. încă mai cădea. Dînd de fund, sînii mici i s-au zdrobit de pietre, surisul frumos a dat să-i amorţească pe chipul de fată, frumoasa pieptănătură blondă i s-a risipit ca o comoară şi intreaga-i feţişoară a luat înfăţişarea unei păpuşi stricate*.
- De ce nu ni te alături, Herakles? în vocea lui Etis plutea un dor abia reţinut. Nu ştii ce fericire nesfîrşită îţi dă eliberarea instinctelor! Nu mai simţi teama, nici neliniştea, nici suferinţa.
* Este grotesc: murind, trapul lui Menecm se transforma în fata cu crinul. Acest joc neîndurător cu imaginile eidetice mă răscoleşte (n.tr).

Devii un zeu. A stat şi şi-a îndulcit glasul, pentru a adăuga: Tu şi eu am putea - cine ştie? - sa o luăm de la început. Herakles nu a mai adăugat nimic, îi privea. Nu numai pe Etis, ci pe toţi şi pe fiecare în parte. Erau şase persoane: doi sclavi bătrîni (poate că unul dintre ei era Ifimah), doi sclavi tineri, Etis şi Elea. S-a liniştit, văzînd că băiatul nu se afla printre ei. Privirea i s-a pus pe chipul palid al fiicei lui Etis şi a iscodit-o:
- Ai suferit, nu-i aşa, Elea? Zbieretele tale nu erau prefăcute, precum durerea mamei tale. Tînăra nu a ripostat, îl privea pe Herakles fără nici o expresie pe chip, ca şi Etis. Atunci şi-a dat seama de imensa lor asemănare fizică. A stăruit cu calm stăpînit: Nu, nu te-ai prefăcut. Durerea ta era *adevărată.* Cînd drogul nu a mai avut efect, ţi-ai amintit, nu-i adevărat? Şi nu ai putut suporta
Fata părea că avea să răspundă ceva, dar Etis a intervenit în mare grabă.
- Elea e foarte tînără şi înţelege greu unele lucruri. Acum e fericită.
Le-a privit pe amîndouă, mamă şi fiică: chipurile lor erau ca două ziduri albe, păreau lipsite de emoţie şi de inteligenţă. A privit în jur: acelaşi lucru se petrecea şi cu sclavii. Şi-a spus că era în zadar să găseşti o crăpătură în chirpiciul netulburat al privirilor ce nu clipeau. „Asta e convingerea religioasă, s-a gîndit, şterge de pe chipuri neliniştea îndoielilor, aşa cum li se întîmplă proştilor." Şi-a dres glasul şi a iscodit:
- Şi de ce a trebuit să fie Tramah?
- îi venise rindul, a lămurit Etis. La fel se va întîmplă şi cu mine, şi cu Elea.
- Şi cu ţăranii din Atica, a replicat Herakles.
Pentru o vreme, chipul lui Etis a arătat ca cel al unei mame ce şi-ar aduna răbdarea pentru a-i lămuri ceva mult prea uşor micuţului său fiu.
- Victimele noastre sînt întotdeauna voluntari, Herakles. Ţăranilor le dăm putinţa de a *b&&kyon,* iar ei se pot învoi sau

I
I*
nu. Dar majoritatea acceptă. Şi a adăugat, surîzînd stins: Nimeni nu trăieşte fericit, dacă se conduce numai după gindurile sale.
- Nu uita, Etis, că eu urma să fiu o victimă involuntară, a replicat Herakles.
- Tu ne descoperiseşi, lucru pe care nu-l puteam îngădui. Frăţia trebuie să rămînă secretă. Nu aţi făcut şi voi la fel cu soţul meu, cînd aţi judecat că cei ca el pun în primejdie statornicia minunatei voastre democraţii? Dar vrem să îţi dăm această ultimă posibilitate. Alătură-te grupului nostru, Herakles. Şi deodată a adăugat, parca rugîndu-se de el: Fii fericit măcar o dată în viaţă!
Dezlegătorul a tras adînc aer în piept. Credea că totul fusese spus şi că, acum, ei aşteptau un soi de răspuns din partea lui. Şi atunci a început să arate, cu voce fermă şi liniştită:
- Nu vreau să fiu ciopîrţit. Nu aşa sînt eu fericit. Dar am să-ţi spun, Etis, ce am de gînd să fac, şi i-o puteţi comunica mai-marelui vostru, oricine va fi fiind acesta. Vă voi aduce în faţa arhontelui. Pe toţi. Voi face dreptate. Sînteţi o sectă ilegală. Aţi ucis dţiva cetăţeni din Atena şi mulţi ţărani din Atica, oameni care nu au nimic de-a face cu credinţele voastre absurde. Veţi fi condamnaţi şi torturaţi pînă ce vă veţi da duhul. Aşa sînt eu fericit. A trecut din nou în revista privirile de piatră îndreptate asupra lui. Şi-a pus privirile pe ochii negri ai lui Etis şi a adăugat: La urma urmelor, aşa cum ai zis, e o chestiune de responsabilitate, nu?

- Crezi că moartea sau tortura ne înspăimîntă? a vorbit ea după o oarecare tăcere. Nu ai priceput nimic, Herakles. Am aflat o fericire care merge dincolo de raţiune. Ce ne pasă nouă de ameninţările tale? Dacă va fi nevoie, vom muri rizînd, iar tu nu vei pricepe niciodată de ce.
Herakles stătea cu spatele la ieşirea din odaie. Deodată, o voce nouă, groasă şi sonoră, dar cu o inflexiune batjocoritoare, de parcă nu s-ar fi luat în serios, s-a făcut auzită în întreaga încăpere, venind chiar dinspre uşa aceea:
- Am fost descoperiţi! în mîinile arhontelui a ajuns un papirus în care se vorbeşte de noi şi se pomeneşte numele tău,
276
Etis. Bunul nostru prieten şi-a luat anumite măsuri de precauţie înainte de a veni să te vadă.
Herakles s-a întors pentru a privi cîinele diform. Acesta stătea în braţele unui bărbat colosal.
- Tocmai întrebai de mai-marele nostru, nu-i aşa, Herakles? a lămurit Etis.
Şi chiar în momentul acela, Herakles a simţit o lovitură zdravănă în cap.*
* Scriu nota aceasta în fata lui. Ca să spun drept, puţin îmi pasă, deoarece aproape că m-am obişnuit cu prezenta sa.
A intrat, brodind-o ca întotdeauna, tocmai cînd terminam de tradus sfîrşitul acestui penultim capitol şi mă pregăteam să mă odihnesc puţin. Auzind un zgomot la uşă, m-am întrebat ce mască avea să poarte de data aceasta. Dar nu purta nici una. Desigur că l-am recunoscut pe loc, căci crupul îi este celebru în breaslă: pletele dalbe care îi ajung pînă la umeri, fruntea liberă, liniile bătrîneţii bine marcate pe obraji, o barbă difuză...
- După cum vezi, încerc să fiu sincer, mi s-a destăinuit Montalo. Aveai dreptate pînă la un punct, aşa că nu mă voi mai ascunde multă vreme. într-adevăr, m-am prefăcut mort şi m-am retras în această micuţi hruba, dar am mers pe urmele ediţiei mele, căci voiam să ştiu cine avea să o tălmăcească. Am dat de tine şi te-am urmărit pînă cînd în sfîrşit am reuşit să te aduc aici. *E* adevărat şi că m-am jucat ameninţîndu-te, ca să nu î|i pierzi interesul pentru această scriere. Aşa am făcut cînd am imitat vorbele şi gesturile Yasintrei. Totul este adevărat. Dar greşeşti cînd crezi că eu sînt autorul *Peşterii ideilor.*
- *şi* asta numeşti tu a fi *sincer?* am replicat.
- Iţi jur că nu mint, m-a asigurat, respirind adînc. De ce aş fi vrut să le răpesc doar ca să lucrezi la propria mea operă?
- Pentru că aveai nevoie de un cititor, i-am răspuns liniştit. Ce face un autor fără un cititor?
- Aşa prost scriu, incit trebuie să răpesc pe cineva pentru a mă citi? a întrebat Montalo, care părea să se amuze de teoria mea.
- Nu, dar ce înseamnă să citeşti? am replicat. O îndatorire nevăzută. Tatăl meu era scriitor şi ştia: cînd scrii, creezi imagini care mai apoi, luminate de priviri străine, apar sub alte chipuri, de neconceput pentru creator. Cu toate acestea, aveai nevoie să cunoşti părerea cititorului *zi de zi,* pentru că prin această scriere tu vrei să demonstrezi existenta Ideilor!
- Este adevărat, a suris Montalo, recunoscînd cu oarecare afabilitate nervoasă, că timp de mulţi ani am vrut sa demonstrez că Platon avea dreptate cînd afirma ca Ideile există şi că, de aceea, lumea este bună, raţională şi dreapta. Şi credeam că această dovadă mi-o puteau oferi cărţile eidetice. Nu am avut nicicînd succes, dar nici mari dezamăgiri, pînă cind am găsit manuscrisul *Peşterii,* ascuns şi uitat pe rafturile unei vechi biblioteci. S-a oprit, iar privirea i s-a pierdut în bezna chiliei. La început, această scriere m-a entuziasmat. Am observat, ca şi tine, subtilele ei imagini: îndemînaticul fir conducător al Muncilor lui Hercules, fata cu crinul... Eram din ce in ce mai sigur că găsisem,
277
l
in sfîrşit, cartea pe care o căutasem o viaţa întreaga! Şi-a întors ochii spre mine şi am putut citi în ele profunda-i deznădejde. Dar atunci, am început să observ ceva ciudat. Imaginea „tălmăcitorului" mă năucea. Am vrut să cred că, precum un începător oarecare, muşcasem o „momeala" şi scriitura mă trăgea după ea. Totuşi, pe măsură ce lectura înainta, în mintea mea fierbeau tainice bănuieli. Nu, nu era o simplă „momeala", era ceva mai mult. Şi, cind am ajuns la ultimul capitol, *am ştiut.* S-a întrerupt. Era palid, ceva de speriat, de parca ar fi murit cu o zi în urmă. A continuat: Am descoperit brusc care era cheia. Şi am înţeles că *Peştera ideilor* nu numai că nu era dovada existentei lumii platoniciene, binevoitoare, raţionale şi drepte, ci, dimpotrivă, era dovada a ceva *contrar.* Şi deodată a izbucnit: Da, chiar de nu mă crezi, aceasta scriere demonstrează că universul nostru, un spaţiu ordonat şi luminos, unde se înghesuie cauze şi efecte, guvernat de legi drepte şi îndurătoare nu *exista!* Şi, în timp ce îl priveam ginind, cu o mască nouă pe chip, cu buzele fremătînde şi privirea rătăcită, m-am gîndit (şi nu mă tem să scriu lucrul acesta, chiar dacă Montalo l-ar citi): „E pe de-a-ntregul nebun". Atunci a părut să îşi revină şi a adăugat cu gravitate: Această descoperire m-a scîrbit atît de tare, încît am vrut sa *mor.* M-am închis în casă. Nu am mai lucrat şi nu am mai vrut să primesc pe nimeni. A început să umble vorba că îmi pierdusem minţile. Şi poate că aşa şi era, pentru că uneori adevărul este înnebunitor! M-am gîndit char să distrug această scriere, dar ce aveam să cîştig cu asta, daca eu deja o *cunoşteam?* Aşa ca am ales o soluţie de mijloc: aşa cum bănuiai, ideea trupului ciopliţii de lupi m-a ajutat să îmi simulez moartea cu ajutorul cadavrului unui biet bătrîn, pe care l-am imbrăcat cu hainele mele şi l-am desfigurat Apoi, am elaborat o versiune a *Peşterii* care repecta textul original şi întărea eideza, dar nu o menţiona in chip explicit
- De ce? l-am întrerupt.
M-a privit o clipă de parcă avea de gînd să mă lovească.
- Pentru că voiam să văd dacă viitorul cititor descoperea acelaşi lucru ca şi mine, dar fără *ajutorul meu!* Pentru că încă mai e cu putinţă, oricît de puţin, *ca. eu să fi greşit!* Ochii i s-au umezit şi a rostit: Şi, de-i aşa, şi mă rog să fie aşa, lumea, lumea noastră, e *salvata.*
- Te rog, Montalo, ajunge, i-am cerut şi am încercat să zîmbesc, căci mi-am adus aminte că nebunii trebuie trataţi cu multă bunăvoinţă. Scrierea acesta e cam ciudată, recunosc, dar nu are nici o legătura cu existenţa lumii, nici cu universul, nici măcar cu noi. E o carte şi nimic mai mult. Oricît de eidetică ar fi şi oricît ne-ar obseda pe amîndoi, nu putem împinge lucrurile prea departe. Eu am citit-o aproape pe toată şi...
- încă nu ai citit ultimul capitol, mi-a atras atenţia.
— Nu, dar am citit-o aproape toată şi nu...
- încă nu ai citit ultimul capitol, a repetat.
Mi-am înghiţit saliva şi am privit cartea deschisă pe masa de scris. L-am privit din nou pe Montalo.
— Bine, am propus, vom face aşa: îmi voi termina tălmăcirea şi îţi voi demonstra că... că este vorba de o simplă fantezie, mai bine sau mai prost scrisă, dar...
- Tradu, mi-a poruncit.
Nu am vrut să îl supăr. De aceea i-am dat ascultare. E încă aici şi priveşte la ce scriu, încep tălmăcirea ultimului capitol (n.tr.).

12

La început, peştera a fost un reflex daurit, spînzurat undeva în beznă. Apoi a devenit durere curată. Şi din nou reflex daurit şi atîrnat. Era un necurmat du-te-vino. Şi s-au ivit unele forme: un ochi de plită pus pe jăratic, dar, lucru curios, moale ca apa, şi cătuşe ce păreau şerpi înspăimîntaţi. Şi o pata galbenă, un bărbat a cărui siluetă se subţia într-un punct şi ceda într-altul, de parcă ar fi atîrnat de sfori nevăzute. Zgomote, da, şi zgomote: ecoul uşor al unor metale şi, din cînd în cînd, chinul ascuţit al unui lătrat. Izuri alese din variata gamă a revenelilor. Şi, din nou, totul se închidea ca sulul unui papirus şi revenea durerea. Sfîrşitul poveştii.

N-a ştiut cîte astfel de istorii s-au petrecut pînă cînd mintea lui n-a dat să priceapă. La fel cum, atunci cînd primeşte o lovitură neşteptată, obiectul atîrnat de un capăt se leagănă dintr-o parte într-alta, mai întîi foarte tare şi dezordonat, apoi ritmic şi, la sfîrşit, cu muribundă încetineală, potrivindu-se din ce în ce mai bine cu liniştea obişnuită a stării sale dintru început, tot aşa vîrtejul mînios al leşinului şi-a stins pendularea, iar conştiinţa lui, planînd peste cumpăna repausului, a încercat şi a izbutit, în cele din urmă, să-şi păstreze linia, rămînînd nemişcată, în armonie cu realitatea înconjurătoare. Atunci a putut distinge ce era al lui (durerea) de ce nu era al lui (imaginile, zgomotele, duhorile) şi, lăsînd deoparte pe cele din urmă, s-a ocupat de cea dintîi, întrebîndu-se ce îl durea (capul, braţele?)

şi de ce. Şi, cum nu putea şti de ce, fără ajutorul amintirii, s-a slujit de memorie. „Ah, eram în casa lui Etis, cînd ea a spus: *Plăcere...* Sau nu, după."

în acelaşi timp, gura lui s-a hotărît să geamă şi mîinile i s-au răsucit.

- Oh, mă temeam să nu-ţi fi făcut mai mult rău decît se cuvenea.

- Unde mă aflu? a întrebat Herakles, vrînd de fapt să spună: „Cine eşti?' Dar bărbatul, răspunzînd întrebării pe care i-o pusese, i-a satisfăcut şi această curiozitate.

- Aici ne adunam. Şi-a întovărăşit vorbele cu gestul larg al braţului musculos, dezgolind încheietura găurită de cicatrice.

înţelegerea la rece a celor întîmplate s-a abătut asupra lui Herakles la fel ca atunci cînd copiii obişnuiesc în joacă să zguduie trunchiul subţire al pomilor îmbibaţi de apa ploii de mai adineauri şi preaplinul picăturilor ce atîrnă pe frunze se împrăştie dintr-o dată peste capetele lor.

Locul era, într-adevăr, o peşteră de dimensiuni considerabile. Reflexul daurit venea de la o torţă prinsă într-un cîrlig ce ieşea din stîncă. La lumina flăcărilor, se desluşea un coridor central şerpuit, flancat de doi pereţi: pe unul din ei se afla torţa; pe celălalt erau fixate cuiele aurite de care Herakles era legat cu fringhii groase şi răsucite, astfel încît braţele îi stăteau ridicate deasupra capului. Acolo unde coridorul cotea la stînga, părea să strălucească o altă lumină, graţie căreia, deşi mai umilă decît aurul torţei, Dezlegătorul a dedus că se afla ieşirea din peşteră şi că, probabil, cea mai mare parte din zi se scursese deja. Totuşi, la dreapta lui, coridorul se pierdea printre stîncile abrupte şi ceaţa era groasă s-o tai cu cuţitul, în mijloc, pe un trepied, se înălţa o plită; un vătrai zăcea în sîngele fulgerător al jăraticului. Pe plită făcea zarvă o oala, fălindu-se cu bulbucii făcuţi de o zeamă aurie. Cerber se învîrtea pe acolo, împărţindu-şi în chip egal lătrăturile între scula aceea şi trupul nemişcat al lui Herakles. Stăpînul lui, învelit într-o manta de culoare cenuşie şi zdrenţăroasă, învîrtea zeama din oală cu o *zSo*

rămurică. Pe chip i se citea simpatica fudulie cu care orice bucătăreasă priveşte o aurie şi bine crescută prăjitură cu mere.* Alte obiecte ce ar fi putut fi demne de interes zăceau dincolo de plită, lîngă peretele cu torţa, dar Herakles nu le desluşea prea bine.

Fredonînd un cîntecel, Crantor şi-a curmat o clipă amestecatul, a luat un ibricel aurit, care atîma de trepied, l-a cufundat în zeamă şi apoi l-a dus la nas. Şerpuita coloana de fum care i-a aburit faţa părea să iasă din propria gură.

- Hmm. Cam fierbinte, dar... Ia! O să-ţi pice bine.

A dus ibricelul la buzele lui Herakles, înfuriindu-l pe Cerber, ofuscat că stăpînul îi dădea ceva individului gras înaintea lui. Herakles, care se gîndea că nu avea prea mult de ales şi căruia, pe deasupra, îi mai era şi sete a gustat un pic. Zeama mirosea a cereale şi avea un iz dulce-picant. Crantor a aplecat ibricelul şi mare parte din conţinutul lui s-a scurs pe barba şi tunica lui Herakles.

- Haide, bea. Herakles a băut**.

-*Ekyon,* nu-i aşa? a întrebat apoi, gîfîind. Crantor a consimţit, întorcîndu-se la plită.

- îşi va face repede efectul. Ai să vezi singur.

- Am braţele reci ca şerpii, a protestat Herakles. De ce nu mă dezlegi?

- Cînd *kyon-ul* îşi va face efectul, te vei putea elibera singur. E de necrezut că avem în noi o forţă de care judecata nu ne îngăduie să ne slujim.

- Ce s-a petrecut cu mine?

- - „Mere", am protestat. Ce vulgara e menţionarea lor! ** - Pot sa beau? tocmai l-am întrebat pe Montalo.

- Aşteaptă, îţi aduc apa. Şi mie îmi este sete. Mă întorc ptnă **scrii tu** o nota în care să povesteşti despre aceasta întrerupere, aşa ca nici sa **nu Iţi** treacă prin minte ca ai putea scăpa.

Adevărul e ca nici nu-mi trecuse prin minte. S-a ţinut de **cuvînt: chiar** acum vine cu o garafă şi cu două pocale (n.tr.).

'B

t»

jr g

- Mă tem că te-am lovit şi te-am adus aici cu căruţa. Desigur, unora dintre noi le-a fost neobişnuit de greu să iasă din Cetate, căci oştenii fuseseră deja preveniţi de către arhonte. Şi-a ridicat privirea sumbră din oală şi a îndreptat-o spre He-rakles. Ne-ai făcut destul rău.
— Răul vă place, a replicat Dezlegătorul cu dispreţ. Şi l-a iscodit: Trebuie să înţeleg că aţi fugit?
- Oh, da, cu toţii. Eu am rămas în ariergardă pentru a te imbia să iei parte la un *symposium* cu *k von* şi a sta puţin la taclale cu tine. Ceilalţi s-au dus spre alte zări.
- întotdeauna ai fost mai-marele[84] lor?
-Nu sînt mai-marele nimănui. Crantor a lovit uşurel oala cu virful crenguţei, de parcă ea i-ar fi pus întrebarea: Sînt un membru de frunte, asta e tot. Am venit cînd am auzit că se făceau cercetări în legătură cu moartea lui Traniah, lucru care ne-a mirat, pentru că nu ne aşteptam ca aceasta să trezească vreun soi de bănuieli. Faptul că tu erai anchetatorul principal nu mi-a uşurat munca, deşi mi-a făcut-o mai plăcută. Dar am consimţit să mă ocup de caz tocmai pentru că *te cunoşteam.* Munca mea era să te duc de nas, ceea ce, spre onoarea ta, a fost destul de greu. S-a apropiat de Herakles cu creanga atîrnîndu-i între degete, aşa cum învăţătorul îşi leagănă nuiaua pedepsitoare în faţa elevilor, pentru a le inspira respect. Apoi a continuat: Problema mea era cum să duc de nas pe unu! căruia nimic nu îi trece *neobservat.* Cum să înşel privirea unui Dezlegător de Enigme ca tine, pentru care în vastitatea cuprinzătoare a lucrurilor nu mai încape nici o taina? Dar am ajuns la concluzia că cel mai mare avantaj al tău este chiar *defectul* tău cel mai mare. Tu, prietene, judeci *totul,* iar mie mi s-a năzărit să mă slujesc de harul tău, pentru a-ţi distrage luarea-aminte. Mi-am zis: „Dacă mintea lui Herakles rezolvă chiar şi problema cea mai complicată, de ce să nu o *momesc* cu probleme complicate?". Şi iartă-mi vulgaritatea exprimării.
Crantor părea să se veselească de propriile vorbe. S-a întors la oală, mestecînd de zor în zeamă. Din cînd în cînd se apleca şi plescăia în direcţia lui Cerber, mai ales cînd îl plictisea mai mult decît de obicei cu lătrăturile lui hîrîite. Strălucirea de la cotul coridorului era din ce în ce mai nedesluşită.
- Aşadar, mi-am propus, pur şi simplu, să te împiedic *să-tf curmi gîndurile.* E foarte simplu să duci de nas raţiunea, ofe-rindu-i raţionamente: asta faceţi voi In fiecare zi în tribunale, în Adunare, la Academie. Sigur e, însă, Herakles, că mi-ai dat ocazia să petrec.
- Şi ai petrecut, schilodindu-i pe Euniu şi Antis. Ecourile zgomotosului hohot de ris al lui Crantor au părut că se agăţau de pereţii peşterii şi fulgerau aurii pe la colţuri.
- Dar nu ai priceput încă? Am *ticluit false* chestiuni pentru tine! Nici Euniu şi nici Antis nu au fost ucişi, ci doar s-au sacrificat înainte de vreme. La urma urmelor, le-ar fi venit oricum rîndul, mai devreme sau mai tîrziu. Dar cercetarea ta a izbutit numai să grăbească hotărîrea amîndurora.
- Cînd i-aţi recrutat pe aceşti bieţi efebi?
- Noi nu „recrutăm" niciodată, Herakles! a limpezit lucrurile Crantor, zîmbind şi făcînd semn cu capul că nu. Oa-menii aud vorbindu-se în taină de religia noastră şi vor să o cunoască. De data asta, Etis, mama lui Tramah, a aflat de existenţa noastră la Eleusis, la puţin timp după executarea bărbatului ei. A asistat la întruniri clandestine în peşteră şi în păduri şi a luat parte la primele ritualuri pe care tovarăşii mei ie-au organizat în Atica. Apoi, cînd fiii săi au crescut, a făcut din ei adepţi ai credinţei noastre. Dar, cum a fost întotdeauna o femeie inteligentă, nu voia ca Tramah să-i reproşeze că nu-i dăduse putinţa de a alege singur, astfel încît s-a ocupat de educaţia Iui: l-a sfătuit să intre în şcoala filosofică a lui Pla-ton şi să înveţe tot ceea ce ne poate învăţa raţiunea, pentru ca, odată ajuns la majorat, să ştie să aleagă intre un drum sau altul. Iar Tramah ne-a ales pe noi. Şi nu numai: a izbutit să ii facă pe Antis şi Euniu, prietenii săi de la Academie, să ia şi ei

l

parte la ritualuri. Amîndoi veneau din vechi familii ateniene şi nu au avut trebuinţă de multe vorbe pentru a se lăsa convinşi. Iar Antis îl cunoştea pe Menecm care, printr-o fericită întîmplare, era şi membru al frăţiei noastre. „Şcoala" lui Menecm a fost, pentru ei, mult mai benefică decît a lui Platon: au învăţat bucuria trupurilor, taina artei, plăcerea adoraţiei, Sncîntarea zeilor. Crantor vorbise fără a-l privi pe Herakles, cu ochii îndreptaţi într-un punct nesigur al beznei ce se înteţea. Atunci, s-a întors brusc spre Dezlegător şi a adăugat, zîmbind stăruitor: între ei nu încăpea gelozia! Ea a fost ideea *ta* şi ne-am bucurat să ne slujim de ea, pentru a-ţi atrage luarea-aminte asupra lui Menecm, care dorea să fie sacrificat în mare grabă, la fel ca Antis şi Euniu, pentru a te putea înşela. Nu a fost greu să dcluim un plan împreună cu ei trei. în cadrul unui frumos ritual, Euniu s-a înjunghiat în atelierul lui Menecm. Apoi l-am travestit în femeie, slujndu-ne de un peplu zdrenţuit

în chip înşelător, pentru ca tu să crezi chiar ceea ce ai gîndit: că cineva îl omorîse. Antis a făcut acelaşi lucru, cînd i-a venit rindul. Eu încercam pe toate căile să te fac să crezi necurmat că ei *erau asasinaţi,* mă-nţelegi? Şi, pentru asta, nimic mai nimerit decît să se simuleze *false* sinucideri. Mai tîrziu, tu aveai *să inventezi singur* crima şi să-l afli pe ucigaş. Şi, deschizînd braţele, Crantor a ridicat glasul şi a adăugat: Asta e fragilitatea atotputernicei tale Raţiuni, Herakles Pontor - ea îşi închipuie cu mare uşurinţă chestiunile pe care crede că le rezolvă singură!
- Şi Eumarh? Şi el a băut *kyonl*
- Bineînţeles. Bietul sclav pedagog îşi dorea neobişnuit de mult să-şi libereze vechile porniri. S-a ciopîrţit cu mîinile lui. Dar bănuiai deja că ne slujeam de un drog. De ce?
- L-am simţit în răsuflarea lui Antis şi a lui Eumarh, şi apoi în cea a Ponsicăi. Şi te rog, Crantor, spulberă-mi îndoiala: sclava mea era de-a voastră încă înainte de a începe totul?

în pofida întunericului din peşteră, trebuie că pe obrazul lui Herakles se citea limpede adevărul, căci dintr-o dată Crantor a înălţat din sprîncene şi a replicat, privindu-l drept în ochi:
- Nu-mi spune că lucrul te miră! Oh, pe Zeus şi pe Afrodita, Herakles! Crezi că ar fi fost de trebuinţă să se insiste mai mult? Vocea lui exprima oarecum îndurare. S-a apropiat de vlăguitul prizonier şi a adăugat: Oh, prietene, încearcă, măcar o dată, să vezi lucrurile aşa cum sînt şi nu cum ţi le arată raţiunea! Biatei fete, schilodite pe cînd era doar o copilă şi obligată, la porunca ta, să suporte umilinţa măştii veşnice, îi era oare de trebuinţă să o convingă cineva să-şi dea *furia* pe faţă? Herakles, Herakles! De cînd te înconjuri cu *măşti,* pentru a nu mai vedea goliciunea fiinţelor omeneşti? A stat din vorbă şi a dat din umerii enormi: Sigur e că Ponsica ne-a cunoscut la puţină vreme după ce-ai cumpărat-o. Şi, încreţindu-şi fruntea a dispreţ, a conchis: Ar fi trebuit să te omoare cînd i s-a dat poruncă şi astfel am fi scăpat de multe supărări.
- Presupun că povestea cu Yasintra a fost tot ideea ta.
- Aşa e. Mi-a venit cînd am aflat că vorbiseşi cu ea. Yasintra nu aparţine religiei noastre, dar o ţineam sub pază şi ameninţări de cînd aflasem că Tramah, care dorea să o convertească Ia credinţa noastră, îi dezvăluise o parte din taine. Aducerea ei în casa ta ne-a fost de două ori cu folos: pe de o parte, ne-a ajutat să îţi distragem luarea-aminte şi să te zăpăcim; pe de alta... Să spunem că a îndeplinit o îndatorire didactică: cu o pildă practică, ea ţi-a arătat că plăcerea trupului, faţă de care te crezi atît de nepăsător, e deasupra dorinţei de a trăi.
- Pe Atena, că mare lecţie mi-ai dat, l-a ironizat Herakles. Dar spune-mi, Crantor, cel puţin ca să mă faci să rid: cu asta ţi-ai pierdut timpul cît ai stat departe de Atena? Inventînd trucuri pentru a apăra secta asta de nebuni?
- Am călătorit mulţi ani de-a rîndul, aşa cum ţi-am povestit, a replicat liniştit Crantor. Dar m-am întors în Grecia mult mai înainte decît presupui tu şi am călătorit prin Tracia şi Macedonia. Atunci am intrat în contact cu secta. Are mai

S
*
ir
l
s
/
&
s
1
u •s
multe nume, dar cel mai obişnuit este Lykaion. Am fost atît de uimit sa întîlnesc pe pămînt grecesc idei atît de sălbatice, încît am devenit neîntîrziat un bun adept. Cerber, Cerber, ajunge, nu mai lătra! Şi te încredinţez, Herakles, că nu sîntem nebuni. Nu facem rău nimănui, decît atunci cînd siguranţa ne e-n primejdie: organizăm ritualuri în păduri şi bem *kyon.* Ne consacram întru totul puterii din vechime care acum se numeşte Dionysos, dar care nu e un zeu, şi nu poate fi reprezentat nici prin imagini, nici prin vorbe. Ce e? Nici noi nu ştim! Ştim numai că stă în străfundurile omului şi provoacă turbarea, dorinţa, durerea şi bucuria. Aceasta e puterea pe care o cinstim şi pe altarul căreia ne sacrificăm, Herakles. Te miră? Şi războaiele cer multe sacrificii, dar nimeni nu se miră. Deosebirea e că noi decidem singuri cînd, cum şi pentru ce ne sacrificăm! A amestecat furios în zeama din oală şi a adăugat: Obîrşia frăţiei noastre e tracă, deşi acum a cuprins întreaga

Macedonie. Ştiai că Euripide, celebrul poet, a făcut parte din ea în ultimii ani de viaţă? A ridicat din sprincene, privind la Herakles şi aşteptînd, fără îndoială, ca revelaţia să-l surprindă într-un chip sau altul, dar Dezlegătorul **îl** privea liniştit Da, chiar Euripide! A cunoscut religia noastră şi şi-a găsit refugiul în ea. A băut *kyon* şi a fost sfîşiat de fraţii lui sectanţi. Ştii, legenda spune că a murit ciopîrţit de cîini, dar acesta e chipul simbolic de a descrie sacrificiul în Lykaion. Şi Heraclit, filosoful din Efes, care era de părere că violenţa şi discordia sînt nu numai de trebuinţă, ci şi de dorit pentru oameni, şi despre care se spune că a fost mîncat de o haită de cîini, a aparţinut şi el sectei noastre!
- Menecm i-a pomenit pe amîndoi, a consimţit Herakles.
- De fapt, au fost mari fraţi membri ai sectei Lykaion. Şi, de parcă i-ar fi venit o idee neaşteptată sau o temă separată de conversaţie, Crantor a adăugat: Cazul lui Euripide a fost ciudat. Pe plan artistic şi intelectual, el a stat întreaga viaţă departe de natura instinctivă a omului, cu teatrul său raţionalist şi insipid, iar la bătrîneţe, în timpul exilului voluntar la curtea regelui Archelau al Macedoniei, dezamăgit de ipocrizia patriei

ateniene, a intrat în legătură cu Lykaion. Pe atunci, frăţia noastră nu ajunsese încă în Atica, dar înflorea în nord. La curtea lui Archelau, Euripide a cunoscut cele mai de seamă ritualuri ale sectei Lykaion şi s-a schimbat pe de-a-ntregul. A scris, atunci, o piesă diferită de toate cele dinainte, cu care a vrut să-şi plătească datoria faţă de arta teatrală primitivă, care vine de la Dionysos: *Bacantele,* o exaltare a furiei, dansului şi plăcerii orgiastice. Poeţii încă se mai întreabă cum de a fost cu putinţă ca bătrînul maestru să fi creat aşa ceva la sflrşitul zilelor! Ei nu ştiu că a fost piesa de teatru cea mai sinceră pe care a scris-o.*
- Drogul vă ia minţile, a zis Herakles cu glas ostenit. Nici un om în toate minţile nu ar vrea să fie schilodit de alţii.
- Oh, crezi cu adevărat că e vorba numai *de kyon?* Crantor a privit zeama aurie şi fumegîndă ce bolborosea în oala pe marginile căreia atîmau mici bobite de suc. Eu cred că ceva vine din străfundurile noastre, ale tuturor oamenilor. *Kyon-\i* ne ajută să simţim acest ceva, dar, dar... Se lovi uşurel peste piept. E aici, Herakles. Şi în tine, la fel. Şi nu se poate tălmăci în cuvinte. Despre asta nu se poate filosofa. E *ceva* absurd, de vrei, iraţional, înnebunitor, *dai real.* Despre această taină le vom aduce oamenilor învăţătură! S-a apropiat de Herakles şi umbra imensă a chipului i s-a frînt într-un zîmbet larg. în orice caz, ştii că nu-mi place să mă sfădesc. Vom afla fără zăbavă - nu-i aşa? - dacă este sau nu *kyon-ul* de vină, vom afla pe loc, aşa e?
Herakles a tras de frînghiile ce atîrnau din cuiele de aur. Se simţea slab şi rănit, dar nu credea că drogul ar fi avut vreun efect. A ridicat privirile spre chipul cioplit în piatră al lui Crantor şi a replicat:
- Montalo tocmai a comentat:
- Este cu putinţă *ca Bacantele* sa fie o scriere eidetică, nu crezi? M>rbeste de sînge, de moarte, de furie, de nebunie. Poate că Euripide a descris un ritual al sectei Lykaion în eideză.
- Nu cred ca maestrul Euripide să fi înnebunit pînă într-atîta! am replicat (n.tr.).

i
- Greşeşti, Crantor. Nu asta e taina pe care Omenirea ar dori s-o cunoască. Nu cred nici în prorociri, nici în oracole, dar, dacă ar trebui să prezic ceva, ţi-aş spune că Atena va fi leagănul unui om nou. Un om care va lupta cu privirile şi cu inteligenţa, şi nu cu mîinile, iar, tălmăcind textele strămoşilor lui, va învăţa din ele. Crantor îl asculta cu ochii larg deschişi, de parcă ar fi fost gata să pufnească în rîs. Singura violenţă pe care o prorocesc e imaginară, a insistat Herakles: bărbaţii şi femeile vor putea citi şi scrie, şi se vor forma bresle de înţelepţi tălmăcitori, ce vor edita şi descifra scrierile celor ce azi ne sînt contemporani. Şi, tălmăcind ceea ce alţii ne-au lăsat scris, vor şti cum a fost lumea pe cînd raţiunea nu ne guverna. Nici tu, nici eu nu o vom vedea, Crantor, dar omul se îndreaptă spre Raţiune, nu spre instinct.*
— Nu, l-a contrazis Crantor, surîzînd. Greşeşti. Privirea lui, nesfîrşit de ciudată, nu părea aţintită spre Herakles, ci spre cineva din urma lui, un om incrustat parcă în stînca peşterii sau poate sub picioarele lui, într-o hrubă nevăzută, deşi Herakles nu putea fi sigur, datorită beznei din ce în ce mai adînci. în lealitate, Crantor te privea pe tine.** Şi a lămurit: Tălmăcitorii pe care i-ai prorocit nu vor găsi nimic, pentru că nu vor fi, Herakles. Filosofiile nu vor izbuti niciodată să triumfe asupra instinctelor. Şi, ridicînd glasul, a insistat: Hercule dă impresia că învinge monştrii, dar printre rînduri, în texte, în discursuri frumoase, în judecăţi logice, în gîndurile oamenilor, Hidra îşi înalţă capetele, leul înspăimîntător rage, iar iepele antropofage sună din coifurile de bronz. Natura noastră nu este...***
- - Pronosticurile Iui Herakles s-au adeverit! Poate ca aici este cheia scrierii!
Montalo mă priveşte în tăcere:
- Continuă să traduci, îmi spune (n.tr).
**- E ciudat, notez, încă o data trecerea la a doua...
- Continuă! Tălmăceşte! mă întrerupe tulburat răpitorul meu, de parcă ne-am afla într-uh moment deosebit de important al scriiturii (n.tr.).
*** - Ce-i cu tine? spune Montalo.

- Cuvintele acestea ale lui Crantor... am tremurat.
- Ce-i cu ele?
- îmi amintesc că tatăl meu...
- Da! mă încurajează Montalo. Da! Tatăl tău, ce?
- A scris cu mai mult timp în urmă un poem.

Montalo mă încurajează din nou. încerc să îmi aduc aminte.
— Iată prima strofă a poemului scris de tatăl meu, aşa cum nii-o amintesc: „Hidra îşi înaltă capetele, / Leul înspăimîntător rage, iar iepele / antropofage sună din coifurile de bronz."
- Acesta este începutul unui poem scris de tatăl meu! afirm, în culmea uimirii.
Montalo pare, pentru o clipă, foarte trist. Face semn cu capul ca da şi murmură:
- Cunosc restul: „Uneori, ideile şi teoriile oamenilor / Mi se par a fi isprăvi ale lui Hercules, / în permanentă lupta contra fiinţelor / Ce se împotrivesc nobilei sale judecăţi. // Dar, la fel ca tălmăcitorul închis de nebun / Şi obligat să descifreze scriitura absurdă, / Aşa îmi imaginez uneori bietul meu suflet / Care nu poate da de înţelesul lucrurilor. // Şi tu, Adevăr ultim, pura Idee platonician^, / Am de asemenea in frumuseţe şi fragilitate / Crinului aflat in mîinile deschise ale unei fete, / Cum mai strigi cetind ajutor cînd înţelegi / Că primejdia inexistentei te duce la groapă! // Oh, Hercules, toate vitejiile late sînt vane, / Căci ştiu oameni ce-i iubesc pe monştri, / Şi se dedau cu defectare la multe sacrificii, / Făcind din muşcături singura lor religie! // Mugeşte taurul prin singele cel roş, / Clinele latră şi vomită cu stăruinţă *foc J* Chiar merele de aur din acea grădină / Păzite sint de şarpele zelos şi sinuos."
Am copiat poemul în întregime, îl recitesc. Mi-l amintesc.
- Este un poem scris de tatăl meu!
Montalo lasă oprivirile în jos. Ce-ar putea spune? Anunţă:
- Este un poem scris de Filotext din Chersonez. îţi aminteşti de Filotext?
- Scriitorul care apare în capitolul al şaptelea, luînd cina cu mentorii la Academie?
- Aşa este. Filotext şi-a folosit propriul poem pentru a se inspira din imaginile eidetice pe care le conţine *Peştera:* Muncile lui Hercules, fata cu crinul, tălmăcitorul...
-Dar atunci...
Montalo consimte. Expresia lui este indescifrabilă:
- Da: *Peştera ideilor* a fosr scrisă de Filotext din Chersonez, spune. Nu mă întreba cum ştiu, dar fapt e că ştiu. Dar continuă să traduci, te rog. Mai e foarte puţin pînă la sftrşit (n.tr).
289
- Natura noastră nu e un text în care un tălmăcitor ar putea găsi o cheie ultimă, Herakles, nici măcar un ansamblu de idei nevăzute. La nimic nu serveşte, ca atare, să-i învingi pe monştri, pentru că ei pîndesc *In străfundurile tale. Kyon-ul* îi va deştepta în curînd. încă nu îi simţi cum se mişcă în străfundurile tale?
Herakles era gata să răspundă cu o ironie oarecare cînd, brusc, a auzit un geamăt din beznă, de dincolo de trepied şi de vasul cu jăratic, venind dinspre formele nedesluşite proptite de zidul cu torţa. Deşi nu izbutea să-l desluşească, l-a recunoscut totuşi după voce pe bărbatul care gemea.
- Diagoras, a iscodit, ce i-aţi făcut?
- Nimic ce nu şi-a făcut şi singur, a replicat Crantor. A băut *kyon* şi te încredinţez că pe toţi ne-a uimit iuţeala cu care şi-a făcut efectul în cazul lui! Apoi, ridicînd vocea, a adăugat batjocoritor Oh, nobilul filosof platonician! Oh, marele idealist! Pe Zeus, că furios mai era pe sine!
Cerber, o pată palidă care mergea în zigzag prin glod, a însoţit cu un cor mînios strigătele stăpînului. Lătrăturile se împleteau în ecouri. Crantor s-a aplecat şi l-a mîngîiat cu gesturi drăgăstoase:
-Nu,nu. Linişteşte-te, Cerber, nu-i nimic.
Profitînd de ocazie, Herakles a tras zdravăn de frînghia ce atîma din cuiul aurit din partea dreaptă. Cuiul a cedat oarecum, încurajat, a tras din nou, iar el a ieşit de tot, fără nici un zgomot. Crantor era atent doar la cîine. Acum trebuia să lucreze în mare grabă. Dar, cînd a vrut să mişte mîna liberă, pentru a o dezlega pe cealaltă, a văzut că degetele nu-i dădeau ascultare: erau îngheţate, străbătute de la un cap la altul de armata de serpisori ce i se înmulţiseră pe sub piele. Atunci a tras cu toate puterile de cuiul din stînga.
Chiar cînd cuiul a cedat, Crantor s-a întors spre el.
Herakles Pontor era un bărbat gras şi mic de stat. Dar acum, peste toate, braţele chinuite de durere îi atîmau lipsite de viaţa de-o parte şi de alta a trupului, două unelte stricate. 290
Şi-a dat pe loc seama că singura salvare era să se poată sluji de orice pe post de armă. Ochii lui aleseseră deja minerul vătraiului ce se iţea din jăratic, dar era destul de departe, iar Crantor, care se apropia furtunos, avea să îi blocheze trecerea Aşa încît, în timpul acelei bătăi de inimă sau al acelui clipit din pleoape în care vremea nu trece, iar gîndul nu conduce, Dezlegătorul a simţit, fără ca măcar să ajungă să vadă, că la capetele rrînghiilor ce încă îi mai ţineau legate încheieturile, mai atîmau încă vechile cuie de aur. Cînd umbra lui Crantor s-a făcut atît de mare, încît întregul trup i-a dispărut sub ea, Herakles a ridicat iute braţul drept, descriind în aer o grăbită şi silnică jumătate de cerc.
E cu putinţă ca durul Crantor să fi aşteptat ca lovitura să-i vină de la pumnul lui Herakles şi, cînd a văzut că acesta trecea pe lîngă el fără să-l nimerească, nu a încercat să se tragă înapoi, iar cuiul l-a plesnit drept în obraz. Herakles nu a ştiut unde îl lovise, dar i-a auzit durerea. S-a aruncat în faţă, privind doar la mînerul vătraiului, dar o lovitură de picior în coşul pieptului l-a lăsat fără aer şi l-a aruncat într-o parte, făcîndu-l să se ducă de-a rostogolul ca un fruct copt căzut din pom.
în timpul furioasei furtuni ce a urmat, a încercat să-şi amintească de luptele pancratiaştilor la care luase parte în tinereţe. Şi-a amintit chiar şi numele unora dintre adversari. I-au venit în minte scene şi imagini de victorii şi înfrîngeri. Dar gîndurile i se curmau. Frazele îşi pierdeau coerenţa. Vorbele erau singure.
A suportat pedeapsa aplecat asupra lui însuşi, apărîndu-şi capul. Cînd picioarele de stîncă ale lui Crantor au ostenit să

mai dea în el, şi-a tras sufletul şi a adulmecat sîngele. Loviturile de picior îl măturaseră ca pe un gunoi fleşcăit pînă lîngă un perete. Crantor spunea ceva, dar el nu izbutea să audă. De parcă n-ar fi fost destul, un copil sălbatic şi inspăimîntător îi striga în urechi vorbe străine şi lăsa să se scurgă pe faţa lui o salivă amară şi bolnăvicioasă. A recunoscut lătrăturile şi a simţit
29;

apropierea lui Cerber. A întors capul şi a deschis ochii pe jumătate. Clinele, la o palmă de obrazul lui, era o mască zbîrcită şi zgomotoasă, cu găvanele ochilor goale. Părea propria nălucă. Mai încolo, în nesfîrşita depărtare a durerii, Crantor stătea cu spatele la el. Ce făcea oare? Poate că vorbea. Herakles nu putea fi sigur, căci între el şi alte sunete se înălţa muntele gălăgios Cerber. Oare de ce nu-l mai lovea Crantor? De ce oare nu-şi ducea treaba la bun sfîrşit?
I s-a năzărit ceva. Probabil că planul nu era bun, dar în situaţia dată nimic nu mai era bun. A luat în amîndouă mîinile trupul mititel al căţeluşului. Acesta, prea puţin obişnuit cu dezmierdările străinilor, s-a zbătut ca un copilaş a cărui anatomie ar fi fost, pe trei sferturi, un dublu şir de dinţi ascuţiţi, dar Herakles şi-a ţinut frenetica pradă la distanţă şi a ridicat-o în braţe.
Fără îndoială, Crantor remarcase că lătrăturile îşi schimbaseră tonul, căci s-a întors spre Herakles, strigîndu-i ceva.
Herakles şi-a îngăduit să-şi aducă aminte pentru un minut că, In întreceri nu fusese un discobol de două parale.
Ca o piatră moale aruncată în joacă de un copil, Cerber a lovit vîrtos în trepied, aruncînd la pămînt atît oala cît şi vasul cu jăratic. Cînd jăraticul, răspîndit pe jos pe îndelete precum lava unui vulcan, a intrat în contact cu pielea lui, lătrăturile cîinelui şi-au schimbat din nou tonul. Cuprins de flăcări, el s-a dat de-a rostogolul prin glod. Nu fusese aruncat cu prea mare putere, dar animăluţul îşi pusese în joc şi proprii muşchi: era un adevărat vîrtej de jar. Chelălăiturile lui, învăluite în ecoul peşterii, s-au înfipt ca acele daurite în urechile lui Herakles, dar, cum era de presupus, Crantor a şovăit doar o frântură dintr-o clipă între cîine şi el, şi pe loc s-a ho-tărît să vină în ajutorul primului.
Oala. Trepiedul. Vasul cu jăratic. Vătraiul. Patru obiecte bine definite, fiecare aşezat pe jos în cîte un loc precis, ales de bunul plac al întîmplării. Herakles şi-a trîntit cărnurile dolofane şi dureroase peste ultimul din ele. Neprevăzutele zeiţe ale sorţii nu-l puseseră prea departe. 292
— Cerber! a strigat Crantor, ghemuit împreună cu cîinele. Cu mici lovituri ale palmei îl curăţa de cenuşă. Cerber, stai cuminte, fiule, lasă-mă să...!
Herakles şi-a spus că, dacă ar fi ţinut de minerul vătraiului cu o singură mînă, ar fi fost de ajuns o singură lovitură, dar, fără îndoiala, subestimase rezistenţa lui Crantor. Acesta şi-a dus o mînă la cap şi a încercat să se răsucească. Herakles l-a lovit din nou. De data aceasta, Crantor s-a dat în spate. Dar, sleit de puteri, Herakles s-a aruncat asupra lui.... Gras, Herakles, a auzit cum gîfîia Crantor.
- Ar trebui să faci... gimnastică.
Cu o încetineală dureroasă, Herakles s-a ridicat din nou în capul oaselor, îşi simţea braţele ca pe scuturi grele de bronz. S-a sprijinit în vătrai.
- Gras şi fără putere, a surîs Crantor din glod. Dezlegătorul a izbutit să se caţere în cîrca lui Crantor.
Gîfîiau amîndoi de parcă tocmai şi-ar fi disputat o probă olimpică. Un şarpe negru şi rea,văn începuse să crească în capul lui Crantor şi, pe măsură ce se făcea rind pe rind pui, viperă şi piton, se tîra pe pămînt. Crantor a zîmbit din nou:
- Remarci deja... *kyon-ul?* i-a atras luarea-aminte.
- Nu, a negat Herakles. „De asta nu a vrut să mă omoare", s-a socotit, „aştepta ca drogul să producă cine ştie efect asupra mea."
- Loveşte-mă, a şuşotit Crantor.
- Nu, a repetat Herakles, chinuindu-se să se ridice. Şarpele era deja mai mare decît capul care îl zămislise. Dar îşi pierduse forma dintîi: acum părea să fie silueta unui pom*.
- îţi voi spune o taină, a zis Crantor. Nimeni nu o ştie. Doar cîţiva fraţi. *Kyon-ul* e numai apă, miere şi... Şi-a curmat
- „Şarpe" şi „pom". Sîngele care izvorăşte din capul lui Crantor formează o dubla şi frumoasa imagine eidetica a monstrului care păzeşte Merele de Aur şi pomii în care acestea stau spînzurate. Continua sa mă îngrijoreze posibilitatea ca tatăl meu sa fi plagiat un poem scris de Filotext! Montalo îmi porunceşte: „Tălmăceşte!" (n.tr.)
295
'•t

vorba. Şi-a trecut limba peste buze.... puţin vin aromatizat. Zîmbetul i s-a întins pe faţă. Rana pe care i-o făcuse cuiul în obrazul stîng lăsă să curgă sînge. A adăugat: Cum ţi se pare, Herakles? *Kyon-ul* nu e *nimic.* Herakles s-a proptit în peretele cel mai apropiat. Nu a rostit nici o vorbă, deşi a ascultat stăruitor şoaptele gîfîite ale lui Crantor. Toţi cred că e un drog şi, cînd îl beau, se prefac, devin furioşi, îşi pierd minţile şi fac ceea ce nădăjduim să facă, de parcă într-adevăr ar fi băut un drog. Toţi, numai tu nu... De ce oare?
,.Pentru că numai eu cred în ceea ce văd", şi-a spus Herakles. Dar, cum nu se simţea în stare să vorbească, nu a zis nimic. Omoară-mă, i-a cerut Crantor.
-Nu.
-Atunci, pe Cerber. Te rog. Nu vreau să sufere.

- Nu, a zis din nou Herakles. S-a tîrit pînă la peretele opus, unde zăcea Diagoras. Deşi chipul îi era pe de-a-ntregul stîlcit, iar pe frunte avea o despicătură urîtă, filosoful era în viaţă. Avea chiar ochii deschişi şi vioi Haide, l-a chemat Herakles.
Diagoras nu părea să îl recunoască, dar s-a lăsat condus de el. Cînd, clătinîndu-se pe picioare, au ieşit în noaptea ce tocmai se lăsase, lătrăturile de durere ale cîinelui lui Crantor au .rămas, în sfîrşit, îngropate în peşteră.
Patrula i-a găsit cînd luna se înălţa rotundă şi aurie, atîr-nînd pe cerul negru. Ceva mai înainte, Diagoras, care mergea sprijinindu-se de Herakles, începuse să vorbească.
- M-au obligat să beau din elixirul lor. Nu prea îmi amintesc multe din cele petrecute, dar cred că mi s-a întîmplat ce mi-au prezis ei. A fost... Cum să îţi spun? Mi-am pierdut stăpînirea de sine, Herakles. Am simţit cum în mine se zvîrcolea un monstru, un şarpe colosal şi turbat. Gîfîind, cu ochii roşii la amintirea nebuniei, a adăugat: Am început să urlu şi să rîd. Am adus injurii zeilor. Şi chiar cred că i-am adus ofensă maestrului Platon!
-Cei-aizis?
După o oprire, Diagoras a răspuns, făcînd sforţări vădite: *294*
— „Lasă-mă în pace, satirule." S-a întors spre Herakles cu profundă tristeţe. De ce i-am zis oare „satirule"? Ce oroare!
Dezlegătorul i-a dezvăluit, pentru a-l consola, că totul trebuia pus pe seama drogului. Diagoras a fost de acord şi a adăugat:
- Apoi am început să mă dau cu capul de pereţi pînă mi-am pierdut cunoştinţa.
Herakles s-a gîndit la spusele lui Crantor despre *kyon.* Minţise oare? Era probabil să fi fost aşa. Dar atunci de ce oare presupusul elixir nu avusese nici un efect asupra lui? Pe de altă parte, dacă era adevărat că nu era decît apă, miere şi ceva vin, de ce provoca oare *kyon-ul* acele uimitoare atacuri de nebunie? De ce îl făcuse pe Eumarh să se ciopîrţească singur? De ce îl zădărîse pe Diagoras? Şi îl mai chinuia o întrebare: trebuia acesta din urmă să afle cele mărturististe de Crantor? A hotărît să păstreze tăcerea asupra lor. Oştenii din strajă i-au întîlnit pe Calea Sacră. Herakles le-a desluşit torţele şi a ridicat glasul, pentru a le lămuri cine erau. Căpitanul, care cunoştea situaţia din papirusul pe care Herakles îl trimisese arhontelui, a întrebat de sălaşul sectei, căci singurul cunoscut, casa văduvei Etis, fusese părăsit de cei ce îl locuiau, cu o grabă suspectă. Herakles şi-a precupeţit vorbele care, în clipele acelea cînd oboseala îi atîma pe trup ca o armură de hoplit, i se păreau de aur, cerîndu-i ca o parte din oşteni să îl ducă pe Diagoras în Cetate, pentru a fi cercetat de un medic, şi s-a oferit ca apoi să îi conducă pe căpitan şi pe ceilalţi oameni ai săi la peşteră. Diagoras a protestat slab, dar a sfîrşit prin a accepta, căci era ameţit şi sleit de puteri. Cu ajutorul torţelor, Dezlegătorul a găsit pe loc cărarea de întoarcere.
în împrejurimile peşterii, care se afla într-un loc împădurit, nu departe de măgura Licabetului, unul dintre oşteni a dat de cîţiva cai priponiţi de copaci şi de o căruţă mare cu mantale şi de-ale gurii. Au bănuit, de aceea, că sectanţii nu puteau fi prea departe, iar căpitanul le-a poruncit oamenilor lui să scoată
295
S
\
If:
spadele din teci şi să înainteze cu prudenţă spre reduta de la intrare. Herakles le explicase cele întîmplate şi la ce se puteau aştepta, astfel încît nimeni nu s-a mirat cînd, aflînd trupul lui Crantor mut şi nemişcat într-o balta de sînge, acesta mai păstra încă poziţia în care Dezlegătorul îşi amintea că-l lăsase. Din Cerber nu mai rămăsese decît ceva mototolit şi paşnic, gemînd la picioarele stăpînului.
Herakles nu a voit să ştie dacă Crantor mai trăia sau nu, şi nu s-a apropiat de el o dată cu ceilalţi. Cîinele i-a ameninţat cu mîriieli răguşite, dar oştenii s-au pus pe rîs şi chiar i-au mulţumit pentru primirea neaşteptată, căci zvonurile cu privire la sectă, îngemănate cu propria imaginaţie, izbutiseră să îi sperie, iar ridicola prezenţă a fiinţei diforme le slăbea destul de mult încordarea. S-au jucat un moment cu cîinele, bătîndu-şi joc de el cu lovituri prefăcute, pînă cînd porunca seacă a căpitanului a pus capăt jocului. Atunci i-au tăiat beregata fără să mai spună vreo vorbă, aşa cum făcuseră mai înainte cu Crantor, cu care se petrecuse, de altfel, o întîmplare distractivă ce apoi avea să fie mult istorisită în cazarmă: pe cînd tovarăşii se ocupau de cîine, unul dintre oşteni s-a apropiat de Crantor şi şi-a sprijinit vîrful spadei de gîtul lui gros; atunci un altul l-a iscodit:
-E viu?
- Nu, răspunsese oşteanul, în timp ce îi tăia beregata.
Ceilalţi, urmîndu-şi căpitanul, au intrat în peşteră. Mai încolo, coridorul se lărgea, formînd o incintă de dimensiuni impresionante. Dezlegătorul a trebuit să admită că, dată fiind mica intrare de afară, locul era ideal pentru rituri neîngăduite. Era limpede că fusese folosit de curînd: măşti de argilă şi mantale negre zăceau răspîndite în tot locul; la fel, arme şi o

considerabilă provizie de torţe. Lucru curios, nu s-au găsit nici statui de zei, nici tumuli de piatră, nici vreo reprezentare religioasă. Totuşi, faptul nu a atras luarea-aminte pe loc, căci privirile tuturor s-au pus pe ceva mai limpede şi mai uimitor. Primul care a văzut, un oştean din avangardă, l-a înştiinţat pe căpitan cu un urlet, iar ceilalţi au stat pe loc. *296*
Păreau halci de carne atîmate într-o prăvălie din agora şi hărăzite banchetului dat de un nesătul Cresus. Din pricina luminii torţelor, păreau scăldate în aur curat. Erau cel puţin vreo doisprezece, bărbaţi şi femei despuiaţi şi spînzuraţi de călcîie cu capul în jos, încrustaţi în pereţii de piatră. Toţi fără excepţie aveau burţile deschise şi maţele le curgeau ca limbile batjocoritoare sau ca şerpii morţi şi înnodaţi. Sub fiecare trup se zăreau cîte o grămadă de haine cocoloşite, cîte o spadă scurtă şi sînge*.
- Le-au scos maţele! a strigat un tînăr oştean, iar vocea gravă a ecoului i-a îngînat vorbele cu oroare mereu mai mare.
- Şi le-au scos singuri, a grăit cu glas măsurat cineva din urmă. Rănile sînt dintr-o parte într-alta şi nu de sus în jos, ceea ce arată că şi-au deschis burţile în timp ce stăteau deja agăţaţi.
Oşteanul, care nu era prea sigur cine vorbise, s-a întors pentru a privi, la lumina nesigură a torţei, trupul rotofei şi ostenit al bărbatului ce-i dusese pînă acolo (a cărui identitate precisă nu o cunoştea: să fi fost oare un filosof?) şi care acum, după ce vorbise, se depărta, mergînd spre trupurile schilodite, de parcă nu ar fi dat importanţă propriei judecăţi.
- Dar cum de-au putut? a şoptit un altul.
- O adunătură de nebuni, a tranşat căpitanul.
Au auzit din nou vocea grăsanului (filosof?). Deşi slabă, cu toţii i-au desluşit bine vorbele:
-De ce?
Stătea în picioare sub unul dintre hoituri: era o femeie matură, dar încă frumoasă, cu plete lungi şi negre, iar maţele îi curgeau pe piept de parcă ar fi fost marginile drapate ale unui peplu. Bărbatul, ce se afla la aceeaşi înălţime cu capul ei (i-ar fi putut săruta buzele, dacă i s-ar fi năzărit o idee atît de nesăbuită), părea foarte necăjit şi nimeni nu voia să-l supere, în timp ce duceau la îndeplinire neplăcuta îndatorire de a da
* Macabra descoperire a trupurilor sectanţilor reproduce, în eideză, imaginea ultimă a pomului cu „Merele Hesperidelor", care atîmau „scăldate în aur" (n.tr.).
297
S-s-,
jos hoiturile din cuie, mai mulţi oşteni l-au mai auzit încă o vreme şoptind, mereu lîngă cadavrul acelaşi pe un ton din ce in ce mai tranşant:
-De ce? De ce? De ce?
Atunci, Tălmăcitorul a glăsuit...*
- - Textul este incomplet!
- De ce spui asta? întreabă Montalo.
- Pentru că uite cum se termina: „Atunci, Tălmăcitorul a glăsuit".
— Nu, răspunde Montalo. Mă priveşte în chip ciudat. Textul nu este incomplet.
— Vrei să spui că mai există pagini ascunse în alt Ioc? -Da.
-Unde?
- Aici, răspunde, ridicind din umeri. Zăpăceala mea pare că ii distrează. Atunci întreabă pe nepusă masă: şi ai găsit cheia scrierii?
- Poale că este poemul, spun, murmurind şovăielnic, după ce mă gindesc un moment
- Şi ce înseamnă poemul?
- Că adevărul, răspund după un răgaz, nu poate fi judecat. Sau că adevărul este greu de găsit
- Ştim ca Adevărul este greu de găsit, comentează Montalo dezamăgit, pentru că, în cazul acesta. Adevărul nu ar fi *nimic.* Şi trebuie să fie *ceva,* nu-i aşa? Spune-mi, care este ideea de pe urmă, cheia scriiturii?
-Nuştiu! urlu.
îl văd zimbind, dar surisul îi este amar.
- Poate că aceasta este propria-ţi supărare, nu? spune. Furia asta pe care o simţi faţă de mine, sau plăcerea pe care ai simţit-o cînd îţi imaginai că preacurveai cu hetaira, sau foamea de care suferea! cînd eu întirziam să îţi aduc de-ale gurii, sau încetineala matelor tale. Poate că astea sînt singurele chei. De ce să le cauţi în scriitură? Ele sînt in propriile noastre trupuri!
- Nu te mai juca cu mine! îi replic. Vreau să ştiu ce legătură există între scrierea acesta şi poemul scris de tatăl meu!
Montalo îşi ia un aer serios şi recită, de parcă ar citi, cu glas obosit:
- Ti-am mai explicat că poemul a fost compus de Filotext din Chersonez, scriitor trac care, la maturitate, a trăit la Atena şi a frecventat Academia lui Platon. Bazindu-se pe propriul său poem, Filotext a compus imaginile eidetice *ate Peşterii ideilor.* Ambele scrieri sînt inspirate din întimplari reale, petrecute la Atena în epoca aceea, mai ales sinuciderea colectivă a membrilor unei secte similare celei descrise aici. Această ultimă întîmplare l-a înriurit mult pe
298
Filotext, care vedea în astfel de pilde dovada că Platon greşea: noi, oamenii nu alegem ce-i mai rău din ignoranţă, ci dintr-o pornire, din pricina a ceva necunoscut ce zace în fiecare dintre noi şi care nu poate fi nici raţionat, nici explicat în cuvinte.
- Dar istoria i-a dat dreptate lui Platon! exclam energic. Oamenii din vremea noastră sînt idealişti şi se ocupă tocmai cu gîndirea, citirea şi descifrarea textelor. Mulţi dintre noi sîntem filosofi sau tălmăcitori. Credem cu tărie In existenta Ideilor pe care nu le percepem cu simţurile. Cei mai buni dintre noi conduc cetăţi. Femei şi bărbaţi lucrează în aceeaşi măsură la aceleaşi lucruri şi au aceleaşi drepturi. Lumea trăieşte în pace. Violenţa a dispărut cu totul şi... Expresia de pe chipul lui Montalo mă enervează, îmi întrerup emoţionata declaraţie şi îl întreb: Ce se întîmplă?
- Acesta este, replică, scoţind un suspin adine, cu ochii roşii şi umezi, unul dintre lucrurile pe care şi-a propus să le demonstreze Filotext cu scrierea sa, fiule: lumea pe care o descrii, lumea in care trăim, lumea noastră, *nu exista.* Şi probabil că nu va exista nicicînd. Apoi, cu glas sumbru, adaugă: Singura lume care există este a scrierii pe care ai tradus-o, Atena postbelică, cetatea plină de nebunie, adoraţie şi monştri iraţionali. Aceasta este lumea *reala,* nu a noastră. De aceea le-am prevenit *C& Peştera ideilor* afectează existenţa universului.
îl privesc. Pare că vorbeşte serios, dar zîmbeşte.

- Acum chiar te cred întru totul nebun! îi spun.
- Nu, fiule. Aminteşte-ţi.
Şi deodată surisul i se umple de blîndeţe, de parcă am împărtăşi aceeaşi nenorocire. Spune:
- îţi aminteşti de pariul pe care, in capitolul al şaptelea, l-au pus Filotext şi Platon?
- Da. Platon afirma că nicicînd nu s-ar putea scrie o carte care să conţină cele cinci elemente ale înţelepciunii. Dar Filotext nu părea chiar atît de convins de asta.
- Aşa este. Ei bine, *Peştera ideilor este* rezultatul pariului dintre Filotext şi Platon. Lui Filotext, afacerea i s-a părut foarte grea: cum să scrii o operă care să conţină cele cinci elemente ale înţelepciunii? Primele două erau simple, dacă mai ţii minte: numele este numele lucrurilor, pur şi simplu, iar definiţia, frazele pe care le spunem despre acestea. Ambele elemente figurează într-o scriitură normală. Dar al treilea, imaginile, sînt deja o problema: cum să creezi imagini care să nu fie simple definiţii, forme ale fiinţelor şi ale lucrurilor de dincolo de cuvintele scrise? Atunci, Filotext a inventat eideza.
- Ce? îl întrerup neîncrezător. „A inventat"? Montalo confirmă cu gravitate:

'

— Eideza este o invenţie graţie căreia Filotext face ca ideile să fie cursive, libere, şi nu mai aibă legătura cu scriitura, ci cu imaginaţia cititorului. Un capitol, de pildă, ar putea conţine imaginea unui leu sau a unei fete cu un crin!
- Ştii tot atît de bine ca şi mine, răspund, surizind în faţa ridicolului celor pe care le aud, ca eideza este o tehnică literară folosita de unii scriitori greci...
- Nu! mă întrerupe Montalo, nerăbdător. Este o simplă invenţie, care aparţine în exclusivitate acestei scrieri! Lasă-mă să continuu şi ai să înţelegi totul! Deci, al treilea element era rezolvat. Dar lipseau încă cele mai grele. Cum să reuşească al patrulea, care era discuţia intelectuala? Era nevoie, în mod evident, de o voce *din afara* scriiturii, o voce care să comenteze ceea ce parcurgea cititorul, un personaj care să privească de la distanţă întîmplarile tramei. Acest personaj nu putea fi singur, căci elementul necesita un oarecare grad de dialog. Astfel încît devenea obligatorie existenţa a cel puţin două caractere *din afara* scrierii. Dar cine ar fi putut fi acestea şi cu ce scuzi ar fi putut fi ele prezentate cititorului? Montalo se întrerupe şi îşi arcuieşte vesel sprincenele. Continuă: Soluţia i-a dat-o lui Filotext propriul său poem, strofa tălmăcitorului „întemniţat de un nebun": să adauge cîţiva tălmăcitori fictivi ar fi fost mijlocul cel mai nimerit pentru a ajunge la cel de-al patrulea element. Unul dintre ei „ar tălmăci" scrierea, comentînd-o în note de subsol, iar ceilalţi ar fi legaţi de el într-un chip sau altul. Cu trucul acesta, scriitorul nostru a reuşit să introducă cel de-al patrulea element. Dar rămînea al cincelea, cel mai greu: Ideea în sine! Montalo se opreşte numai un pic, rizind uşurel. Adaugă: Ideea în sine este cheia pe care în van am căutat-o încă de la început. Filotext *nu crede* în existenţa ei şi de aceea nu am gasit-o. Dar, la urma urmelor, ea este înăuntru: în cercetarea noastră, în dorinţa noastră de a o găsi. Şi, zîmbind din ce în ce mai tare, conchide: Filotext a cîştigat, deci, pariul!
- Eşti pe de-a-ntregul nebun, şoptesc neîncrezător, cînd Montalo termină ceea ce a avut de spus.
Chipul său lipsit de orice expresie este din ce în ce mai palid: — Poate că sînt, se învoieşte. Dar acum ştiu pentru ce m-am jucat cu tine, iar apoi te-am răpit şi te-am întemniţat aici. De fapt, am aflat lucrul acesta cînd mi-ai limpezit ci poemul pe care se bazează această operă era scris de tatăl tău. Pentru că şi eu sînt sigur că poemul acesta *I-a scris tatăl meu,* care era scriitor, ca şi al tău. Nu ştiu ce să spun. Montalo continuă, din ce în ce mai neliniştit: Facem parte din imaginile acestei scrieri, nu vezi? Eu sînt *nebunul* care te-a întemniţat, aşa cum spune poemul, iar tu eşti *tălmăcitorul.* Şi tatăl amîndurora, bărbatul care ne-a conceput pe tine, pe mine şi toate personajele *din Peştera,* se numeşte Filotext din Chersonez.
Trupul îmi este străbătut de un fior. Privesc întunericul celulei, masa cu papirusurile, lampa, chipul palid al lui Montalo. Şoptesc:
- E o minciună. Eu, eu am propria mea viaţă. Am prieteni! Cunosc o fată pe care o cheamă Elena. Eu nu sînt un personaj. Sînt viu!

- Prostule! Şi deodată, chipul i se strîmbă sub imperiul unei furii absurde, încă nu ai înţeles? Elena, Elio, tu, eu! *Toţi am fost CEL DE-AL PATRULEA ELEMENT!*
Zăpăcit, furios, mă arunc asupra lui Montalo. încerc sa îl lovesc pentru a putea scăpa, dar nu reuşesc decît să îi smulg chipul. Chipul lui este o altă mască. Dar în spatele ei nu se află nimic; beznă. Hainele lui cad fleşcăite la pămînt. Masa la care am lucrat dispare, la fel patul şi scaunul. Apoi se şterg pereţii celulei. Rămîn cufundat în neguri.
- De ce? De e? De ce? întreb.
Spaţiul hărăzit cuvintelor mi se micşorează. Devin tot am de marginal ca şi notele mele.
Autorul hotărăşte să îmi pună sfîrşit aici (n.tr.).

Epilog

Ridic, tremurînd, pana de pe papirus, după ce am scris ultimele cuvinte. Nu îmi pot închipui ce va crede despre lucrarea mea Platon, care a aşteptat atît de multă vreme, la fel de neliniştit ca şi mine, să o închei. Poate că obrazul luminos i se va destinde într-un zîmbet fin, în timpul unor momente ale lecturii, în timpul altora, ştiu prea bine, se va încrunta. E cu putinţă să îmi spună (şi chiar mi se pare că îi aud vocea măsurată): „Ciudată scriere, Filotext; mai ales tema dublă pe care o dezvolţi: pe de o parte, cercetarea pe care o fac Herakles şi Diagoras; pe de alta, acest personaj curios, Tălmăcitorul (nu i-ai pus nici un nume) care, trăind într-un viitor inexistent, face însemnări pe marginea găselniţelor sale, dialoghează cu alte personaje şi, în sfîrşit, e răpit de nebunul Montalo. Tristă soartă mai are, căci nu are conştiinţa că e o fiinţă la fel de fictivă ca cele din scrierea pe care o tălmăceşte!" „Dar şi tu ai pus multe vorbe imaginare în gura maestrului tău Socrate", îi voi răspunde. Şi voi adăuga: „Care destin e mai rău? Acela al Tălmăcitorului, care nu a existat niciodată decît în scriitura mea sau acela al lui Socrate care, deşi a existat, s-a

prefăcut într-o fiinţă la fel de literară ca mine? Cred că e de preferat să condamni o fiinţă imaginară la realitate decît pe una reală la ficţiune."
Cunoscîndu-l cum îl cunosc, bănuiesc că voi avea parte mai mult de încruntaturi decît de zîmbete.
303
Dar nu mă tem pentru el: nu e el omul care să se lase impresionat. Priveşte în stăruitoare adoraţie spre lumea lui de neatins, cu preaplinu-i de frumuseţe şi pace, de armonie şi vorbe scrise, ce formează tărîmul Ideilor, le-o oferă stăruitor discipolilor lui. La Academie nu se mai trăieşte în realitate decît în capul lui Platon. Maeştri şi elevi sînt „tălmăcitori" închişi fiecare în „peştera" lui şi se înverşunează să găsească Ideea în sine. Eu am vrut oarecum să glumesc cu ei (fiţi îngăduitori cu mine, căci n-am avut intenţii rele), să îi emoţionez, dar şi să ridic glasul (de poet, nu de filosof) pentru a ţipa: „Nu mai căutaţi nici idei ascunse, nici chei sau sensuri ultime! Nu mai citiţi, ci *trăiţi!* Ieşiţi din text! ce vedeţi? Numai neguri? Nu mai căutaţi!" Nu cred că îmi vor da prea multă atenţie: vor fi statornic obsedaţi, plini de rîvnă şi minuţios! ca literele alfabetului, căutînd Adevărul cu ajutorul cuvîntului şi al dialogului. Doar Zeus ştie cîte texte, cîte teorii imaginare, scrise cu pana şi cerneala, vor mai dirija vieţile oamenilor în viitor şi vor schimba prosteşte cursul vremilor! Dar eu nu mă voi abate de la vorbele puse de Xenofon, drept încheiere la recentul său studiu istoric: „Cit despre mine, munca mea ia sfirşit aici. De cele ce vor urma acum, în orice caz, altul va să se ocupe."
Sfîrşitul *Peşterii ideilor,* scriere concepută de Filotext din Chersonez în anul în care era arhonte Achinide, sibilă, Demetriata şi efor, Archelau.
304

Notele traducătoarei în limba română

[1] Vintul de la nord.
[2] Desigur, ale lui Hipocrat.
[3] Desigur, tot al lui Hipocrat.
[4] Insuliţă din Dodecanez, vecina cu Rodos, pe care se afla un sanctuar ridicat în onoarea lui Asclepios, cunoscuta pentru şcolile sale de medicina, ţi unde s-a născut Hipocrat.
^ Purificatoare.
[6] Adunarea poporului era o întrunire politică ce se ţinea, In epoca în care se defăşoară evenimentele acestui roman, pe colina numită Pnyx, la vest de Areopag şi de Acropole. Viata de toate zilele a cetăţeanului atenian era dominata, in principiu cel puţin, de grija pe care o purta treburilor statului. Atena dispunea de un regim democratic, în care toţi cetăţenii, întruniţi în Adunare, participau la conducerea statului. Iar toate puterile (legislativă, executivă şi judecătorească) erau deţinute de Adunarea poporului.
[7] Mantaua obişnuită, *himătion,* se drapa în jurul corpului, fără a fi prinsă într-un loc anume în chip stabil. Sub diferite nume, *tribon* (mantaua de purtare a filosofilor) sau *chlanfs* (mantaua elegantă), ea era întotdeauna formată dintr-un dreptunghi de lină; se purta peste tunică, iar noaptea bărbaţii şi -o scoteau împreună cu cingătoarea de la tunică, păstrind-o insă pe aceasta din urmă, pe care o foloseau drept cămaşă de noapte.
309
8 Dintr-un pasaj foarte licenţios al unei scrieri de Aristofan, aflam ca paturile (numite, în textul original al acestui roman, „divane"), elemente de căpetenie ale mobilierului, erau, de fapt, nişte rame de lemn, cu picioare în forma de labe de animal, prevăzute cu chingi, corzi sau şuviţe de piele împletită, pe care se punea, în chip de saltea, o rogojină subţire de papura sau de trestie, acoperită cu o ţesătură de lînă viu colorată, şi cu perne. Ele serveau nu numai pentru repausul de noapte, ci şi pentru prinzuri, căci grecii mîncau lungiţi pe pat şi sprijiniţi într-un cot.
' în casele ateniene, cu un plan de ansamblu de forma unui pătrat aproape fără de cusur, odăile nu se deschideau spre stradă, ci spre porticul interior (orientat în mod normal spre sud) cu coloane, despărţit de vestibul prin curtea-grădină.
[10] Tunica, strînsă de obicei cu o cingătoare, forma în jurul taliei o serie de cute bufante, numite *colpos',* ea era deseori prevăzută cu o a doua cingătoare, mai lată şi aşezată mai sus, numită *zoster,* un centiron de piele care forma un al doilea *colpos,* aşa cum se poate vedea şi la cavalerul care stă in picioare lingă calul său, pe friza Panateneelor.
[11] Părul blond, întotdeauna vopsit artificial, se bucura de cea mai mare preţuire.
[12] Agora era, într-adevăr, locul preferat de întîlnire al celor fără ocupaţie şi al mulţimii de gură-cască. Aici se aflau platanii sădiţi de Cimon.
" Proeminentă de cute bufante, obţinută cu ajutorul cingătorii.
[14] Substanţă pe bază de gălbenuş de ou.
[15] Pat funerar aşezat în vestibulul casei.
[16] Apa purificată era adusă din vecini, cea din casa decedatului fiind considerată contaminata; cei care ieşeau din casă se stropeau singuri cu această apă.
[17] Diviziune administrativă creată de Clistene în 510 î.Hr., concomitent cu cele zece triburi; este o subdiviziune a tribului (la origine, au existat o sută de *denie,* cîte zece de fiecare trib, dar ulterior au devenit mai numeroase); fiecare cetăţean atenian purta în mod oficial trei nume: pe al sau, pe al tatălui său (patronimul) şi pe al *demului* său (demoticul). Astfel, Pericle era fiul lui Xanthippos, din *demni* Cholargeis.
306
[18] La Atena, funeraliile se făceau în toiul nopţii, dintr-un motiv de ordin religios: exista teama că razele soarelui să nu fie maculate de contactul cu moartea.
[19] Păstrată în parte, aceasta constituia capătul drumurilor care veneau de la Academie şi de la Eleusis (Calea Sacră). Dacă se pleca din Atena prin nord-vest, prin această poartă, se ajungea aproape pe loc în cel mai important cimitir al oraşului (cel din Cerameicosul exterior). Nu departe de acesta, *Dromosul* (promenada), care urma cursul ţiului Eridanos, se împărţea în două căi: cea a Panateenelor ducea spre partea de sud-est a Acropolei, trecind prin Agora în diagonala; cealaltă cotea drept spre sud şi se continua cu strada

Trepiedelor. Dacă însă se mergea în continuare pe acelaşi drum care pleacă de la Atena spre vest, după ce se trecea de cimitir, se intra pe teritoriul *demului* Colonos, locul de naştere al poetului Sofocle, şi se ajungea la Academie.
[20] Acest cimitir, cel mai important al oraşului, era situat de ambele păru" ale drumului care ducea la Academie. Aleea mormintelor era un drum secundar, la sud de drumul spre Academie, aproape de malul riului Eridanos.
[21] înainte de plecarea din casa îndoliată, se făceau libaţii în cinstea zeilor, apoi se forma cortegiul. Mortul era luat cu năsălia pe care fusese expus şi purtat pe braţe ori într-o căruţă trasă de cai sau de catîri, de către rude ori de către sclavi.
[22] Am preferat să traducem expresia din original, *vino no mezclado,* „vin neamestecat", cu mai românească „vin curat". Motivul acestei opţiuni rezidă in următoarea situaţie: conservarea acestui preţios lichid se ştie ca nu era deloc uşoară în antica Atena. Pentru aceasta, se amesteca vinul cu apă sărată sau alte ingrediente. Vinul curat se bea destul de rar. înainte de orice masă, se făcea în vasul numit *crater* un amestec de vin şi apă, mai mult sau mai puţin tare, după împrejurări. Slujitorii îl scoteau din *crater* cu nişte polonice lungi, întoarse la capăt, făcute din metal sau argilă, şi apoi umpleau cupele mesenilor.
[23] Grădină publică-gimnaziu, situată la periferia Atenei şi închinată zeiţei Atena, unde vechiul proprietar al trenului — eroul local Akademos sau Hecademos - avea un sanctuar rustic, de fapt, o mare pădure sacră consacrată Atenei. Aici se puteau vedea cei doisprezece măslini sacri ai zeiţei, răsăriţi dintr-un butaş al măslinului din Erechteionul de pe Acropole, şi care furnizau uleiul dat ca premiu învingătorilor de la Jocurile

307

\

Panateene. De la Dipylon, din cartierul Cerameicos, o stradă străjuită de arbori, lungă de circa un kilometru, unde avea loc procesiunea bahică a DionisiilorMari, ducea la aceasta pădure sacra care în secolul al Vl-lea Î.Hr. a fost înconjurată cu un zid de Hiparh, fiul tiranului Pisislrate. Pe pistele gimnaziului, foarte aproape de riul Cefisos, se antrenau efebii. Către 387 î.Hr., Platon, pe atunci în vîrstă de 40 de ani, a consacrat acest domeniu Muzelor şi a întemeiat aici şcoala sa filosofică. Academia a devenit astfel prima universitate din lume. Platon a predat aici pînă la moartea sa, în 347 Î.Hr., şi tot aici a fost îngropat.
[24] Maestrul şi discipolii săi căutau împreună adevărul în lungi discuţii „dialectice", a căror transpunere literară ne este oferită de dialogurile platoniciene. După exemplul şcolii pitagoreice însă, acest gen de universitate era şi un fel de comunitate religioasă în interiorul căreia filosofi şi ucenici-filosofi, legaţi între ei prin cultul Muzelor, dar şi prin amintirea prestigiosului Socrate, se străduiau să ducă viaţa curată care îi înlesneşte sufletului, curăţat de impurităţile trupului, accesul la contemplarea divinităţii după moarte.
[25] Trei trăsături sînt proprii gimnasticii greceşti: nuditatea totală a atletului (gr. *gymnos,* „gol"), obiceiul de a se unge cu ulei şi faptul că exerciţiile se desfăşoară în sunetul oboiului.
[2"] Un tînăr ajungea major la 18 ani, dar era obligat să facă serviciul militar pe o perioadă de doi ani (efebia), astfel încît nu putea participa la Adunare înainte de vîrstă de 20 de ani.
[27] Acesta era tunica propriu-zisă, prinsă pe amîndoi umerii cu agrafe sau găici. Spre deosebire de ea, tipul cel mai primitiv şi mai simplu de tunica (şi care adesea ţinea loc şi de manta) era *exomis-al,* care lăsa un umăr afară, era scurta, strinsă în talie cu o cingătoare, deschisă ori cusută pe coapsa dreaptă.
[28] Curtezană.
[29] Nume cu valoare peiorativă („conlocuitor") dat străinilor care trăiesc în cetăţile greceşti.
[3"] „Curtezana", nu trebuie confundată (cum face autorul acestui roman) cu *pomi,* „prostituată de rînd". *308*
[3'] Datinile ateniene extrem de stricte ţineau femeia în casă, închisă (chiar dacă nu cu cheia) în gineceu, şi se exprimau în formule imperative: „O femeie cinstită trebuie sa rămînă In casă; strada este pentru femeile ticăloase".
32 Geometru şi filosof, care trece drept părintele planurilor urbane zise „geometrice", în care toate străzile se intersectează în unghi drept, delimitînd loturi de locuinţe pătrate sau dreptunghiulare. Planificarea sa a constat îndeosebi în delimitarea cu claritate a domeniului public, pentru a lăsa loc dezvoltării ordonate a instalaţiilor portuare de tot felul, administrative, religioase, navale şi comerciale.
[33] *Astinom-u* (cinci pentru Atena şi cinci pentru Pireu) se ocupau de bunul mers al vieţii pe străzile oraşului, îndeplinind şi rolul de poliţie de moravuri a cetăţii.
[34] Sofiştii contemporani cu evenimentele din roman considerau că *arete* (la latini, *virtus)* nu era in primul rînd virtutea morală, ci ansamblul calităţilor care îl fac pe om să fie eminent, ii dau eficacitate şi faimă.
[35] Unul din numele date lui Dionysos: „fremătătorul".
[36] Monedă avînd imprimat pe ea chipul lui Apollo tămăduitorul.
[37] Aceasta era a doua sărbătoare, de data aceasta orgiastică, ce se celebra în luna ianuarie la Atena în onoarea lui Dionysos, în timpul căreia aveau loc reprezentaţii lirice dramatice, printre care şi cele ale unor piese de Aristofan. Ea îşi trage numele de la *L&nai,* Menade sau Bacante, femei stăpînite de delirul bahic, care îşi desfăşurau nebuneşti le dansuri extatice pe locul sacru numit *Lenaion.*
[38] Acestea uneau Atena cu portul său, Pireu. Zidul de nord şi Zidul de sud, lungi fiecare de peste 6 km, încadrau drumul militar, lat de aproape 160 m, şi nu erau folosite, în mod obişnuit, pe timp de pace. Ele transformau Atena şi portul Pireu într-o fortăreaţă unică, uşor de apărat, la adăpost de orice atac din partea Ligii peloponesiace. în paranteză fie spus, războiul peloponesiac a durat 30 de ani, a fost extrem de sălbatic şi a adus mari schimbări în moravuri.
[39] Plecarea bacantelor pe munte, în procesiune religioasă.
[40] Supranume dat Iui Apollo Tămăduitorul; nume al unui cîntec războinic în onoarea lui Apollo.

309

[4'] în continuarea Străzii Trepiedelor, pe partea stîngă, se afla templul lui Ares şi acest monument de la care îşi trag numele cele zece triburi ale lui Clistene.
[42] La palestre, copiii făceau tot felul de exerciţii de mlădiere în ritmul oboaielor, căci acestea, importate probabil din Beoţia, s-au bucurat de mare trecere in Atena.
[43] Arhonţii, funcţionarii civili cei mai importanţi, reprezentau magistratura ateniană cea mai veche; erau reuniţi într-un colegiu din care făceau parte, printre alţii, arhontele eponim, arhontele-rege şi polemarhul (comandantul militar suprem); în fiecare an erau aleşi prin tragere la sorţi noua arhonţi şi un secretar, astfel încît fiecare se ocupa de unul din cele zece triburi.

[44] La sărbătorile Leneene, corul dramatic era întreţinut şi instruit pe 'socoteala metecilor din Cetate, în ceea ce îi priveşte pe tinerii atenieni, aceştia îşi foloseau ocazional talentele muzicale pentru a contribui, ca membri ai unor coruri care cintau şi dansau, la strălucirea sărbătorilor organizate de *dan,* de trib sau de cetate.
[45] în secolul al IV-lea î.Hr., şedinţele Adunării poporului se ţineau pe băncile mai comode din acest teatru, aflat pe o colină situată la sud-vest de Areopag, în faţa intrării care duce spre Acropole. Se mai văd şi astăzi, pe versantul stîncos orientat către Areopag şi Propilee, rămăşiţele unei uriaşe terase semicirculare. Acest hemiciclu, care avea un diametru de 120 m şi care putea adăposti în jur de 20 000 de persoane, se sprijină pe un uriaş zid de susţinere. Aici aveau loc serbările în cinstea zeului vinului şi se dădeau reprezentaţii cu piese de Eschil, Sofocle, Euripide şi Aristofan. El se afla Ungă sanctuarul ce purta numele aceluiaşi zeu, pe povirnişurile meridionale ale Acropolei.
** Strălucitoare sărbători religioase care, desfăşurate cu mai multe ocazii de-a lungul anului în cinstea zeului Dionysos, cu un fast care nu se .putea compara decît cu al Panateenelor, durau cinci zile şi exaltau sentimentele religioase prin ritualuri şi procesiuni, dar care comportau şi concursuri gimnice, atletice, lirice, muzicale, dramatice, de frumuseţe. Acestea erau: *Oschophdria, Lgnaia* şi Marile Dionysii, din luna martie, care constituiau şi a doua „stagiune" teatrală după *L6naia.* La Atena, cei mai înalţi magistraţi ai Cetăţii pregăteau cu mult timp înainte *310* reprezentaţiile ce urmau să aibă loc, iar cei mai bogaţi cetăţeni întreţineau şi echipau pe socoteala lor reprezentaţiile.
4^ Nici chiar căsătoria nu punea capăt vieţii sedentare pe care o duceau femeile, închise (chiar dacă nu încuiate) în gineceu de datinile severe. Bărbaţii sau sclavii erau cei care mergeau de obicei in agora sa facă cumpărăturile necesare vieţii de toate zilele. Cu cit atenienii erau mai bogaţi, cu atît erau mai severi în această privinţa. Este adevărat însă şi că, în aceeaşi măsură, soţiile lor dispuneau de ginecee mai spaţioase şi adesea chiar de o curte interioară, unde puteau ieşi Ia aer, ferite de priviri indiscrete. Nevoită totuşi sa iasă din casă, o soţie avea în mod obligatoriu o sclavă drept însoţitoare. Existau totuşi unele sărbători ale cetăţii şi evenimente familiale care le puneau pe femei în situaţia de a ieşi din casă.
[48] Nu se ştie unde se afla celebrul portic *(stoa)* pictat care purta acest nume şi care fusese construit sub administraţia lui Cimon.
[49] Oştean pedestru echipat cu armament greu.
[50] Pe movila Colonos Agoraios se înalţă, intact pină astăzi, templul doric Hephaisteion, numit şi Theseion. între această movilă şi Strada Trepiedelor se înalţă cele mai vechi monumente publice din agora: Porticul regal, templul lui Apollo Patroos, Metrdon sau sanctuarul Maicii Zeilor, Cibele, unde se păstra arhiva publică, Bouletenon, unde se întrunea Sfatul celor Cinci Sute, şi monumentul rotund Thălos.
^' Palestra era, în esenţă, un teren de sport în aer liber, pătrat ca formă şi împrejmuit cu ziduri, care putea găzdui toate sporturile; pe una sau două dintre laturile sale se aflau încăperi acoperite, folosite ca vestiare, ca săli de odihnă prevăzute cu bănci, ca băi ori ca depozite de ulei şi de nisip, căci grecii aveau nevoie de acestea pentru exerciţiile fizice. Palestra era împodobită cu busturi ale zeului Hermes, patronul gimnaziilor. Aici, elevul îşi aducea buretele cu care se spăla, micuţul *alăbastron* cu ulei, răzuitoarea de bronz cu care îşi cojea stratul de ulei şi praf amestecat cu sudoare, înainte de lecţie, el se spăla Ia o fîntînă sau într-un bazin mare de piatră, îşi freca tot corpul cu ulei şi îşi presăra pe membre nisip sau praf, lăsindu-l să cadă ca o ploaie fină printre degete.
[52] Lupta era sportul prin excelenţă, care dăduse numele sau *(pale)* palestrei. Dar lupta pancratiastă *erapancrătion,* exerciţiu mai brutal decît boxul, deprins în gimnazii, în care erau îngăduite aproape toate loviturile, inclusiv prizele de luptă, loviturile de picior şi de pumn, răsucirea membrelor ele.
311

Neingăduit era numai să înfigi degetele în ochii adversarului, în general, cei doi pancratiaşti cădeau foarte repede şi se rostogoleau în noroi (căci pamSmul fusese nu numai săpat, ci şi stropit cu apă). Lupta se termina atunci cînd unul dintre cei doi adversari ajungea la epuizare şi ridica mina în semn că se dădea bătut.
'3 Aceştia erau profesorii de gimnastică şi îşi împarţeau elevii în două „clase": cei mici, *paides,* între 12 şi 15 ani, şi cei mari, *neanfscoi,* intre 15 şi 18 ani. *Pedotrib-u* era adevăratul stăpîn al palestrei: el purta o manta de culoare purpurie şi avea un băţ lung, bifurcat la un capăt, însemnul funcţiei sale, cu ajutorul căruia îi pedepsea fără menajamente pe copiii indisciplinaţi sau neîndemînatici şi îi despărţea pe cei care se luptau. Avea in subordine mai mulţi monitori, pe care îi alegea dintre elevii cei mai în vîrstă sau cei mai talentaţi.
^ Galerii lungi, în care unul dintre ziduri era înlocuit printr-un rind de coloane, umbrit, ferit de vînt şi de ploaie, unde se întîlneau prietenii, se făcea siesta şi negustorii îşi înşirau tarabele. La început o simplă streaşină, porticul a luat mai apoi amploare şi au început să se construiască şi la sanctuare, şi la teatre sau in jurul agorei.
[55] Magic, menit să înlăture spiritele rele.
[56] La Atena existau 50 de astfel de magistraţi supremi ai Statului, cu un mandat obţinut prin tragere la sorţi, a cărui durată era de 35-39 de zile, şi care reprezentau triburile, în fiecare zi, unul dintre ei deţinea simbolurile autorităţii supreme, sigiliile Statului şi cheile tezaurului public. Ei răspundeau împreună de treburile administrative, politice şi religioase ale Statului.
[57] Misterele de la Eleusis sau eleusine erau cele mai celebre, recunoscute, favorizate şi protejate de Cetatea Atenei; s-au bucurat de o situaţie deosebit de favorabilă, care le-a conferit, de-a lungul întregii Antichităţi, o importantă excepţională. Erau celebrate în luna septembrie, în onoarea zeiţei Demetra, care veghea asupra semănăturilor de pe ogoare şi asupra fecundităţii femeilor, şi a fiicei sale, Kore-Persefona. Riturile lor alungau teama de moarte (bobul de grîu care moare şi renaşte) şi încurajau divinaţia pythoniselor.
" Sclavii, născuţi în casa, închiriaţi sau cumpăraţi, îndeplineau treburile gospodăreşti sau constituiau mina de lucru la Atena. Atenianul înstărit avea cam 50, cel obişnuit în jur de zece, iar lipsa sclavilor denota
312
sărăcia. Statul şi sanctuarele aveau şi ele sclavi. Teoretic, sclavii publici sau privaţi erau lipsiţi de orice drept. Cu toate acestea, se considera că făceau parte din familie, luau parte la rugăciuni şi la sărbători, se puteau iniţia în Misterele de la Eleusis şi erau înmormlntati împreună cu membrii familiei căreia îi aparţineau. Din punct de vedere legal, erau consideraţi obiecte, bunuri mobiliare, care puteau fi vîndute sau lăsate zălog. Ei nu aveau personalitate juridică şi nici măcar nu puteau depune mărturie în faţa tribunalelor; legăturile dintre ei nu aveau nici ele caracter juridic, astfel încît trebuiau să primească încuviinţarea stăpînului pentru a se căsători, acesta rămînînd apoi proprietarul copiilor, în fine, sclavul care fugea era pedepsit cu asprime şi însemnat cu fierul roşu. Sclavii tineri nu primeau In mod obişnuit nici o instrucţie. Odată eliberaţi, sclavii nu erau scutiţi de obligaţiile faţa de familia fostului stăpîn, căci legăturile religioase se menţineau.
[59] Cel mai vechi zid de incintă al Atenei, construit în secolul al Vl-lea Î.Hr. de către Pisistrate şi fortificat de către Temistocle, după victoria de la Salamina (480 î.Hr.), întîlnea la sud-vest Zidurile Lungi şi cuprindea la nord întinsul cartier rezidenţial Scambonidai, unde locuiau mai mult cei bogaţi, de unde puteai ajunge în cîmpie prin porţile Phyle şi Achamai; la sud-vest, între Cerameicos şi Mlaştină, se aflau doua cartiere pe cit de populare, pe atît de populate, Collytos şi Melite.
^ încăperea, *andrin,* pe care autorul romanului o numeşte *cenăculo,* „camera unde se ia cina", masa principală la atenieni, era ceea ce ei numeau

„sala banchetului", unde bărbaţii mîncau stînd culcaţi sau, mai bine zis, cu picioarele întinse pe pat, cu trunchiul drept sau înclinat uşor, sprijinit pe perne şi pe suluri. Ea era frumos împodobită cu mozaicuri şi se găsea în colţurile de nord-est sau sud-est ale casei. Mesele dintr-o astfel de încăpere, uşoare, suple şi ceva mai scunde decît paturile, erau instalate peste covoarele aşternute pe podele.

^' Aristocles (427 - 347 î.Hr.) era poreclit Platon, „din pricina abundenţei stilului sau a lăţimii frunţii", sau (după Diogene) din pricina înfăţişării sale viguroase.

62 Sărbătoare din zilele de 11, 12 şi 13 octombrie, organizată în cinstea Demetrei Thesmophoros, care patrona agricultura, dar şi fertilitatea femeilor. La aceasta, bărbaţii erau excluşi cu desăvîrşire şi nu luau parte decît femeile măritate, care împlineau, printre altele, şi o serie de rituri despre care se bănuia că favorizau fertilitatea.

\

**3 Soţie sau fiică ce moşteneşte averea soţului sau tatălui defunct.

64 Statuie a zeiţei Arterais, aflată pe Acropole, purtînd acest nume, al unei localităţi din Atica.

6' „Cea care luptă în primele rinduri", un colos de bronz, stînd în picioare intre două coloane, la care s-a lucrat timp de nouă ani şi care domina Partenonul şi Erechteionul; aceeaşi zeiţă apare reprezentată şi pe o moneda ateniană din epoca romană.

66 Templu de pe Acropole, celebru datorită porticului său cu cariatide.

67 Fardurile cele mai obişnuite erau albul de ceruză şi roşul de orcadet, dar femeile mai foloseau alifii şi parfumuri.

68 Rotondă-prifa/ieu din Atena. A se vedea şi Nota 53.

69 Vechi sediu ai unui tribunal atenian.

70 „Şcoala" a lui Aristotel, aflată în partea de est a Atenei, aproape de izvoarele Eridanosului.

71 Golf atenian.

^ Joc asemănător tablelor sau damelor, pe care chiar unii dintre eroii lui Homer, printre ei şi peţitorii Penelopei, îl jucau cu pietre.

7^ Coturnul venea din Lidia şi se spune că Eschil l-a transformat, pentru a-l adapta la teatru, într-un pantof cu talpa groasă, mai puţin ajustat pe picior decit celelalte tipuri de încălţăminte.

74 Dialog în care fiecare interlocutor rosteşte numai cîte un vers.

75 Dans extatic.

76 Teatru care, încă din epoca lui Penele, adăpostea concerte şi concursuri muzicale, dar şi procese juridice.

77 în epocă, pederastia era o trăsătură a elitelor militare sau a altor comunităţi aristocratice, inclusiv intelectuale. Homosexualitatea, orientarea pornirilor sexuale exclusiv către reprezentanţii aceluiaşi sex, era cu totul alt lucru, de obicei supus dispreţului şi glumelor răutăcioase. Modelul normal era bisexualitatea, astfel incit coexistau două instituţii complementare, familia îngrijindu-se de ceea ce s-ar putea numi latura materială, iar pederastia şi curtezanele de latura afectivă şi, pînă la un punct, intelectuală din viata intimă a unui bărbat. Deşi întreaga societate accepta bisexualita-

tea, în mod instituţional familia tindea să monopolizeze întregul domeniu. Astfel, pederastia instituţionalizată şi cu rădăcini în mentalitatea aristocraţiei arhaice pierdea tot mai mult teren.

78 General.

79 Mantale, dreptunghiuri de lină dintr-o singura bucată, drapate fn jurul corpului şi care nu erau prinse în chip stabil nicăieri. Un *himation* foarte simplu, din stofa ordinara şi fără nici un ornament, precum cel pe care îl purtau filosofii, se numea *tribon,*

80 Acest cuvînt, pe care îl traducem prin „banchet", înseamnă, de fapt, „întrunire de băutori", şi constituia partea a doua a banchetului propriu-zis, cînd to(i oaspeţii beau mai ales vin şi participau la tot felul de distracţii.

81 Cadmeii erau frigieni, descendenţi ai regelui Cadmos, întemeietorul Te bei- Pelopida era un politician şi general teban; exilat din Teba după ocuparea Cadmeei de către iacedemonieni, în 379 î.Hr. a luat parte la operaţia care i-a alungat şi a eliberat oraşul. Acţiunea romanului se desfăşoară, deci, cam în 379-378 î.Hr., aproximativ 8-9 ani după înfiinţarea şcolii lui Platon.

82 Născut în 444 î.Hr., rege al Spartei în 401 î.Hr., duce strălucite campanii împotriva perşilor în Asia Mică, apoi, chemat în Grecia, înfrînge Teba şi Atena la Coroneea în 394 Î.Hr.

83 Numele acestui drog, probabil fictiv, se aseamănă cu cel al *kyke*-dn-ului, un aliment intermediar între lichide şi hrana solidă, băutura rituală a misterelor de la Eleusis, pe care o consumau cu dragă inimă şi ţăranii greci la ei acasă. Era un amestec de fiertură de orz şi de apă, in care se puteau pune, pentru miros, diferite mirodenii, cum ar fi: busuiocul-cer-bilor, menta sau cimbrişorul, o mîncare frugală, dar despre care se credea că ar fi avut proprietăţi medicinale. Cum se arată ceva mai încolo, ingredientele folosite la prepararea *kyon-u\ui* nu difereau prea mult de ale acestuia.

84 Este interesant că în original, în limba spaniolă, autorul, care este cubanez, foloseşte titulatura ce i se atribuie numai unui alt „geniu al răului", lui Fidel Castro, *Ifder maximo* al partidul ui-stat din (ara sa.

H. BEECHER-STOWE Thomas HARDY
Victor HUGO J-W. OOETHE Hennan MELVILLE Henryk SIENKIEWICZ
Hennann HESSE Prănz KAFKA
Andrc MALRAUX
Gabriel OARCfA MĂRQUEZ
Henry de MONTHERLANT J.-P. SARTRE Vişinia WOOLF
FedericoANDAHAZI Juiian BARNES Don DeLILLO E.L. DOCTOROW Margaree DRABBLE Dominique FERNANDEZ Joseph HELI.ER
John IRVINO JuliaKRISTEVA JavierMARfAS Rose TREMAIN
R6 CLASIC
> Raţiune & simţire
> Mindrie şi prejudecată
> Coliba (mJiiului Tom
> Departe de lumea dezlănţuita ** Doi ochi albaştri
> Nolre Daiite de Pariu
> Afinităţile elective >MobyDick
> Prin foc şi fobie (2 voi.)
OPERE XX
~r Narcis şi Gură-dc-Aur
> Scrieri ixxttuiiie fi fragntcnte (I)
***> Scrieri postume ,< fragmente* (H)**
> Procesul
r Anlinteinmii I: Oglinda limburilor Capul tte obniJian/Oniul precar fi lilfratuni
> Cmnica unei nmtii anunfoe
> Toamna patriaihului
> Un veac de singurătate
> Felele
> Indurare pentru femei
> Caile liberaţii III/IV: Cu moartea in fiUlo/ O prietenie ciudată
> Sar far >OrianJo
***> Doamna Dalloway* RAO CONTEMPORAN**
> Anatomistul
> O istorie a lumii in W capitole sijumtMc >Maoll
> Labirintul apelor
> Drumul strălucitor
> îngerul destinului
> Caldi-22
/* *Ora închiderii*
> Hotelul New Hampshire
> Samuraii
> Inima aţii de alba
> Renaurdlia
SUCCESE
Kevin J. ANDERSON & Doug BEASON John CASE
Tom CLANCY
Tom CLANCY, Slevt PIECZENIK
John le CARRE
Urry COLLINS, Dominique LAPIERRE Robin COOK
Neison DEMILLE
William DIEHL Daniel EASTERMAN
Paul ERDMAN Ian FLEMING
Colin FORBES Frederick FORSYTH
INTERNAŢIONALE >- *Slîrsilul*
> întliul călăreţ al Apocalipsei
> Codul genetic >RainbowSix(2m\.)
> Duel la tniltime (2 voi.)
> Centrul de comanda IV: Acte Je război
> Centrul de comarula* V: *Echilibru de forţe
> Omul nostru din Panama
> Experiment secret
> Ultimatum
> Risc asumai
> Tratament fatal
^ Intenţii periculoase
>Plumlşland
^ Dtnnnie în iad
>Eimta
>Al şaptelea sanctuar
> Al nouălea Buddha
> Panica din'S9
***> Operaţiunea Motnraker* (seria JAMES BONO)**
***> Doar pentru ochii tăi* (seria UMES BOND)**
> ColuTinger (scria JAMES BOND)
***r Operaţiunea Thunderball* (seria JAMES BOND)**
***> In Serviciul Secret al Maiestăţii Sale* (seria JAMES BOKD)**
***> Spionul care m-a iubit* (seria JAMES BOND)**
> Cataclismul
> Conspiraţia
> Fantoma din Manhattan